

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_158468

UNIVERSAL
LIBRARY

THE HARVARD ORIENTAL SERIES

HARVARD ORIENTAL SERIES

EDITED

WITH THE COÖPERATION OF VARIOUS SCHOLARS

BY

CHARLES ROCKWELL LANMAN

PROFESSOR OF SANSKRIT IN HARVARD UNIVERSITY

VOLUME V

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS
PUBLISHED BY HARVARD UNIVERSITY

1904

THE BRĀHAD-DEVATA

ATTRIBUTED TO

ŚAUNAKA

*A SUMMARY OF THE DEITIES AND MYTHS
OF THE RIG-VEDA*

CRITICALLY EDITED IN THE ORIGINAL SANSKRIT WITH
AN INTRODUCTION AND SEVEN APPENDICES, AND
TRANSLATED INTO ENGLISH WITH CRITICAL
AND ILLUSTRATIVE NOTES

BY

ARTHUR ANTHONY MACDONELL

BODEN PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF OXFORD
AND FELLOW OF BALLIOL COLLEGE

PART I

INTRODUCTION AND TEXT
AND APPENDICES

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS
PUBLISHED BY HARVARD UNIVERSITY

1904

CAMBRIDGE, MASS., U.S.A. Publication Agent of Harvard University.
BOSTON, NEW YORK, CHICAGO, SAN FRANCISCO . Ginn and Company.

LONDON : GINN AND COMPANY 9 St. Martin's Street, Leicester Square.
LEIPZIG : OTTO HARRASSOWITZ Querstrasse, 14.

*** A copy of this volume, postage paid, may be obtained directly anywhere within the limits of the Universal Postal Union, by sending a Postal Order for the price as given below, to *The Publication Agent of Harvard University, Cambridge, Massachusetts, United States of America*.

The price of this volume is one dollar and fifty cents (\$1.50). According to the conversion-tables used in the United States money-order system as the basis of international money-orders, one dollar and fifty cents (\$1.50) = 6 shillings and 2 pence = 6 marks and 25 pfennigs = 7 francs or lire and 70 centimes = 5 kroner and 55 öre = 3 florins and 65 cents Netherlandish.

PRINTED FROM TYPE AT THE
UNIVERSITY PRESS, OXFORD, ENGLAND
BY HORACE HART, M.A.
PRINTER TO THE UNIVERSITY

First edition, 1904, One Thousand Copies

TO

PROFESSOR ERNST LEUMANN

OF THE UNIVERSITY OF STRASSBURG

IN GRATEFUL RECOLLECTION OF HIS MANY

FRIENDLY SERVICES TO ME IN CONNEXION

WITH MY SANSKRIT STUDIES

I DEDICATE THIS

WORK

CONTENTS

	PAGES
INTRODUCTION	ix-xxxv
SANSKRIT TEXT OF THE BR̥HADDEVATĀ	1-103
Adhyāya i. Introduction	1-11
ii. 1-125, Introduction ; 126-158, Deities of RV. i. 1-13	12-24
iii. Deities of RV. i. 13-126	25-37
iv. Deities of RV. i. 126-iv. 32	38-49
v. Deities of RV. iv. 33-vii. 49	50-64
vi. Deities of RV. vii. 50-x. 17	65-78
vii. Deities of RV. x. 17-98	79-91
viii. 1-98, Deities of RV. x. 98-191 ; 99-140, Conclusion	92-103
APPENDIX i. Index of Vedic Pratikas cited in the Br̥haddevatā	105-114
ii. Index of Authorities cited in the Br̥haddevatā	115
iii. Index of Deities of RV. according to the Br̥haddevatā	116-131
iv. List of Stories related in the Br̥haddevatā	132-133
v. List of Passages from the Br̥haddevatā cited in other Works	134-135
vi. Relation of the Br̥haddevatā to other Texts	136-154
vii. Index of Sanskrit Words and Names	155-198

INTRODUCTION

1. How I came to edit the Br̥haddevatā.

AMONG the secondary works of Vedic literature, the Br̥haddevatā has always attracted a considerable share of interest on the part of Vedic scholars. When Roth, in 1846, published his treatise, *Zur Litteratur und Geschichte des Weda*, he knew the work only from the quotations occurring in the commentaries of Śadguruśisya and Sāyaṇa, which were then, of course, accessible in manuscript only. He remarks, however (p. 49), that copies would in all probability yet be found in India. Not long after this a MS. (b) of the Br̥haddevatā was actually acquired, along with the Chambers collection of Sanskrit MSS., by the Royal Library at Berlin. Adalbert Kuhn made it the basis of his account of the Br̥haddevatā published in the first volume (pp. 101–120) of *Indische Studien* (1850). Kuhn transcribed this MS., subsequently adding collations from another MS. (h), which Haug procured at Poona in 1865, and which is now in the Royal Library at Munich. As he found these two MSS. insufficient for the purpose, Kuhn was unable to carry out his intention of publishing an edition of the Br̥haddevatā.

Meanwhile Max Müller had obtained from India, in the sixties, three modern copies by the aid of Drs. Bühler and Bhāu Dāji. He, too, seems at one time to have contemplated editing the Br̥haddevatā; for among his papers I found a transcript, in his own hand, coming down to the tenth Varga of the second Adhyāya¹. But the inadequacy of his MS. material doubtless deterred him from proceeding any further.

Later on, Dr. Thibaut, while resident in Oxford as Max Müller's assistant, made extensive collations with a view to bringing out a critical edition of the Br̥haddevatā. But he, too, relinquished the project, being convinced that a text constituted from the MS. material at his disposal, would prove too conjectural in its character.

¹ See Wickremasinghe's Catalogue of the | of the Royal Asiatic Society, 1902, p. 641, Max Müller Sanskrit MSS. in the Journal | no. 57.

In 1886 Professor Lanman contemplated the work of editing the Br̥haddevatā; but the difficulty of obtaining access to some of the indispensable MSS., together with the pressure of other work, obliged him to desist from the enterprise. He then asked me to undertake the task of editing the text critically, together with a translation and various appendices, for the Harvard Oriental Series. I gladly accepted the offer, as I had already collated a number of passages in the work for my edition of Śadguruśīṣya¹, as well as for an article published in the Journal of the Royal Asiatic Society², and was, moreover, generally familiar with the auxiliary literature of the Rg-veda. Prof. Lanman accordingly handed over to me in 1897 his material, comprising Kuhn's collations and notes, together with a modern MS. (k) which Kuhn had obtained from India.

2. Rājendralāla Mitra's edition.

While Professor Lanman was still contemplating doing the work himself, the late Dr. Rājendralāla Mitra began, in 1889, to bring out, in the Bibliotheca Indica, his edition of the Br̥haddevatā, the last fasciculus of which appeared in 1892. Soon after I had set to work on the text, I mentioned to Prof. Bühler, in the course of conversation, the task on which I was engaged, and I well remember his asking whether I really thought it worth while to edit the work afresh. Indeed, a cursory examination of Mitra's edition, with its array of critical notes, might easily lead one to suppose that little remained for a second editor to do, at least in regard to the constitution of the text. Such a supposition would, however, be very erroneous. Mitra's edition is in reality entirely inadequate and altogether untrustworthy as a basis for further research. Its value I estimate at less than that of a single good MS.; for it is full of defects from which such a MS. would be free. Besides a large number of misprints, it contains many impossible readings taken from incorrect MSS., omissions of lines, repetitions of lines, insertions of undoubtedly spurious lines, and lacunae. Thus, for example, in the second Adhyāya (p. 56) seven ślokas (128–134) are repeated, without word or comment, in promiscuous order, from among the preceding thirty ślokas; and in the fifth Adhyāya (p. 148) there is a lacuna of fifteen ślokas³ due to pure carelessness, for there is no sign of any such lacuna in any of the nine MSS. I have examined. Mitra's edition is, moreover, eclectic on no recog-

¹ Kātyāyana's Sarvānukramaṇī, with extracts from Śadguruśīṣya's commentary; Anecdota Oxoniensia, Oxford, 1886.

² Volume for 1894, pp. 11–29: 'Two Legends from the Br̥haddevatā.'

³ Br̥haddevatā v. 112–126 in my text.

nizable principle ; for the reading chosen is not only constantly opposed to the predominant evidence of the MSS., but is frequently by no means the best *a priori*. Based mainly on one MS. (or two which are practically identical), it shows haphazard selections and additions from MSS. of another recension. I have estimated that the edition contains one error of some kind on the average for every śloka, making a total of about 1200. I may refer the reader to p. 85 as a specimen, where a passage of three ślokas (93-95), as a comparison with my text (iii. 95-97) will show, contains twelve mistakes, and is consequently quite unintelligible.

Since Mitra gives no information whatever about the MS. material he used, his critical notes are hardly of any value as far as his own edition is concerned. They have, nevertheless, proved quite useful to me in the light of the MSS. which have been at my disposal. Judging by his notes, I infer that Mitra employed seven MSS. in the constitution of his text. These MSS. were sold after his death. Mahāmahopādhyāya Haraprasāda Sāstrī very kindly took much trouble in tracing them for me to their present owner ; but my strenuous efforts to obtain access to them by purchase or loan have proved absolutely futile.

3. General account of the MSS. and their relationship.

For the purposes of my edition nine MSS. have been directly available. Eight of these fall into two well-defined groups, representing a shorter and a longer recension of the Br̥haddevatā. The former group I have designated A, the latter B (suggestive of the Berlin and Bodleian codices which belong to it). The ninth MS. belongs, as will be seen, in a sense to both groups. To these nine may be added the seven which were used by Mitra. It is quite certain from his critical notes, in the light of the material accessible to me, that four of his MSS. belong to the A, and three to the B group. Thus the evidence of altogether sixteen MSS. has been available, directly or indirectly, in the constitution of my text. Of this total, eight belong to A. This group has two subdivisions : the first (A¹) comprising the Haug MS. (h), two of Max Müller's (m², m³), Bhāu Dāji's (d), and Rājendralāla's No. 3 (r³ : called by him ga); the second (A²) comprising Rājendralāla's Nos. 1, 4, 6 (r¹r⁴r⁶ = ka gha ca). The latter three are practically identical, for their readings are almost invariably the same, and often agree in opposition to the readings of all the other MSS. of both families. The readings of A² are on the whole inferior to those of A¹, being often clearly alterations of the original text; yet it is in some cases apparent that A² has preserved the correct reading as compared with all the other MSS. of both recensions. It is on A² that Mitra

mainly relied in constituting his text¹. It is to be noted that A² has some affinities with b, one of the MSS. of the B group.

Another MS. (m¹), which was procured by Max Müller from Bhāu Dāji in 1861, also belongs to A in that part of the text which is common to both recensions; here its readings nearly always agree with the subdivision A¹. This MS. occupies a very peculiar position, for it also contains all the additional matter of the longer recension represented by the B group. The fact that when the same line occurs in different forms in the two recensions, both forms are often (e. g. v. 13; vi. 15) found in this MS., shows that it had a composite origin: it must have been copied from a MS. of the A group, while the passages there wanting were added from a MS. of the B group.

I may here observe that the MSS. of the A group (including m¹) are much more correct than those of the B group.

B, comprising seven or (if m¹ be included) eight MSS., contains four subdivisions:—

1. b. The Chambers codex of the Berlin Library, which, though very incorrect, is occasionally the only MS. which has preserved the true reading.

2. f. The FitzEdward Hall MS. in the Bodleian Library, which though also very incorrect, is of importance in constituting that part of the text which is peculiar to the B recension. Closely connected with this MS. are three others, viz. one in the Cambridge University Library (c), Kuhn's (k), and Rājendralāla's No. 2 (r² = kha).

3. r⁵ and r⁷, two of Mitra's MSS. (= na and pustakāntaram). They occupy together a somewhat independent position in the B group, as on the one hand they have a few additional ślokas not occurring in the remaining MSS., and on the other they alone sometimes preserve the correct reading.

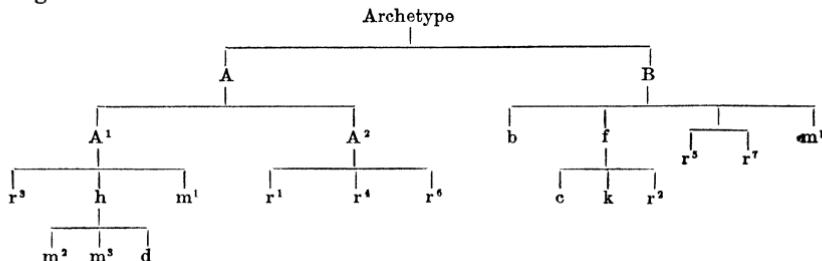
4. m¹. This is the Max Müller MS. which belongs in part to both recensions. It is much more correct than any of the regular B MSS.; its readings diverge considerably from theirs and are often better. It has proved of great value to me; for without its aid I should have been unable to emend satisfactorily some of the corrupt passages in the longer recension (e. g. iii. 95-97; vii. 128, 129).

Six of these MSS. have a more or less independent value, viz. h, r¹, m¹, b, f, r⁶, as each of them, in several cases, is the only one which furnishes the correct reading.

¹ It is evident that Mitra places the whole passage ii. 69-127 (pp. 53-56) in parentheses, because it is wanting in r¹ r⁶ (see his foot-

note, p. 53), while the fragments contained in i. 28-134 (p. 56) are doubtless derived from the latter MSS.

The relationship of all the MSS. may be made clear by the following diagram :

4. Detailed account of the Brhaddevatā MSS.

The A Group. 1. The most important MS. in this group, and the least incorrect of all the Brhaddevatā MSS. I have used, is *h* (= Haug), No. 43 of the Haug collection in the Royal Library at Munich. It consists of seventy-three leaves of paper, and is clearly written. Though very fairly correct on the whole, it contains a good many mistakes and corruptions in detail. It bears the name 'M. Haug,' and the date 'Poona, 11 März 1865.' On the title-page is written : *atha brhaddevatanukramanī-prārambhaḥ*. Above and below this title, the page is covered with writing which consists chiefly of quotations from the Brhaddevatā itself in regard to the Vaiśvadeva hymns, beginning : *atha vaiśvadevasūk्ते devatāvīcārah : bhinne sūktes vaded eva* (i. 20), &c., and ending *aṣṭame ṣaṣṭhante ca*. It concludes (fol. 73^b) : *iti brhaddevatāyām aṣṭamo 'dhyāyah*. In another hand is added : *śake 1767* (= A. D. 1845) *viśvāvasunāmaṣṭavatsare phālgunakṛṣṇatṛtīyāyām candre* [the next four letters are obliterated with yellow pigment, then a strip of white paper, followed by one of blue, is pasted on, covering almost two-thirds of the line] *śūrthaṁ paropakārārthaṁ ca śridurgācarane'rpitam*. Below this follow several lines beginning : *amoghanandanaśikṣayām : lakṣaṇasya virodhe 'pi*, and ending : *śaunakakārikāyām uktam*.

2. *m²*. This is a modern copy, which belonged to Max Müller, and is now in the University Library at Tokyo. On the outside are written in red pencil the words : 'Sent me by Bühler (present).' It ends : 149 || *Iti brhaddevatāyām aṣṭamo 'dhyāyah śake 1767* (= A. D. 1845) *viśvāvasunāmaṣṭavatsare phālgunakṛṣṇatṛtīyāyām candre dātaretyupahvayamanirāmabhaṭṭāṅgajagāṅgādhareṇa sampāditām svārthaṁ paropakārārthaṁ ca*. Then follows *amoghanandanaśikṣayām . . . śaunakakārikāyām uktam*, just as in *h*. This is again followed by an exact reproduction of the contents of the title-page of *h* : *atha vaiśvadevasūk्ते*, &c., down to *aṣṭame ṣaṣṭhante ca*. There can be no doubt that this is a faithful copy of *h*. Like that MS. the ślokas

are numbered continuously from the beginning, the total, 1049, being the same as in h. Some further details are given in Wickremasinghe's Catalogue of the Max Müller Sanskrit MSS. in the JRAS., 1902, p. 640, no. 56.

3. m^3 . Another modern copy, which belonged to Max Müller, now at Tokyo. On the outside is written in Max Müller's hand: 'Sent by Dr. Bühler, Sept., 1866. A copy m. o. of the same MS. from which my other MS. (b) [= m^2], likewise sent by Dr. Bühler, was taken.' It is dated $\text{śaka } 1788$ (= A.D. 1866). The last page contains the additional matter at the conclusion of h, *amoghanandanaśikṣāyām*, &c., exactly reproduced. This, too, is undoubtedly a copy of h. Further details are given by Wickremasinghe, p. 640, no. 55.

4. d. A modern undated MS. of forty-two leaves, which formerly belonged to Bhāu Dāji, and is now in the Library of the Royal Asiatic Society, Bombay. When I wrote to Bombay for the loan of it, I had great hopes that it would prove to be the original of m^1 . But a brief inspection, on its arrival, unfortunately showed that this too is a faithful copy of h. The title-page is blank, but fol. 1^b reproduces the contents of the title-page of h: *atha vaiśvadevasūkte*, &c., and the additional matter at the end of h is likewise exactly copied *amoghanandanaśikṣāyām*, &c. It differs from h only in the numbering of the ślokas from the fourth Adhyāya onwards, where h goes wrong. h, and these three copies, as well as m^1 , all agree in the mistake of describing the seventh Adhyāya as the sixth.

5. r³. This MS. of Mitra's, described by him as *ga*, is very closely allied to h, almost invariably agreeing with the readings of that MS., when the latter differs from all the rest (cp. the various readings of v. 11). It is therefore probably either the original or a copy of h; but an inspection would be necessary to decide the question of priority between the two. It may be identical with the MS. of the Br̥haddevatā stated in one of the Bombay catalogues to have been sent on loan to Calcutta. It appears to be complete, as it is quoted by Mitra from the beginning to the end of his edition.

6, 7, 8. r¹, r⁴, r⁶. These are the MSS. of Mitra, respectively designated by him as *ka*, *gha*, and *ca*. Mitra's critical notes show that they are practically identical in their readings. The first two, being referred to from the beginning of the edition, appear to be nearly complete; the last six vargas of the introduction are, however, wanting in them (ii. 97-127, pp. 53-56). The third, r⁶, is incomplete, the whole of the introduction, or nearly two Adhyāyas, being omitted; it does not begin to be quoted till ii. 137 (p. 57). These three MSS. omit all the ślokas wanting in h, besides a good many more, while they contain the additional matter found

in h. Their readings frequently agree in opposition to all the other MSS.¹ Either r¹ or r⁴ was probably the original of the other two, and may have been the only MS. which, according to a letter of his to Max Müller, dated Dec. 3, 1873, Mitra at that time possessed. He there says: 'Of the Brhaddevatā I have an only MS. extending to eight chapters. It is tolerably correct, but apparently corrupt.' On the relation of these three MSS. the following anecdote may possibly throw some light. According to a rule of the series, no text may be edited in the Bibliotheca Indica unless based on at least three independent MSS. A certain Calcutta scholar was once anxious to edit a text of which he unfortunately had only one MS. This, however, did not prove an insuperable difficulty: he set his Pandits to work, 'and then there were three.'

The readings of these three MSS. are on the whole inferior to those of h and r³; but in a few cases they alone have undoubtedly preserved the correct form of the text as compared with all the remaining MSS. (cp. i. 57; i. 75; i. 126; ii. 129).²

9. m¹. This is a modern MS. which formerly belonged to Max Müller and is now in the University Library at Tokyo. It is dated *saka* 1783 (= A.D. 1861), being a copy made from a MS. which belonged to Bhāu Dāji, but the whereabouts of which I have been unable to trace. It is the copy referred to by Bhāu Dāji in a letter to Max Müller, dated Bombay, March 12, 1862, in which he says he is forwarding a copy of S'aunaka's Brhaddevatā from a MS. in his collection. This copy has the peculiarity of representing both groups of MSS. On the one hand, in that part of the text which is common to both groups, it agrees in its readings with A, in particular with h and r³ (A¹), and in this part may therefore be accounted an A MS. On the other hand, it contains all the additional matter of the B group, and to this extent belongs to that group also. Owing to its independence and comparative correctness, it has proved more valuable to me than any of the other B MSS. I would have given much to trace the source from which it is derived. It shows a special affinity to h in two points. In the first place, the end of the seventh Adhyāya is here wrongly described (as also in the copies m², m³, d) with the words *iti bṛhaddevatāyām gaśṭho 'dhyāyah*. Secondly, this MS., like h, numbers the ślokas consecutively, the final figure, however (owing to the additional matter in B), being 1281, while in h it is 1049.

The B Group. 1. b. A MS. belonging to the Royal Library at

¹ Thus in Brhaddevatā i, ii all the B MSS., as well as h r³ m¹, read *bṛihīyate*, while r¹ r⁴ have *pradr̥ṣyate* (cp. also the various readings in i. 18; ii. 158; iv. 16, &c.).

² Instances of a certain affinity between these MSS. and b of the B group are to be found; cp. for instance the various readings under i. 124, 126, 127.

Berlin (Chambers 197); consisting of ninety-six leaves. It is well preserved and clearly written, but is very incorrect. It begins: *śrīganeśāya namah. mantradṛghbhyo namaskrvā, &c.*; and ends: *vīṇāsatī jyotiḥ ullamām vīṇāsatī jyotiḥ ullamām iti ॥ 28 ॥ yāśkāya namaḥ ॥ om̄ yāśkāya namaḥ ॥ iti bṛhaddevatāyām aṣṭamo 'dhyāyah samāptāḥ ॥ iti bṛhaddevatā samāptāḥ ॥ saṃvat 1711 (= A.D. 1654) varṣe vaiśāṣaśuklaṣṭhyāpi budhe likhitam idam*¹. It occupies a somewhat independent position among the B MSS., showing some affinity with A².

2. f. A MS. in the Bodleian Library², presented by the late Dr. FitzEdward Hall. It is not dated, but has the appearance of being from 250 to 300 years old. It is written in a somewhat illegible hand, and is very incorrect. It is, nevertheless, in some cases, the only MS. which preserves the right reading. It is the original from which, probably, all the following three MSS. were copied.

3. c. A copy of FitzEdward Hall's Bodleian MS. (f) made at Calcutta in 1862 and presented to the Cambridge University Library by the late Prof. Cowell in 1875. I examined this MS. at Cambridge, but as it is admittedly a copy of f, I have given no collations from it.

4. k. This is a modern copy, which belonged to the late Adalbert Kuhn, now the property of Prof. E. Kuhn of Munich, and lent to me by him through Prof. Lanman for the purposes of this edition. On the fly-leaf is written 'A. Kuhn, 1865.' It is dated *saṃvat 1921 (= A.D. 1864)*. Written in Devanāgarī on bluish paper, it consists of fifty leaves, with eighteen lines to the page, which, as in European books, is longer than it is broad. This MS. is very inaccurate, agreeing closely in errors and omissions with f. It contains many additional mistakes owing to the somewhat illegible writing of the latter MS. My critical notes prove, I think conclusively, that it is a copy of f. It must have been written before that MS. left India.

5. r². A MS. of Mitra's (= *kha*), which his critical notes show to agree so closely with f, that I have little doubt it is another copy made from FitzEdward Hall's MS. before it left India.

6, 7. r⁵, r⁷. These two MSS. of Mitra's, designated by him as *śā* and *pustakāntaram* respectively, agree very closely. They occupy a somewhat independent position in the B group, as they alone occasionally preserve the correct reading (e.g. *carūnām* in iv. 29). In a few cases they also have additional ślokas not found in any of the other MSS. A correspondent, writing from Calcutta in 1898, informed me that one

¹ Described more fully in Weber's Catalogue of Sanskrit MSS., Berlin, 1853, p. 10, No. 47.

² Described more fully in Winternitz and

Keith's forthcoming Catalogue of the Additional Sanskrit MSS. in the Bodleian Library, p. 21.

of Mitra's Br̥haddevatā MSS. had belonged to his 'travelling Pandit,' but had been sold after Mitra's death along with the rest. This was perhaps r⁷, the description of which as 'another MS.,' *pustakāntaram*, would thus be explained.

8. m¹. This MS., which partly belongs to the B group, has already been described as No. 9 of group A.

5. The Nītimāñjari MSS.

As the Nītimāñjari¹ quotes very largely—to the extent of about 180 slokas²—from the Br̥haddevatā, I considered it advisable to collate all the MSS. of that work accessible to me. Mr. A. B. Keith very kindly undertook to constitute a text of these passages from four MSS.³ (a b c d), which text I designate by n in the critical notes. To these four were afterwards added three other MSS. (g h m), from which Mr. Keith furnished me with supplementary collations. When I give various readings from the Nītimāñjari, I indicate the particular MS. in parentheses; thus 'n(n),' 'n(b),' &c. I now append a brief account of these Nītimāñjari MSS. based on Mr. Keith's notes.

1. a. Prof. Kielhorn's MS., now in the University Library at Göttingen, is a copy (made in 1869) of a codex written in 1778 A.D. It contains all the eight Aṣṭakas complete.

2. b. India Office Library, No. 1649, dating from about 1750, contains the first four Aṣṭakas only.

3. c. India Office Library, No. 966, dating from about 1650, contains Aṣṭakas 3–5 (3 being in a different hand).

4. d. India Office Library, No. 966, date about 1650; contains Aṣṭakas 2, 5, 6, 7, all in one hand. Aṣṭakas 2 and 6 are fragmentary.

5. g. This and the following MS. have the appearance of being a single codex, but are in reality two fragmentary MSS. They belong to the Government Sanskrit College, Benares, having been sent by Mr. Ralph Griffith to Max Müller, among whose papers they were found after his death. g contains Aṣṭakas i–v. 13, its date being probably about 1600 A.D.

6. h. Contains Aṣṭakas ii. 9–viii, and is dated *samvat* 1684 (=A.D. 1627).

7. m. This MS. belonged to Max Müller, and is now in the Tokyo

¹ On this work see Kielhorn, Indian Antiquary, v. 116; Göttinger Nachrichten, 1891, p. 181 f.; Peterson, Second Report, 1883–4, p. 8; A. B. Keith, JRAS., 1900, pp. 127–136; Sieg, Sagenstoffe des R̥gveda, Stuttgart,

1902, pp. 37–41.

² See Appendix v, p. 134 f.

³ Of these Mr. Keith gives a short account in the JRAS., 1900, p. 127.

University Library. With the exception of a few small lacunae it is complete. It is dated *saka* 1786 (=A.D. 1864). It is described in Wickremasinghe's Catalogue of the Max Müller Sanskrit MSS., p. 642, no. 61.

According to Mr. Keith these seven MSS. fall into two groups: A, comprising a, b, m; and B, comprising c, d, g, h. A represents the more modern group, and shows a somewhat simplified text. Of this group m is perhaps the best. In the B group, g and h correspond on the whole, and have a general resemblance to c and d. The extract of the Ulwar MS. given by Peterson agrees with g (beginning) and h (end).

In the quoted *Bṛhaddevatā* passages, the *Nitimañjarī* MSS. follow the text of the longer recension (B) in nearly all decisive passages; but the quotations seem to have been very carelessly copied.

6. Two recensions of the *Bṛhaddevatā*.

An examination of these two main groups of MSS. shows that B (or the longer recension) contains 133 ślokas not to be found in A, while A has 18 not to be found in B. The question here arises, what is the relation of these two groups or recensions? A few years ago I read the *Bṛhaddevatā* critically with three of my advanced pupils (one of whom was Mr. A. B. Keith), in order to teach them how to collate MSS. and to constitute a correct text from them. At that time I formed the opinion that the shorter recension was the original one, as the extensions in B produced the general impression of superfluous matter. Continued study has, however, convinced me that the additions of the longer recension belonged, on the whole, to the original text, and that A is an abridgement¹.

This conclusion rests chiefly on two arguments. In the first place, the text of the *Sarvānukramaṇī* is not only based throughout on the *Bṛhaddevatā* as one of its main sources, but actually contains, although itself a Sūtra work, a large number of metrical passages from the *Bṛhaddevatā* embedded in its text: several of these passages are taken from the additional matter peculiar to B².

The second argument is founded on the length of the vargas into which each *Adhyāya* is divided. The normal number of ślokas in a varga is five³. The fifty-eight vargas of the first two *Adhyāyas* (in which the text of

¹ My text of the *Bṛhaddevatā* contains 1224 ślokas, of which 1073 are common to both recensions; A has 1091, B 1206. The original form of the text may have contained nearly 1200.

² The evidence for this will be found col-

lected in Appendix vi, Relation of the *Bṛhaddevatā* to other Texts, pp. 147-153.

³ This is derived from the division of the text of the *Rg-veda*, where the normal number of the stanzas contained in each varga is five, as far as the length of the hymn will admit of it.

A has no omissions) contain 289 ślokas, or one śloka less than 5×58 (= 290). These two Adhyāyas contain no vargas with fewer than four ślokas, and only four as short as that. The omissions in the text of A do not begin to appear till the middle of the third Adhyāya (iii. 62). We find that four ślokas are here omitted ($85^{ad}-89^{ab}$) at the end of the seventeenth and the beginning of the eighteenth varga, and two more in the nineteenth ($95^{cd}-97^{ab}$); yet the end of the nineteenth varga is indicated by the figure 19 after the same śloka¹ in A as in B. In other words, though the three vargas in A contain only nine ślokas, or an average of three for each, the old number 19 remains at the end of the third varga in A as well as B. The same thing occurs over and over again in the A MSS.

The conclusion that A is an abridgement of the original text is corroborated by another feature in the numbering of the A MSS. It is only the A group that, in addition to numbering the vargas, also numbers the ślokas continuously from the beginning of the book to the end. This seems almost certainly due to the fact that, by the omission of certain passages, the number of the varga (if occurring within such passages) also disappeared, and that the figures indicating the end of the vargas thus became intermittent in the shorter recension. Consequently a copyist would, I think, naturally come to adopt the additional method of numbering the ślokas of the whole work consecutively. It is obvious that this method of enumeration affords many opportunities of error. As a matter of fact h shows frequent mistakes in this part of its numbering. Hence the figures of the final śloka, 1049, in h, as well as 1281 in m¹, do not correspond to the actual total of ślokas contained in those two codices.

7. Critical principles followed in constituting the Text.

In view of the existence of these two recensions, what method, it may be asked, have I adopted in constituting the text? Having arrived at the conclusion that the longer recension represents on the whole the original extent of the Br̥haddevatā, I have admitted the additional matter of B to the text, with the exception of a few occasional ślokas or half-ślokas, which are clearly spurious, and which have therefore been relegated to the critical notes. Every one of the additional lines of B has, however, been indicated, both in text and translation, by a B prefixed to it. Similarly, the comparatively few ślokas which are peculiar to A are indicated by that letter. Hence the reader can see at a glance what lines are peculiar to either recension. I may here add that the text of the

¹ That is, in h d m² m³ as well as m¹. Mitra | but it is to be assumed that his A MSS. agree does not indicate the vargas in his edition; | with h in this respect as in others.

Sarvānukramaṇī proves some at least of the additional matter in A to have belonged to the original text of the Br̥haddevatā¹.

But what method have I followed with regard to that part of the text which is common to both recensions, viz. six-sevenths of the whole work (or 1073 out of 1224 ślokas)? Now in this common portion of the text the divergence of the two recensions does not in the vast majority of cases go beyond a word or two in the line, A having as a rule the correct reading, while B has a corruption. Sometimes, however, the divergence cannot be accounted for by the same original reading; for while in these instances the matter is usually identical, the wording of part, or of all of the line, is entirely different². In this latter case I have, owing to the much greater correctness of the A MSS., followed the principle of adopting, when other things are equal, the readings of A. I have been confirmed in this by an examination of Śadguruśīya, who, in his commentary on the Sarvānukramaṇī, quotes about fifty ślokas from the Br̥haddevatā³. I find that he predominantly agrees with the readings of A, though he frequently quotes passages which are only to be found in B. From this I conclude that the readings of the B recension, as known to Śadguruśīya⁴, have, in the parts which the two recensions have in common, on the whole been better preserved⁵ by A.

It has, however, not by any means been my aim to supply here the text of the A recension pure and simple. I have endeavoured to constitute, by means of all the evidence that can be brought to bear on it, a text approximating as nearly as possible to the original form of the Br̥haddevatā.

8. External evidence bearing on the text of the Br̥haddevatā.

I doubt whether, with the exception of the Vedic Samhitās, there is any other work of Indian literature upon the text of which so much evidence outside its own MS. material can be concentrated. From the point of view of textual criticism the task of editing the Br̥haddevatā has therefore proved

¹ See Appendix vi and note on Br̥haddevatā viii. 137.

² The number of cases, in the common text, in which the divergence of wording extends more or less to the whole line, amounts, I think, to hardly twenty. There is no instance in the first Adhyāya, in which the two recensions can hardly be distinguished (there being also no omissions).

³ Cp. especially the critical notes on v. 50-78. For a list of these quotations see Appendix v, pp. 134, 135.

⁴ Śadguruśīya once quotes a passage (v. 64-67) which does not even occur in all the MSS. of the B family.

⁵ Sāyana, who quotes nearly as much (see Appendix v) of the Br̥haddevatā as Śadguruśīya does, on the whole follows B, though he occasionally agrees with A. His relation to the recensions is not very clear, as he sometimes has a different reading when A and B are identical. This may have been due to quoting from memory. I have already mentioned that the Nitimāñjari follows B.

one of extraordinary interest. This external evidence has enabled me, in many cases, to decide on the correct reading, which, judged by the MS. evidence alone, would have remained conjectural. It has, at the same time, shown that B has occasionally preserved the original reading, even if in a corrupt form. It has further enabled me to emend with certainty some passages which are corrupt in the MSS. of both recensions¹. It has in particular enabled me to restore several passages occurring in B only, which, without this aid, would have been desperate.

But in what does this outside evidence consist? In the first place, about one-fifth of the whole Brhaddevatā is quoted by Śadguruśīya, Sāyana, and the author of the Nītimāñjari taken together.

In the second place, its text bears an intimate relation to that of the Naighaṇṭuka, the Nirukta, the Sarvānukramaṇī, the Ārṣānukramaṇī, the Anuvākānukramaṇī, and the R̥gvidhāna; owing to the very nature of the work its connexion with the text of the R̥g-veda is necessarily very close; the Maitrāyaṇī Saṃhitā, the Kauśitaki and the Aitareya Brāhmaṇas occasionally throw light on it; and several of its legends are historically linked with those of the Mahābhārata.

9. Intimate relationship to the Nirukta and the Sarvānukramaṇī.

By far the most important relationship among all these works is, however, that which the Brhaddevatā bears to the Nirukta and the Sarvānukramaṇī. For it is historically wedged in between these two works in such a way that while it borrows largely from the former, it is borrowed from still more largely by the latter. There are many passages in which the exact words of the Nirukta are repeated, and others in which the diction is only so far modified as is required by the exigencies of metre. The wording of the Sarvānukramaṇī, in all that concerns the deities of the R̥g-veda, is based on that of the Brhaddevatā throughout; and though the Sarvānukramaṇī is a Sūtra work, there are found embedded in its text fifteen anuṣṭubh pādas of the Brhaddevatā unaltered, besides about seventy-five others which are only slightly modified, by the omission of a particle, the transposition of a word, or the substitution of another word. There are, moreover, about ten passages which are clearly based in each case on a half-śloka of the Brhaddevatā. There is, finally, at least one clear instance of a whole śloka of the Brhaddevatā having been adapted by the author of the Sarvānukramaṇī². In other words, what amounts to at least thirty

¹ Examples of such are: *rāuśamaḥ* (v. 34), *satpathiḥ* (iii. 70), *antahparidhi* (vii. 98), *aīdragni* (vii. 119), *anupāniyāḥ* (v. 110), *rbiś* (v. 84), *viśvā* (v. 144). See the notes on these passages.

² All the evidence for this will be found collected in Appendix vi, pp. 147-153.

ślokas of the text of the Br̥haddevatā can be unmistakeably traced in the Sarvānukramanī. This takes no account of the identity of diction which occurs at every step in the Sarvānukramanī, but cannot be shown to have a metrical source. Hence the high value of the Sarvānukramanī as a check on the readings of the Br̥haddevatā is obvious.

With regard to the relationship of the Br̥haddevatā to the other cognate works attributed to S'aunaka, I may here add that it has a half-śloka and the greater part of the following pāda in common with the Anuvākānukramanī. With the Ārṣānukramanī it shares three and a half ślokas, and with the Rgvidhāna two and a half ślokas. There are besides a number of other passages in which its wording is very similar to that of the two latter works. All this borrowed or common matter will be found collected in parallel columns in Appendix vi, 'Relation of the Br̥haddevatā to other texts,' pp. 136–154.

10. Date and authorship of the Br̥haddevatā.

What evidence does the relationship of the Br̥haddevatā to other texts furnish towards determining the question of its date? An examination of the parallel material supplied in Appendix vi can leave no doubt whatever in regard, at least, to the relative date of the Br̥haddevatā. From that material it results with certainty that the Br̥haddevatā, while posterior to the Nirukta, is anterior to the Sarvānukramanī. This conclusion at the same time takes us a considerable way towards an approximate estimate of the actual date of our text. It must thus be later than 500 B.C., but earlier than the time of Kātyāyana. Owing to the concise character of their style, both the Sarvānukramanī and the S'rāuta Sūtra of the White Yajur-veda probably belong to the later Sūtra period. Both works were composed by a Kātyāyana. The Vājasaneyi Anukramanī, which has nearly the whole of its introduction in common with that of the Sarvānukramanī¹, is also the work of a Kātyāyana. All this points to the author of these works being the same Kātyāyana, who, because the diction of the Sarvānukramanī shows several Vedic peculiarities and forms not sanctioned by Pāṇini's grammar², could hardly be identical with Pāṇini's commentator of that name. Hence it seems likely that the Sarvānukramanī, as a later but still probably pre-Pāṇinean Sūtra, dates from not later than the middle of the fourth century B.C.³ The Br̥haddevatā, its chief source, could, therefore,

¹ See my edition of the Sarvānukramanī, p. viii, bottom.

² Op. cit., p. viii, middle.

³ This opinion has already been stated by

me in my edition of the Sarvānukramanī, p. viii, and I see no reason to depart from it.

But I do not think that its author can be identical with the grammarian Kātyāyana.

hardly be placed later than 400 B.C. Though ślokas have undoubtedly been added here and there and some modifications of diction have probably crept in, the authenticity of the text as a whole is better guaranteed than that of perhaps any other ancillary Vedic work, by the fragments of it which are found embedded, from beginning to end, in the Sarvā-nukramanī¹, itself a text which has been handed down with peculiar care. The early character of the Br̥haddevatā is further indicated by its mythological standpoint, which is that of the Vedic triad Agni, Indra, and Sūrya; Indra, moreover, is the predominant deity. The comparatively large proportion (one-fourth) of narrative which it contains, in illustration of the hymns of the R̥g-veda, is thus the earliest collection of epic matter which we possess, dating as it does from a period when the Mahābhārata could only have been in an embryonic state². The fact of its containing this additional epic matter, points to its being somewhat later in date than the Devatānukramanī, which though not extant is known from ten quotations in Śadguruśiṣya³ and was doubtless an index of deities only. There seems no reason to doubt the tradition which attributes this and the other short Anukramanīs to S'aunaka.

But is the ascription to him of the Br̥haddevatā also probable? There can be little doubt that the Devatānukramanī, as the simpler of the two, was also the earlier. It is in itself unlikely that the same author should have reproduced this work in another form with exactly the same object, viz. to give a serial account of the deities of the R̥g-veda. This assumption is borne out by the internal evidence of the Br̥haddevatā itself. The writer several times speaks of himself in the first person⁴. On the other hand, S'aunaka is mentioned⁵ fifteen times⁶ by name, generally with other authorities, especially Yāska, when different views are stated. Indeed, the impression is once or twice conveyed, that S'aunaka's view was not shared by the writer. In any case, the author could not possibly have meant himself when speaking of the 'Ācārya Śaunaka' (ii. 136;

¹ I have shown in an article on the Ārsā-nukramanī, Festgruss an R. von Roth (Stuttgart, 1893), p. 112, that the Sarvānukramanī contains metrical fragments from that work also; and it is clear that the Sarvānukramanī borrows from it throughout.

² In the longer recension, the Br̥haddevatā has one śloka (v. 144) in common with the present text of the Mahābhārata. One half-śloka (viii. 98^a) has also a closely parallel form in the Bhagavadgītā. All points in which the narrative matter of our text is

akin to the Great Epic deserve careful investigation.

³ Cp. my edition of the Sarvānukramanī, pp. vi and 206.

⁴ Br̥haddevatā i. 1; ii. 146; iv. 32 (B); vii. 84 &c.

⁵ The verb is in a past tense, āha, uvāca, mene, abravīt, excepting in two passages in which his opinion is stated with that of Yāska and Gālava (*manyante*), or that of Yāska and Śākataśyana (*manyate*).

⁶ See the references in Appendix ii, p. 115, under 'Śaunaka.'

vi. 9), or of 'S'aunaka and other Ācāryas' (v. 39), or the 'Ācāryas S'aunaka, Yāska, Gālava' (vii. 38). My conclusion, therefore, is that the writer was not S'aunaka himself, but a teacher of his school, who was not separated from him by any great length of time.

11. Emendations.

The text, as it has been fixed by me, contains about 107 emendations¹. As might be expected from the corrupt character of its MSS., no fewer than thirty-nine of these corrections had to be made in the passages peculiar to the B recension; while only one (and that a very slight one) occurs in the eighteen ślokas peculiar to A. Over a hundred emendations seem at first sight a formidable number, one to the page on the average. The correction is, however, generally very slight. In the first place, the emendations are, with only three exceptions, concerned with single isolated words, not with whole passages. In the second place, over seventy of the corrections are concerned with a single letter. Twenty-four affect two letters or one syllable, and eight are concerned with three letters or two syllables in a word. About seven of these cases consist of the omission, addition, or transposition of single syllables, chiefly for metrical reasons². There is one case in which three successive words have been corrected (vii. 137), and only one in which the emendation affects the whole pāda (viii. 84^b). One pāda has been left blank (vi. 7^a). Only one of the emendations (vii. 114) can, I think, be said to be palaeographically improbable; while more than a dozen of them are rendered absolutely certain by external evidence. Wherever even a single letter has been added, omitted, or altered, without the authority of any of the MSS. of the Brhaddevatā itself, I have inserted an asterisk in the text; and the reasons for the emendations are always discussed in the critical notes. Where I have only corrected faulty spelling, as *tattva* for *tatva*, *sattrā* for *sattra*, *buddhvā* for *budhvā*, I have not added an asterisk; but in cases like *kṛttam* for *kṛtam* (iii. 23) I have done so. The asterisk has as far as possible been placed above the emended syllable. When I had first finished constituting the text, the number of passages in which I was doubtful as to the reading or the sense, was considerable. Continued study

¹ More than one-fourth (28) of these are found in the fifth Adhyāya; only three altogether in the first; and eight each in the second, third, and fourth. Thus three-quarters of the emendations occur in the second half of the text.

² Only one line (i. 119^{c,d}) has been trans-

posed against all the MSS.; while the position occupied by another line (viii. 108^{a,b}) and of two ślokas (viii. 84, 85) has the support of one MS. only (m'). I have in a few cases transposed or emended the figures which number the vargas. In the former case the asterisk is to the left, in the latter at the top.

in the light of all the external evidence I could bring to bear, has, however, now reduced these passages to hardly more than half a dozen.

I have, perhaps, been over cautious in the matter of conjectural emendation. If so, it is, I think, the effect of an experience I had at the age of twenty. When a student at the University of Göttingen, I was one day reading an English author, borrowed from the lending library, in the Tauchnitz edition. Here occurred the expression ‘milch cow,’ which was corrected on the margin to ‘milk-cow,’ written in a German hand. The lesson conveyed by this correction I have never forgotten. My hand has often been stayed by the reflexion, ‘Is this a milk-cow emendation?’

Apart, however, from the question of emendations, it is quite impossible, even though I have always carefully weighed the evidence, that I should in every case have selected the best reading supplied by the MSS. at my disposal. I have, therefore, endeavoured everywhere to furnish the material which will render the correction of any errors I may have left as easy as possible.

12. Arrangement of translation and notes.

Besides the use in the text of asterisks to mark emendations, and of symbols to indicate divergences of recension, a peculiar feature of the present edition is the placing of the critical and illustrative notes, immediately after the translation of each *śloka* in the second volume. In this way the reader can have under his eye, at the same moment, the text on the one hand, and all the material for its interpretation on the other.

As regards the critical notes, I have very commonly added the readings of MSS. which have practically no independent value, partly to remove doubt as to the independent readings, and partly as evidence of the relationship of the various MSS. In a very few cases the readings of these secondary MSS. appear alone, because I sometimes found, after having returned the primary MS., that I had not specially noted its reading, and so became doubtful, even after careful collation, whether its reading after all agreed with that of the rest. I always remember what a German friend said to me many years ago in regard to assuming that a MS. has a particular reading unless a special statement to the contrary is made: ‘ich traue Ihnen nicht!’—When the MSS. of a whole group agree (as to which there is occasionally some doubt, since Mitra does not always note the readings of his MSS.), I simply indicate this by A or B. These symbols, however, never include m¹. In the case of emendations or doubtful readings I state my reasons pretty fully, it being so much easier to refute an error when this is done. As to the illustrative notes,

I have not aimed at supplying an elaborate commentary, but only at giving enough to explain the text and facilitate its use as a trustworthy basis for further research. As the translation is for the use of scholars only, it is meant to be a close one in which every word is accounted for. I have endeavoured to make it as clear and serviceable as possible by the employment of parenthetical additions. Wherever I have been doubtful in difficult passages as to the interpretation, I have stated this in a note, leaving it to others to improve upon what I have been able to supply.

13. Irregularities in the text of the Br̥haddevatā.

Metre. The Br̥haddevatā is composed for the most part in the anuṣṭubh metre; but, like the other versified works attributed to Śaunaka, it contains an admixture of triṣṭubh stanzas, forty-three of which occur in different parts of the work.

It is to be noted that about 120 instances of hiatus are found between the first and second pāda of anuṣṭubh lines, or about one case in every ten ślokas. Thus even initial *a* must sometimes be read after *e* and *o* (e. g. ii. 129; iv. 3: but i. 54). The vowels are here for the most part run together in the MSS., and have to be separated in order to restore the metre, as in the case of the Vedic Saṃhitās. Occasionally some of the MSS. remove the hiatus by the insertion of a particle. In such cases I have always preferred the reading with the hiatus. Owing to this loose connexion between the pādas, I have separated the two halves of the line throughout the text (even in i. 30, 115).

There are several instances of anuṣṭubh pādas, when they form the first half of the line, consisting of nine syllables¹. In these cases the line always begins with two short syllables. There is one instance of the second pāda containing seven syllables only, but this is accounted for by the line consisting of a pratīka of the Rg-veda, which has to be read with vyūha². Triṣṭubh pādas not infrequently have one syllable too many³, while others sometimes end iambically. This irregularity is doubtless due to the fact that jagatī pādas occasionally interchange with triṣṭubh verses.

Grammar. With regard to euphonic combination⁴, the Br̥haddevatā very usually does not contract a final *a* or *ā* with a following *r*⁵; the hiatus is not avoided even in the case of *i*⁶. On the other hand, irre-

¹ BD. ii. 25; iv. 102; viii. 68, 70; and one or two other instances as various readings.

MSS. in dropping visarga before a sibilant plus a hard consonant.

² R̥jram ukṣṇyāyane: RV. viii. 25. 22.

⁵ e. g. atha *ṛtus*, ii. 13; hence *vai rcaḥ*, i. 18.

³ e. g. iii. 126, 127; viii. 99.

⁶ Naipātikāni *ṛgbhāñji*, ii. 78.

⁴ I have followed the regular practice of the

gular contraction after the dropping of Visarga is somewhat frequent, especially in the case of *pratikas*¹. In two instances *a* is elided after the dual *e*: *dr̥yeṣṭe'lpāḥ* (i. 8) and *dve'numateḥ* (iv. 88). Sandhi is further applied to a Pragrhya in *vaidadaśy r̥ṣī* (v. 62; also 89). The irregularities in regard to nouns, pronouns, and verbs are not inconsiderable. The weak base is used in the feminine participle *ārohatī* (vii. 130). The base *sudāsa* is once used instead of *sudās* (vi. 34). Adjectives derived from compounds, especially from Devatā-dvandvas, are often irregularly formed: *viśvabhaiṣajya* (viii. 50), *trisāṇvatsarika* (v. 97); *aindrā-soma* (vi. 27), *somā-pausṇa* (iv. 91), and others as in the Sarvānukramaṇī². The nom. plur. of *patnī* appears as *patnayah* (ii. 8, 9, 12; iii. 92) and *patnīḥ* (viii. 128) beside the regular *patnyah*. *Prathamasyām* (beside *dvitiyasyām*) occurs once (viii. 95). The form *caturbhīḥ* is frequently used instead of *catasbhīḥ*, sometimes even in direct association with a feminine noun³. *Enam* appears to be once used for *enad* (i. 73). *Mantra* is once used as a neuter (viii. 129)⁴. The neuter *haras* appears once (v. 19) as a masculine. In the verb, unaugmented forms occur several times: *sīdat* (iv. 113), *barhayat* (iv. 69), *bodhayat* (iv. 115), *sāmayat* (iv. 53). *Anusāsat* once stands for the 3rd sing. present (vii. 37); the present base of *bandh* is twice *badhya* (v. 134; vi. 14); *apāhanat* stands for *apāhan* (iv. 114), *mocire* for *mumucire* (vi. 15), *asūṣrapat* for *asūṣupat* (vi. 13). The form *mathyati* has a passive sense (iii. 62). Compound gerunds sometimes take *-tvā*: *namaskṛtvā* (i. 1), *saṃgrhitvā* (ii. 47), *ā-nītvā* (v. 18); while *-ya* is once used in the simple gerund *sāntvya* (iv. 3). With regard to syntax, the nominative is a few times used for the accusative: *hetavah* for *hetūn* (i. 28); *pañcāsat* for *pañcāsatam* (vi. 54); *bhrātarah* for *bhrātṛn* (iv. 32); and the accusative with *iti* instead of the nominative occurs several times. The order of the words is frequently disregarded, especially in the case of *iti*⁵. This irregularity goes altogether too far in two or three cases⁶, making the passage either unintelligible without external evidence, or positively misleading.

Vocabulary. With regard to vocabulary, the vowel of a few words appears shortened under the influence of the metre: *sikatā* (vii. 79), *āśīḥ* (v. 170), *Nābhāka* (vii. 128). To the same cause are due the peculiar formations *uruvāsinī* (ii. 59) = *urvaśī*, and *vāriṣākapa* (ii. 69) = *vārṣākapa*. *Bṛhataspati* is meant (ii. 3) for an etymological explanation of *bṛhaspati*.

¹ *Jātavedāthā*, ii. 30; *tisrotkāḥ*, vi. 136; *vidvām-*
sarṣigatām, vii. 112; *samidhāpṛyaḥ*, iv. 62;
danḍeti, i. 50; *ijeti*, iii. 138; *tīvrendravāyubhyām*,
 iii. 94; *payasvatyuttarā*, vii. 10. There are
 besides a few irregular contractions of *pratikas*
 of a different kind: *vitatādiḥ* (*vitatau*), i. 57;

rakṣoḥanādi, vii. 142.

² See my edition, p. x, top.

³ See Index of Words, under *catur*.

⁴ Probably also in ii. 132.

⁵ v. 46; vi. 91; vii. 12, 46, 111.

⁶ See i. 115; ii. 13^a; iii. 92.

A fair number of Vedic words are used, such as *kṛntatra* (ii. 60), *r̥bisa* (v. 84), *āṣṭri* (viii. 68), *kāru* (ii. 22), *kīrin* (iii. 96), *kṛpanyu* (ii. 27), *tamasvatī* (iii. 10), *vādhāya* (vii. 134), *vīḍvanya* (iii. 147), *vrktabarhis* (i. 65), *śyāvī* (iii. 8), *sūna* (= *sūnā*: iv. 29); *viśva* (ii. 134), *śukra* (vi. 144); *kathā* as an adverb (ii. 98); the verb *ribh*, 'to praise' (iii. 96). The use of such words, however, is not always an independent one, as they sometimes occur in passages which are only adaptations of the statements of the R̥g-veda¹. The Br̥haddevatā also contains a few words which have not been noted elsewhere: *kuntya*, *pratipūrvaka*, *prāuga* (adj.), *yajjamāna* (adj.), *nānāniya*, *śamnomitrīya*; *viśokaya*, 'to console' (vii. 36), has been borrowed by the Sarvānukramanī (x. 33).

14. Summary of the contents of the Br̥haddevatā.

The contents of the eight Adhyāyas of the Br̥haddevatā do not correspond in any way to the eight Aṣṭakas of the R̥g-veda. Thus the enumeration of the deities of the hymns does not begin till near the end of the second Adhyāya (ii. 126). Each Adhyāya contains about thirty vargas of generally five ślokas. The division into Adhyāyas and vargas is quite mechanical, as it often cuts into the middle of a discussion or a story (e.g. the end of vi, or the seventh varga of viii).

The Br̥haddevatā begins with a long introduction embracing the whole of the first Adhyāya, and twenty-five vargas of the second. This introduction consists mainly of a classification and enumeration of the Vedic deities, in connexion with Prajāpati as representing them collectively, and with the Vedic triad of Fire, Indra or Vāyu, and Sun, as representing respectively the gods of the three worlds. Seven vargas at the end of the introduction contain an interesting grammatical discussion, closely related to the Nirukta, and dealing with particles, prepositions, nouns, pronouns, compounds, and the analysis of words, together with a criticism of Yāska's errors in dividing words².

The main body of the work, commencing with the twenty-sixth varga of the second Adhyāya, is, for the most part, concerned with stating the deities, in their successive order, for the hymns and stanzas of the R̥g-veda. It is, however, by no means a mere index of deities, such as the Devatānukramanī doubtless was. On the contrary, it contains a considerable amount of other matter, notably about forty legends, meant to explain the circumstances under which the hymns they are connected

¹ With the above irregularities, cp. those collected from the R̥gvidhāna by Meyer in his edition, pp. viii-xi.

² This grammatical part of the Introduction has been printed by me, with translation and notes, in the Album-Kern, pp. 333-340.

with, were composed¹. About 300 ślokas, or approximately one-fourth of the whole work, are devoted to these legends. This is the most important, as well as the most interesting portion of the book, for it comprises the oldest systematic collection of legends which we possess in Sanskrit. Narrated in an epic style, they are historically connected with a number of stories told in the Mahābhārata. This historical connexion deserves to be carefully examined. Dr. Sieg, in the first part of his meritorious work, 'Die Sagenstoffe des Rg-veda und die indische Itihāsatradition²', has done this in the case of some legends. I cannot, however, in the present state of our knowledge, agree with him in supposing that the Bṛhaddevatā has borrowed from the Mahābhārata. He thinks that the story of Devāpi Ārṣṭiṣena³ is a clear example of such borrowing. In my opinion, the evidence is all the other way. The single fact that Devāpi's patronymic, Ārṣṭiṣena, has, in the Mahābhārata, become an independent name designating another person, but mentioned along with Devāpi, is a clear indication of the posteriority of the Mahābhārata form of the story; a differentiation of this kind being a not infrequent phenomenon in mythological development. In the Mahābhārata, moreover, a third brother appears, and the name Sāṁtanu has become Sāṁtanu. It is, besides, impossible on general grounds that a Vedic work which is undoubtedly earlier than the Sarvānukramanī, and not much later than Yāska, should have borrowed from the Mahābhārata, which must have assumed the form known to us so many centuries later. The possibility even of interpolation appears to me, as regards the legend in question, to be entirely precluded by the internal evidence of the Bṛhaddevatā⁴.

Our text further contains other matters connected with the deities of the Rg-veda, such as an enumeration of Rishis⁵, of female seers⁶, of the steeds of the various gods⁷, a detailed account of the Āpri hymns⁸, and a full discussion of the character of the Vaiśvadeva hymns⁹. The concluding nine vargas state the gods presiding over various kinds of ritual verses and over the different tones, with some remarks about knowing the deities of the Veda. Important and interesting is the statement, occurring in the Anuvākānukramanī also, as to a different sequence of the groups of hymns in the first Maṇḍala¹⁰. The statements of the

¹ A list of these is given in Appendix iv, pp. 132, 133.

² Pp. 150; Stuttgart, 1902.

³ Bṛhaddevatā vii. 155-viii. 9.

⁴ Cp. my review of Sieg's work in the Deutsche Litteraturzeitung, Sept. 19, 1903, columns 2302-4; and my History of Sanskrit

Literature (London, 1900), p. 287.

⁵ ii. 129-131; iii. 55-57.

⁶ ii. 82-84 = Ārṣānukramanī x. 100-102.

⁷ iv. 140-142.

⁸ ii. 158-iii. 32.

⁹ ii. 132-134; iii. 41-52.

¹⁰ iii. 125; see note ^a.

Bṛhaddevatā about the khilas, or supplementary hymns, are curious. Both of these subjects have been ably discussed by Prof. Oldenberg in his Prolegomena¹ with reference to the evidence then available.

15. The khilas of the Rg-veda in the Bṛhaddevatā.

With regard to the khilas, a more trustworthy text than Mitra's, and the discovery of new evidence, enable us now to speak with greater precision on many points. Thus we can now say with certainty that the Bṛhaddevatā knows nothing of four khilas which Meyer, in his preface to the Rgvidhāna (p. xxvi), supposes to be referred to in the corrupt MS. (b) of the Bṛhaddevatā which he used.

The relation of our text to the khilas is peculiar in two ways. In the first place, the Sarvānukramanī, which is so largely based on the Bṛhaddevatā, makes no mention of the thirty-seven khilas² to which the Bṛhaddevatā refers. It only notices the group of khilas in the eighth Maṇḍala³, besides referring to the existence, after Rg-veda i. 99, of a group of hymns by Kaśyapa⁴.

In the second place, of the twenty-five khilas printed in Aufrecht's⁵, and of the thirty-two in Max Müller's edition of the Rg-veda⁶, the Bṛhaddevatā refers to only seven⁷, while, on the other hand, it mentions thirty other khilas not in Aufrecht.

Of the total of thirty-seven khilas, eleven occur after Rg-veda i. 73, seven are found at the end of the fifth Maṇḍala, one after vi. 44 (B), the remaining eighteen being scattered through the latter half of the tenth Maṇḍala⁸. Of the thirty not in Aufrecht, about twenty have been known

¹ Die Hymnen des Rg-veda, Band 1, Metrische und textgeschichtliche Prolegomena, Berlin, 1888 ; see chapter v : Die Śākala-und die Vāshkala-Śākhā.

² These may be found in their respective places by consulting Appendix iii, Index of Deities, part i, pp. 116 ff.; and the corresponding pratikas in Appendix i, part i, pp. 105 ff.

³ One of these (58) is not mentioned in any MS. of Sarvānukramanī, two of them (57, 58) are not mentioned in the Bṛhaddevatā, while the whole group is ignored in the Ārāṇukramanī.

⁴ This reference is based on Bṛhaddevatā iii. 130 : see note ^a.

⁵ Second ed., vol. ii, pp. 672-688.

⁶ Second ed., vol. iv, pp. 519-541; see introductory remarks there.

⁷ Aufrecht's vii, viii (v. r.), xviii, xx (M. M. xxvii), xxii, xxiii, xxv.

⁸ Two after x. 84, one after 85, two after 103, three after 128, one after 137, two after 151, one after 162, one after 166, one after 184, four after 191. In these thirty-seven khilas we probably have the additional matter of the Bāskala recension which the Bṛhaddevatā follows (cp. iii. 125 and Anuvākānukramanī 21). They probably constitute eight groups corresponding to the eight hymns which the Bāskalas are stated to have in excess of the Śākalas (Anuv. Anuk., 36). Thus the eleven Sauparna khilas would form one (cp. Weber, Literature, p. 313, bottom) and *samjñānām* and the two following would form another of fifteen stanzas (cp. Oldenberg, Prolegomena, p. 495, bottom).

to exist from the mention of their pratikas or some general reference in other Vedic works, but of the rest not a trace has been found till now.

It was a most fortunate circumstance that when I read a paper at the Hamburg Congress of Orientalists, in September 1902, on my forthcoming edition of the Br̥haddevatā, I said a good deal about the khilas which are referred to in that work. As a result of these remarks, I heard, in March last, from my friend Prof. E. Leumann, of Strassburg, telling me that he had in his possession a transcript made by the late Dr. H. Wenzel of a collection of khilas found in a MS. of the R̥g-veda which was purchased in Kashmir by the late Prof. Bühler¹. I gladly availed myself of his kind offer to lend me this transcript; and by great good fortune Dr. Wenzel's note-book arrived in time for me to utilize, in my translation and notes, the material which it contained in regard to every khila mentioned in the text of the Br̥haddevatā. It has proved of the utmost service, since it has saved me from several mistakes, besides giving certainty in various passages where all would otherwise have been conjecture. In addition to the information I have supplied in the notes regarding the thirty-seven khilas mentioned in the text, it is here only possible to give a brief account of the collection as a whole. Now that the text is accessible it will be interesting to investigate how many of the eighty-nine² hymns contained in it are referred to in Vedic works. The Br̥haddevatā alone quotes more than three-eighths of the whole number. There are indications that the text has been well preserved. Thus the initial pādas of the first four stanzas of the khila *brahma jajñānam* quoted in the Aitareya Brāhmaṇa (i. 19. 1-4) are found practically without any variation of reading and in the same order in the Kashmir collection.

The khilas are here arranged in five Adhyāyas, which are subdivided into vargas. Each Adhyāya has prefixed to it a regular Anukramaṇī, giving the pratika, the Rishi, the deity, and the metre of the following group of hymns. The position of the khila is indicated by the appended pratika of the hymn of the R̥g-veda which immediately follows. The first Adhyāya contains twelve khilas, the first corresponding to Aufrecht's no. i, from which it differs in the initial pāda only. Then come the eleven Sauparna hymns, of which, as they have been the subject of a good deal of speculation³, I give the beginnings, along with the number of stanzas contained in each: 1. śāśvan nāsatyā (14); 2. pra dhāruyantu madhunah (7); 3. jyotisman-

¹ See his 'Detailed Report,' Bombay, 1877, Appendix i, No. 5, and some account of the MS., p. 35 f.

² I am not yet certain as to the exact number, being still doubtful in a few cases as to whether

what seems one khila may not really be two.

³ Cp. Meyer, Rgvidhāna, p. xxiv; Oldenberg, Prolegomena, p. 508; Weber, History of Indian Literature, English Translation, 2nd ed., p. 313 f.

tan̄ ketumantaṇ̄ tricakram (10); 4. *kr̄śas tvam bhuvanasya te* (11); 5. *imāni vāṇi bhāgadheyāni sisrataḥ* (7); 6. *ayam somas suṣomo adribudhnaḥ* (6); 7. *yadā yuṇjāt̄he maghavānam āśum* (3); 8. *yam gachathas sutapā devavantam* (6); 9. *ayam somo devayāvān sumelhāḥ* (4); 10. *idam devā bhāgadheyam* (8); 11. *āśvinā vahatam pīvarīḥ* (8). This makes an aggregate of eighty-four stanzas.

The second Adhyāya contains seventeen hymns, eleven of which are printed in Aufrecht's edition (ii-xii). The six others which follow the S'rīsūkta are described in the notes on Bṛhaddevatā v. 91, 92. The thirteenth (*cakṣuḥ*) and the fifteenth (*svapnaḥ*) each consist of a single stanza only, while the corresponding khilas in Aufrecht (viii and x) have two and eight additional stanzas respectively.

The third Adhyāya contains twenty-two hymns, the last being that of Nakula (*brahma yajñānam*). Of these only five¹ appear in Aufrecht, and one besides in Max Müller². Two of the latter are much shorter than in Aufrecht or Max Müller. The tenth, beginning *pāvamāṇiḥ*, in which there is a lacuna after the middle of the third stanza, has six stanzas according to the Anukramaṇi; while in Aufrecht this khila has no fewer than twenty. The seventeenth (*dhrurū*)³, which consists of a single stanza, forms the conclusion of a khila of six stanzas in Aufrecht. Aufrecht's xvi, consisting of one stanza, is not to be found in the collection.

The fourth Adhyāya consists of fourteen khilas, most of which are quoted by the Bṛhaddevatā and all of which are described in the notes⁴. Six of them are found in Aufrecht⁵, one of these, however (*ā rātri*), having only four stanzas to Aufrecht's fourteen.

The fifth Adhyāya comprises at least twenty-three khilas, of which, however, only the first four are noticed in the Bṛhaddevatā⁶. The last in Aufrecht is one of these (*sanyūnām*). The fifth, of eleven stanzas, beginning *agnir deveddhāḥ* and characterized in the Anukramaṇi as *yajñāṇi*, is mentioned in the Aitareya Brāhmaṇa. The eighteenth, with eighteen stanzas, beginning *etā āsvāḥ* (= AV. xx. 129. 1), is in the Anukramaṇi ascribed to Aitaśa. The nineteenth, of six stanzas, beginning *vitalau kiranān* (= AV. xx. 133. 1-6), is referred to in the Bṛhaddevatā (i. 57) as an example of 'enigma.' It is quite possible that several of the stanzas which seem to be quoted in the Bṛhaddevatā from other Vedas, may really be meant to refer to khilas of the Rg-veda.

With the exception of a few small lacunae, which could probably be

¹ xiii, xiv, xv, xvii, xviii.

² That beginning *īlaiva* (no. xviii).

³ This khila seems to be treated by the Bṛhaddevatā as the last stanza of RV. x. 85. Cp. vii. 137, note b; Oldenberg, Prolego-

mena, p. 507, bottom.

⁴ See notes on viii. 44, 45, 51, 58, 59, 69, 93.

⁵ Corresponding to his xix, xx. 1, xx. 2-12, xxii, xxiii, xxiv.

⁶ See notes on viii. 93, 94, 100.

filled up in most cases from corresponding stanzas in the later Vedas, the text of the khilas is complete, and as far as I have been able to examine it yet, seems to be very fairly correct. Hence there seems reason to believe that a satisfactory edition of the text of these khilas could be produced from the Kashmir MS.

16. Appendices.

In order to make this edition as useful as possible, I have added seven appendices to the text. The first (pp. 105-114) contains an alphabetical list of all the Vedic *pratikas* occurring in the *Bṛhaddevatā*. Besides *Rg*-vedic stanzas there occur here only *pratikas* of the khilas and of a few verses from other *Saṃhitās*, mainly the *Taittirīya*. A few *pratikas* represent only the first member of a word or compound (*ambi-*, *sam-*, *aghora-*). In a very few cases the *pratika* is slightly altered for metrical reasons, chiefly by the dropping of *visarga* (e.g. *kaikata*, *tivrā*, *dandā*) and subsequent contraction with *iti*.

The second appendix furnishes a list of the authorities quoted by the *Bṛhaddevatā*. It will be observed that the only ones frequently mentioned are *Yāska* (eighteen times), *S'aunaka* (fifteen times), *S'ākatāyana* (eight times), the *Aitareya Brāhmaṇa* (eight times), *S'ākapūṇi* (seven times), and *Gālava* (five times). It is somewhat remarkable that the *Aitareya* is mentioned, with only one exception, in passages peculiar to *B*, while *S'ākatāyana* and *S'ākapūṇi* never appear in such passages, and *Yāska* only two or three times. The references to *S'aunaka* are, on the other hand, almost equally divided between *B* and the common text.

The third appendix (pp. 116-131) furnishes an *Anukramaṇī* of the deities as stated by the *Bṛhaddevatā*, with the deviations of the *Sarvānukramaṇī* added in the footnotes. These variations, which consist mainly of omissions of details on the part of the *Sarvānukramaṇī*, are otherwise surprisingly few and unimportant. They are doubtless due to modified statements in other authorities, principally, no doubt, the *Devatānukramaṇī* which we do not possess, but which *Sadguruśīṣya* often quotes. This commentator, in fact, sometimes expressly notes that the *Sarvānukramaṇī* follows the combined statements of the two *Anukramaṇīs*.

The fourth appendix (pp. 132, 133) gives an alphabetical list, with cross references, of the stories related in the *Bṛhaddevatā*.

The fifth (pp. 134, 135) contains a list of passages following the order of occurrence in the *Bṛhaddevatā*, which are quoted elsewhere, chiefly in *Sadguruśīṣya*, *Sāyaṇa*, and the *Nitimañjari*.

The sixth (pp. 136-154) is of critical importance as furnishing, in

parallel columns, the evidence for the relationship of the Br̥haddevatā to eight other texts, notably the Nirukta and the Sarvānukramaṇī.

The last and longest appendix (pp. 155–198) is a very full index of the words and names occurring in the Br̥haddevatā. I have excluded from it all words occurring in pratikas (Appendix i), in the list of authorities (Appendix ii), and the names of constantly recurring deities and the corresponding derivative adjectives (such as *agni*, *āgneya*), as these may all be found by consulting Appendix iii. Thus, *agni* and *āgneya* are omitted when occurring after the end of the introduction (ii. 125), unless there is some special reason for specifying them. Words of any importance found in various readings are also given and indicated as such (e.g. *āntra*). I have found this index extremely useful to myself, not only for the purposes of the translation, but for the final revision of the text. The help afforded by the possibility of constantly comparing cognate passages has been very considerable, and has often led to certainty in regard to the correct reading or sense, when I should otherwise have remained in doubt, or perhaps altogether in the dark. Indeed, I doubt whether a difficult Sanskrit text can ever be satisfactorily edited without an index of the entire work made before the editor sends his first sheet to press. This is one of the reasons why I have long had a strong objection to the wretched method of bringing out texts in fasciculi. It has, as far as I can see, absolutely nothing in its favour. The editor probably begins to bring out his text before he knows it thoroughly, and the final fasciculus, if it ever sees the light, probably has, or ought to have, a long list of corrigenda in consequence. Meanwhile the work remains practically useless to scholars, while its interpretation is rendered additionally difficult by its hidden errors. Much loss of time is also entailed; for while, for instance, the whole of the present work of about 560 pages has taken less than a year to pass through the press, experience shows that four fasciculi of, say, 100 pages spread themselves over some six years in the process of publication. I am also convinced that it is the duty of every competent and careful editor, not only to refrain from this futile form of publication, but to extract as much material as possible from his text while engaged in editing it. As he must, necessarily, be more familiar with his text than any one else is likely to make himself, research is sure to be more rapidly advanced by the adoption of this method.

17. Acknowledgment of obligations.

There now remains to me only the pleasant duty of thanking all those who have in any way assisted in the production of the present work. One or more valuable notes, which I have utilized in one form or another,

I owe to Prof. Lanman, Prof. Kielhorn, C.I.E., D.Litt. (Oxon.), Prof. J. Eggeling, Prof. Aufrecht¹, Prof. Hanns Oertel, and Dr. E. Sieg.

To my friend Prof. Ernst Kuhn I must express my gratitude for his kindness in placing at my disposal his eminent father's material, which considerably lightened my labours, especially in their initial stage.

Prof. Leumann has placed not only myself, but all other Vedic scholars, under an obligation by lending me Dr. Wenzel's transcript of the Kashmir Khila collection. The information extracted from it will, I believe, render the present work more useful in furthering Vedic studies than anything else which it supplies.

Mr. A. B. Keith has read proofs of the whole text and translation with great care and insight, and I have benefited by his many sagacious suggestions in regard to both parts of the work. This is the third book of mine in which he has rendered me these valuable services within the course of four years. Mr. J. C. Pembrey, Hon. M.A. (Oxon.), the Oriental Reader at the Clarendon Press, has as usual gone far beyond what his duty required in the care he has bestowed on correcting the final proofs of this book. The advantage accruing to the present work from the minute attention of a man who has fifty-seven years' experience in reading Sanskrit proofs behind him, can hardly be over-estimated.

To Prof. Lanman's unrivalled skill in editorship I am indebted for many improvements in the arrangement of matter and details of typography, which will render this book more useful to scholars than it would otherwise have been. I must also thank him sincerely for having given me the opportunity of editing the Bṛhaddevatā, a task from which I have derived more enjoyment than from any other work I have yet taken in hand.

A. A. MACDONELL.

OXFORD, July 27, 1904.

¹ I am very glad that the extraordinarily extensive and valuable collectanea of this veteran scholar, consisting largely of indexes and glossaries to Vedic and other works, have been acquired by the India Office Library and will soon be available for the use of scholars.

॥ अथ शैनकीयबृहदेवताप्रारम्भः ॥

मन्वदृग्भ्यो न मसृत्वा समाप्तायानुपूर्वेशः ।
सूक्तर्गधर्चपादानाम् चृष्टभ्यो वस्यामि दैवतम् ॥ १ ॥
वेदितव्यं दैवतं हि मन्त्रे मन्त्रे प्रयत्नतः ।
दैवतज्ञो हि मन्त्राणां तदर्थमवगच्छति ॥ २ ॥
तद्बितांस्तदभिप्रायान् चृष्टीणां मन्वदृष्टिषु ।
विज्ञापयति विज्ञानं कर्मणि विविधानि च ॥ ३ ॥
न हि कश्चिदविज्ञाय याथातथ्येन दैवतम् ।
लौक्यानां वैदिकानां वा कर्मणां फलमन्नुते ॥ ४ ॥
प्रथमो भजते तासां वर्गोऽग्निमिह दैवतम् ।
द्वितीयो वायुमिन्द्रं वा तृतीयः सूर्यमेव च ॥ ५ ॥
अर्थमिछन्त्रृष्टिर्देवं यं यमाहायमस्त्विति ।
प्राधान्येन स्तुवन्भक्त्या मन्वस्तदेव एव सः ॥ ६ ॥
स्तुतिस्तु नान्ना रूपेण कर्मणा बान्धवेन च ।
स्वर्गायुर्धनपुचाद्यैर् अर्थेराशीस्तु कथ्यते ॥ ७ ॥
स्तुत्याशिषौ तु यास्वृक्षु दृश्येतेऽल्पास्तु ता इह ।
ताभ्यश्चाल्पतरास्ताः स्युः स्वर्गो याभिस्तु याच्यते ॥ ८ ॥
स्तुवन्तं वेद सर्वोऽयम् अर्थयन्येष मामिति ।
स्तौतीत्यर्थे ब्रुवन्तं च सार्थं मामेष पश्यति ॥ ९ ॥
स्तुवद्विर्वा ब्रुवद्विर्वा चृष्टिभिस्तस्तदर्शिभिः ।
भवत्युभयमेवोक्तम् उभयं ह्यर्थतः समम् ॥ १० ॥

प्रत्यक्षं देवतानाम् यस्मिन्मन्त्रे ऽभिधीयते ।
 तामेव देवतां विद्यान् मन्त्रे लक्षणसंपदा ॥११॥
 तस्मात् देवतां नाम्ना मन्त्रे मन्त्रे प्रयोगवित् ।
 बहुत्वमभिधानां च प्रयत्नेनोपलक्षयेत् ॥१२॥
 संपूर्णमृषिवाक्यं तु सूक्तमित्यभिधीयते ।
 दृश्यन्ते देवता यस्मिन् एकस्मिन् बहुषु इयोः ॥१३॥
 देवतार्थार्थद्वन्द्वो वैविध्यं च प्रजायते ।
 ज्ञषिसूक्तं तु यावन्ति सूक्तान्येकस्य वै सुतिः ॥१४॥
 श्रूयन्ते तानि सर्वाणि चृषेः सूक्तं हि तस्य तत् ।
 यावदर्थसमाप्तिः स्याद् अर्थसूक्तं वदन्ति तत् ॥१५॥
 समानद्वन्द्वसो याः स्युस् तद्वन्द्वः सूक्तमुच्यते ।
 वैविध्यमेवं सूक्तानाम् इह विद्याद्यथातथम् ॥१६॥
 देवतानामधेयानि मन्त्रेषु चिविधानि तु ।
 सूक्तभाङ्गयथवर्गभाङ्गि तथा नैपातिकानि तु ॥१७॥
 सूक्तभाङ्गि भजन्ते वै सूक्तान्यृभाङ्गि वै चृचः ।
 मन्त्रेऽन्यदैवतेऽन्यानि निगद्यन्तेऽच कानिचित् ॥१८॥
 सालोक्यात्साहचर्याद्वा तानि नैपातिकानि तु ।
 तस्माद्बुप्रकारेऽपि सूक्ते स्यात्सूक्तभागिनी ॥१९॥
 देवता तद्यथा सूक्तम् अविशेषं प्रतीयते ।
 भिन्ने सूक्ते वदेदेव देवतामिह लिङ्गतः ॥२०॥
 तच तच यथावच्च मन्त्रान्कर्मसु योजयेत् ।
 देवतायाः परिज्ञानात् तद्वि कर्म समृद्धयते ॥२१॥
 आद्यन्तयोस्तु सूक्तानां प्रसङ्गपरिकीर्तनात् ।
 स्तोतृभिर्देवता नाम्ना उपेक्षेतेह मन्त्रवित् ॥२२॥
 तत्खल्वाहुः कतिभ्यस्तु कर्मभ्यो नाम जायते ।

२॥

३॥

४॥

सत्त्वानां वैदिकानां वा यद्वान्यदिह किंचन ॥२३॥
 नवभ्य इति नैरुक्ताः पुराणाः कवयश्च ये ।
 मधुकः श्वेतकेतुश्च गालवश्चैव मन्वते ॥२४॥
 निवासात्कर्मणो रूपान् मङ्गलाद्वाच आशिषः ।
 यदृद्धयोपवसनात् तथामुष्यायणाच्च यत् ॥२५॥
 चतुर्भ्ये इति तत्राहुर् यास्कगार्घ्यरथीतराः ।
 आशिषोऽथार्थवैरूप्याद् वाचः कर्मण एव च ॥२६॥ ५॥
 सर्वाग्रेयेतानि नामानि कर्मतस्वाह शौनकः ।
 आशी रूपं च वाच्यं च सर्वे भवति कर्मतः ॥२७॥
 यदृद्धयोपवसनात् तथामुष्यायणाच्च यत् ।
 तथा तदपि कर्मेव तच्छृणुधं च हेतवः ॥२८॥
 प्रजाः कर्मसमुत्था हि कर्मतः सत्त्वसंगतिः ।
 क्वचित्संजायते सत्त्वं निवासात्त्वं जायते ॥२९॥
 यादृद्धिकं तु नामाभि धीयते यत्र कुञ्चित् ।
 औपस्यादपि तद्विद्याद् भावस्यैवेह कस्यचित् ॥३०॥
 नाकर्मकोऽस्ति भावो हि न नामास्ति निरर्थकम् ।
 नान्यत्र भावान्नामानि तस्मात्सर्वाणि कर्मतः ॥३१॥ ६॥
 मङ्गलात्क्रियते यत्त्वं नामोपवसनाच्च यत् ।
 भवत्येव तु सा ह्याशीः स्वस्त्यादेर्मङ्गलादिह ॥३२॥
 अपि कुत्सितनामायम् इह जीवेत्कथं चिरम् ।
 इति क्रियन्ते नामानि भूतानां विदितान्यपि ॥३३॥
 मन्वा नानाप्रकाराः स्युर् दृष्टा ये मन्वदर्शिभिः ।
 स्तुत्या चैव विभूत्या च प्रभावादेवतात्मनः ॥३४॥
 स्तुतिः प्रशंसा निन्दा च संशयः परिदेवना ।
 सृहाशीः कात्यना याङ्गा प्रश्नः प्रैषः प्रवल्हिका ॥३५॥

नियोगश्चानुयोगश्च श्वाधा विलपितं च यत् ।
 आचिख्यासाथ संलापः पविचाख्यानमेव च ॥३६॥
 ७ ॥
 आहनस्या नमस्कारः प्रतिरांधस्तथैव च ।
 संकल्पश्च प्रलापश्च प्रतिवाक्यं तथैव च ॥३७॥
 प्रतिषेधोपदेशौ च प्रमादापहूवौ च ह ।
 उपप्रैषश्च यः प्रोक्तः संज्वरो यश्च विस्मयः ॥३८॥
 आक्रोशोऽभिष्टवश्चैव क्षेपः शापस्तथैव च ।
 उपसर्गो निपातश्च नाम चाख्यातमित्यपि ॥३९॥
 भूतं भव्यं भविष्यं च पुमान् स्त्री च नपुंसकम् ।
 एवंप्रकृतयो मन्त्राः सर्ववेदेषु सर्वेशः ॥४०॥
 वाक्यार्थदर्शनार्थीया ज्ञृतोऽर्धर्चाः पदानि च ।
 ब्राह्मणे चाथ कल्पे च निगद्यन्ते च कानिचित् ॥४१॥
 ८ ॥
 शब्देनोच्चरितेनेह येन द्रव्यं प्रतीयते ।
 तदश्वरविधौ युक्तं नामेत्याहुर्मनीषिणः ॥४२॥
 अष्टौ यत्र प्रयुज्यन्ते नानार्थेषु विभक्तयः ।
 तत्राम कवयः प्राहुर् भेदे वचनलिङ्गयोः ॥४३॥
 क्रियासु बह्नीष्वभिसंश्रितो यः पूर्वापरीभूत इहैक एव ।
 क्रियाभिनिर्वृत्तिवशेन सिद्ध आख्यातशब्देन तमर्थमाहुः ॥४४॥
 क्रियाभिनिर्वृत्तिवशोपजातः कृदन्तशब्दाभिहितो यदा स्यात् ।
 संख्याविभक्तव्ययलिङ्गयुक्तो भावस्तदा द्रव्यमिवोपलस्यः ॥४५॥ ९ ॥
 यथा नानाविधैः शब्दैर् अपश्यन्तृष्यः पुरा ।
 विविधानीह वाक्यानि तान्यनुक्रमतः शृणु ॥४६॥
 रूपादिभि स्तुतिः प्रोक्ता आशीः स्वर्गादिभिस्तथा ।
 यानि वाक्यान्यतोऽन्यानि तान्यपि स्युरनेकधा ॥४७॥
 मन्त्रे प्रशंसा भोजस्य चित्र इत् सोभरे स्तुतिः ।

आक्रोशार्थास्तु दृश्यन्ते माता चेत्यभिमेथति ॥४८॥
 ज्ञान् मोघमन्वं निन्दा च शापो यो मेत्यृगेव तु ।
 याद्वा यदिन्द्र चित्रेति क्षेपोऽभीदमिति तृचि ॥४९॥
 आशीस्तु वात आ वातु दरडेति परिदेवना ।
 प्रश्नश्च प्रतिवाक्यं च पृष्ठामि त्वेत्यृचौ पृथक् ॥५०॥ १०॥
 संशयोऽधः स्विदासीच्च कथ्यना स्यादहं मनुः ।
 इमं नो यज्ञमित्यस्यां नियोगः पाद उच्यते ॥५१॥
 इह ब्रवीत्वन्युगोः संलाप ज्ञागुपीप मे ।
 प्रतिषेधोपदेशौ तु अक्षैर्मेत्यक्षसंस्तुतौ ॥५२॥
 आख्यानं तु हये जाये विलापः स्यान्नदस्य मा ।
 अवीरामात्मनः श्वाघा सुदेव इति तु स्पृहा ॥५३॥
 नमस्कारः शुनःशेपे नमस्ते अस्तु विद्युते ।
 संकल्पयन्निदं तुल्योऽहं स्यामिति यदुच्यते ॥५४॥
 संकल्पस्तु यदिन्द्राहं प्रलापस्त्रैतशस्य यः ।
 महानग्न्याहनस्या स्यात् प्रतिराधो भुगित्यपि ॥५५॥ ११॥
 प्रमादस्त्वेष हन्ताहं न स स्व इत्यपहूवः ।
 इन्द्राकुल्सेत्युपप्रैषो न विजानामि संज्ञरः ॥५६॥
 होता यक्षदिति प्रैषः को अद्येति तु विस्मयः ।
 जामयेऽपहूवो नैषा विततादिः प्रवस्त्रिहका ॥५७॥
 न मृत्युरासीदित्येताम् आचिख्यासां प्रचक्षते ।
 अभिशापोऽप्रजाः सन्तु भद्रमाशीस्तु गोतमे ॥५८॥
 बहूप्येवंप्रकारं तु शक्यं द्रष्टुमितीदृशम् ।
 वकुं प्रयोगतश्चैषाम् ज्ञाक्षकूक्तार्धच्छसंश्रितम् ॥५९॥
 एते तु मन्त्रवाक्यार्था देवतां सूक्तभागिनीम् ।
 संश्रयन्ते यथान्यायं स्तुतिस्त्वचानुमानिकी ॥६०॥ १२॥

भवद्वूतस्य भव्यस्य जङ्गमस्थावरस्य च ।
 अस्यैके सूर्यमेवैकं प्रभवं प्रलयं विदुः ॥६१॥
 असतश्च सतश्चैव योनिरेषा प्रजापतिः ।
 यदक्षरं च वाच्यं च यथैतद्वृस्त शाश्वतम् ॥६२॥
 कृत्वैष हि चिधात्मानम् एषु लोकेषु तिष्ठति ।
 देवान्यथायथं सर्वान् निवेश्य स्वेषु रश्मिषु ॥६३॥
 एतद्वृतेषु लोकेषु अग्निभूतं स्थितं चिधा ।
 ऋषयो गीर्भिरर्चन्ति व्यञ्जितं नामभिस्तिभिः ॥६४॥
 तिष्ठत्वैष हि भूतानां जठरे जठरे ज्वलन् ।
 चिस्थानं चैनमर्चन्ति होचायां वृक्तवर्हिषः ॥६५॥ १३॥
 इहैष पवमानोऽग्निर् मध्यमोऽग्निर्वनस्पतिः ।
 अमुषिमन्त्रेव विप्रैस्तु लोकेऽग्निः शुचिरुच्यते ॥६६॥
 इहाग्निभूतस्वृष्टिभिर् लोके स्तुतिभिरीक्षितः ।
 जातवेदा स्तुतो मध्ये स्तुतो वैश्वानरो दिवि ॥६७॥
 रसान् रश्मिभिरादाय वायुनायं गतः सह ।
 वर्षत्वैष च यज्ञोके तेनेन्द्र इति स स्मृतः ॥६८॥
 अग्निरसिन्नथेन्द्रस्तु मध्यतो वायुरेव च ।
 सूर्यो दिवीति विज्ञेयास् तिस्त एवेह देवताः ॥६९॥
 एतासामेव माहात्म्यान् नामान्यतं विधीयते ।
 तत्त्वस्थानविभागेन तत्र तत्त्वेह दृश्यते ॥७०॥ १४॥
 तासामियं विभूतिर्हि नामानि यदनेकशः ।
 आहुस्तासां तु मन्त्रेषु कवयोऽन्योन्ययोनिताम् ॥७१॥
 यथास्थानं प्रदिष्टास्ता नामान्यतेन देवताः ।
 तद्वक्तास्तत्प्रधानाश्च केचिदेवं वदन्ति ताः ॥७२॥
 पृथक्पुरस्ताद्ये तूक्ता लोकादिपतयस्त्वयः ।

तेषामात्मैव तत्सर्वं यद्यज्ञक्तिः प्रकीर्त्यते ॥७३॥
 तेजस्वेवायुधं प्राहुर् वाहनं चैव यस्य यत् ।
 इमामैन्द्रीं च दिव्यां च वाचमेवं पृथक् स्तुताम् ॥७४॥
 बहुदेवता स्तुतयो द्विवत्संस्तुतयश्च याः ।
 प्राधान्यमेव सर्वासु पतीनामेव तास्वपि ॥७५॥ १५॥
 स्थानं नामानि भक्तीश्च देवताया स्तुतौ स्तुतौ ।
 संपादयनुपेक्षेत यां कांचिदिह संपदम् ॥७६॥
 अग्निभक्तिस्तुतान्सर्वान् अग्नावेव समापयेत् ।
 यदिन्द्रभक्तिं तचेन्द्रे सूर्ये सूर्यानुं च यत् ॥७७॥
 निरुप्ते हविर्यस्यै सूक्तं च भजते च या ।
 सैव तत्र प्रधानं स्थानं न निपातेन या स्तुता ॥७८॥
 इति चयाणामेतेषाम् उक्तः सामासिको विधिः ।
 समासेनैवमुक्तस्तु विस्तरेण त्वनुक्रमः ॥७९॥
 अवश्यं वेदितव्यो हि नास्त्रां सर्वस्य विस्तरः ।
 न हि नामान्यविज्ञाय मन्त्राः शक्या हि वेदितुम् ॥८०॥ १६॥
 सत्त्वान्यमूर्तान्यपि च देवतावन्महर्षयः ।
 तुष्टुवुर्जूषयः शक्या तासु तासु स्तुतिष्विह ॥८१॥
 यैस्वग्निरिन्दः सोमश्च वायुः सूर्यो बृहस्पतिः ।
 चन्द्रोऽथ विष्णुः पर्जन्यः पूषा चाष्ट्रभवोऽश्विनौ ॥८२॥
 रोदसी मरुतो देवाः पृथिव्यापः प्रजापतिः ।
 देवौ च मित्रावरुणौ पृथक् सह च तावुभौ ॥८३॥
 विश्वे च देवाः सविता त्वष्टा वै रूपकृन्मतः ।
 अश्वोऽन्नमृतिजो वज्रो यावाणो रथसंयुताः ॥८४॥
 स्तुताः पृथक् पृथक् स्वैः स्वैः सूक्तैर्जूग्मिश्च नामभिः ।
 स्तुतौ स्तुतौ प्रवक्ष्यामि तानि तेषामनुक्रमात् ॥८५॥ १७॥

व्यवस्थेन्मन्त्रमाग्रेयं लिङ्गैरयेष्व लक्षितम् ।
 हविष्यद्विप्रधानैश्च नामाह्नानैश्च केवलैः ॥८६॥
 ऐन्द्रस्तु मन्त्रो वायव्यैर् लिङ्गैरैन्दैश्च लक्ष्यते ।
 नामधेयैश्च वज्रस्य बलकृत्या बलेन च ॥८७॥
 सौर्यस्तु लिङ्गैः सूर्यस्य गुणैः सर्वैश्च तैजसैः ।
 नामधेयैश्च चन्द्रस्य सूक्तं च भजते च यैः ॥८८॥
 एतासां देवतानां तु नामधेयानुकीर्तनैः ।
 यस्य यस्येह यावन्ति न व्यवस्थान्तोऽन्यथा ॥८९॥
 अयं प्रयोगस्वेतेषां ज्योतिषां चिषु वर्तताम् ।
 लोकेषु मन्त्रविद्वान् प्रयोगे नावसीदति ॥९०॥ ९८॥
 नीयते इयं नृभिर्यस्मान् नयत्यस्मादसौ च तम् ।
 तेनेमौ चक्रतुः कर्म सनामानौ पृथक् पृथक् ॥९१॥
 यद्विद्यते हि जातः सत्र जातैर्यद्वाच विद्यते ।
 तेनेमौ तुल्यनामानौ उभौ लोकौ समाप्नुतः ॥९२॥
 विसृजन्नयमेतेषां भाजते ओम्नि मध्यमः ।
 निपातमाचे कथ्यन्ते तथाग्रेयानि कानिचित् ॥९३॥
 अर्चिभिः केशयं त्वग्निर् विद्युद्भिर्ष्वैव मध्यमः ।
 असौ तु रशिभिः केशी तेनैनानाह केशिनः ॥९४॥
 एतेषां तु पृथक्त्वेन चयाणां केशिनामिह ।
 संलक्ष्यन्ते प्रक्रियासु चयः केशिन इत्यृचि ॥९५॥ ९९॥
 न चैवेषां प्रसूतिर्वा विभूतिस्थानजन्म वा ।
 निर्वकुं शक्यमेतैर्हि कृत्वं आप्नमिदं जगत् ॥९६॥
 वैश्वानरं श्रितो ह्यग्निर् अग्निं वैश्वानरः श्रितः ।
 अनयोर्जातवेदास्तु तथैते जातवेदसी ॥९७॥
 सालोक्याचैकजातत्वाद् व्याप्तिमत्त्वात् तेजसः ।

तस्य तस्येह देवतं दृश्यन्ते च पृथक् सुताः ॥१८॥

यत्त्वाप्नेयमिति ब्रूमः सूक्तभाक् तत्र पार्थिवः ।

जातवेदस्यमित्युक्ते सूक्तेऽस्मिन्मध्यमः स्मृतः ॥१९॥

वैश्वानरीयमिति तु यत्र ब्रूमोऽथ वा क्लचित् ।

सूर्यः सूक्तस्य भाक् तत्र ज्ञेयो वैश्वानरसुतौ ॥१००॥

२०॥

सूर्यप्रसूतावग्नी तु दृष्टौ पार्थिवमध्यमौ ।

एतेषामेव लोकानां चयाणामध्वरेऽध्वरे ॥१०१॥

रोहात्प्रत्यवरोहेण चिकीष्णन्नाग्निमारुतम् ।

शस्त्रं वैश्वानरीयेण सूक्तेन प्रतिपद्यते ॥१०२॥

ततस्तु मध्यमस्याना देवतास्त्वनुशंसति ।

स्तु च मरुतश्चैव स्तोत्रियेऽग्निमिमं पुनः ॥१०३॥

यथैतदुक्तमेतेषां विभूतिस्थानसंभवम् ।

तथा च देवदेवस्य तत्र तत्रेह दृश्यते ॥१०४॥

यद्यत्र पृथिवीस्थानं पार्थिवं चाग्निमाश्रितम् ।

तत्सर्वमानुपूर्वेण कथ्यमानं निबोधत ॥१०५॥

२१॥

जातवेदाः श्रितो ह्यग्निम् अग्निं वैश्वानरः श्रितः ।

द्रविणोदास्तथेधमश्च श्रितश्चाग्निं तनूनपात् ॥१०६॥

नराशंसः श्रितश्चैनम् एनमेवाश्रितस्त्विळः ।

बर्हिंद्वारश्च देव्योऽग्निम् एनमेव तु संश्रिताः ॥१०७॥

नक्तोषासा च दैव्यौ च होतारावेतदाश्रयौ ।

देव्यस्त्विसः श्रिताश्चैनं तष्ठा चैवैतदाश्रयः ॥१०८॥

श्रितो वनस्पतिश्चैनं स्वाहाकृतय एव च ।

अश्वश्च शकुनिश्चैव मण्डूकाश्चैतदाश्रयाः ॥१०९॥

यावाणश्चैनमक्षाश्च नराशंसस्तथा रथः ।

दुन्दुभिश्चेषुधिश्चैनं हस्तमोऽभीशवो धनुः ॥११०॥

२२॥

ज्या चैतदाश्रितेषुश्च श्रिता अश्वाजनी च या ।
 वृषभो दुघणश्चैनम् एनं पितुरुखलम् ॥१११॥
 नद्यश्चैवैनमापश्च सर्वा ओषधयश्च ह ।
 रात्रपामाग्राय्यरण्यानी अङ्गेक्ला पृथिवी तथा ॥११२॥
 भजेते चैनमेवाल्नी इन्द्रभूते च रोदसी ।
 मुसलोलूखले चैनं हर्विधाने च ये स्मृते ॥११३॥
 जोष्ट्री चोर्जाहुती चैनं शुतुद्वा च विपाद् सह ।
 यौ च देवौ शुनासीरौ तौ चाम्पी चैतदाश्रयौ ॥११४॥
 लोकोऽयं यच्च वै प्रातः सवनं क्रियते मखे ।
 वसन्तशरदौ चर्तू स्तोमोऽनुष्टुब्थो चिवृत् ॥११५॥ २३॥
 गायत्री चैकविंशश्च यच्च साम रथंतरम् ।
 साध्याः साम च वैराजम् आस्थाश्च वसुभिः सह ॥११६॥
 इन्द्रेण च मरुद्विश्च सोमेन वरुणेन च ।
 पर्जन्येनर्तुभिश्चैव विष्णुना चास्य संस्तवः ॥११७॥
 अस्यैवामेस्तु पूषणा च सामाज्यं वरुणेन च ।
 देवतामर्थतत्त्वज्ञो मन्त्रैः संयोजयेष्विः ॥११८॥
 असंस्तुतस्यापि सतो हविरेकं निरूप्यते ।
 देवतावाहनं चैव वहनं हविषां तथा ॥११९॥
 कर्म दृष्टे च यत्किंचिद् विषये परिवर्तते ।
 इत्युक्तोऽयं गणः सर्वः पृथिव्यग्न्याश्रयो महान् ॥१२०॥ २४॥
 यश्चैन्द्रो मध्यमस्थानो गणः सोऽयमतः परः ।
 विमानानि च दिव्यानि गणश्चाप्सरसां तथा ॥१२१॥
 इन्द्राश्रयस्तु पर्जन्यो रुद्रो वायुर्बृहस्पतिः ।
 वरुणः कश्च मृत्युश्च देवश्च ब्रह्मणस्पतिः ॥१२२॥
 मन्युश्च विश्वकर्मा च मित्रः क्षेत्रपतिर्यमः ।

तास्यों वास्तोष्यतिश्चैव सरस्वांश्चैवमत्र ह ॥१२३॥

अंपांनपाहृधिक्राश्च सुपर्णोऽय पुरुरवाः ।

चृतोऽसुनीतिर्वेनश्च तस्यैतस्याश्रयेऽदितिः ॥१२४॥

त्वष्टा च सविता चैव वातो वाचस्पतिस्तथा ।

धाता प्रजापतिश्चैव अथर्वाणश्च ये स्मृताः ॥१२५॥

श्येनश्चैवैवमग्निश्च तथेठा चैव या स्मृता ।

विधातेन्दुरहिर्बुध्यः सोमोऽहिरण्य चन्द्रमाः ॥१२६॥

२५॥

विश्वानरश्च वै देवो रुद्राणां संस्तुतो गणः ।

मरुतोऽङ्गिरसश्चैव पितरश्चर्मुभिः सह ॥१२७॥

राका वाक् सरमास्थाश्च भृगवोऽद्या सरस्वती ।

यम्युर्वेशी सिनीवाली पथ्या स्वस्तिरूपाः कुहूः ॥१२८॥

पृथिव्यनुमतिर्धेनुः सीता लाक्षा तथैव गौः ।

गौरी च रोदसी चैव इन्द्राण्याशैष वै पतिः ॥१२९॥

छन्दस्त्रिषुप् च पञ्ज्ञिश्च लोकानां मध्यमश्च यः ।

एतेष्वेवाश्रयो विद्यात् सवनं मध्यमं च यत् ॥१३०॥

चृतू च यीष्महेमन्तौ यत्र सामोच्यते बृहत् ।

शक्ररीषु च यज्ञीतं नाम्ना तत्साम शाकरम् ॥१३१॥

नाम्ना तत्साम शाकरम् ॥

२६॥

॥ इति बृहदेवतायां प्रथमोऽध्यायः ॥

आह चैवास्य द्वौ स्तोमाव् आश्रयौ शकटायनः ।
 यश्च पञ्चदशो नाम्ना संख्यया चिणवश्च यः ॥१॥
 संस्तुतश्चैव पूष्णा च विष्णुना वरुणेन च ।
 सोमवाग्वग्निकुत्सैश्च ब्रह्मणस्पतिनैव च ॥२॥
 बृहतस्पतिना चैव नाम्ना यश्चापि पर्वतः ।
 कामुचिक्लेचिदित्याहुर् निपाता स्तुतिषु स्तुताः ॥३॥
 मित्रश्च श्रूयते देवो वरुणेन सहासकृत् ।
 रुद्रेण सोमः पूष्णा च पुनः पूषा च वायुना ॥४॥
 वातेनैव च पर्जन्यो लक्ष्यते ऽन्यत्र वै इच्छित् ।
 चक्रस्वर्धर्चेषु पादेषु सूक्तेष्वेषु तु कृत्स्नशः ॥५॥
 रसादानं तु कर्मास्य वृत्तस्य च निबर्हणम् ।
 स्तुतेः प्रभुत्वं सर्वस्य बलस्य निखिला कृतिः ॥६॥
 इत्यैन्द्रो मध्यमस्थानो गणः सम्यगुदाहृतः ।
 यः परस्तु गणः सौर्यो द्युस्थानस्तं निबोधत ॥७॥
 तस्य मुख्यतमौ देवाव् अश्चिन्तौ सूर्यमाश्रितौ ।
 वृषाकपायी सूर्योषाः सूर्यस्यैव तु पत्नयः ॥८॥
 अमुतोऽर्वाङ् निवर्तन्ते प्रतिलोमास्तदाश्रयाः ।
 पुरोदयात्मामुषसं सूर्यो मध्यांदिने स्थिते ॥९॥
 वृषाकपायीं* सूर्यस्य तामेवाहुस्तु निमुचि ।
 तस्याश्रये सरण्यूश्च भगः पूषा वृषाकपिः ॥१०॥
 यमो वैश्वानरो विष्णुर् वरुणश्चैकपादजः ।
 पृथिवी च समुद्रश्च देवाः सप्तर्षयश्च ये ॥११॥

आदित्याः केशिसाध्याश्च सविता वसुभिर्मनुः ।
 दध्यङ्गयर्थां विश्वे च वाजिनो देवपत्न्यः ॥१२॥
 असौ तृतीयं सवनं लोकः साम च रैवतम् ।
 वैरूपं चैव वर्षाश्च शिशिरोऽथ ऋतुस्तथा ॥१३॥
 चयस्त्रिंशश्च य स्त्रीमः कूष्ठा सप्तदशश्च यः ।
 छन्दश्च जगती नाम्ना तथातिछन्दसश्च याः ॥१४॥
 पौरुषं चाहुरस्यैतत् सर्वमेव तु पौरुषम् ।
 एतस्यैव तु विज्ञेया देवाः संस्तविकास्त्रयः ॥१५॥
 चन्द्रमाश्चैव वायुश्च यं* च संवत्सरं विदुः ।
 केचिच्चु निर्वपत्न्यस्य सौर्यवैश्वानरं हविः ॥१६॥ ३॥
 सौर्यवैश्वानरीयं हि तत्सूक्तमिव दृश्यते ।
 चूर्गर्धचोऽथवा पादो इचो वा यदि वा तृचः ॥१७॥
 अनेन तु प्रवादेन दृष्टा मूर्धन्वता स्तुतिः ।
 सूर्यवैश्वानरामीनाम् ऐकात्म्यमिह दृश्यते ॥१८॥
 हरणं तु रसस्यैतत् कर्मामुच च रश्मिभिः ।
 येन नातिविजानन्ति सर्वभूतानि चक्षुषा ॥१९॥
 विभागमिममेतेषां विभूतिस्थानसंभवम् ।
 संयग्विजानन्मन्त्रेषु तं तु कर्मसु योजयेत् ॥२०॥
 अध्यापयन्नधीयानो मन्त्रं चैवानुकीर्तयन् ।
 स्थानं सालोक्यं सायुज्यम् एतेषामेव गढति ॥२१॥ ४॥
 अग्रेस्तु यानि सूक्तानि पञ्च नामानि कारवः ।
 षड्डिंशतिस्त्रेष्वन्द्रस्य प्राहुः सूर्यस्य सप्त च ॥२२॥
 तेषां पृथग्निर्वचनम् एकैकस्येह कर्मजम् ।
 उच्चमानं यथान्यायं शृणुध्वमखिलं मया ॥२३॥
 जातो यदये भूतानाम् अग्रणीरध्वरे च यत् ।

नामा संनयते वाङ्म् स्तुतोऽग्निरिति सूरभिः ॥२४॥
 द्रविणं धनं बलं वापि प्रायद्येन कर्मणा ।
 तत्कर्म दृष्ट्वा कुत्सस्तु प्राहैनं द्रविणोदसम् ॥२५॥
 अयं तनूनपादग्निर् असौ हि तननात्तनः ।
 ततस्तु मध्यमो जडे स्थानेऽयं मध्यमात्तनः ॥२६॥
 अनन्तरां प्रजामाहुर् नपादिति कृपण्यवः ।
 नपादमुथ चैवायम् अग्निस्तेन तनूनपात् ॥२७॥
 पृथक्केन समासैस्तु यज्ञे यच्छस्यते नृभिः ।
 स्तुवन्त्याप्रीषु तेनैमं नराशंसं तु कारवः ॥२८॥
 पुनाति यदिदं विश्वम् एवाग्निः पार्थिवोऽथ च ।
 वैखानसर्विभिस्तेन पवमान इति स्तुतः ॥२९॥
 भूतानि वेद यज्ञातो जातवेदाथ कथ्यते ।
 यच्चैष जातविद्योऽभूद् वित्तं जातोऽधिवेत्ति वा ॥३०॥
 विद्यते सर्वभूतैर्हि यद्वा जातः पुनः पुनः ।
 तेनैष मध्यभागेन्द्रो जातवेदा इति स्तुतः ॥३१॥
 अणिष्ठ एष यत्रु चीन् व्याप्तैको व्योम्नि तिष्ठति ।
 तेनैनमृषयोऽर्चन्तः कर्मणा वायुमब्रुवन् ॥३२॥
 चीणीमान्यावृणोत्येको मूर्तेन तु रसेन यत् ।
 तयैनं वरुणं शक्त्या सुतिष्वाहुः कृपण्यवः ॥३३॥
 अरोदीदल्लरिष्ये यद् विद्युद्वृष्टिं ददन्तृणाम् ।
 चतुर्भिर्वृष्टिभिस्तेन रुद्र इत्यभिसंस्तुतः ॥३४॥
 चतुर्विधानां भूतानां प्राणो भूत्वा व्यवस्थितः ।
 ईष्टे चैवास्य सर्वस्य तेनेन्द्र इति स स्मृतः ॥३५॥
 इरां दृणाति यत्काले मरुङ्गिः सहितोऽस्त्रे ।
 रवेण महता युक्तस् तेनेन्द्रमृषयोऽब्रुवन् ॥३६॥
५॥
६॥
७॥

यदिमां प्रार्जयत्येको रसेनास्त्ररजेन गाम् ।
 काले इच्चिरौर्वशश्चर्षी तेन पर्जन्यमाहतुः ॥३७॥
 तर्पयत्येष यज्ञोकाञ् जन्यो जनहितश्च यत् ।
 परो जेता जनयिता यद्वाप्रेयस्ततो जगौ ॥३८॥
 बृहन्तौ पाति यज्ञोकाव् एष द्वौ मध्यमोत्तमौ ।
 बृहता कर्मणा तेन बृहस्पतिरितीक्षितः ॥३९॥
 ब्रह्म वाग् ब्रह्म सत्यं च ब्रह्म सर्वमिदं जगत् ।
 पातारं ब्रह्मणस्तेन शैनहोत्र स्तुवञ्जगौ ॥४०॥
 अन्नं क्षितिभ्यो विदधद् यदृतुष्वविशक्षितौ ।
 तेनैनमाह क्षेचस्य वामदेव स्तुवन्पतिम् ॥४१॥
 मनसेमं तु यदृश्यं मध्यमं लोकमाश्रितम् ।
 शंसत्सन्येन सत्ये वै स एष स्तुतवानृतम् ॥४२॥
 रवेणान्तारसैः क्षिप्तै स्थितो व्योम्येष मायया ।
 चृतस्य द्व्योक इत्येष पुनश्चैनं ततोऽब्रवीत् ॥४३॥
 वास्तु प्रयद्धल्लोकस्य मध्यमः स तु पाति यत् ।
 तेन वास्तोष्यतिं प्राह चतुर्भिरिममौर्वशः ॥४४॥
 वाचा वेदा ह्यधीयने वाचा छन्दांसि तत्र ह ।
 अथो वाक् सर्वमेवेदं तेन वाचस्पति स्तुतः ॥४५॥
 न कुतश्चन यद्वीनो वृत्वा तिष्ठति मध्यमः ।
 राहूगण चृषिस्तेन प्राहैनं गोत्तमोऽदितिम् ॥४६॥
 प्रजाभ्यस्त्वेष यच्छर्म कमिछन्मनसा सुखम् ।
 हिरण्यगर्भस्तेनैनम् चृषिर्चर्चन्तुवाच कम् ॥४७॥
 इह प्रजाः प्रयद्धन्स संगृहीत्वा प्रयाति च ।
 चृषिर्विवस्ततः पुचं तेनाहैनं यमो यमम् ॥४८॥
 मित्रीकृत्य जना विश्वे यदिमं पर्युपासते ।

८॥

९॥

मिच इत्याह तेनैनं विश्वामिच स्तुवन्स्वयम् ॥४७॥

निदाघमासातिगमे यदृतेनावति क्षितिम् ।

विश्वस्य जनयन्कर्म विश्वकर्मेष तेन सः ॥४०॥

सरांसि धृतवन्यस्य सन्ति लोकेषु यन्त्रिषु ।

सरस्वतमिति प्राह वाचं प्राहुः सरस्वतीम् ॥४१॥

प्राणभूतस्तु भूतेषु यदेनत्येषु तिष्ठति ।

तेनैनं वेनमाहर्षिर् वेनो नामेह भार्गवः ॥४२॥

ससृजे मासि मास्येनम् अभिमत्य तपोऽयजम्* ।

तेनैनं मन्युरित्याह मन्युरेव तु तापसः ॥४३॥

१०॥

यदन्तकाले भूतानाम् एक एव नयत्यसून् ।

तेनासुनीतिरूपोऽयं स्तुवता श्रुतबन्धुना ॥४४॥

निदाघमासातिगमे जन्म मध्ये भवत्यपाम् ।

नप्तारमाह तेनैनम् चृषिर्गृत्समद् स्तुवन् ॥४५॥

अपामस्त्ररगभौघम् आदधत्सोऽष्टमासिकम् ।

यत्कन्दन्यसकृन्मध्ये दधिकास्तेन कथ्यते ॥४६॥

मासेन संभृतं गर्भं नवमेनाथ मासिकम् ।

स्वयं कन्दन्दधात्युर्ध्या धातेत्यृग्भिः स गीयते ॥४७॥

स्त्रीर्णेऽन्तरिक्षे क्षियति यदा तूर्णे ल्हरत्यसौ ।

अरिष्टनेमिस्तार्ष्यर्षिस् तार्ष्यं तेनैवमुक्तवान् ॥४८॥

११॥

रुवन्योन्युदयं याति कृतचाविसृजन्नपः ।

पुरुहरवसमाहैनं स्ववाक्येनोरुवासिनी ॥४९॥

यत्तु प्रच्यावयन्नेति घोषेण महता मृतम्* ।

तेन मृत्युमिमं सन्तं स्तौति मृत्युरिति स्वयम् ॥५०॥

नाम्ना संकुमुको नाम यमपुचो जघन्यजः ।

संवर्तयस्तमः सूर्याद् उषसं च प्रवर्तयन् ॥५१॥

दिवाकरं प्रसौत्येकः सविता तेन कर्मणा ।
 उदितो भासयंलोकान् इमांश्चैष स्वरश्मिभिः ।
 स्वयं वसिष्ठस्तेनैनम् ज्ञषिराह सुवन्भगम् ॥६२॥ १२॥
 पुथन् श्छितिं पोषयति प्रणुदन् रश्मिभिस्तमः ।
 तेनैनमस्तौत्पूषेति भरद्वाजस्तु पञ्चभिः ॥६३॥
 चीणि भान्ति रजांस्यस्य यत्पदानि तु तेजसा ।
 तेन मेधातिथिः प्राह विष्णुमेनं चिविक्रमम् ॥६४॥
 कृत्वा सायं पृथग्याति भूतेभ्यस्तमसोऽत्यये ।
 प्रकाशं किरणैः कुर्वेत् तेनैनं केशिनं विदुः ॥६५॥
 संप्रत्येकैकशस्त्वेनं यन्मन्यन्ते पृथङ्गराः ।
 विश्वे विश्वानरस्तेन कर्मणा सुतिषु सुतः ॥६६॥
 वृषेष कपिलो भूत्वा यन्नाक्रमधिरोहति ।
 वृषाकपिरसौ तेन विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ।
 रश्मिभिः कम्पयन्तेति वृषा वर्षिष्ठ एव सः ॥६७॥ १३॥
 सायाहूकाले भूतानि स्वापयन्तस्तमेति यत् ।
 वृषाकपिरितो वा स्याद् इति मन्त्रेषु दृश्यते ॥६८॥
 चिषु धन्तेति हीन्द्रेण प्रयुक्तो वारिषाकपे ।
 विष्णुतेर्विशतेवौ स्याद् वेवेष्टव्याभिकर्मणः ।
 विष्णुर्निरुच्यते सूर्यः सर्वे सर्वान्तरश्च यः ॥६९॥
 पञ्च षड्द्विंशतिश्चैव यानि नामानि सप्त च ।
 सम्यग्मीन्द्रसूर्याणां तान्युक्तानि यथाक्रमम् ॥७०॥
 नैपातिकानां नामां तु प्रागुक्तैर्नामलक्षणैः ।
 संपन्नानां पृथक्केन परिसंख्या न विद्यते ॥७१॥ १४॥
 पार्थिवी मध्यमा दिव्या वागपि चिविधा तु या ।
 तस्याः सूक्तानि नामानि यथास्थानं निबोधत ॥७२॥

कृत्स्नं तु भजते सूक्तम् एषा नद्य स्तुता भुवि ।
 यदा चैनं भजन्त्यापो यदा चौषधयो यदा ॥१३॥
 अरण्यानी च राची च अङ्गा चौषाः सरस्वती ।
 पृथिवी चैव नामैषा भूत्वाप्वर्चं* भजन्ति च ॥१४॥
 अग्नायी नामतोऽप्येषा भूत्वाग्नेयेषु केषुचित् ।
 स्तुता निपातमाचेण तत्र तत्रेह दृश्यते ॥१५॥
 मध्ये सत्यदितिर्वाक् च भूत्वा चैषा सरस्वती ।
 समयं भजते सूक्तं चिभिरेव तु नामभिः ॥१६॥
 एषैव दुर्गा भूत्वर्चं कृत्वा स्यात्सूक्तभागिनी ।
 तत्त्वामानि यमीन्द्राणी सरमा रोमशोर्वशी ।
 भवत्यग्न्या सिनीवाली राका चानुमतिः कुहूः ॥१७॥
 गौर्धेनुर्देवपत्योऽद्या पथ्या स्वस्तिश्च रोदसी ।
 नैपातिकानि चृग्भाङ्गि येषां नामानि कानिचित् ॥१८॥
 यदा तु वाग्भवत्येषा सूर्यामुं लोकमाश्रिता ।
 तथा सूक्तमुषा भूत्वा सूर्या च भजते खिलम् ॥१९॥
 वृषाकपायृचं भूत्वा सरण्यूर्वे च ते ध्रुवम् ।
 निपातमाचं भजते द्युवच्च पृथिवी सती ॥२०॥
 सूर्यामेव सतीमेतां गौरीं वाचं सरस्वतीम् ।
 पश्यामो वैश्वदेवेषु निपातेनैव केवलाः ॥२१॥
 घोषा गोधा विश्ववारा अपालोपनिषद्विषत् ।
 ब्रह्मजाया जुहूर्नाम अगस्त्यस्य स्वसादितिः ॥२२॥
 इन्द्राणी चेन्द्रमाता च सरमा रोमशोर्वशी ।
 लोपामुद्रा च नद्यश्च यमी नारी च शश्ती ॥२३॥
 श्रीर्लाक्षा सार्पराङ्गी वाक् अङ्गा मेधा च दक्षिणा ।
 राची सूर्या च सावित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ॥२४॥

नवकः प्रथमस्त्वासां वर्गस्तुष्टाव देवताः ।
 चृषिभिर्देवताभिश्च समूदे मध्यमो गणः ॥८५॥
 आत्मनो भाववृत्तानि जगौ वर्गस्तथोत्तमः ।
 उत्तमस्य तु वर्गस्य य चृषिः सैव देवता ॥८६॥ १७॥
 आत्मानमस्तौर्वर्गस्तु देवतां यस्तथोत्तमः ।
 तस्मादात्मस्तवेषु स्याद् य चृषिः सैव देवता ॥८७॥
 संवादेष्वाह वाक्यं यः स तु तस्मिन्भवेदृषिः ।
 यस्तेनोच्येत वाक्येन देवता तत्र सा भवेत् ॥८८॥
 उच्चावचेषु चार्थेषु निपाताः समुदाहृताः ।
 कर्मोपसंयहार्थं च क्लचिच्छौपम्यकारणात् ॥८९॥
 ऊनानां पूरणार्थी वा पादानामपरे क्लचित् ।
 मिताक्षरेषु गन्धेषु पूरणार्थास्त्वनर्थकाः ॥९०॥
 कमीमिद्विति विज्ञेया ये त्वनेकार्थकाश्च ते ।
 इव न चिन्तु चत्वार उपमार्था भवन्ति ते ॥९१॥ १८॥
 उपमार्थं नकारस्तु क्लचिदेव निपात्यते ।
 मिताक्षरेषु गन्धेषु प्रतिषेधे त्वनल्पशः ॥९२॥
 इयन्त इति संख्यानं निपातानां न विद्यते ।
 वशात्प्रकरणस्यैते निपात्यन्ते पदे पदे ॥९३॥
 उपसर्गास्तु विज्ञेयाः क्रियायोगेन विंशतिः ।
 विवेचयन्ति ते हर्थं नामाख्यातविभक्तिषु ॥९४॥
 अछ* अदन्तरित्येतान् आचार्यः शकटायनः ।
 उपसर्गान्* क्रियायोगान् मेने ते तु चयोऽधिकाः ॥९५॥
 चीण्येव लोके लिङ्गानि पुमान् स्त्री च नपुंसकम् ।
 नामसूक्तप्रयोगेषु वाच्यं प्रकरणं तथा ॥९६॥ १९॥
 तेषां तु नामभिर्लिङ्गैर् यहणं सर्वनामभिः ।

कृताकृतस्य सदृशो गृहीतस्य पुनर्येहः ॥१७॥
 पादसूक्तञ्चगर्धर्चनामान्यन्यानि यानि च ।
 सर्वे नामानि चैवाहुर् अन्ये चैवं यथा कथा ॥१८॥
 प्रधानमर्थः शब्दो हि तद्गुणायत्र इष्यते ।
 तस्मान्नानान्वयोपायैः शब्दानर्थवशं नयेत् ॥१९॥
 अतिरिक्तं पदं त्यज्यं हीनं वाक्ये निवेशयेत् ।
 विप्रकृष्टं च संदध्याद् आनुपूर्वीं च कल्पयेत् ॥१००॥
 लिङ्गं धातुं विभक्तिं च संनमेतत्र तत्र च ।
 यद्यात्याच्छान्दसं मन्त्रे तत्त्वकुर्यात् लौकिकम् ॥१०१॥ २०॥
 यावतामेव धातूनां लिङ्गं रूढिगतं भवेत् ।
 अर्थशास्त्रभिधेयः स्यात् तावद्विर्गुणविघ्रहः ॥१०२॥
 धातूपसर्गावयवगुणशब्दं द्विधातुजम् ।
 बहुकथातुजं वापि पदं निर्वाच्यलक्षणम् ॥१०३॥
 धातुजं धातुजाज्ञातं समस्तार्थजमेव वा ।
 वाक्यजं व्यतिकीर्णं च निर्वाच्यं पञ्चधा पदम् ॥१०४॥
 द्विगुर्व्वन्दोऽव्ययीभावः कर्मधारय एव च ।
 पञ्चमस्तु बहुव्रीहिः षष्ठ्यस्तप्यरूपः स्मृतः ॥१०५॥
 वियहान्विर्वचः कार्यं समासेष्वपि तद्विते ।
 प्रविभज्यैव निर्ब्रूयाद् दण्डाहोर्णे दण्डे इत्यपि ॥१०६॥ २१॥
 भार्या रूपवती चास्य रूपवद्वार्ये इत्यपि ।
 इन्द्रश्च सोमश्चेत्येवम् इन्द्रासोमौ निर्दर्शनम् ॥१०७॥
 शब्दरूपं पदार्थश्च अन्तपत्तिः प्रकृतिर्गुणः ।
 सर्वमेतदनेकार्थं दशानवगमे गुणाः ॥१०८॥
 सामान्यवाचिनः शब्दा विशेषे स्थापिताः क्वचित् ।
 पलायने यथा वृत्तिः को नु मर्या इतीषते ॥१०९॥

विशेषवाच्चिनस्त्वन्ये सामान्ये स्थापिताः क्वचित् ।

हिमेनाग्निमिति मन्त्रे हिमशब्दो निर्दर्शनम् ॥ ११० ॥

पदमेकं समादाय विधा कृत्वा निरुक्तवान् ।

पूरुषादः पदं यास्तो वृक्षेवृक्ष इति त्वृचि ॥ १११ ॥

२२॥

अनेकं सत्तथा चान्यद् एकमेव निरुक्तवान् ।

अस्तु मा सकृन्मन्त्रे मासकृद्विग्रहेण तु ॥ ११२ ॥

पदव्यवायेऽपि पदे एकीकृत्य निरुक्तवान् ।

गर्भे निधानमित्येते न जामय इति त्वृचि ॥ ११३ ॥

पदजातिरविज्ञाता तः पदेऽर्थः शितामनि ।

स्वरानवगमोऽधायि वने नेत्यृचि दर्शितः ॥ ११४ ॥

शुनःशेषं नराशंसं द्यावा नः पृथिवीति च ।

निरस्त्रृतेतिप्रभृतिष्व अर्थादासीत्क्रमो यथा ॥ ११५ ॥

वर्णस्य वर्णयोल्लोपो बहूनां व्यञ्जनस्य च ।

अचाणीति कपिर्नाभा दनो यामीत्यघासु च ॥ ११६ ॥

२३॥

अर्थात्पदं स्वाभिधेयं पदाङ्गाक्यार्थनिर्णयः ।

पदसंघातजं वाक्यं वर्णसंघातजं पदम् ॥ ११७ ॥

अर्थात्पकरणाङ्गिङ्गाद् आैचित्याहेशकालतः ।

मन्त्रेष्वर्थविवेकः स्याद् इतरेष्विति च स्थितिः ॥ ११८ ॥

इति नानान्वयोपायैर् नैरुक्ते यो यतेत सः ।

जिङ्गासुर्ब्रह्मणो रूपम् अपि दुष्कृत्परं वजेत् ॥ ११९ ॥

यथेदमये नैवासीद् असदप्यथवापि सत् ।

जज्ञे यथेदं सर्वं तद् भाववृत्तं वदन्ति तु ॥ १२० ॥

भावप्रधानमाख्यातं षड्किकारा भवन्ति ते ।

जन्मास्तित्वं परीणामो वृद्धिर्हानं विनाशनम् ॥ १२१ ॥

२४॥

एतेषामेव षष्ठां तु येऽन्ये भावविकारजाः ।

ते यथावाक्यमभ्यूह्याः सामर्थ्यान्मन्त्रवित्तमैः ॥१२२॥

देवानां च पितृणां च नमस्कारैस्तथैव च ।

अथ व्यस्तं समस्तं वा शृणु व्याहृतिदैवतम् ॥१२३॥

व्याहृतीनां समस्तानां दैवतं तु प्रजापतिः ।

व्यस्तानामयमग्निश्च वायुः सूर्यश्च देवताः ॥१२४॥

वाग्देवत्योऽथवापैन्द्रो यदि वा परमेष्ठिनः ।

ओंकारो वैश्वदेवो वा ब्राह्मो दैवः क एव वा ॥१२५॥

२५॥

RV. i. आग्रेयं प्रथमं सूक्तं मधुछन्दस आर्षकम् ।

ज्ञेयाः सर्वेऽन्यदेवत्यास् तृचाः सप्तात उत्तराः ॥१२६॥

वायव्यः प्रथमस्वेषाम् ऐन्द्रवायव उत्तरः ।

मैचावरुणोऽथाश्विनोऽयन्द्रोऽतो वैश्वदेवकः ॥१२७॥

तत्त्वामा विश्वलिङ्गो वा गायत्रोऽन्यस्तु यस्तुचः ।

बहुदैवतमन्यत्रु वैश्वदेवेषु शस्यते ॥१२८॥

लुशे दुवस्यौ शर्णाते गोतमेऽथ चृजिश्वनि ।

अवत्सारे परुषेष्व अत्रो दीर्घतमस्यृष्टौ ॥१२९॥

२६॥

वसिष्ठे नाभानेदिष्ठे गये मेधातिशौ मनौ ।

कक्षीवति विहव्ये च बहुष्वन्येष्व अर्षिषु ॥१३०॥

अगस्त्ये बृहदुक्थे च विश्वामित्रे च गाथिनि ।

दृश्यन्ते विप्रवादाश्च तासु तासु सुतिष्विह ॥१३१॥

बद्धीनां संनिपातस्तु यस्मिन्मन्त्रे प्रदृश्यते ।

आचार्यौ यास्त्वशारिडिल्यौ वैश्वदेवं तदाहतुः ॥१३२॥

पादं वा यदि वार्धर्चम् चृचं वा सूक्तमेव वा ।

वैश्वदेवं वदेत्सर्वे यन्किंचिद्बहुदैवतम् ॥१३३॥

कृषिभिर्देवताः सर्वा विश्वाभि सुतिभि सुताः ।

संज्ञा तु विश्वमित्येषा सर्वावाप्नी निपातिता ॥१३४॥

२७॥

सारस्वतस्तु सप्तम एताः प्रउगदेवताः ।
 सरस्वतीति द्विविधम् चक्षु सर्वासु सा स्तुता ॥१३५॥
 नदीवहेवतावच्च तत्त्वाचार्यस्तु शैनकः ।
 नदीवन्निगमाः षट् ते सप्तमो नेत्युवाच ह ॥१३६॥
 अम्ब्येका च दृष्टवत्यां चित्र इच्च सरस्वती ।
 इयं शुष्मेभिरित्येति मेने यास्तस्तु सप्तमम् ॥१३७॥
 पशोः सारस्वतस्यैतां याज्यां* मैत्रायणीयके ।
 प्राधान्याङ्गविषः पश्यन् वाच एवैतरोऽब्रवीत् ॥१३८॥
 मुरुपकृलुभित्यैन्द्रं सप्त चान्यान्यतः परम् ।
 षष्ठादह स्वधामनु मारुत्योऽनन्तरा चृचः ॥१३९॥ २८॥
 एका वीकु चिदिन्द्राय मरुज्जिः सह गीयते ।
 तस्या एकान्तरायास्तु अर्धचर्चोऽन्यो द्विदेवतः ॥१४०॥
 मरुन्नणप्रधानो हीत्यं चेन्द्रो विचिकित्सितः ।
 मनू समानवर्चसा मनुना वा सवर्चसा ॥१४१॥
 मनू इति प्रगृह्णन्ति येषामेव द्विदेवतः ।
 एकदेवत्यमाश्राव्यो विज्ञायाध्ययनात्पदम् ॥१४२॥
 रोदसी देवपत्नीनाम् अर्थर्वाङ्गिरसे यथा ।
 मरुन्नणप्रधानेयम् आचार्याणां स्तुतिर्मता ॥१४३॥
 मरुन्नणप्रधानत्वाद् इन्द्रस्तु विचिकित्सितः ।
 मरुन्नणं महेन्द्रस्य समांशं सकलं विदुः ॥१४४॥ २९॥
 अग्निमित्यग्निदैवत्यं पादस्तच द्विदेवतः ।
 निर्मथ्याहवनीयार्थाव् अग्निनाग्निः समिध्यते ॥१४५॥
 द्वितीये द्वादशर्चें तु प्रत्यृचं यास्तु देवताः ।
 स्तूयन्ते स्यग्निना सार्धं तासां नामानि मे शृणु ॥१४६॥
 प्रथमायां स्तुतश्चेष्मो द्वितीयायां तनूनपात् ।

नराशंसस्तुतीयायां चतुर्थ्या स्त्रूयते त्रिक्ठः ॥ १४७ ॥

बहिरेव तु पञ्चम्यां द्वारो देवस्ततोऽन्यया ।

नक्षेषासा तु सप्तम्याम् अष्टम्यां संस्तुतौ सह ॥ १४८ ॥

दैवाविति तु होतारौ नवम्यामृचि संस्तुताः ।

तिसो देव्यो दशम्यां तु ज्ञेयस्त्वैव तु स्तुतः ॥ १४९ ॥

३० ॥

एकादश्यां तु सूक्तस्य स्तुतं विद्याब्नस्पतिम् ।

द्वादश्यां तु स्तुता देवीर् विद्यात्स्वाहाकृतीरिति ॥ १५० ॥

सूक्तेऽस्मिन्प्रत्यृचं यास्तु देवताः परिकीर्तिताः ।

ता एव सर्वास्वाप्रीषु द्वितीया तु विकल्पते ॥ १५१ ॥

प्रैषैः सहाप्रीसूक्तानि तात्येकादश सन्ति च ।

यजूंषि प्रैषसूक्तं वा दशैतानीतराणि तु ॥ १५२ ॥

सौचामणानि तु चीणि प्राजापत्याश्वमेधिके ।

पुरुषस्य तु यन्मेधे यजुःष्वेव तु तानि षट् ॥ १५३ ॥

अचैव प्रैषसूक्तं स्यान् न यजुःष्वादियेत तत् ।

तेषां प्रैषगतं सूक्तं यज्ञ दीर्घतमा जगो ॥ १५४ ॥

३१ ॥

मेधातिष्ठौ यदुक्तं च चीण्येवोभयवन्ति तु ।

चृष्टौ गृत्समदे यज्ञ वाध्रश्चे च यदुच्यते ॥ १५५ ॥

नराशंसवद्वेश दर्शनं च यदौर्वेशः ।

तनूनपादगस्त्यश्च जमदग्निश्च यज्जगौ ॥ १५६ ॥

विश्वामित्र चृष्टिर्यज्ञ जगौ वै काश्यपोऽसितः ।

मेधातिष्ठेच्छृचां यास्तु प्रोक्ता द्वादश देवताः ॥ १५७ ॥

संपद्यन्ते यथायिं ताः संपदं तां निबोधत ।

इध्मो यः सर्वमेवामिर् अयं हीध्मः समिध्यते ।

ध्मातेर्वैतत्कृतं रूपं ध्मातो हीध्मः समिध्यते ॥ १५८ ॥

ध्मातो हीध्मः समिध्यते ॥

३२ ॥

॥ इति वृहदेवतायां द्वितीयोऽध्यायः ॥

तनूनपादयं तेव नास्ता यद्धत्यसौ तनुम् ।
 नपादिति प्रजामाहुर अमुतोऽस्य च संभवम् ॥१॥
 नराशंसमिहैके तु अग्निमाहुरथेतरे ।
 नराः शंसन्ति सर्वेऽस्मिन् आसीना इति वाधरे ॥२॥
 एतमेवाहुरन्येऽग्निं नराशंसोऽधरे ह्ययम् ।
 नरैः प्रशस्य आसीनैर आहुश्चैवतिंजो नरः ॥३॥
 इक्षस्त्वृषिकृतं रूपम् ईडेश्च स्तुतिकर्मणः ।
 इक्षावांस्तेन वोक्तोऽग्निर् इडिना वर्द्धिकर्मणा ॥४॥
 बहिरेवायमग्निस्तु सर्वं हि परिबृंहितम् ।
 अब्देन यजुतो वा सत् इधेन परिबृंहितः ॥५॥
 द्वारस्तु देव्यो याः प्रोक्ता विश्वेषां तास्तु पत्नयः ।
 अग्नायीमनुवर्तन्ते तथाग्राघ्यग्निमेव च ॥६॥
 अग्नौ ध्रुवं स्थितास्तास्तु संस्तूयन्ते ऽग्निना सह ।
 प्राधान्यं तासु चैवाग्ने स्तुतिष्वेव हविःषु च ॥७॥
 नक्तोषासौ च ये देव्याव् आग्नेयावेव ते स्मृते ।
 श्याव्याग्नेयी हि कालस्य तस्यैवोषाः कलेव तु ॥८॥
 तम उद्धत्युषा नक्तानक्तीमां हिमविन्दुभिः ।
 अपि वाव्यक्तवर्णेति नञ्जपूर्वाञ्चेरिदं भवेत् ॥९॥
 सा हि दोषा भवत्यादौ निशीषे सा तमस्वती ।
 नास्ता भवत्युषाश्चैव सैषा प्रागुदयाद्रवेः ॥१०॥
 दैव्याविति तु होताराव् अग्नी पार्थिवमध्यमौ ।
 दिव्यादमेर्हि जज्ञाते देव्यौ तेनेह जन्मना ॥११॥

१॥

२॥

तिसस्तु देव्यो याः प्रोक्तास् चिस्थानैवेह सा तु वाक् ।
 चिविधेनोच्यते नाम्ना ज्योतिः षु चिषु वर्तिनी ॥ १२ ॥
 अमिमेवानुगेठा तु मध्यं प्राप्ना सरस्ती ।
 असुं स्थिताधि लोकं तु भारती भवति ह्यसौ ॥ १३ ॥
 सैषा तु चिविधा वाग्वै दिवि च व्योम्नि चेह च ।
 अस्ता चैव समस्ता च भजत्यग्नीनिमानपि ॥ १४ ॥
 त्वष्टा तु यस्त्वयमेव पार्थिवोऽभिरिति स्तुतिः ।
 पार्थिवस्यास्य वर्चः स्युः कस्याष्टुक् चार्तवेषु च ॥ १५ ॥ ३ ॥
 त्विषितस्त्वक्षतेर्वा स्यात् तूर्णमश्वुत एव वा ।
 कर्मसूक्तारणे वेति तेन नामैतदश्वुते ॥ १६ ॥
 यः सहस्रतमो रश्मी रवेश्चन्द्रमुपाश्रितः ।
 सोऽपि त्वष्टारमेवाग्निं परं चेह च यन्मधु ॥ १७ ॥
 प्रादाङ्गसापि सुप्रीतिः सुताय तदर्थर्वणः ।
 स चाभवदृषिस्तेन ब्रह्मणा दीप्तिमन्तरः ॥ १८ ॥
 तमृषिं निषिद्धेदेन्द्रो मैवं वोचः ऋचिन्मधु ।
 न हि प्रोक्ते मधुन्यस्मिन् जीवन्तं त्वोत्सृजाम्यहम् ॥ १९ ॥
 तमृषिं तश्चिनौ देवौ विविक्ते मध्ययाचताम् ।
 स च ताभ्यां तदाचष्टे यदुवाच शचीपतिः ॥ २० ॥ ४ ॥
 तमब्रूतां तु नासत्याव् आश्वेन शिरसा भवान् ।
 मध्याशु याहयत्वावां मेन्द्रश्च त्वा वधीत्वतः ॥ २१ ॥
 आश्वेन शिरसा तौ तु दध्यङ्गाह यदश्चिनौ ।
 तदस्येन्द्रोऽहरस्त्वं तन्* न्यधत्तामस्य यच्छ्रः ॥ २२ ॥
 दधीचश्च शिरश्चाश्वयं कृत्तं* वज्रेण वज्रिणा ।
 पपात् सरसो मध्ये पर्वते शर्यणावति ॥ २३ ॥
 तदझस्तु समुत्थाय भूतेभ्यो विविधान्वरान् ।

प्रादाय युगपर्यन्तं तास्वेवाप्सु निमज्जति ॥२४॥

तदा रूपविकर्ता च योऽसौ माध्यमिके गणे ।

स्तुतः स च निपातेन सूक्तं तस्य न विद्यते ॥२५॥

५॥

वनस्पतिं तु यं प्राहुर् अयं सोऽग्निर्बनस्पतिः ।

अयं वनानां हि पतिः पाता पालयतीति वा ॥२६॥

अग्निर्गृत्समदेनायं वनस्पतिरितीक्षितः ।

मन्दस्वेत्यस्य सूक्तस्य षकृचस्य तृतीयया ॥२७॥

यूपवज्रस्वचैव स्तुतिर्यास्य प्रसङ्गजा ।

सर्वेणाञ्जनित्सूक्तेन तृतीये सा तु मण्डले ॥२८॥

स्वाहाकृतयोऽनेकाश्च विटुषां मतयोऽभवन् ।

तत्सर्वं त्यमेवाग्निर् भवतीति विनिश्चयः ॥२९॥

अयं हि कर्ता स्वाहानां कृतिस्तासामिहैकजा ।

अयं प्रसूतिर्भूतानां सर्वेषामयमव्ययः ॥३०॥

६॥

तनूनपाहृतीया च नराशंसवती च या ।

समस्येते प्रयोक्तव्ये चिष्वेवोभयवत्सु तु ॥३१॥

नराशंसवती वा स्याद् हितीया च प्रजार्थिनाम् ।

बलकामोऽन्नकामो वा भूतिमिष्ठेदथापि यः ॥३२॥

आमेयं सूक्तमैभिर्यद् वैश्वेदेवमिहोच्यते ।

तद्विश्वलिङ्गं गायत्रं वैश्वेदेवेषु शस्यते ॥३३॥

इन्द्र सोमं पिबेतीदं यद्वादशकमार्तवम् ।

तस्मिन्सहर्तुना सप्त प्रत्यृतं स्तौति देवताः ॥३४॥

तर्चतुर्नेति षट्स्वसु चतस्र्वृतुभिः सह ।

७॥

पुनर्द्वयोर्ज्ञतुर्नेति बहुत्वैकात्मकात्मकात्मिताः ॥३५॥

ज्ञृतवी देवताभिश्च निपातेनेह संस्तुताः ।

तर्थतुम्रैषसूक्ते च तथा गार्त्समदेऽपि च ॥३६॥

मुख्या त्रिन्दमेवास्तौन् मरुतस्तु द्वितीयया ।
 तृतीयया तु लष्टारं चतुर्थ्या चाग्निमेव च ॥३७॥
 पञ्चम्या तु पुनः शक्रं षष्ठ्या देवावृतावृधौ ।
 सप्तम्याद्याभिरग्निं च चतुर्भिर्द्विणोदसम् ॥३८॥
 आदेशहैवतं ज्ञेयम् चृड्यन्वाणां न लिङ्गतः ।
 न शक्रं लिङ्गतो ह्यासां ज्ञातुं तत्त्वेन दैवतम् ॥३९॥
 एकादश्या तु नासन्यौ ब्रादश्याग्निमिमं पुनः ।
 पृथक्पृथक्स्तुतीदं तु सूक्तमाह रथीतरः ॥४०॥
 ८॥
 बहुदैवे द्विदैवे वा गुणैर्वा यच कर्मजैः ।
 सूर्यते देवतैकैका विभक्तस्तुति तद्विदुः ॥४१॥
 वैश्वदेवानि सूक्तानि चिविधानि भवन्ति तु ।
 सूर्यसंस्त्वसंयुक्तं विश्वलिङ्गं पृथक्स्तुति ॥४२॥
 पृथक्स्तुतीति यत्प्रोक्तं तद्विद्याद्बहुदैवतम् ।
 विश्वलिङ्गं तु तद्यच विश्वैः स्वैः कर्मजैर्गुणैः ॥४३॥
 विश्वानुहिश्य यदेवान् स्तौति सूर्यमनेकधा ।
 देवानेवाभिसंस्तौति तं प्राहुः सूर्यसंस्त्वम् ॥४४॥
 न तु भागस्य सूक्तादौ सूक्तेष्वेवौषसेषु वा ।
 न सावित्रे हृयामीति न सूर्यायां क्रतौ मस्ते ॥४५॥
 न चैवैवं प्रवादेषु मन्त्रेष्वन्येषु केषुचित् ।
 न च यत्र सजोषेति पदं वा स्यात्सजूरिति ॥४६॥
 यस्मिन्प्रसङ्गादपि तु बहीनां परिकीर्तनम् ।
 वैश्वदेवं तदथाह स्वविरो लामकायनः ॥४७॥
 असंस्तुतं स्तुतं वापि प्रदिष्टं दैवतं छचित् ।
 मन्त्रैस्त्वदृष्टयोऽर्चन्ति तां तु बुध्येत शास्त्रवित् ॥४८॥
 आदौ हि मध्ये चान्ते च पृथक्न्येषु च कर्तृभिः ।

कर्माण्यनपदिष्टानि प्रदिष्टान्यपि तु छचित् ॥४९॥

कर्मेव तावत्साविच्चां निविदि स्तौति कर्मणा ।

यज्ञेनुः सप्तनङ्गाहौ वोऽहा दोग्ध्याशुरेव वा ॥५०॥

१०॥

भागे यत्स्तौति चागन्यादीन् मित्रादींश्चाश्वसंस्तौतौ ।

यदैभिरिति चैतस्मिन् वैश्वदेवेऽग्निमर्चति ॥५१॥

तदाहुरादावने च प्रायशोऽन्या स्तुवन्तृचः ।

प्रतियोगात्प्रसङ्गाद्बा स्तौत्यन्यामपि देवताम् ॥५२॥

यस्यां वदत्यर्थवादान् सा ज्ञेया सूक्तभागिनी ।

यां तु स्तौति प्रसङ्गेन सा विज्ञेया निपातिनी ॥५३॥

चतुर्था भण्यते तस्मिन् सूक्ते वा सूक्तभागिनी ।

यस्मिन्सर्वास्तु राजषीनि चृष्णीन्वापि स्तुवन्तृषिः ॥५४॥

मेधातिथिरगस्त्यस्तु बृहदुक्ष्यो मनुर्गयः ।

चृजिश्वा वसुर्कर्णश्च शार्याती गोतमो लुशः ॥५५॥

११॥

स्वस्त्याचेयः पस्त्वेपः कक्षीवान् गाथिनौर्वशौ ।

नाभाकश्चैव निर्दिष्टो दुवस्युर्मत्तासुतः ॥५६॥

विहव्यः कश्यप चृष्णिर् अवत्सारश्च नाम यः ।

वामदेवो मधुदृष्टन्दा: पार्थो दक्षसुतादितिः ॥५७॥

जुहूर्गृत्समदर्थर्षिर् देवाः सप्तर्षयश्च ये ।

यमोऽग्निस्तापसः कुत्सः कुसीदी चित एव च ॥५८॥

बन्धुप्रभृतयश्चैव चत्वारो भातरः पृथक् ।

विष्णुश्च नेजमेषश्च नाम्ना संवननश्च यः ॥५९॥

एते तु सर्वे एवास्य विश्वैः स्वैः कर्मजैर्गुणैः ।

समस्तैरथ च व्यस्तैः पृथक्सूक्तेषु तुष्टुवुः ॥६०॥

१२॥

पार्थिवो द्रविणोदोऽग्निः पुरस्त्वादस्तु कीर्तितः ।

तमाहुरिन्द्रं दानृत्वाद् एके तु बलवित्तयोः ॥६१॥

अयं हि द्रविणोदोऽमिर अयं दाता बलस्य हि ।
 B जायते च बलेनायं मध्यन्यृष्टिभिरधरे ॥६२॥
 B हवींषि द्रविणं प्राहुर् हविषो यच जायते ।
 B दातारश्वर्निंजस्तेषां द्रविणोदास्ततः स्वयम् ॥६३॥
 B चृषीणां पुच्छ इत्येषां दृश्यते सहसो यहो ।
 B मध्यमाङ्गा यतो जडे तस्माङ्गा द्राविणोदसः ॥६४॥
 A द्रविणोदोऽमिरेवायं द्रविणोदास्तदोच्यते ।
 A आप्नेयेष्वेव दृश्यन्ते प्रवादा द्रविणोदसः ॥६५॥
 ऐन्द्रस्य नवकस्येह यदैन्द्रावरुणं परम् ।
 तस्योऽन्नं च सोमानं सूर्यते ब्रह्मणस्पतिः ॥६६॥ १३॥
 चृग्निः पञ्चभिराद्याभिस् तिसृभिः सदस्पतिः ।
 नराशंसोऽन्यया चर्चा सोमेन्द्रौ तु निपातितौ ॥६७॥
 चतुर्थीं सोम इन्द्रश्च पञ्चम्यां दक्षिणाधिका ।
 प्रसङ्गादृष्टिणा प्रोक्ताः संबन्धा स्थानलोकयोः ॥६८॥
 प्राजापत्यं तथेन्द्रः स्याद् इति तस्येह नामनी ।
 कथिते ष्वे च षट् चान्यान्य् एषां चाद्यः प्रजापतिः ॥६९॥
 B शिष्टानि यानि नामानि तानि वक्ष्याम्यतः परम् ।
 सत्पतिः कश्च कामश्च सदस्पतिरेव च ॥७०॥
 इङ्गस्पतिर्वाचस्पतिस् ततस्तु ब्रह्मणस्पतिः ।
 तृतीयान्ये* तु सूक्तस्य प्रथमं पञ्चमं च यत् ॥७१॥ १४॥
 चतुर्भिरितरैस्त्वेनं न सूक्तं नाष्टृगम्भुते ।
 सर्वाण्येव तु सर्वासां देवतानां प्रजापतेः ॥७२॥
 नामानि कथयन्त्येते सम्यग्भक्तिदृक्षवः ।
 तदाहुर्नैतदेवं स्याद् अष्टानामेष हि स्मृतः ॥७३॥
 तैरेव चास्य कल्पन्ते क्रतवश्च हवींषि च ।

महद्विर्मध्यमस्थानैर् अयमग्निस्तु पार्थिवः ॥७४॥
 नवकेनेह सूक्तेन प्रति त्यभिति संस्तुतः ।
 महतां साहचर्यात् सूक्तेऽस्मिन्नाग्निमालते ॥७५॥
 मन्यते मध्यमं चैव यास्कोऽग्निं न तु पार्थिवम् ।
 स्यादयं पार्थिवस्त्वेव तथा रूपं हि दृश्यते ॥७६॥ १५॥
 हूयसे पीतये चेति वैद्युते न तदस्ति हि ।
 अथ स्यादभिधानस्य देवतायाः पृथक् पृथक् ॥७७॥
 ज्ञृचोऽर्धर्चस्य पादस्य कथं ज्ञायेत दैवतम् ।
 यथा निविदि सावित्रीं स्तूयते कर्म कर्मणा ॥७८॥
 दोग्धी धेनुर्वोदानद्वान् आशुः सप्तिः पुरंधिया ।
 यथा च शनोमित्रीया वरुणः प्राविता भुवत् ॥७९॥
 सूक्तप्रायेणैभिरमे परीक्ष्यास्तत्र देवताः ।
 शब्दानां द्वैपदादीनां द्विदैवबहुदैवतम् ॥८०॥
 असंस्तुतं संस्तुतवत् प्रदिदं दैवतं द्वचित् ।
 यत्र द्विदैवते मन्त्र एकवद्वैतोच्यते ॥८१॥
 विभक्तस्तुति तद्विद्याद् बहुष्वबहुवच्च यत् ।
 आशीर्वादेषु संज्ञासु कर्मसंस्थासु देवताः ।
 बह्यो ह बहुवत्तत्र द्विपदे यत्र संस्तुते ॥८२॥ १६॥
 सुधन्वन आङ्गिरसस्यासन्पुचास्त्रयः पुरा ।
 ज्ञामुर्विभा च वाजश्च शिष्यास्त्वष्टुश्च तेऽभवन् ॥८३॥
 शिक्षयामास तांस्त्वष्टा त्वाष्ट्रं यत्कर्म किंचन ।
 परिनिष्ठितकर्माणो विश्वे देवा उपाद्यन् ॥८४॥
 विश्वेषां ते ततश्चकुर् वाहनान्यामुधानि तु ।
 धेनुं सर्वदुधां चक्रुर् अमृतं सर्वरूच्यते ॥८५॥
 वृहस्पतेरथाश्चिभ्यां रथं दिव्यं चिवन्धुरम् ।

B इन्द्राय च हरी देवप्रहितेनाभिनापि यत् ॥ ८६ ॥

B एकं च मसमित्युक्ते ज्येष्ठ आहेत्यथो दिवि ।

B उक्ता ततस्तुश्च मसान् यथोक्तं तेन हर्षिताः ॥ ८७ ॥

१७ ॥

B तत्त्वा च सविता चैव देवदेवः प्रजापतिः ।

B सर्वान्देवान् समामन्त्य अमृतत्वं ददुश्च ते ॥ ८८ ॥

B तेषामाद्यान्तयोर्नाम्ना दृश्यते बहुवत्सवः ।

तृतीयसवने तेषां तैस्तु भागः प्रकल्पितः ॥ ८९ ॥

अपिबत्सोममिन्दश्च तैस्तु च सवने सह ।

तेषां स्तुतिरिदं सूक्तं त्वयभित्यष्टकं परम् ॥ ९० ॥

इहेन्द्रायामी स्तुतौ देवौ तृतीयस्यादिरश्विनौ ।

हिरण्यपाणिं सावित्र्यश्च च तस्तथाप्यथोत्तराः ॥ ९१ ॥

एकाग्रेऽत् तु देवीनां द्वादश्यां देवपत्नयः ।

इन्द्राणी वरुणानी च अग्नायी च पृथक् स्तुताः ॥ ९२ ॥

१८ ॥

द्यावापृथिव्यौ वै च स्यात् स्योनेत्यूक् पार्थिवी स्मृता ।

देवानां वात इत्येषा सूक्तशेषस्तु वैष्णवः ॥ ९३ ॥

वायोस्तीवेन्द्रवायुभ्यां इचो द्वाभ्यां ततः परम् ।

तृचो मिचावरुणयोस् तथेन्द्राय मरुत्वते ॥ ९४ ॥

तृचो विश्वेषां देवानां पूर्ण आघृणये तृचः ।

B आसक्तो हि घृणिस्तस्य दध्नः पूर्णो दृती रथे ॥ ९५ ॥

B आघृणिस्तस्तुतः पूर्णा कीरिभी रिभ्यते ततः ।

B यथा हि मधुनः पूर्णो दृतिरर्थेति चाश्विनौ ॥ ९६ ॥

B आ वर्तनिं मधुनेति दृतिरेवं च दृश्यते ।

अर्धाष्टमा अपां ज्ञेया अर्धाष्टान्त्याग्निदेवता ॥ ९७ ॥

१९ ॥

कस्य नूनं तु काय्याद्या शाश्वेयूक् सवितुस्तृचः ।

भग्भक्तस्य भागी वा परं यच्चिच्च वारुणम् ॥ ९८ ॥

वसिष्ठा हीति चाम्रेये चृगमेर्मध्यमस्य तु ।
 जराबोधेति विजेया वैश्वदेव्युक्तमा नमः ॥१९॥
 पराश्वतस्तो यचेति इन्द्रोलूखलयो स्तुतिः ।
 मन्येते यास्तकार्थक्याव् इन्द्रस्येति तु भागुरिः ॥१००॥
 यज्ञिद्युलूखलस्य द्वे द्वे परे मुसलस्य तु ।
 चर्माधिषवणीयं वा सोमं वान्या प्रशंसति ॥१०१॥
 ऐन्द्रं यज्ञिद्वि सत्येति उत्तरं चाश्विनातृचात् ।
 आश्विनादुत्तरः कस्तु उषस्यस्तु उत्तमः ॥१०२॥ २०॥
 स्तूयमानः शश्वदिति प्रीतस्तु मनसा ददौ ।
 शुनःशेपाय दिव्यं तु रथं सर्वे हिरण्यमयम् ॥१०३॥
 आम्रेयं यस्तमैन्द्रे च चिक्षिदित्याश्विनं ततः ।
 अ॒ष्टते॑र्थवादं कर्मेतद् इन्द्रस्येति तु शंसति ॥१०४॥
 पादोऽयये हृयामीति मैचावरुण उत्तरः ।
 तृतीयो राचिसंस्तावः सूक्तं साविचमुच्यते ॥१०५॥
 पञ्चैतानि जगौ दृष्ट्वा सूक्तान्याङ्गिरसो मुनिः ।
 हिरण्यस्तूपतां प्राप्य सख्यं चेन्द्रेण शाश्वतम् ॥१०६॥
 आम्रेयं प्रेति मरुतां* क्रीळं चीणि पराण्यतः ।
 उत्तिष्ठ ब्राह्मणस्यत्यं यं रक्षन्ति चयस्तुचाः ॥१०७॥ २१॥
 वरुणार्यममिचाणां मध्य शादित्यदैवतः ।
 पौष्टिं सं पूषन्बडौद्यस् तृतीया न तु केवला ॥१०८॥
 मिचेण वरुणेनाच विश्वैर्देवैश्च संस्तवः ।
 उक्तमष्टर्षिणा पूर्वम् आदेशहैवतं विना ॥१०९॥
 ब्रजातुं न शक्यते लिङ्गात् तथापि ऋचिदुच्यते ।
 आदित्या वसवो रुद्रास् त्वमय इति संस्तुताः ॥११०॥
 तिसः सौम्योऽम आम्रेये प्रगाथेनाश्विनौ स्तुतौ ।

B सहोषसा लिङ्गभाजा अयं सोमः सुदानवः ॥१११॥
अर्धर्चेऽदेवदेवत्य एषो इत्याश्विने परे ।

B आदित्यं मन्यते यास्तो हविषेति सह स्तुतम् ॥११२॥
सहौषसे ततः सौर्यम् उतु त्यमिति संस्तुतः ।

द्युभक्तिर्येन वस्त्रणे रोगप्रस्तृच उत्तमः ॥११३॥
रोगापनुक्तिराद्याभ्याम् उद्यक्तित्युत्तमे तृचे ।

अर्धर्चेऽतु द्विषद्वैषः ऐन्द्रः सव्यः शतर्चिषु ॥११४॥

स्वयमिन्द्रसमं पुचम् इछतोऽङ्गिरसो मुनेः ।
वज्येव सव्यो भूतवर्षे योगित्वात्पुचतां गतः ॥११५॥

प्रथमे मण्डले ज्ञेया चृष्णयस्तु शतर्चिनः ।

क्षुद्रसूक्तमहासूक्ता अन्ये मध्येषु मध्यमाः ॥११६॥

नवकं जातवेदस्यं नू चिद् यत्तु वया इति ।

वैश्वानरीयं तस्मै वह्मामेयमुत्तरम् ॥११७॥

ऐन्द्राण्यस्मै ततस्त्रीणि वृष्णे शर्धाय मारुतम् ।

आमेयानि तु पश्वेति नव शश्वद्वि वामिति ॥११८॥

दशश्विनानीमानीति इन्द्रावस्त्रणो स्तुतिः ।

सौपर्णेयास्तु याः काश्विन् निपातस्तुतिषु स्तुताः ॥११९॥

उपप्रयन्तः सूक्तानि आमेयान्युत्तराणि षट् ।

हिरण्यकेशो रजसस् तृचोऽप्येर्मध्यमस्य तु ॥१२०॥

इन्द्रेति पञ्च वैन्द्राणि यामित्यस्यां निपातिताः ।

दध्यहु मनुरथर्वा च मारुतानि प्र ये ततः ॥१२१॥

चत्वार्या नो वैश्वदेवे द्वे देवानां स्तुतिर्मते ।

आ नो भद्राश्व देवानां भद्रं यावच्छतं पुनः ॥१२२॥

२४॥

मधु वातास्तृचे तस्मिन् परमं मध्यपीथते ।

अदितिद्यौरिति तस्यां विभूतिः कथितादितेः ॥१२३॥

तं सोम सौम्यमौषसम् एता उ त्यास्तुचोऽश्चिनोः ।

अश्चिनामेः ससोमस्य अपीषोमाविति स्तुतिः ॥ १२४ ॥

गोतमादौशिजः कुत्सः परुषेपादूषेः परः ।

कुत्साहीर्घतमाः शश्वत् ते द्वे एवमधीयते ॥ १२५ ॥ २५ ॥

इमं कुत्स आङ्गिरसो ददर्श जातवेदस्यं जगाद् षोळशर्चम् ।

A पूर्वोदेवा इत्यृचो देवदेवास् चयः पादा उत्तमायास्ततोऽर्थम् ॥ १२६ ॥

A तस्यैव वा यस्य तत्पूर्वसूक्तं मिचादिभ्यो वाच षड्भ्यः प्रकृताभ्यः ।

अन्योऽर्थचस्तु वा षणां सुतानां पूर्वोदेवाः पादैस्तु चिभि सुताः ॥ १२७ ॥

भरह्वाजे गृत्समदे वसिष्ठे नोधस्यगस्त्ये विमदे नभाके ।

कुत्से नोदर्का बहुदैवतेषु तथा द्विदेवेषु समानधर्मिणः ॥ १२८ ॥

द्वे विरुपे सूक्तमौषसायाम्यये स प्रलयेति द्रविणोदसेऽयये ।

वैश्वानरस्येति वैश्वानरीयम् अस्मात्पूर्वं शुचयेऽयये पुनः ॥ १२९ ॥

B जातवेदस्यं सूक्तसहस्रमेक ऐन्द्रात्पूर्वं कश्यपार्षे वदन्ति ।

B जातवेदसे सूक्तमाद्यं तु तेषाम् एकभूयस्त्वं मन्यते शाकपूणिः ॥ १३० ॥

स यो वृषेन्द्राणि पञ्च वैश्वदेवानि चन्द्रमाः ।

चीर्णयैन्द्राये य इन्द्रायी तत्मित्यार्भवे परे ॥ १३१ ॥ २६ ॥

चितं गास्त्वनुगच्छन्तं कूराः सालावृकीसुताः ।

कूपे प्रक्षिप्य गाः सर्वास् तत एवापजह्विरे ॥ १३२ ॥

स तच सुषुवे सोमं मन्त्रविन्मन्त्रविज्ञमः ।

देवांश्चावाहयत्सर्वास् तच्छ्राव वृहस्पतिः ॥ १३३ ॥

B आगछतोऽथ तान्दृष्टा क्व वसत्यस्य तस्ततः ।

B सर्वदृक्कं च वरुणस्यार्यमण्श्चेत्युपालभत् ॥ १३४ ॥

B कूपेष्टकाभिर्वैणितान्य अङ्गान्येवाभवन्मम ।

B दृष्टा सर्वानहं स्तौमि यद्यपेको न पश्यति ॥ १३५ ॥

बृहस्पतिप्रचोदिता विश्वेदेवगणास्त्वयः ।

जग्मुस्तिस्य तं यज्ञं भागांश्च जगृहुः सह ॥ १३६ ॥

२७ ॥

बृहस्पतिस्तिस्यैतज् ज्ञानं विज्ञानमेव च ।

तृचेनान्येन सूक्ष्मस्य जगादर्घिरसाविति ॥ १३७ ॥

आवापृथिव्योरीक्लेति आयेयः पाद उत्तरः ।

आश्चिनः सूक्ष्मशेषः स्याद् इदं रात्र्युषसो स्तुतिः ॥ १३८ ॥

इमा रौद्रं परं सौर्यं चित्रं पञ्चाश्चिनान्यतः ।

नासत्याभ्यामिति तन्ये अन्या दुःस्वप्ननाशिनी ॥ १३९ ॥

ऐन्द्रं कौशिष्ठेदेवं च प्रौष्ठसे पृथुरुत्तरे ।

चृषिदीनं च भाव्यस्य प्रातरित्यच शंसति ॥ १४० ॥

काक्षीवतं कदित्येति यदैन्द्रमुपदिश्यते ।

परोक्षं वैश्वदेवं तत् प्रदिष्टं स्वरसामसु ॥ १४१ ॥

२८ ॥

अधिगम्य गुरोर्विद्यां गच्छन्स्वनिलयं किल ।

कक्षीवानध्वनि आनः सुष्वापारण्यगोचरः ॥ १४२ ॥

तं राजा स्वनयो नाम भावयत्यमुतो वजन् ।

क्रीडार्थं सानुगोऽपश्यत् सभार्थः सपुरीहितः ॥ १४३ ॥

अथैनं रूपसंपन्नं दृष्ट्वा देवसुतोपमम् ।

कन्यादाने मतिं चक्रे वर्णगोचाविरोधतः ॥ १४४ ॥

संबोध्यैनं स प्रदृशं वर्णगोचादिकं ततः ।

राजनाङ्गिरसोऽस्मीति कुमारः प्रत्युवाच तम् ॥ १४५ ॥

युचोऽहं दीर्घतमस औचश्यस्य चृष्णेर्नृप ।

अथास्मै स ददौ कन्या दशभरणभूषिताः ॥ १४६ ॥

२९ ॥

तावतश्च रथाङ्ग्यावान् वीङ्गान्वै चतुर्युजः ।

वधूनां वाहनार्थाय धनकुण्डमजाविकम् ॥ १४७ ॥

निष्काणां वृषभाणां च शतं शतमदात्पुनः ।

एतदुपरसूक्तेन शतमित्यादिनोदितम् ॥ १४८ ॥

शतमश्वाञ्छतं निष्कान् रथान्दश वधूमतः ।
 चतुर्युजो गवां चैव सहस्रं षष्ठ्युपाधिकम् ॥ १४९ ॥
 स्वनयाज्ञावयव्याद्यः कक्षीवान्प्रत्यपद्यत ।
 प्रतिगृह्य च तुष्टाव प्रातः पित्रे शशंस च ॥ १५० ॥ ३० ॥
 A फलप्रदर्शनं तस्य क्रियते प्रायशस्त्वह ।
 A वितीयां तु पितापश्यत् सुगुरित्यादिकामृचम् ॥ १५१ ॥
 A काक्षीवतं* सर्वमिति भगवानाह शौनकः ।
 A एषा तु दैर्घ्यतमसी सानुलिङ्गा कथं भवेत् ॥ १५२ ॥
 A उच्यते प्रातरित्युक्ते सूनोर्दानेन हर्षितः ।
 A राजाश्वाशिषमाहाथ सुगुरित्यादिना किल ॥ १५३ ॥
 कर्माणि याभिः कथितानि राजां दानानि चोच्चावचमध्यमानि ।
 नाराशंसीरित्यृचस्ताः प्रतीयाद् याभिस्तुतिर्दाशतयीषु राज्ञाम् ॥ १५४ ॥
 पञ्चामन्दान्भावयव्यस्य गीता जायापत्योः संप्रवादो इचेन ।
 संप्रवादं रोमश्येन्द्रराजोर् एते चृचौ मन्यते शकपूणिः ॥ १५५ ॥
 इन्द्रेण जायापत्योश्वेतिहासं बृचेऽस्मिन्मन्यते शकटायनः ।
 प्रादात्सुतां रोमशं नाम नाज्ञा बृहस्पतिर्भावयव्याय राज्ञे ॥ १५६ ॥
 बृहस्पतिर्भावयव्याय राज्ञे ॥ ३१ ॥
 ॥ इति बृहस्पतायां तुतीयोऽध्यायः ॥

ततस्तमर्थं हरिवान्विदित्वा प्रियं सखायं स्वनयं दिदृषुः ।
 अभ्याजगामाशु शचीसहायः प्रीत्यार्चयज्ञं विधिनैव राजा ॥१॥
 अभ्याजगामाङ्गिरसी च तच हृषा तयोः सा चरणौ ववन्दे ।
 इन्द्रः सखित्वादथ तामुवाच रोमाणि ते सन्ति न सन्ति राङ्गि ॥२॥
 सा बालभावादथ तं जगाद उपोप मे शक्त परामृशेति ।
 तां पूर्वया सान्त्य नृपः प्रहृष्टी अन्ववजत्साथ पतिं पतिव्रता ॥३॥
 अथामेये अमिमित्युत्तरे यं पञ्चेन्द्राणि प्र तदैन्दव्यृगच ।
 युवं तमिन्द्रापर्वतौ सह स्तुतौ लिन्द्रं मेन इह यास्तः प्रधानम् ॥४॥
 चृष्टु स्तुतः पर्वतवङ्गि वज्रो द्विवस्तुतौ चेन्द्रमाहुः प्रधानम् ।
 आ त्वा वायोर्नैव पञ्चेन्द्रवाय्वोर एका वायोरुत्तरं द्विप्रधानम् ॥५॥१॥
 तच पञ्च वस्तुमिच्छेवा दिवादिभ्यः कथिताभ्यः परे द्वे ।
 द्वे द्वे पदे संस्तुते रोदसी च देवाश्चार्धर्चेन विभक्तमन्यत् ॥६॥
 मैचावस्तुं सुषुमेति सूक्तं प्रप्र पौष्णं वैश्वदेवं तृतीयम् ।
 अस्तु श्रीषट् वैश्वदेवं तृतीयं वैश्वदेवं स्याद्बुदेवतेषु ॥७॥
 बहुशस्तु वैश्वदेवेषु सन्युचः पादार्धर्चा द्वैपदास्त्रैपदाश्च ।
 द्विप्रधाना अपि चैकप्रधाना बहुप्रधाना अपि वैश्वदेवाः ॥८॥
 वैश्वदेवी मैचावस्तुं द्वितीया तिस्रोऽश्चिभ्यां तत ऐन्द्री ततोऽय्मेः ।
 मारुत्येका तत ऐन्द्राग्न्यनन्तरा बाहेस्यत्या चोत्तमा स्तौति देवान् ॥९॥
 चृष्णीनृषिर्वा स्तौति दध्यङ्ग्ह ह मेऽस्याम् आत्मानं वातेषु शंसन्त्वजन्म ।
 तस्मादस्यां विप्रवदन्ति केचिद्द्वै इन्द्रामी तस्यां तु निपातभाजी ॥१०॥२॥
 द्वावुचथ्यवृहस्पती चृषिपुचौ बभूवतुः ।
 आसीदुचथ्यभार्गा तु ममता नाम भार्गवी ॥११॥

तां कनीयान्बृहस्पतिर् मैथुनायोपचक्रमे ।
 शुक्रस्योत्सर्गकाले तु गर्भसं प्रत्यभाषत ॥१२॥
 इहास्मि पूर्वसंभूतो न कार्यः शुक्रसंकरः ।
 तच्छुक्रप्रतिषेधं तु न ममर्ष बृहस्पतिः ॥१३॥
 स व्याजहार तं गर्भं तमस्ते दीर्घमस्त्विति ।
 स च दीर्घतमा नाम बभूवष्णिरुचथ्यजः ॥१४॥
 स जातोऽभ्यतपदेवान् अकस्मादन्धतां गतः ।
 ददुर्देवास्तु तत्त्वे तत्तोऽनन्यो बभूव सः ॥१५॥
 स वेदिषद् इत्यस्तौच् चतुर्भिर्जीतवेदसम् ।
 समिङ्ग आप्रियोऽन्यैन्द्री तमित्यग्नेः पराणि षट् ॥१६॥
 स्तुतौ तु मिचावरुणौ सूक्तैर्मिचमिति चिभिः ।
 मिचं मैचीं वदत्येताम् आ धेनवश्च शंसति ॥१७॥
 अदितिं वाथवाप्यग्निं तथा रूपं हि दृश्यते ।
 अग्निं मेनेऽदितिं त्वेव कुस्ते चेह च शौनकः ॥१८॥
 चृष्णिरच प्रसङ्गावा दर्शनावानुकीर्तयेत् ।
 विष्णोर्नु कमिति चीणि वैष्णवानि पराण्यतः ॥१९॥
 प्र वश्च तिसृभिर्कृष्णिभर् इन्द्राविष्णू सह स्तुतौ ।
 गृहाणि वा वैष्णवानि ता वामित्यृचि काङ्क्षिति ॥२०॥ ४॥
 जीर्णं तु दीर्घतमसं खिञ्चास्तपरिचारिणः ।
 दासा बड्डा नदीतोये दृष्टिहीनमवादधुः ॥२१॥
 तच्चैकलैतनो नाम शस्त्रेणैनमपाहनत् ।
 शिरश्चांसावुरश्चैव स्वयमेव न्यूनतत् ॥२२॥
 वहत्वा दीर्घतमासं तु पापेन महता वृतम् ।
 वआत्माङ्गान्यनुदच्चैव ततोदीन्मोहितो भृशम् ॥२३॥
 अङ्गदेशसमीपे तु तं नद्यः समुदक्षिपन्नं ।

B अङ्गराजगृहे युक्ताम् उशिजं पुचकाम्यया ॥२४॥

B राजा च प्रहितां दासीं भक्तां मत्वा महातपाः ।

जनयामास चोत्थाय कक्षीवत्प्रमुखानृषीन् ॥२५॥

५॥

तुष्टाव चैव सूक्ताभ्याम् अबोधीत्यश्चिनावृषिः ।

प्रेति द्यावापृथिव्यौ तु पराभ्यामेतदुत्तरम् ॥२६॥

किमार्भवं परे मा नो मेधस्याश्वस्य संस्तवः ।

ईर्मान्तास इति त्वस्यां नीयमानं प्रशंसति ॥२७॥

स्वयूध्यास्तस्य चैवाच बहवः संसुता हयाः ।

नियुक्ताश्चानियुक्ताश्च प्रसङ्गादनुकीर्तिताः ॥२८॥

संज्ञप्रवदसंज्ञप्रं भविष्यं चाह भूतवत् ।

तस्य मांसस्य सूनस्य चरणां हविषस्तथा ॥२९॥

वासोऽधिवाससोश्च यद्विशस्यं च कीर्तिम् ।

गाचस्य शूलस्थूणानां स्वधितेष्व प्रकीर्तनम् ॥३०॥

६॥

छागस्य कीर्तनं चाच इन्द्रापूष्णोः सह स्तुतिः ।

सूक्तं यदस्यवामीयं वैश्वदेवं तदुच्यते ॥३१॥

प्रवादा विविधास्तच देवानां चाच कीर्तनम् ।

B सूक्तेऽस्यर्चिं परोक्षोक्ता वस्थाभि भाँतरस्तयः ॥३२॥

अभिस्तु वामः पलितो वायुर्भाता तु मध्यमः ।

घृतपृष्ठस्तृतीयोऽच सप्त वै रशमय स्तुताः ॥३३॥

परास्तु कथयन्त्यग्निं यथा वर्षति पाति च ।

अहोरात्रान्दिनान्मासान् चृतूंश्च परिवर्तिनः ॥३४॥

७॥

पञ्चधा च चिधा चैव षोढा ब्रादशधैव च ।

संवत्सरं चक्रवच्च पराभिः कीर्तयत्यृषिः ॥३५॥

क्षेच्छानं च धेनुं च गौरीं वाचं सरस्वतीम् ।

धर्मं पूर्वयुगीयं च साध्यान्देवगणांस्तथा ॥३६॥

विविधानि च कर्माणि अग्निवायुविवस्तताम् ।
 विभूतिमप्रेवायोश्च जगति स्थास्तुजङ्गमे ॥३७॥
 हरणं रश्मिभिर्वारो विसर्गं पुनरेव च ।
 कर्मानुकीर्तनं चाच पर्जन्याग्निविवस्तताम् ॥३८॥
 मातापुचौ तु वाकप्राणौ माता वागितरः सुतः ।
 सरस्वतमिति प्राणो वाचं प्राहुः सरस्वतीम् ॥३९॥
 शरीरमिन्द्रियैर्युक्तं श्वेचमित्यभिधीयते ।
 वेद तत्प्राण एवैकस तस्मात्क्षेचज्ञ उच्यते ॥४०॥

८॥

B मेघे शक्तस्य धूमः सलिलं वास एव वा ।
 B सौम उक्षा भवन्यस्य पावकाश्च चयोऽधिपाः ॥४१॥
 B गौरीरन्तं वैश्वदेवम् उपरि स्यात्पृथक्स्तुतिः ।
 B इन्द्रं मित्रमिमे सौर्यौ सौरी वान्या सरस्वते ॥४२॥
 A सूक्ष्मल्पस्त्वं त्वेतज् ज्ञानमेव प्रशंसति ।
 A प्रवादबहुलत्वाच्च ततः सलिलसुच्यते ॥४३॥
 मारुतैन्द्रस्तु संवादः कयेति परमः स्मृतः ।
 मरुतामयुजस्त्वैन्द्र्यो युग्माः सर्वाः सहान्यया ॥४४॥
 एकादशी प्रथमा च मारुतस्तु उत्तरः ।
 B तृत्यस्यैव तु ततोक्तं कर्तृत्वमितरस्य तु ॥४५॥
 B इतिहासः* पुरावृत्तं चृषिभिः परिकीर्त्यते ।
 समागछन्मस्त्रिस्तु चरन्वीनि शतक्तुः ॥४६॥
 दृष्ट्वा तुष्टाव तानिन्द्रस् ते चेन्द्रमृषयोऽब्रुवन् ।
 तेषामगस्त्यः संवादं तपसा वेद तस्ततः ॥४७॥
 स तानभिजगामाशु निरुद्यैन्द्रं हविस्तदा ।
 मरुतस्याभितुष्टाव सूक्ष्मस्त्रिविति च चिभिः ॥४८॥

९॥

महश्चिदिति चैवेन्द्रं सहस्रमिति चैतया ।

निरुपं तद्विश्वेन्द्रं मरुद्धो दातुमिष्ठति ॥४९॥
 विज्ञायावेक्ष्य तद्वावम् इन्द्रो नेति तमवीत् ।
 न श्वो नाद्यतनं ह्यस्ति वेद कस्तद्वद्भुतम् ॥५०॥
 कस्यचिच्छर्थसंचारे चित्तमेव विनश्यति ।
 किं न इत्यब्रवीदिन्द्रम् अगस्त्यो भातरस्त्व ॥५१॥
 मरुद्धिः संप्रकल्पस्त्व वधीर्मा नः शतक्रतो ।
 किं नो भातरिति त्वस्याम् इन्द्रो मात्यमुपालभत् ॥५२॥
 अगस्त्यस्त्वरमित्यस्यां क्षुभ्यमिन्द्रं प्रशामयत् ।
 प्रादात्संवननं कृत्वा तेभ्य एव च तद्विः ॥५३॥ १०॥
 सुते चकार सोमेऽथ तानिन्द्रः सोमपीथिनः ।
 तस्माद्बिद्यान्विपातेन ऐन्द्रेषु मरुत स्तुतान् ॥५४॥
 प्रीतात्मा पुनरेवर्धिस् तांस्तुष्टाव पृथक्पृथक् ।
 मरुतः प्रति सूक्ताभ्याम् इन्द्रं षड्भिः पैरस्तु सः ॥५५॥
 B स्तुतश्चतसृभिश्वेन्द्र स्तुतास इति तैः सह ।
 B मरुद्धिः सह यचेन्द्रो मरुतांस्त्वच सोऽभवत् ॥५६॥
 चृतौ स्त्रातामृषिर्भार्या लोपमुद्रां यशस्विनीम् ।
 उपजल्पितुमारभे रहः संयोगकाम्यया ॥५७॥ ११॥
 द्वाभ्यां सा त्वब्रवीदृग्भ्यां पूर्वीरिति चिकीर्षितम् ।
 रिरंसुस्तामथागस्त्य उत्तराभ्यामतोषयत् ॥५८॥
 विदित्वा तपसा सर्वे तयोर्भावं रिरंसतोः ।
 श्रुतैनः कृतवानस्मि ब्रह्मचार्युत्तमे जगौ ॥५९॥
 प्रशस्य तं परिष्वज्य गुरु मूर्ध्यवज्जघ्नुः ।
 स्मितैनमाहतुश्चोभाव् अनागा असि पुचक ॥६०॥
 युवो रजांसीति ततः सूक्तः पञ्चभिरश्चिनौ ।
 अगस्त्य एव तुष्टाव कतरेति परेण तु ॥६१॥

द्यावापृथिव्यौ सूक्तेन आ नो विश्वान्दिवौकसः ।
 पितुमन्वं समिष्टाप्रयो अग्निमये नयेति च ॥६२॥
 वृहस्पतेरनवाणं कङ्कतोपनिषत्परम् ।
 अपां तृणानां सूर्यस्य केचिदेतां स्तुतिं विदुः ॥६३॥
 ददर्श तदगस्त्यो वा विषभ्नं विषशङ्कया ।
 अदृष्टाख्यो नष्टरूपः सूक्तस्यान्त्योऽच तु वृचः ॥६४॥ १२॥

R.V. ii. अस्तौकृत्समदोऽग्निं तं जातवेदस्यमाप्रियः ।
 यज्ञेनाथ समिष्टोऽग्निर् अतोऽग्निं सप्तभिर्हुवे ॥६५॥
 संयुज्य तपसात्मानम् ऐन्द्रं विभन्महङ्गपुः ।
 अदृश्यत मुहूर्तेन दिवि च व्योम्नि चेह च ॥६६॥
 तमिन्द्रमिति मत्वा तु दैत्यौ भीमपराक्रमौ ।
 धुनिश्च चुमुरिश्चोभौ सायुधावभिपेततुः ॥६७॥
 विदिवा स तयोर्भावम् चृषिः पापं चिकीर्षतोः ।
 यो जात इति सूक्तेन कर्मारण्यैन्द्राण्यकीर्तयत् ॥६८॥
 उक्तेषु कर्मस्वैन्द्रेषु भीस्तावाशु विवेश ह ।
 इदमन्तरभिलुक्ता ताविन्द्रस्तु निर्बर्हयत् ॥६९॥ १३॥
 निहत्य तौ गृत्समदम् चृषिं शक्रोऽभ्यभाषत ।
 यथेष्ट मां सखे पश्य प्रियतं द्यागतोऽसि मे ॥७०॥
 वरं गृहाण मत्स्वम् अक्षयं चास्तु ते तपः ।
 प्रदूसतं प्रत्युवाचर्षिर् अस्माकं वदतां वर ॥७१॥
 तनूनामस्तु चारिदिर् वाक् चास्तु हृदयंगमा ।
 सुवीरा रयिमन्तश्च वयं त्वामिन्द्र धीमहे ॥७२॥
 इन्द्र लां च विजानीमो वयं जन्मनि जन्मनि ।
 त्वज्ञतश्चैष मे भावो मापगास्त्वं रथीतरः ॥७३॥

B निरुक्तं तदिदं वार्यम् इन्द्र श्रेष्ठान्यृचान्त्यया ।
 B वन्धे वरमिदं सर्वं तदाकरणे शब्दीपतिः ॥७४॥ १४॥

तथेत्युक्ता तुराषाद् तु पाणी जयाह दक्षिणे ।
 चूषिष्ठास्य सखित्वेन पाणिना पाणिमस्यृशत् ॥७५॥

सहिती जग्मतुश्चैवं महेन्द्रसदनं प्रति ।
 तच्चेनमार्हयत्पीत्या स्वयमेव पुरंदरः ॥७६॥

कर्मणा विधिदृष्टेन तमृषिं चाभ्यपूजयत् ।
 सखित्वाच्च पुनश्चैनम् उवाच हरिवाहनः ॥७७॥

गृणन्मादयसे यस्मात् त्वमस्मानृषिसत्तम ।
 तस्मान्नृसमदो नाम शौनहोचो भविष्यसि ॥७८॥

ततो द्वादशभिः सूक्ष्मैस् तुष्टवेन्द्रं श्रुधीत्यृषिः ।
 ददर्श संस्तुवन्नेव तत्र स ब्रह्मणस्पतिम् ॥७९॥ १५॥

बृहस्पतिं तु तुष्टाव दृष्टलङ्घाभिरेव च ।
 स तमप्यभितुष्टाव चतुर्भिरित उत्तैः ॥८०॥

गणानां विश्वमित्यस्यां सहेन्द्राब्रह्मणस्पती ।
 बृहस्पतिं प्रसङ्गाद्वा ब्रह्मणस्पतिमेव च ॥८१॥

A तुष्टाव कर्मणीकेन प्रभावस्यान्तरं द्वयोः ।
 मिचावरुणदक्षांशतुविजातभगार्यमणाम् ॥८२॥

आदित्यानामिमाः सूक्तम् इदं वारुणमुच्यते ।
 वारुणी यो म इत्याद्या दुःस्वप्नाद्यप्रणाशिनी ॥८३॥

धृतवता वैश्वदेवम् कृतमैन्द्रं परं तु यत् ।
 प्र हि क्रतुमिति त्वस्याम् इन्द्रासोमौ सह स्तुतौ ॥८४॥

सरस्वति त्वमित्यस्मिन्द्र अर्धर्चे मध्यमा तु वाक् ।
 बृहस्पतिस्तुतिर्यो नस तं व* चूड़ मरुतां स्तुतिः ॥८५॥ १६॥

अस्माकं वैश्वदेवं स्याद् आदावस्येति चास्य चूड़ ।

द्यावापृथिव्योस्त्वाक्ष्यौ वा अथवैन्द्यौ परे ततः ॥८६॥
 वे वे राकासिनीवाल्योः षड् गुङ्गाद्यास्तथान्त्यया ।
 व॒त्त्यूर्वे वे ज्ञृचौ कुद्धाः कुहूमहमिति स्मृते ॥८७॥
 व॒त्तद्वरे वैऽनुमतेर् अनु नोऽन्विदिति स्मृते ।
 व॒धातुश्चतस्तत्त्वादौ धाता ददातु नो रथिम् ॥८८॥
 रौद्रं मास्तं तु परम् आ ते धारावरा इति ।
 वामतस्तु मृगं दृष्ट्वा विभ्यदेत्य ज्ञृषिः स्वयम् ॥८९॥
 स्तुहि श्रुतमिति तस्यां तमेवास्त्वैत्यसादयन् ।
 अपां नपादुपेत्यच स्तुतः सूक्ते ततः परे ॥९०॥ ९७॥
 तुभ्यमित्यार्तवे सूक्ते साविचादाश्चिनं परम् ।
 सोमः पूषादितिश्चैव सोमापौष्णेऽन्त्यया स्तुताः ॥९१॥
 वायव्ये चैन्द्रवायवी पञ्चाथ प्राउगास्तुचाः ।
 प्रेत्यूक्तस्तौति हविर्धाने अग्निस्तत्र निपातभाक् ।
 द्यावापृथिव्यौ द्यावेति हविर्धाने ततः परे ॥९२॥
 स्तुतिं तु पुनरेवेष्ठन् इन्द्रो भूत्वा कपिष्ठलः ।
 ज्यैर्षज्जिगमिषोराशं ववाशास्थाय दक्षिणाम् ॥९३॥
 स तमार्षेण संप्रेष्य चक्षुषा पक्षिष्ठपिणम् ।
 पराभ्यामभितुष्टाव सूक्ताभ्यां तु कनिक्रदत् ॥९४॥ ९८॥

R.V. iii. प्रशास्य गां यस्तपसाभ्यगछ्ट् ब्रह्मितामेकशं च पुचान् ।

स गाथिपुचस्तु जगाद् सूक्तं सोमस्य मेत्याग्नेयं यत्परे च ॥९५॥
 वैश्वानरीये* समित्समिदाप्त्यो वे आग्नेये उत्तरे तत्र सूक्ते ।
 द्यावापृथिव्या उषसो निपाता आपोऽथ देवाः पितरश्च मित्रः ॥९६॥
 आग्नेयेषु दृश्यन्ते स्तुतास्तु वैश्वानरो वरणो जातवेदाः ।
 सूर्येतैको यत्र यचास्तुतिर्वा निपात्यर्थाश्चोपमार्थाश्च विद्यात् ॥९७॥

राजर्षयो गृत्समदा वसिष्ठा भरद्वाजाः कुशिका गोतमाश्च ।
 विश्वेऽश्विनावङ्गिरसोऽच्योऽदितिर् भोजाः करेणा भृगवो रोदसी
 दिशः ॥१८॥
 सावित्रसौम्याश्विनमास्तेषु ऐन्द्राम्बेये रौद्रसौर्यैषसेषु ।
 आदावले सूक्तमध्ये स्तुतास्तु न व्याघ्रनित देवताः सूक्तभाजाः ॥१९॥ १९॥
 अम्बेयः सप्तदशोऽध्याय ऊर्ध्वं ऊ षु ण ऊतये ।
 एते कारण्यावृचौ योषाव् अञ्जनित त्वेति पञ्च च ॥१००॥
 शेषा बहुभ्यो यूपेभ्यो वैश्वदेवी लृगष्टमी ।
 अस्यान्त्या व्रश्ननी योक्ता षष्ठमैन्द्राग्ममुच्यते ॥१०१॥
 अग्निसुषसं वैश्वदेवी दधिक्रामिति चैतया ।
 आमेन्द्री त्वम् इन्द्रश्वर्कं परो वैश्वानरस्तुचः ॥१०२॥
 प्र यन्तु मास्तश्वान्त्या शतधारं गुहस्तवः ।
 प्र वो वाजा चतुर्नस्तौति चतुर्विज स्तौति मन्थत ॥१०३॥
 पुरीषास इति त्वस्यां धिष्यानग्नीन्प्रशंसति ।
 ज्ञेयाश्वैव तु होतारस ते दैव्याश्वैव तत्र तु ॥१०४॥ २०॥
 च्योविंशतिरैन्द्राणि इछल्तीति पराण्यतः ।
 सूक्ते प्रेति तु नद्यश्च विश्वामित्रः समूदिरे ॥१०५॥
 पुरोहितः सच्चिन्यार्थं सुदासा सह यन्त्रिषः ।
 विपाटच्छुतश्चोः संभेदं शमित्येते उवाच ह ॥१०६॥
 प्रवादास्तच दृश्यन्ते द्विवद्वुवदेकवत् ।
 अछेत्यर्थं पञ्चो वा नदीष्वथेकवन्नि ते ॥१०७॥
 आद्ये द्वृचे द्विवत्साधं विश्वामित्रवचः श्रुतेः ।
 एताभिर्जृग्भिर्वा नद्य चृष्णि बहुवदूचिरे ॥१०८॥
 षष्ठ्याएम्या चतुर्थ्या च दशम्या चैतरा चृषेः ।
 सप्तम्यामृचि षष्ठ्यां च यौ देवी परिकीर्तिंतौ ॥१०९॥ २१॥

निपातिनौ तु तौ ज्ञेयौ ऐन्द्रापार्वत्युगुज्जमे ।
 करोति पुच्चिकां नाम यथा दुहितरं तथा ॥११०॥
 तस्यां सिञ्चति रेतो वा तच्छासदिति कीर्तितम् ।
 रिक्षयस्य दुहितुर्दानं नेत्यृचि प्रतिषिध्यते ॥१११॥
 तस्याश्वाह यवीयांसं भातरं ज्येष्ठवत्सुतम् ।
 सुदासश्च महायज्ञे शक्तिना गाथिसूनवे ॥११२॥
 निगृहीतं बलाच्चेतः सोऽवसीदद्विचेतनः ।
 तस्मै ब्राह्मीं तु सौरीं वा नाम्ना वाचं सप्तरीम् ॥११३॥
 सूर्यष्टयादिहाहृत्य ददुस्ते जमदययः ।
 कुशिकानां ततः सा वाग् अमतिं तामपाहनत् ॥११४॥ २२॥
 उपेति चास्यां कुशिकान् विश्वामित्रोऽनुवोधयत् ।
 लब्ध्वा वाचं च हृष्टात्मा तानृषीन्प्रत्यपूजयत् ॥११५॥
 सप्तरीरिति इत्याभ्याम् चूर्ण्यां वाचं स्तुवन्स्वयम् ।
 स्थिरावित्यनसोऽङ्गान्यनदुहश्च गृहान्वजन् ॥११६॥
 ततश्च स्वशरीरेण गृहान्गद्वन्परीदेदे ।
 पराश्वतस्मो यास्वच वसिष्ठेषिरण्यः स्मृताः ॥११७॥
 विश्वामित्रेण ताः प्रोक्ता अभिशापा इति स्मृताः ।
 द्विषद्वैषास्तु ताः प्रोक्ता विद्याश्वैवाभिचारिकाः ॥११८॥ २३॥
 वसिष्ठास्ता न श्रुखन्ति तदाचार्यकसंमतम् ।
 कीर्तनाच्छ्रवणाद्वापि महादोषश्च जायते ॥११९॥
 शतधा भिद्यते मूर्धा कीर्तितेन श्रुतेन वा ।
 तेषां बालाः प्रमीयन्ते तस्मात्तास्तु न कीर्तयेत् ॥१२०॥
 विश्वांश्च देवांस्तुष्टाव चतुर्भिरिमित्युषिः ।
 अस्तौद्विश्वात्मना सर्वान् मन्यमानः परं पदम् ॥१२१॥
 देवानामसुरत्वं तद् एकं महदितीरयन् ।

अश्विनौ मिच चृभवो धेनुर्मिच इहेह वः ॥१२२॥
A वैश्वदेवीति विज्ञेया मैची मिचाय पञ्च तु ।

ऐन्द्रार्भवस्तुचस्वच आर्भवे सूक्त उत्तमः ॥१२३॥

२४॥

B पूर्वे दृचे निपातीन्द्र उषो वाजेन पञ्चमात् ।

आौषसादुत्तरास्वन्ये षट् पृथग्देवतास्तुचाः ।

ऐन्द्रावरुणः प्रथमो बाह्यस्पत्यस्तथापरः ॥१२४॥

पौष्णसाविचसौम्याश्च मैचावरुण उत्तमः ।

तुष्टाव जमदग्निश्च तेन देवावृतावृधौ ॥१२५॥

२५॥

RV. iv. देवर्षिपितृपूजार्थं पपाचान्ताणि यच्छुनः ।

यस्य वै श्येनरूपेण आहरबृचहा मधु ॥१२६॥

सोऽमिं तु पञ्चदशभिर् इन्द्रं षोडशभिः परैः ।

चृषिस्वामिति तुष्टाव सूक्तेरति तु गौतमः ॥१२७॥

स भातरमिति त्वामु तिसृष्टग्निर्निपातभाक् ।

वरुणेनाभिसंस्तौति आहुरन्ये निपातिनम् ॥१२८॥

लिङ्गोक्तदेवते सूक्ते एके प्रत्यग्निरेव तु ।

चृषिर्बोधदिति द्वाभ्यां स्तौति सोमकमेव तु ॥१२९॥

२६॥

तस्यैव चायुषोऽर्थाय पराभ्यामश्विनौ स्तुतौ ।

अञ्जसा न जनिष्येऽहं ब्रुवाणं गर्भमेव तु ॥१३०॥

अन्वशाददितिः पुत्रम् इन्द्रमात्महितैषिणी ।

स जातमाचो युज्ञाय चृषिमेवाजुहाव तु ॥१३१॥

योधयन्वामदेवस्तं कृत्वात्मनि बलं तथा ।

दिनानि दश रात्रीश्च विजिग्ये चैनमोजसा ॥१३२॥

स तं क इममित्यस्यां विक्रीणचृषिसंसदि ।

स्वयं तेनाभितुष्टाव नकिरिन्द्रेति गौतमः ॥१३३॥

किमादुतासीति चास्यां मन्युमधे पराणुदत् ।
 अथास्य रूपवीर्योणि धैर्यकार्योणि तान्यृष्टिः ॥ १३४ ॥ २७ ॥
 विविधानि च कर्माणि शशंसादितये तथा ।
 अहमित्यात्मसंस्तावस् तृचे स्तुतिरिवास्य हि ॥ १३५ ॥
 प्र सु ष विभ्यो नवभिर् ज्ञाग्निः श्येनस्य संस्तवः ।
 पराभिस्त्वेति पञ्चर्च सोमनेन्द्र स्तुतः सह ॥ १३६ ॥
 सोमप्रधानामेतां तु क्रौषुकिर्मन्यते स्तुतिम् ।
 दिवश्चिदिति चैतेन तृचेनेन्द्रेण संस्तुताम् ॥ १३७ ॥
 उषसं मध्यमां मेने आचार्यः शाकटायनः ।
 वाममृचि स्तुताश्चाच भगः पूषेति चार्यमा ॥ १३८ ॥
 B करुष्टतीति पूषोक्तोऽदत्तकः स इति श्रुतेः ।
 B अस्माकमुक्तमं सूर्यं स्तौतीत्याहाश्वलायनः ॥ १३९ ॥ २८ ॥
 इन्द्रस्य हरयो खाश्चा अग्नेरश्चास्तु रोहितः ।
 सूर्यस्य हरितश्चैव वायोर्नियुत एव च ॥ १४० ॥
 रासमः सहितोऽशिभ्याम् अजाः पूषाश्च वाजिनः ।
 पूषत्योऽश्चास्तु मरुतां गावोऽरुण्यस्तथोषसाम् ॥ १४१ ॥
 सवितुर्वाजिनः श्यावा विश्वरूपा वृहस्पतेः ।
 सहैते देवताभिस्तु स्तूयन्ते अप्त्यशोऽन्यथा ॥ १४२ ॥
 आयुधं वाहनं चापि स्तुतौ यस्येह दृश्यते ।
 तमेव तु स्तुतं विद्यात् तस्यात्मा बहुधा हि सः ॥ १४३ ॥
 कनीनका सूक्ष्मेषो हयोः स्तुतिरिहोच्यते ।
 चत्वार्यतश्च विजेयान्य् अप्रगृह्याणि विद्रधे ॥ १४४ ॥
 अप्रगृह्याणि विद्रधे ॥ २९ ॥
 || इति वृहदेवतायां चतुर्थोऽध्यायः ॥

BV. v. स्वर्भीनुदृष्टं सूर्यस्य अपहत्य तमोऽचयः ।

सप्तविंशतिभिः सूक्तैर अबोधीत्यग्निमस्तुवन् ॥१२॥

चैवृणास्तदस्युच्च अश्वमेध जृणांचयः ।

स्तूयमानाः परीक्ष्याः स्युर अचिष्वेते ऋचिन्कचित् ॥१३॥

ऐस्वाकुरुष्यरुणो राजा चैवृणो रथमास्थितः ।

संजग्राहाश्वरश्मींश्च वृशो जानः पुरोहितः ॥१४॥

स ब्राह्मणकुमारस्य रथो गद्यज्ञिरोऽद्विनत् ।

एनस्वीत्यब्रवीचैव स राजैनं पुरोहितम् ॥१५॥

सोऽथर्वाङ्गिरसान्मन्वान् दृष्ट्वा संजीव्य तं शिशुम् ।

क्रोधात्संत्वज्य राजानम् अन्यदेशं समाश्रितः ॥१६॥

हरोऽप्यग्नेन्नाशास्य तस्यापक्रमणादृष्टेः ।

अग्नौ प्राप्तानि हव्यानि न ह्यपच्यन्त कानिचित् ॥१७॥ ३॥

ततः प्रव्यथितो राजा सोऽभिगम्य प्रसाद्य तम् ।

आनीत्वा स वृशं जानं पुनरेव पुरोदधे ॥१८॥

स प्रसन्नो वृशोऽन्वैष्ठद् धरमग्नेनृपक्षये ।

अविन्दत पिशाचीं तां जायां तस्य च भूपतेः ॥१९॥

निषेखः स तया सार्थम् आसग्न्यां कशिपावपि ।

तामुपामन्वयां चक्रे कमेतं त्वमिति तृचा ॥२०॥

हरः कुमाररूपेण ब्रुवंस्तामभ्यभाषत ।

विज्योतिषेति चोक्तायां सहसाग्निरुद्ज्वलत् ॥२१॥

B सहमानः समायानं प्रकाशं च प्रकाशयन् ।

पिशाचीमदहत्तां स यच्च चोपविवेश सा ॥२२॥

४॥

एष एव परामृष्टो भाष्मचिब्राह्मणे इृचः ।

B निदानसंज्ञके यन्ये छन्दोगानामिति श्रुतिः ॥२३॥

भवेदेव परामर्शः सूक्तस्यास्य व्यपेक्षया ।

भवन्ति बाह्या मन्त्रा हि विधिदृष्टेन चोदिताः ॥२४॥
 दृश्यन्ते ब्राह्मणे मन्त्रा एकदेशे प्रतर्शिताः ।
 जामदग्न्यस्तथैवाप्य स्लोकीयाश्वैतरेयके ॥२५॥
 आप्रियः सुसमिङ्गाय पञ्चमं सूक्तमत्र तु ।
 एतमृग्वैश्वदेवी वा अन्या चैन्द्राग्न्युपोत्तमे ॥२६॥
 ऐन्द्राणि द्वादश चीति उशना तत्र संस्तुतः ।
 उशनेति तु पादेन सं ह यद्वामनेन च ॥२७॥
 ५॥
 इन्द्राकुलसेति चैतस्यां कुलेनेन्द्र स्तुतः सह ।
 यत्वा सूर्येति चाचीणां पञ्चर्त्ते कर्म कीर्त्यते ॥२८॥
 B अनस्त्वनेति सूक्तेऽस्मिन्न आग्नेयेऽचिर्जृषिः स्वयम् ।
 B दानतुष्टः शशसैतान् राजघीनिति केचन ॥२९॥
 B आशीरध्येषणाच्चिभ्यो अग्निं प्रति च दृश्यते ।
 B अग्निं च गवां चीणि शतान्यथ च विंशतिम् ॥३०॥
 B सौवर्णं शकटं गोभ्यां अरुणोऽदान्तृपोऽचये ।
 B अश्वमेधः शतं चोद्धणां च सदस्युर्धनं बहु ॥३१॥
 B राज्ञः प्रति च तत्सूक्तं बभाष इति केचन ।
 B आत्मा हि नात्मने दद्यात् अग्नीन्द्रपतेर्जृषिः ॥३२॥
 B अचेः सुतमृषिं वभुम् आर्तिज्याय चृणंचयः ।
 B सहस्रदक्षिणे सोमे ववे तं सोऽप्याजयत् ॥३३॥
 B ददौ चैरौशमो* राजा सहस्राणि शतानि च ।
 B तस्मै चत्वारि चत्वारि महावीरं च काञ्चनम् ॥३४॥
 B प्रवर्येषु महावीराः सौवर्णास्तस्य चाभवन् ।
 B प्रतिगृह्ण चृषिर्गच्छन् मध्यमेनाग्निना पथि ॥३५॥
 B पृष्ठ इन्द्रेण चाचख्यौ भद्रं चतस्रभिष्ठ तत् ।
 को नु वां वैश्वदेवानि एकादश पराण्यतः ॥३६॥
 ७॥

मारुतानि दश प्रेति इळाभीत्यृचि तु स्तुता ।
 B उदित्यृचि तृतीयायां सविता शैनकोऽब्रवीत् ॥३७॥
 उपेति बार्हस्पत्यस्तु तृचो मारुत्यृगुत्तरा ।
 तसु षुहीति रौद्री तु प्र सुषुतिरिति तृचि ॥३८॥

B शैनकादिभिराचार्येर् देवता बहुधेरिता ।
 इळस्पतिं* शकपूणिः पर्जन्यामी तु गालवः ॥३९॥

यास्तस्तु पूषणं मेने स्तुतमिन्द्रं तु शैनकः ।
 वैश्वानरं भागुरिस्तु मारुत्येष समाश्विनी ॥४०॥

वायव्याधर्येवः सौमी दशैवैन्द्री परा तु या ।

B अग्निं घर्मं पराञ्जन्ति अश्विनी स्तौत्यृगद्ध च ॥४१॥

B प्रेति वायुं* पूषणं च अर्धचेऽमिरहोच्यते ।

B प्रथमेऽथ द्वितीये च स्तुता एति दिवौकसः ॥४२॥

आ वाचं मध्यमां स्तौति ततोऽन्या तु बृहस्पतिम् ।

B ज्यायांसमिति चादित्यं प्र वो वायुरिहोच्यते ॥४३॥

B तं प्रल्येति सौमी वा दैवैन्द्री वा प्रजापतेः ।

B परोक्षवैश्वदेवं तद् आह कौषीतकिः स्वयम् ॥४४॥

B तेषु तृतीयमित्युक्तं देवान्हुव इदं परम् ।

देवानां पल्नीरिति तु देवपल्यो दृचे स्तुताः ॥४५॥

अयं चतुर्णामिति चेन्द्रवायू चिभि स्तुतौ वायवा याहि वायुम् ।

रथं तृचा रोदसी स्तूयते च यस्या स्तुता मरुतो रुद्रपत्याः ॥४६॥

आ रुद्रास इति त्वस्यां रुद्राणां संस्तुतो गणः ।

मरुतां तु गणस्यैतन् नाम रुद्रा इति स्मृताः ॥४७॥

असावमिरयं चोभाव् अग्नी पार्थिवमध्यमौ ।

अग्ने मरुद्विरित्यस्यां मरुद्विः सह संस्तुतौ ॥४८॥

B मध्यमा वाक् स्त्रियः सर्वाः पुमान् सर्वश्च मध्यमः ।

B गणाश्च सर्वे महतो गुणभेदात्पृथक् पृथक् ॥४९॥ १०॥

राजविभवद्वाभ्यो रथवीतिरिति श्रुतः ।

स यज्ञमाणो राजाचिम् अभिगम्य प्रसाद्य च ॥५०॥

आत्मानं कार्यमर्थं च ख्यापयन्माङ्गलि स्थितः ।

अवृणीतर्षिमाचेयम् आर्तिज्यायाचेनानसम् ॥५१॥

स सपुचोऽभ्यगच्छ राजानं यज्ञसिद्धये ।

श्यावाश्वश्वाचिपुचस्य पुचः खत्वर्चनानसः ॥५२॥

साङ्गोपाङ्गान्सर्ववेदान् यः पित्राध्यापितो मुदा ।

अर्चेनानाः सपुचोऽथ गत्वा नृपमयाजयत् ॥५३॥

यज्ञे च विततेऽपश्यद् राजपुचीं यशस्विनीम् ।

स्तुषा मे राजपुची स्याद् इति तस्य मनोऽभवत् ॥५४॥

श्यावाश्वस्य च तस्यां वै सक्तमासीन्नदा मनः ।

संयुज्यस्व मया राजन् इति याज्यं च सोऽब्रवीत् ॥५५॥ ११॥

B श्यवाश्वाय सुतां दित्सुर् महिषीं स्वां नृपोऽब्रवीत् ।

B किं ते मत्तमहं कन्यां श्यावाश्वाय ददामि हि ॥५६॥

B अचिपुचोऽदुर्बलो हि जामाता त्वावयोरिति ।

B राजानमब्रवीत्सापि नृपर्षिकुलजा द्यहम् ॥५७॥

B नानृषिनौ तु जामाता नैष मन्वान् हि दृष्टवान् ।

B ऋषये दीयतां कन्या वेदस्याद्वा भवेत्तथा ।

B ऋषिर्मन्त्रदृशं वेदपितरं मन्यते यतः ॥५८॥

प्रत्याचष्टे स तं राजा सह संमन्त्य भार्येया ।

अनृषिनैव जामाता कश्चिङ्गवित्तुमर्हति ॥५९॥

प्रत्याख्यात ऋषिस्तेन वृत्ते यज्ञे न्यवर्तत ।

श्यावाश्वस्य तु कन्याया मनो नैव न्यवर्तत ॥६०॥

ततस्तौ तु निवर्तेताँम् उभावेवाभिजग्मतुः ।

B शशीयसीं तरनं च पुरुमीङ्गं च पार्थिवम् ॥६१॥

तरनपुरुमीङ्गौ तु राजानौ वैददच्छृष्टी ।

ताभ्यां तौ चक्रतुः पूजाम् चृषिभ्यां नृपती स्वयम् ॥६२॥

चृषिपुञ्च महिषाश्च दर्शयामास तं नृपः ।

तरनानुमता चैव प्रादाद्वहुविधं वसु ॥६३॥ ९२॥

अजाविकं गवाश्च च श्यावाश्चाय शशीयसी ।

B अचिं याज्यार्चितौ गता पितापुत्रौ स्वमाश्रमम् ॥६४॥

B अभ्यवादयतामचिं महर्षि दीप्तेजसम् ।

B श्यावाश्चस्य मनस्यासीन् मन्त्रस्यादर्शनादहम् ॥६५॥

B न लब्धवानहं कन्यां हन्त सर्वाङ्गशोभनाम् ।

B अप्यहं मन्त्रदर्शी स्यां भवेष्ठर्षो महान्मम ॥६६॥

B इत्यरण्ये चिन्तयतः प्रादुरासीन्मरुदण्णः ।

दर्दश संस्थितान्पाश्चे तुल्यरूपानिवात्मनः ॥६७॥

समानवयसश्चैव मरुतो रुक्मवक्षसः ।

तांस्तुल्यवयसो दृष्ट्वा देवान्पुरुषवियहान् ॥६८॥

श्यावाश्चो विस्मितोऽपृछत् के षेति मरुतस्तदा ।

ततस्तु मरुतो देवान् रुद्रसूनूनबुध्यत ॥६९॥

य ई वहन्त इत्याभिर् बुद्धा तुष्टाव तांस्तथा ।

अतिक्रमं हि तं मेने चृषिर्विपुलमात्मनः ॥७०॥

यन्न दृष्टैव तुष्टाव यच्च के षेति पृष्टवान् ।

स्तुता स्तुत्या तया प्रीता गद्धन्तः पृश्निमातरः ॥७१॥ ९३॥

अवमुच्य स्ववक्षीभ्यो रुक्मं तस्मै तदा ददुः ।

मरुत्सु तु प्रयातेषु श्यावाश्चः सुमहायशाः ॥७२॥

रथवीतेर्दुहितरम् अगद्धन्मनसा तदा ।

स सद्य चृषिरात्मानं प्रवस्थ्यन् रथवीतये ॥७३॥

एतं मे स्तोममित्याभ्यां दौत्ये राचीं न्ययोजयत् ।
 रथवीतिमपश्यन्तीं संप्रेक्ष्यार्बेण चक्षुषा ॥७४॥
 रम्ये हिमवतः पृष्ठे एष क्षेतीति चाव्रवीत् ।
 चृष्टेनियोगमाङ्गाय देव्या राशा प्रचोदितः ॥७५॥
 आदाय कन्यां तां दार्ढ्ये उपेयायाच्चनानसम् ।
 पादौ तस्योपसंगृह्य स्थित्वा प्रद्वः कृताञ्जलिः ॥७६॥ १४॥
 रथवीतिरहं दार्ढ्ये इति नाम शशंस च ।
 मया संगतिमिछ्नतं त्वां प्रत्याचक्षिं यत्पुरा ॥७७॥
 तत्क्षमस्त्व नमस्तेऽस्तु मा च मे भगवन्कुधः ।
 चृष्टेः पुचः स्वयमृषिः पितासि भगवन्कृष्टेः ॥७८॥
 हन्त प्रतिगृहाणेमां स्तुषामित्येवमब्रवीत् ।
 पाद्यार्घ्यमधुपकैश्च पूजयित्वा स्वयं नृपः ॥७९॥
 शुक्रमश्वशतं दक्षा अनुजडे गृहान्प्रति ।
 शशीयसीं तरन्तं च पुरुमीद्वं च पार्थिवम् ॥८०॥
 षडिभः सनदिति स्तुत्वा जगामर्षिरपि क्षयम् ।
 चृतेन मैचावरुणान्य् एकादश पराणि तु ॥८१॥ १५॥
 षष्ठाश्चिनानि गर्भार्थं पञ्चर्चोपनिषत्स्तुतिः ।
 सप्त कृत्वापराधान्वै विफले दारसंयहे ॥८२॥
 चृषिः कृतोऽश्वमेधेन भारतेनेति वै श्रुतिः ।
 तमष्टमेऽपराधे तु वृक्षद्रोणयां स पार्थिवः ॥८३॥
 चृष्टीसे ह विनिक्षिप्य सूक्तेन तुष्टावर्षिः शुभस्पती ॥८४॥
 तौ तं तस्मात्समुद्भृत्य चक्तुः सफलं पुनः ।
 तृचः स्वस्यैव गर्भार्थं स्वपतस्तस्य गर्भवत् ॥८५॥
 यथा वात इति ज्ञेये तत्त्वश्चिभ्यामितरे चृचौ ।

B स्वतामपि गर्भाणां दृष्टं तदनुमन्त्रणम् ॥ ८६ ॥ ९६ ॥

B भाववृत्तं तु तडत्यात् तथारूपं हि दृश्यते ।

B जरायुगर्भशब्दाभ्याम् एतदूपं हि दृश्यते ॥ ८७ ॥

महे उषस्ये साविचे युज्ञतेऽद्वेति वै स्तुतः ।
पर्जन्यो बठिति त्वस्मिन् पृथिवी मध्यमा स्तुता ॥ ८८ ॥

B अद्या नो देव सवितर् इयं दुःस्वभनाशनी ।
वास्तु तु प्र समाजे इन्द्राग्नैन्द्राग्नमुत्तरम् ॥ ८९ ॥

विष्णुन्यङ्गं परं प्रेति मालतं सूक्तमुत्तमम् ।

B एवयामरुदाख्यातं द्यौनैन्द्रे* प्रतिपूर्वकम् ॥ ९० ॥

श्रीसूक्तमाशीर्वादस्तु श्रीपुचाणां पराणि घट ।
तत्स्यादालक्ष्यपनुदम् अग्निस्तत्र निपातभाक् ॥ ९१ ॥ ९१ ॥

प्रजावज्जीवपुत्रौ वा गर्भकर्मणि संस्तुतौ ।
नानारूपा पर्यस्त्विन्यः संस्वत्तीति संस्तुताः ॥ ९२ ॥

आशीर्वादेषु संज्ञासु कर्मसंस्थासु देवता ।
निपातभाग् लिङ्गवाक्यात् परीक्षेतेह मन्त्रवित् ॥ ९३ ॥

मन्त्रप्रयोगमन्त्रयोः प्रयोगो बलवत्तरः ।
विधेष्ययोः परीक्षा स्यान् मन्त्राः स्युरभिधायकाः ॥ ९४ ॥

तस्मात्तेन विसंवादो मन्त्राणां तन्नतानि तु ।
गुणाभिधायकानि स्युः संविज्ञानपदानि तु ॥ ९५ ॥

मन्त्रेषु गुणभूतेषु प्रधानेषु च कर्मसु ।
प्रधानगुणभूताः स्युर् देवता इति गम्यते ॥ ९६ ॥ ९६ ॥

चिसांवत्सरिकं सत्त्वं प्रजाकामः प्रजापतिः ।
आहरत्सहितः साध्यैर् विश्वैर्दवैः सहेति च ॥ ९७ ॥

तत्र वाग्दीक्षणीयायाम् आजगाम शरीरिणी ।
तां दृष्ट्वा युगपत्तत्र कस्याथ वरुणस्य च ॥ ९८ ॥

शुक्रं च स्कन्दं तद्वायुर् अग्नौ प्रास्यदृष्ट्या ।
 ततोऽर्चिभ्यो भृगुर्जंजे अङ्गारेष्वङ्गिरा चृष्टिः ॥११॥
 प्रजापतिं* सुतौ दृष्टा दृष्टा वाग्भ्यभाषत ।
 आभ्यामृषिस्तृतीयोऽपि भवेदत्रैव मे सुतः ॥१००॥
 प्रजापतिस्तथेत्युक्तः प्रत्यभाषत भारतीम् ।
 चृष्टिरचित्स्ततो जडे सूर्यानलसमद्युतिः ॥१०१॥ ११॥
 योऽङ्गारेभ्य चृष्टिर्जंजे तस्य पुत्रो बृहस्पतिः ।
 बृहस्पतेभरद्वाजो विदधीति य उच्यते ॥१०२॥
 मरुस्त्वासीद्गुरुर्यज्ञ स एवाङ्गिरसो न पात् ।

RV. vi. सपुत्रस्य तु तस्यैतन् मण्डलं षष्ठमुच्यते ॥१०३॥
 तं स्यम इति तचादाव् आग्नेयानि च योदश ।
 सूक्तानि चीणि मूर्धानम् अग्नेवैश्वानरस्य तु ॥१०४॥
 एकान्नचिंशदेवाच पिबेत्यन्द्राण्यतः परम् ।
 अग्ने स क्षेष्ठदित्यस्यां देवौ यौ तु निपातितौ ॥१०५॥
 ग्रोतये नू म इत्येते वैश्वदेव्यावृचौ स्मृते ।
 चृष्टिर्तीया पदं चान्त्यम् ऐन्द्रमेति गवां स्तुतिः ॥१०६॥ २०॥
 आसस्ताणास इत्यस्यां वायुरिन्द्रश्च संस्तुतौ ।
 B इन्द्रः प्राधान्यतो वाच स्तुतो वायुर्निर्पातभाक् ॥१०७॥
 B अयं देवस्तृत्रं सौम्यम् ऐन्द्रमेके प्रचक्षते ।
 य आनयदिति तस्य तृत्रोऽधीति बृबुस्तुतिः ॥१०८॥
 पितरं स्तौति शंयुश्च तृत्यस्यान्ये पदे स्वकम् ।
 स्वादुष्क्लायमिति तु सौम्यः पञ्चर्च उत्तरः ॥१०९॥
 B इन्द्रः प्राधानतो वाच स्तुतः सोमो निपातभाक् ।
 B इन्द्रस्यैन्द्र्योऽनुपानीयाः शूयन्ते स्यैतरेयके ॥११०॥

अगच्छूति स्तौति देवान् पादो भूमिमथोत्तरः ।

बृहस्पतिं तृतीयस्तु इन्द्रमेवोत्तमं पदम् ॥ १११ ॥ २१ ॥

वनस्पते वीडङ्गः परं यत् तदाचार्या भाववृत्तं वदन्ति ।

चृचस्तु तिस्रस्तु रथाभिमर्शना उपेति तिस्रो दुन्दुभेः संस्तवोऽच ॥ ११२ ॥

समश्वपर्णा इति चार्धमैन्द्रं दशादितोऽग्नेस्तुणपाणिकस्य ।

तृचः परो मारुतः पृश्निसूक्ते दृचः परो वैश्वदेवः पुनश्च ॥ ११३ ॥

आदित्यो वा मारुत एव वा स्याद् आ मा पूषन्निति पौष्णीश्चतस्रः ।

दृचं परं मारुतं तच विद्याद् अन्त्या द्युभ्योः कीर्तना पृश्नये वा ॥ ११४ ॥ २२ ॥

स्तुषे सूक्तानि चत्वारि वैश्वदेवान्यतः परम् ।

द्वितीयामिं चतुर्थीं च वायुं पञ्चम्यथाश्चिन्नौ ॥ ११५ ॥

स्तौत्यृक् तु सप्तमी वाचम् अत्र पूषणमष्टमी ।

त्वष्टारं नवमी रुद्रं भुवनस्येत्यथोत्तरे ॥ ११६ ॥

मारुत्यौ यो रजांसीति विष्णुमेव जगावृषिः ।

अध्यैन्द्र्येति च सावित्री रौद्रस्याम्येष्युताश्चिन्नी ॥ ११७ ॥

अथीपर्जन्यावनयोः सौयौ* चोदु त्यदित्यृचौ ।

वयं चत्वारि पौष्णानि तैन्द्रापौष्णस्य चोत्तरम् ॥ ११८ ॥

B रथीतमं कपर्दिनं रौद्रमेके प्रचक्षते ।

ऐन्द्रामे प्र नु बोचेति इयं सारस्वतं स्तुषे ॥ ११९ ॥ २३ ॥

आश्चिने चौषसे चैव मारुतं तु वपुर्निति ।

B उपेति च द्वृचेऽश्चिभ्याम् आराधनं च शंसति ॥ १२० ॥

मैचावरुणमेवैकं विश्वेषां वः सतामिति ।

शुद्धीति चैन्द्रावरुणं समैन्द्रावैष्णवं परम् ॥ १२१ ॥

द्यावापृथिव्यौ सविता इन्द्रासोमौ बृहस्पतिः ।

पृथकपृथक् परैः सूक्तैः सोमारुद्रेति तौ स्तुतौ ॥ १२२ ॥

B चक्रं रथो मणिर्भार्या भूमिरस्त्रो गजस्तथा ।

B एतानि सप्त रत्नानि सर्वेषां चक्रवर्तिनाम् ॥ १२३ ॥

२४ ॥

अभ्यावर्तीं चायमानः प्रस्तोकश्चैव सार्जयः ।

आजगमतुर्भेरद्वाजं जितौ वारशिखैर्युधि ॥ १२४ ॥

अभिगम्योचतुस्तौ तं प्रसाद्याख्याय नामनी ।

युधि वारशिखैर्ब्रह्मन् आवां विद्धि विनिर्जितौ ॥ १२५ ॥

भवत्पुरोहितावावां क्षच्चवन्धुञ्जयेवहि ।

क्षच्चं तदपि विज्ञेयं ब्रह्म यत्पाति शाश्वतम् ॥ १२६ ॥

कृषिस्तौ तु तथेत्युक्ता पायुं पुच्चमभाषत ।

अधर्षणीयौ शचूणां कुरुव्वेतौ नृपाविति ॥ १२७ ॥

पितरं स तथेत्युक्ता युद्धोपकरणं तयोः ।

जीमूतस्येति सूक्तेन पृथक्केनान्वमन्वयत् ॥ १२८ ॥

२५ ॥

प्रथमा त्वस्य सूक्तस्य योद्धारं स्तौति वर्मिणम् ।

धनुषश्च द्वितीया तु तृतीया ज्याभिमन्त्रिणी ॥ १२९ ॥

स्तौत्युगाल्नीं चतुर्थीं तु इषुधिं स्तौति पञ्चमी ।

अर्धेन सारथिः* षष्ठ्या रथमयोऽर्धेन संस्तुताः ॥ १३० ॥

अश्वांस्तु सप्तमी स्तौति आयुधागारमष्टमी ।

नवमी रथगोपांस्तु दशमी रणदेवताः ॥ १३१ ॥

इषु चैकादशी स्तौति द्वादशी कवचस्तुतिः ।

त्रयोदशी कशां स्तौति हस्तचाणं चतुर्दशी ॥ १३२ ॥

प्रथमे पञ्चदश्यास्तु पादे दिग्ध इषु स्तुतः ।

अयोमुखी द्वितीये तु अर्धेऽस्तं वारुणं परे ॥ १३३ ॥

२६ ॥

षोळश्यां त्वस्य सूक्तस्य धनुर्मुक्त इषु स्तुतः ।

सप्तदश्यां तु युद्धादेः कवचस्य तु बध्यतः ॥ १३४ ॥

स्तुतिरष्टादशी ज्ञेया युयुत्सो स्तुतिरूत्तमा ।

आशास्ते चोक्तमे पादे कृषिरात्मन आशिषः ॥ १३५ ॥

सुक्षेनानेन तु स्तत्वा संयामाङ्गान्युषिस्तयोः ।

ततः प्रस्थापयामास पुनर्वीरशिखान्प्रति ॥ १३६ ॥

८ एतत्त्वं हे चतुर्सभी राज्ञो साहाय्यकाम्यया ।

८ भरद्वाजोऽभितष्टाव प्रीतस्तेन पुरंदरः ॥१३७॥

બાધ્યાવર્ત્તિનમભ્યેત્ય હર્યપીયાનદીતદે ।

८ सहितश्चायमानेन जघानैनाञ्छुचीपतिः ॥१३६॥

29 ||

तौ त वारशिखाज्ञित्वा ततोऽभ्यावर्त्तिसार्जयौ ।

भरद्वाजाय गुरवे ददतर्विविधं वसु ॥१३७॥

भरत्वाजश्च गर्गश्च दृष्टाविन्देशं वै पथि ।

द्वयान् प्रस्तोक इत्याभिर् दानं तदैश्च शशंसतः ॥१४०॥

B चूषिरथभितष्टाव दानं तत्र च तस्य तु ।

B ज्ञात्वैक्या इयाँ अग्ने दत्तं संकीर्तयन् स्वयम् ॥१४७॥

प्रसङ्गात्मिह याः सक्ते देवताः परिकीर्तिताः ।

ता एव सूक्तभाजस्तु मेने राथीतर स्तुतौ ॥१४२।

२८ ॥

७. vii. प्राजापत्यो मरीचिर्हि मारीचः कश्यपो मुनिः ।

तस्य देव्योऽभवज्ञाया दाक्षायण्यस्त्वयोदशं ॥१४३॥

B अदितिर्दितिर्दनः काला दनायुः सिंहिका मूनिः ।

Bक्रोधा विश्वै वरिष्ठा च सुरभिर्विनता तथा ॥१४४॥

B कट्टूश्चैवेति दुहितः कश्यपाय ददौ स च ।

तासु देवासुराश्चैव गन्धर्वोरंगराक्षसाः ॥१४५॥

वयांसि च पिशाचाश्च जड्जिरेऽन्याश्च जातयः ।

तचैका लटितर्देवी डाटशाजनयस्तान ॥१४६॥

८ भगवान्मांशम् मित्रो वरुण एव च ।

धाता चैव विधाता च विवस्वांश्च महाद्यन्तिः ॥ १४७ ॥ २९

B त्वष्टा पूषा तथैवेन्द्रो ब्रादशो विष्णुरुच्यते ।
 इन्द्रं तस्यास्तु तज्ज्ञे मिचश्च वरुणश्च ह ॥ १४८ ॥

तयोरादित्ययोः सच्चे दृष्टास्सरसमुर्वशीम् ।
 रेतश्चरुक्तं तत्कुम्भे न्यपतद्वासतीवरे ॥ १४९ ॥

तेनैव तु मुहूर्तेन वीर्यवन्तौ तपस्त्विनौ ।
 अगस्त्यश्च वसिष्ठश्च तधर्षीं संबूत्वतुः ॥ १५० ॥

B वहुधा पतिते शुक्रे कलशेऽथ जले स्थले ।

B स्थले वसिष्ठस्तु मुनिः संभूत ऋषिसत्त्वमः ॥ १५१ ॥

B कुम्भे त्वगस्त्यः संभूतो जले मत्यो महाद्युतिः ।
 उदियाय ततोऽगस्त्यः शम्यामाचो महायशाः ॥ १५२ ॥ ३० ॥

मानेन संमितो यस्मात् तस्मान्मान्य इहोच्यते ।
 यद्वा कुम्भादृषिर्जातः कुम्भेनापि हि मीयते ॥ १५३ ॥

कुम्भ इत्यभिधानं तु परिमाणस्य लक्ष्यते ।
 ततोऽप्सु गृह्यमाणासु वसिष्ठः पुष्करे स्थितः ॥ १५४ ॥

सर्वत्र पुष्करं तत्र विश्वे देवा अधारयन् ।
 उत्थाय सलिलात्तस्माद् अथ तेषे महत्त्वपः ॥ १५५ ॥

नामास्य गुणतो जज्ञे वसते: श्रैष्ट्यकर्मणः ।
 अदृश्यमृषिभिर्हीन्द्रं सोऽपश्यत्तपसा पुरा ॥ १५६ ॥

सोमभागानथो तस्मै प्रोवाच हरिवाहनः ।

B ऋषयो वा इन्द्रमिति ब्राह्मणात्तद्विदृश्यते ॥ १५७ ॥ ३१ ॥

वसिष्ठश्च वसिष्ठाश्च ब्राह्मणा ब्रह्मकर्मणि ।
 सर्वकर्मसु यज्ञेषु दक्षिणीयतमास्तथा ॥ १५८ ॥

तस्माद्येऽद्यापि वासिष्ठाः सदस्याः स्युस्तु कर्हिंचित् ।
 अर्हयेहक्षिणाभिस्त्वान् भास्त्रवेयी श्रुतिस्त्वियम् ॥ १५९ ॥

ऋषिस्तु मैत्रावरुणिः सूक्तैः षोडशभिः पैरः ।

तुष्टावाग्निमिति त्वग्निम् आप्यस्तच जुषस्व नः ॥ १६० ॥
 प्राप्नयेऽथ प्र समाजो द्वितीयं प्राप्नये तृतीम् ।
 वैश्वानरीयाख्येतानि ते हैन्द्राणि पराख्यतः ॥ १६१ ॥
 दश पञ्च च सूक्तानि निपातो महतां स्तुतिः ।
 नकिः सुदास इत्यस्यां दानं पैजवनस्य तु ॥ १६२ ॥ ३२ ॥
 वसिष्ठेन चतुर्भिस्तु द्वे नमुरिति कीर्तितम् ।
 संवादं सूक्तमैन्द्रं वा श्वित्यज्ज्वस्तु प्रचक्षते ॥ १६३ ॥
 वसिष्ठागस्त्ययोरच कीर्त्यते तनयैः सह ।
 इन्द्रेण चैव संवादो महिमा जन्म कर्म च ॥ १६४ ॥
 पराणि प्रेति चत्वारि वैश्वदेवानि तत्र तु ।
 स्तौत्यृग्नामहिं तत्र मा नोऽहिं बुध्यमेव च ॥ १६५ ॥
 अहिराहन्ति मेघान्स एति वा तेषु मध्यमः ।
 योऽहिः स बुध्यो बुध्मे हि सोऽन्तरिक्षेऽभिजायते ॥ १६६ ॥
 उदु अ सवितुः सूक्तं शं नो वाजिनदैवतः ।
 बृचोऽर्धर्चश्च भागोऽच भगमुय इति श्रुतिः ॥ १६७ ॥ ३३ ॥
 पादश्वैव तृतीयोऽच पञ्चम्यामहिदैवतः ।
 यथार्धर्चो भगमुयस् तथा नूनं भगोऽपि च ॥ १६८ ॥
 स हि रत्नानि सविता सुवातीति भगः स वा ।
 वैश्वदेवानि पञ्चोर्ध्वः पञ्चर्चो भगदैवतः ॥ १६९ ॥
 प्रातर्जितमुषस्यान्या द्रष्टृभ्योऽचाशिरेव वा ।
 एके तु प्रातरित्यस्यां भगमेव प्रचक्षते ॥ १७० ॥
 आदावन्ते तु चृष्टयः कीर्तयन्ति प्रसङ्गतः ।
 सूक्तेऽस्मिन्देवतास्वन्या अन्यास्तच भवन्ति च ॥ १७१ ॥
 सालोक्यात्साहचर्याद्वा संस्तवादथवा पुनः ।
 गणस्यानाभक्तिं वा कीर्त्यन्तेऽन्यास्तु देवताः ॥ १७२ ॥ ३४ ॥

दाधिक्रमण साविचं रौद्रभित्यनुपूर्वशः ।
 दाधिके प्रथमायास्तु देवताः परिकीर्तिताः ॥ १७३ ॥
 ता ज्ञेया आप आयं स्याद् आर्भवः प्रथमस्तुचः ।
 उत्तमा वैश्वदेवी वा आर्भवी वा निगद्यते ॥ १७४ ॥
 वैश्वदेवे तथा शस्ते आर्भवं शस्यते हि तत् ।
 दशमेऽहि समस्तं समुद्रज्येष्ठा अपां स्तुतिः ॥ १७५ ॥
 समुद्रज्येष्ठा अपां स्तुतिः ॥
 ॥ इति बृहदेवतायां पञ्चमोऽध्यायः ॥

३४ ॥

आ मामिति तु सूक्षेन प्रत्यृचं देवता स्तुताः ।
 B मिचावरुणावग्निश्च देवा नद्यस्तथैव च ॥१॥
 तृचावादित्यदेवत्यौ रोदस्योः प्रेति यस्तृचः ।
 वास्त्रोष्पत्याश्रतस्त्वा सप्त प्रस्त्रापिन्यः स्मृताः ॥२॥
 परं चत्वारि सूक्ष्मानि मास्तानि क ईमिति ।
 तेषां तु पितरं देवं चक्षुकं स्तौत्यगुप्तमा ॥३॥
 स्तुतौ तु मिचावरुणौ सूक्ष्मर्यदिति सप्तभिः ।
 अश्विनौ तु परैर्देवाव् अष्टभिः प्रति वामिति ॥४॥
 यदद्यैकोत्सूर्यस्तिस्त उद्देतीत्यर्थपञ्चमाः ।
 सौर्यस्तचक्षुरिति तु गीयते चक्षुर्देवता ॥५॥ १॥
 B आदित्यानां तत्त्वो अद्य हे चक्षुचौ शैनकोऽब्रवीत् ।
 B अन्याः सर्वा चक्षुः सौर्या यदद्याद्याः प्रकीर्तिताः ॥६॥
 B इमे चेतार इत्याद्याः † † † ।
 B अर्यमणे वरुणस्यापि मिचस्यैता नव स्मृताः ॥७॥
 B यदद्य सूर इत्याद्या दशादित्या चक्षुः स्मृताः ।
 B सविता वादितिर्मिचो वरुणश्चार्यमा भगः ॥८॥
 B स्तुता उदु त्यदित्येतास् तिसः सौर्यस्तः पराः ।
 B आशीस्तचक्षुरित्येताम् आचार्यः शैनकोऽब्रवीत् ॥९॥
 उषास्तु सप्तभिर्व्युषाः सूक्ष्मान्येभ्यः पराणि तु ।
 चत्वारीन्द्रावरुणेति इन्द्रावरुणयो स्तुतिः ॥१०॥ २॥
 B उदु ज्योतिरिति त्वस्मिन् अर्धचे मध्यम स्तुतः ।
 वरुणस्य गृहान्नाचौ वसिष्ठः स्वप्न आचरत् ॥११॥

प्राविवेशाथ तं तत्र श्वा नदन्तभ्यधावत ।
 B क्रन्दनं सारमेयं स धावनं दहुमुद्यतम् ॥१२॥

B यदर्जुनेति च द्वाभ्यां सान्तवित्वा असुष्वपत् ।
 स तं प्रस्वापयामास जनमन्यं च वारुणम् ॥१३॥

ततस्तु वरुणो राजा स्वैः पाशैः प्रत्यबध्यत ।
 स बद्धः पितरं सूक्ष्मे चतुर्भिरित उत्तरैः ॥१४॥

अभितुष्टाव धीरेति मुमोचैनं ततः पिता ।
 A धुवासु त्वेति चोक्तायां पाशा असात्प्रभोचिरे ॥१५॥ ३॥

पराणि चीणि सूक्तानि वायव्यानि प्र वीरया ।
 अच तास्वैन्द्रवायव्या स्तुतौ यासु द्विवस्तुतिः ॥१६॥

B प्र वीरयोक्ता वायव्या प्रात्मीत्यतरेयके ।
 B पदस्य व्यत्ययं कृता वायोः प्राधान्यमुच्यते ॥१७॥

B ते सत्येन तृचो यावत् तरश्चतुर्चूर्चः पुनः ।
 B उशन्तैका प्र सोता चर्ग द्वयोरेता नव स्मृताः ॥१८॥

ऐन्द्राये शुचिमित्येते प्रेति सारस्वते परे ।
 चृचा सरस्वान् स इति जनीयन्तश्च तिसृभिः ॥१९॥ ४॥

राजा वर्षसहस्राय दीक्षिष्ठन्नाहुषः पुरा ।
 चचारैकरथेनेमां ब्रुवन् सर्वाः समुद्रगाः ॥२०॥

यस्ये वहत भागान्मे द्वन्दशो वायवैकशः ।
 प्रत्यूचुस्तं नृपं नद्यः स्वल्पवीर्याः कथं वयम् ॥२१॥

वहेम भागान्सर्वास्ते सत्त्वे वार्षसहस्रिके ।
 सरस्वतीं प्रपद्यस्व सा ते वस्यति नाहुष ॥२२॥

तथेत्युद्धा जगामाशु आपगां स सरस्वतीम् ।
 सा चैनं प्रतिजयाह दुदुहे च पयो घृतम् ॥२३॥

एतदत्यहुतं कर्म सरस्वत्या नृपं प्रति ।

वारुणिः कीर्तयामास प्रथमस्य द्वितीयया ॥२४॥ ५॥

यज्ञे वार्हस्यत्यमैन्द्रं वैष्णवे तु परे ततः ।

उर्मैन्द्रश्च तिस्रः स्युः पार्जन्ये तिस्र उत्तरे ॥२५॥

A स्तौतीन्द्रं प्रथमा त्वच द्वितीयाद्या बृहस्पतिम् ।

B यज्ञ शाद्येन्द्रमेवास्त्रौदृ अन्या त्विन्द्राबृहस्पती ॥२६॥

नृतीया नवमी चैव स्तौतीन्द्राब्रह्मणस्यती ।

संवत्सरं तु मण्डूकान् ऐन्द्रासोमं परं तु यत् ॥२७॥

ऋषिर्दर्दशं राक्षोमध्यं पुचशेकपरिष्वतः ।

हते पुचशते तस्मिन् सौदासैर्दुःखितस्तदा ॥२८॥

ये पाकशंसमृक्सौम्या आग्रेयी तत उत्तरा ।

एकादशी वैश्वदेवी सौम्यस्तस्याः परो द्वृचः ॥२९॥

यदि वाहमृगाग्रेयी ऐन्द्री यो मेति तु सृता ।

यावणी प्र या जिगातीति वि तिष्ठध्वं तु मारुती ॥३०॥

प्र वर्तयेति पञ्चैन्द्र ऐन्द्रासोमी लृगुच्छमा ।

ऋषिस्त्वाशिषमाशास्ते भा नो रक्ष इति त्रृचि ॥३१॥

दिवि चैव पृथिव्यां च तथा पालनमात्मनः ।

उलूक्यातुं जस्येतान् नानारूपान्निशाचरान् ॥३२॥

पञ्चदश्यां तु सूक्ष्मस्य अद्यम्यां चैव वारुणिः ।

दुःखशेकपरीतात्मा शपते विलपन्निव ॥३३॥

हते पुचशते तस्मिन् वसिष्ठो दुःखितस्तदा ।

रक्षोभूतेन शापात् सुदासेनेति वै श्रुतिः ॥३४॥

६॥

७॥

RV. viii. कर्खश्चैव प्रगाथश्च घोरपुचौ बभूवतुः ।

गुरुणा तावनुज्ञाताव् ऊषतुः सहितौ वने ॥३५॥

वसतोस्तु तयोस्तत्र कर्खपत्न्याः शिरः स्वपत् ।

कृत्वा कनीयान्कखस्य उत्सङ्गे नान्ववुध्यत ॥३६॥
 शमुकामस्तु तं कल्पः क्रुडः पापाभिशङ्कया ।
 बोधयामास पादेन दिधक्षुचिव तेजसा ॥३७॥
 विदित्वा तस्य तं भावं प्रगाथः प्राञ्जलि स्थितः ।
 मातृत्वे च पितृत्वे च वरयामास तावुभौ ॥३८॥
 स घौरो वाथ काखो वा वंशजैर्बहुभिः सह ।
 ददर्शन्यैश्च सहित चृषिर्मण्डलमष्टमम् ॥३९॥
 माचिदैद्राणि चत्वारि अन्वस्य स्यूरमित्यृचि ।
 तुष्टावाङ्गिरसी नारी वसन्ती शशती पतिम् ॥४०॥
 स्त्रियं सन्तं पुमांसं तम् आसङ्गं* कृतवानृषिः ।
 स्वस्य दानं स्तुहीत्यृभिश्च चतुर्भिः परिकीर्तितम् ॥४१॥
 शिक्षेत्यृभ्यां तु काश्यस्य विभिन्दोः परिकीर्तितम् ।
 पाकस्थान्कस्तु भोजस्य चतुर्भिर्यमिति स्तुतम् ॥४२॥
 पौष्णौ प्रेति प्रगाथौ द्वौ मन्यते शकटायनः ।
 ऐन्द्रमेवाथ पूर्वे तु गालवः पौष्णमुत्तरम् ॥४३॥
 ऐद्राणामिह सूक्तानाम् उत्तमस्योत्तमे तृचे ।
 दानं राज्ञः कुरुङ्गस्य स्यूरं राध इति स्तुतम् ॥४४॥
 दूरादित्याश्चिने सूक्ते सप्तचिंशत्तमी यथा ।
 इत्यर्थचो दृचक्षान्त्यः कशोर्दानस्तुतिः स्मृता ॥४५॥
 महानैन्द्रं प्रलवत्याम अग्निं वैश्वानरं स्तुतम् ।
 मन्यते शकपूणिस्तु भार्म्यश्वश्रैव मुक्तलः ॥४६॥
 तृचे तु शतमित्यस्मिन् दानं तैरिन्दिरं स्तुतम् ।
 परं तु मारुतं प्रेति आ नस्तीण्याश्चिनानि च ॥४७॥
 त्वमाम्रेयं य इन्द्रेति षष्ठ्यन्द्राण्युत्तमस्य तु ।
 उपोत्तमायामर्धर्चं देवो वास्तोष्यति स्तुतः ॥४८॥

इदमादित्यदेवत्यं तिसृभिस्त्वदिति स्तुता ।
 षष्ठ्या चतुर्थ्या सप्तम्या उतेत्याश्विन्यृगृहमी ॥४७॥ १०॥
 स्तुताः शमिति पञ्चस्तु अग्निसूर्यानिलास्त्रयः ।
 वरुणार्थमभिचाणां प्रगायो यमिति स्तुतिः ॥५०॥
 आपेये स्तुती राजर्षेस् च सदस्योरदादिति ।
 B पञ्चाशतं वधूनां च गवां तिसृष्टि सप्ततीः ॥५१॥
 B अश्वोष्ट्राणां तथैवासौ वासांसि विविधानि च ।
 B रत्नानि वृषभं श्यावं तासामयेसरं पतिम् ॥५२॥
 B कृत्वा दारानृषिर्घट्न् इन्द्रायैतच्छशंस च ।
 B वयं सूक्तेन शकं च प्रीतस्तेन शचीपतिः ॥५३॥
 B चृष्टे वरं वृणीष्वेति प्रहस्तमृषिरब्रवीत् ।
 B काकुत्स्यकन्याः पञ्चाशट् युगपद्रमये प्रभो ॥५४॥ ११॥
 B कामतो बहुरूपत्वं यौवनं चाक्षयां रतिम् ।
 B शङ्खनिधिं पद्मनिधिं मङ्गलेष्वनपायिनम् ॥५५॥
 B प्रासादान् विश्वकर्मासौ सौवर्णास्त्वत्प्रसादतः ।
 B कुवीति पुष्पवाटीं च पृथक्तासां सुरदुमैः ॥५६॥
 B मा भूत्सपल्नीस्यर्धासां सर्वैमस्त्विति चाब्रवीत् ।
 आ गन्त मारुतं सूक्तं वयमित्यैन्द्रमुत्तरम् ॥५७॥
 काखस्य सोभरेष्वैव यजतो वंशजैः सह ।
 कुरुक्षेचे यवाञ्जक्षुर् हवीषि विविधानि च ॥५८॥
 आखवः सोऽभितुष्टाव इन्द्रं चित्रं सरस्वतीम् ।
 B इन्द्रो वेत्यनयर्चा स दानशक्तिं प्रकाशयन् ॥५९॥ १२॥
 B आखुराजोऽभिमानाच्च प्रहर्षितमनाः स्वयम् ।
 संस्तुतो देववच्चित्रं चृष्टये तु गवां ददौ ॥६०॥
 अयुतानां सहस्रं वै निजपाह स्तुवचृष्टिः ।

चृष्णिं चोवाच हृष्टात्मा नाहमर्हाम्यृषे स्तुतिम् ॥६१॥
 तिर्यग्येनौ समुत्पन्नो देवता स्तोतुमर्हसि ।
 तमन्त्यया पुनश्चास्त्रौद् ओ त्यं सूक्षेन चाश्चिनौ ॥६२॥
 ईळिष्वेत्येतदाग्रेयं सखायश्चेन्द्रमुत्तरम् ।
 यथा वरो सुषामण इत्य् उत्तमस्त्वौषसस्तुचः ॥६३॥
 अष्टौ तु सहितास्त्वेता देवता विभिदुर्वलम् ।
 उषाश्चेन्द्रश्च सोमश्च अग्निः सूर्यो वृहस्पतिः ॥६४॥
 अङ्गिराः सरमा चैव ता वामित्युत्तरस्य तु ।
 आदौ मैत्रावरुणस्तु नव ब्रादश तूत्तराः ॥६५॥
 वैश्वदेव्यो वरु राजा यज्ञादादृष्ये वसु ।
 कीर्तिं तत्त्वै त्वस्मिन् चृज्ञस्त्रण्यायने ॥६६॥
 B अश्चिनौ ददतुः प्रीतौ तदिहोक्तं सुषामणि ।
 आश्चिनं तु युवोर्युस्त्व वायव्या उत्तरास्तु याः ॥६७॥
 यं सवर्णा मनुर्नाम लेभे पुञ्चं विवस्वतः ।
 वैश्वदेवानि पञ्चितान्य अमित्युक्ते जगाद् सः ॥६८॥
 बभुरेक इति त्वेता लिङ्गातो द्विपदा दश ।
 स्तूयन्ते देवता स्यासु कर्मभिः स्वैः पृथकपृथक् ॥६९॥
 स्तुताः कर्मगुणैः स्वैः स्वैर् देवता यच तच तु ।
 पृथक्कर्मस्तुतिर्नाम वैश्वदेवं तदेव तु ॥७०॥
 नासां बभुरिति त्वाद्या सौम्याग्रेयी तृगुत्तरा ।
 त्वाद्यी चैन्द्री च रौद्री च पौष्णी वैष्णव्यृगाश्चिनी ॥७१॥
 नवमी मैत्रावरुणी चृगदशम्यचिंसंस्तवः ।
 यजमानप्रसङ्गात्म य इङ्ग्याच प्रकीर्तिता ॥७२॥
 B यो यजाति दृचे शक्तो यजतां पतिरीक्षितः ।
 B तस्य द्युमान् दृचे यज्ञा चतसृष्वपि मस्तिष्ठति ॥७३॥

B यज्ज्वनोरेव दंपत्योः पञ्च या दंपती चृचः ।

B आ शर्माशीरैतु पौष्ट्र्यैँ परे मित्रोऽर्यमा यथा ॥७४॥

B वस्तुतास्त्वत्र आदित्या अग्निमग्नये ।

सूक्तानि प्र कृतानीति चीरयैन्द्राणि पराग्यतः ॥७५॥ १५॥

अथ इत्यच कन्या तं स्त्रीलिङ्गेनेन्द्रमब्रवीत् ।

स हि तां कामयामास दानवीं पाकशासनः ॥७६॥

ज्येष्ठां स्वसारं व्यंसस्य तस्यैव युवकाम्यया ।

अग्निनेत्याश्चिनं सूक्तम् ऐन्द्रसूक्ते परे ततः ॥७७॥

ऐन्द्रायम् परमायेयम् ऐन्द्रायम् वारुणे परे ।

उत्तरे वारुणे तन्य आ वामित्याश्चिनसूचः ॥७८॥

सूक्ते इमे समाप्तेये ताभ्यामैन्द्रे ततः परे ।

वशायाप्त्याय यत्प्रादात् कानीतस्तु पृथुश्चवाः ॥७९॥

तदच संस्तुतं दानम् आ स इत्येवमादिभिः ।

आ नः प्रगाथौ वायव्यौ सूक्तस्योपोक्तमा च या ॥८०॥ १६॥

B मित्रार्यमाणौ मरुतः सुनीथो घ दृचे स्तुताः ।

B विचत्वारिंशकात्मीतस् चिशोकाय पुरंदरः ॥८१॥

B गिरिं निकृत्य वज्रेण गा ददावसुरैर्हताः ।

B यः कृतदिति चैतस्याम् चृषितस्तु स्वयमब्रवीत् ॥८२॥

स्तुता नवम्या तदितिर् महीत्यादित्यदैवते ।

अन्याः पञ्चोषसेऽपि स्युः सौम्यं स्वादोरिति सृतम् ॥८३॥

पराग्यष्टौ तु सूक्तानि चृषीणां तिग्मतेजसाम् ।

ऐन्द्राग्यच तु घट्टिंशः प्रगाथो नहुदैवतः ॥८४॥

चृगन्यायेरचेत्यग्निः सूर्यमन्यं पदं जगौ ।

प्रस्तुतास्त्वत्र पृष्ठप्रस्त्य प्रादाद्यवसु किंचन ॥८५॥

तस्त्रूरीदिति सूक्ताभ्याम् अग्निलं त्विह संस्तुतम् ।

१७॥

A एन्द्राण्युभयमित्यच षष्ठामेयात्पराणि तु ।
 निपातमाह देवानां दाता म इति भागुरिः ॥८६॥

चृचं यास्त्वस्त्वृचं त्वेतं मन्यते वैश्वदेवतम् ।
 आदित्यदैवतं सूक्तं त्याङ्गित्यत्यच परं तु यत् ॥८७॥

B धीवराः सहसा मीनान् दृष्ट्वा सारस्वते जले ।

B जालं प्रक्षिप्त तान्वङ्गोद अक्षिपन्सलिलात्प्यलम् ॥८८॥

B शरीरपातभीतास्ते तुष्टुवुश्चादितेः सुतान् ।

B मुमुक्षुस्तांस्ततस्ते च प्रसन्नास्तान् समूदिरे ॥८९॥

B धीवराः क्षुड्यं मा वो भूत् स्वर्गं प्राप्त्यर्थेति च ।
 उतेति माता तचैषां तृचेनाभिष्टुतादितिः ॥९०॥ ९८॥

मातृत्वादभिसंबन्धात् स्तूयेतैषां स्तुतौ स्तुतौ ।
 एन्द्राण्या त्वा रथं चीणि स्तौत्यृतूनुप मेति षट् ॥९१॥

चृक्षाश्चमेधयोरच पञ्च दानस्तुतिः पराः ।
 अपादिन्द्रस्य चामेश्च विशेषां चैव संस्तवः ॥९२॥

दृचस्य प्रथमोऽर्धर्चेः शेषो वरुणदैवतः ।
 त्वमामेयेऽथवा सूक्तम् उत्तरं हविषां स्तुतिः ॥९३॥

पयःपश्चीषधीनां च तथारूपं हि दृश्यते ।
 उदित्याश्चिनमामेये परे सूक्ते विशेषविशः ॥९४॥

चृग्भ्यामहमिति द्वाभ्यां स्तौत्यात्मानमृषिः स्वयम् ।

B आत्मानमात्मना स्तुत्वा स्तौति दानं अतर्वणः ॥९५॥ ९९॥

B आत्मादानाभिसंबन्धात् परुष्णीं च महानदीम् ।
 परया परुष्णीमिन्द्रं चिभिः सूक्तैरिमं चिति ॥९६॥

अयं कृनुरिदं सौम्यं चीर्णैन्द्राणि पराण्यतः ।
 नहीति तेषां प्रथमे वैश्वदेव्यृग्वीवृधत् ॥९७॥

देवानामिति देवानां प्रेष्टमामेयमुत्तरम् ।

चीर्ण्याश्चिनान्या म इति ऐन्द्राणि तमितीति च ॥१८॥ २०॥
 अपालाचिसुता त्वासीत् कन्या त्वग्दोषिणी पुरा ।
 तामिन्द्रश्चकमे दृष्ट्वा विजने पितुराश्रमे ॥१९॥
 तपसा बुबुधे सा तु सर्वमिन्द्रचिकीर्षितम् ।
 उदकुम्भं समादाय अपामर्थे जगाम सा ॥१००॥

B दृष्ट्वा सोममपामन्ते तुष्टावर्चा वने तु तम् ।

B कन्या वारिति चैतस्याम् एषोऽर्थः कथितस्तः ॥१०१॥
 सा सुषाव मुखे सोमं [B सुत्वेन्द्रं चाजुहाव तम् ।
 असौ य एषीत्यनया] पपाविन्द्रश्च तन्मुखात् ॥१०२॥
 अपूपांश्चैव सकूच्छ भक्षयित्वा स तद्रूहात् ।
 चृगिभस्तुष्टाव सा चैनं जगदैनं तृचेन तु ॥१०३॥ २१॥
 सुलोमामनवद्याङ्गीं कुरु मां शक्र सुत्वचम् ।

B तस्यास्त्वचनं श्रुत्वा प्रीतस्तेन पुरंदरः ॥१०४॥
 रथछिद्रेण तामिन्द्रः शकटस्य युगस्य च ।
 प्रक्षिप्य निश्चर्कर्षं चिः सुत्वक् सा तु ततोऽभवत् ॥१०५॥
 तस्यास्त्वगपहता या पूर्वा सा शत्यकोऽभवत् ।
 उत्तरा त्वभवन्नोथा कृकलासस्त्वगुत्तमा ॥१०६॥
 इतिहासमिदं सूक्तम् आहतुर्यास्त्वभागुरी ।
 कन्येति शौनकस्त्वैन्द्रं पान्तमित्युत्तरे च ये ॥१०७॥

B उत्तमा त्वार्भवी प्रोक्ता उत्तरस्यैतरेयके ।

B छान्दोमिके तृतीये तद् आर्भवं शस्यते यतः ॥१०८॥ २२॥
 मारुतं गौः परं सूक्तम् आ त्वैन्द्राणि पराणि षट् ।

B सूक्ते द्वितीय एतेषाम् इतिहासं प्रचक्षते ।
 अपक्रम्य तु देवेभ्यः सोमो वृत्तभयार्दितः ॥१०९॥
 नदीमंशुमतीं नाम्ना अभ्यतिष्ठकुरुन्प्रति ।

तं बृहस्पतिनैकेन अभ्ययादृचहा सह ॥११०॥
 योत्स्यमानः सुसंहृष्टेर मरुद्विर्विधायुधैः ।
 दृष्टा तानायतः सोमः स्वबलेन अवस्थितः ॥१११॥
 मन्वानो वृचमायान्तं जिघांसुमरिसेनया ।
 अवस्थितं धनुष्मन्तं तमुवाच बृहस्पतिः ॥११२॥
 मरुत्पतिरयं सोम एहि देवान्पुनर्विभो ।
 B श्रुत्वा देवगुरोर्वाक्यम् अनर्थं वृचशङ्क्या ॥११३॥ २३॥
 सोऽब्रवीन्नेति तं शकः स्वर्ग एव बलाद्वली ।
 इयाय देवानादाय तं पपुर्विधिवत्सुराः ॥११४॥
 जघ्नुः पीत्वा च दैत्यानां समरे नवतीर्नव ।
 तदेतदप्यवेच्यस्मिंस् तृचे सर्वे निगद्यते ॥११५॥
 B इन्द्रं च मरुतश्चैव तथैव च बृहस्पतिम् ।
 तृचस्य देवता ह्येता इन्द्रमेवाह शौनकः ॥११६॥
 B ऐन्द्राबाहस्यत्य उक्तो ब्राह्मणे त्वैतरेयके ।
 तृचेनेन्द्रमपश्यस्तं नेमोऽयमिति भार्गवः ॥११७॥
 तुष्टावेन्द्रो इचेनायम् अहं पश्य च मामृषे ।
 B स हि स्तुवन्नेम् एको नेन्द्रो अस्तीति चाब्रवीत् ॥११८॥ २४॥
 B तदाकरण्येन्द्र आत्मानम् ऋग्भ्यां तुष्टाव दर्शयन् ।
 चृषिस्तं दृष्टा सुप्रीतो विश्वेत्ता त इति इचे ॥११९॥
 विविधानि च कर्माणि दानमैन्द्रं च शंसति ।
 मनोजवास्तु सौपर्णी समुद्रे वज्रसंस्तवः ॥१२०॥
 वाचं सर्वगतां देवीं स्तौति यद्वागिति इचे ।
 चींस्त्रोकानभितप्येमान् वृचस्तस्यौ स्वया लिषा ॥१२१॥
 तं नाशकद्वन्तुमिन्द्रो विष्णुमध्येत्य सोऽब्रवीत् ।
 वृचं हनिष्ये तिष्ठस्व विक्रम्याद्य ममान्तिके ॥१२२॥

उद्यतस्यैव वज्रस्य द्यौर्दातु ममान्तरम् ।
 तथेति विष्णुस्तच्चके द्यौश्चास्य विवरं ददौ ॥ १२३ ॥ २५ ॥

तदेतदखिलं प्रोक्तं सखे विष्णविति त्वृचि ।
 मैत्रावरुणः सूक्ताद्याश् चतस्रस्त्वृधगित्यृचः ॥ १२४ ॥

प्रेति मित्राय पादाश्च अर्यमणो वरुणस्य च ।
 चयश्चतुर्थः सर्वेषाम् आदित्यानामिति स्तुतिः ॥ १२५ ॥

परा त्वादित्यदेवत्या आ म इत्याश्चिनो द्वृचः ।
 वायच्चे सौर्ये उषस्या प्रभां वा चन्द्रसूर्ययोः ॥ १२६ ॥

पावमानी प्रजा हेति मातेत्यृग्भां तु गौ स्तुता ।
 त्वमये बृहदायेये परेऽग्निस्त्वृचि संस्तुतः ॥ १२७ ॥

महङ्गिः सह रुद्रैश्च आये याहीति मध्यमः ।
 B प्रजा हेत्यपि वार्धर्चे प्रथमेऽग्निरिहोच्यते ॥ १२८ ॥

B पादे तृतीय आदित्यस् तुरीये मध्यम स्तुतः ।
 B रहस्ये ब्राह्मणेऽप्येवं व्याख्यतं हैतरेयके ॥ १२९ ॥ २६ ॥

RV. ix. पवमान स्तुतः सोमो नवमे त्रिह मण्डले ।
 पवमानवदाप्यसु समिद्ध इति संस्तुताः ॥ १३० ॥

अग्न आयूषं धीति चासु तिसूष्वग्निर्निपातभाक् ।
 अविता न इति त्वस्मिंस् तृचे पूष्णा सह स्तुतः ॥ १३१ ॥

आयेय्यो द्वे चृचावत् यत्त इत्युत्तरे ततः ।
 उभाभ्यामिति साविची आग्निसाविच्यृगुत्तरा ॥ १३२ ॥

पुनन्तु मां वैश्वदेवी आयेयी त्वृगुप प्रियम् ।
 उत्तरे च य इत्येते स्वाध्यायाध्येत्यसंस्तवः ॥ १३३ ॥

सूक्ते निरुक्ते सङ्केऽग्नी रक्षोहा घर्मसंस्तवः ।
 सूर्यवच्चात्मवच्चापि पवित्रमिति चोच्यते ॥ १३४ ॥ २७ ॥

B आर्भवस्तु भवेत्पाद चृभुधीर इति स्मृतः ।

B निपातैस्तु चिभिः पादैस् चयो देवा इहोदिताः ॥ १३५ ॥

ब्रह्मा देवानां तिस्रोक्तास् चिभिस्त्वैतैर्द्वैर्द्वैः ।

सूर्यवच्चात्मवच्चापि स्तूयते सोम एव वा ॥ १३६ ॥

अनावृष्ट्यां तु वर्तन्त्यां पप्रछर्षीञ्छर्षीपतिः ।

काले दुर्गे महत्यस्मिन् कर्मणा केन जीवण ॥ १३७ ॥

B शकटं शाकिनी गावः कृषिरस्यन्दनं वनम् ।

B समुद्रः पर्वतो राजा एवं जीवामहे वयम् ॥ १३८ ॥

स्तुवन्नेव शशंसास्य चृषिराङ्गिरसः शिषुः ।

नानानीयेन सूक्तेन चृषीणामेव संनिधौ ॥ १३९ ॥ २८ ॥

तानिन्द्रस्त्वाह सर्वास्तु तपथं सुमहत्पः ।

न ह्यृते तपसः शक्यम् इदं कृच्छ्रं अपोहितुम् ॥ १४० ॥

अथ ते वै तपस्तेषुः सर्वे स्वर्गंजिगीषवः ।

ततस्ते तपसोयेण पावमानीर्जुनोऽब्रुवन् ॥ १४१ ॥

अनसूयुरधीयानः शुश्रूषुस्तपसान्वितः ।

दश पूर्वापरान् वंश्यान् पुनात्यात्मानमेव च ॥ १४२ ॥

पापं यच्चाकरोल्लिंचिम् मनोवाग्देहभोजनैः ।

पूतः स तस्मात्सर्वस्मात् स्वाध्यायफलमन्वते ॥ १४३ ॥

A पावमान्यः परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनम् ।

A गायच्योऽन्तोऽच यश्चासां प्राणानायम्य तन्मनाः ॥ १४४ ॥

पावमानं पितृन्देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् ।

पितृंस्त्वयोपवर्तत श्रीरं सर्पिर्मधूतकम् ॥ १४५ ॥

B एतत्सूक्तश्चतं सौम्यं मण्डलं सचतुर्दशम् ।

B पावमानमिति खातम् अनुवाकास्तु सप्त वै ॥ १४६ ॥ २९ ॥

RV. x. सप्तामेयानि सूक्तानि ददर्शय इति चितः ।

ग्रं केतुनेति त्वाष्ट्रस्तु चिशिराः सूक्तमुत्तरम् ॥१४७॥

ज्ञृचस्वस्य घटाम्नेयस्तु तृचस्वस्येति यः परः ।

तेनेत्वमभितृष्टाव स्वप्नान्त इति नः श्रुतिः ॥१४८॥

अभवस्तु हि देवानां पुरोधाः प्रियकाम्यया ।

असुराणां स्वसुः पुच्स चिशिरा विश्वरूपधृक् ॥१४९॥

तमृषिं प्रहितं त्विन्द्रो देवेषु बुबुधेऽसुरैः ।

सोऽस्य वज्रेण तान्याशु शिरांसि चीण्यथाद्विदत् ॥१५०॥

तस्य यत्सोमपानं तु मुखं सोऽभूत्कपिष्ठलः ।

कलविङ्गः सुरापाणम् अन्नादं तिज्जिरिस्वभूत् ॥१५१॥ ३०॥

तं वागभ्यवद्वासी ब्रह्महासि शतक्रतो ।

प्रपञ्चं हतवान्यस्माद् विश्वरूपं पराह्मसुखम् ॥१५२॥

तमध्यसिञ्चत्सूक्तेन ज्ञृषिराप इति स्वयम् ।

सिन्धुद्वीपोऽपनुस्यर्थं तस्याश्वीलस्य पापमनः ॥१५३॥

मैथुनार्थमभीप्सन्तीं प्रत्याचष्टे यमीं यमः ।

तदो चिदिति संवादो विवस्वत्सुतयोस्तयोः ॥१५४॥

वृषाम्येह विर्धाने युजे वामच संस्तुते ।

परेयिवांसमित्यच स्तूयते मध्यमो यमः ॥१५५॥

अथर्वाणोऽथ भृगवोऽङ्गिरसः पितरः सह ।

षष्ठ्यां देवगणास्तच संस्तूयन्ते द्युभक्तयः ॥१५६॥

B पितृभिष्ठाङ्गिरोभिष्ठ संस्तुतो दृश्यते यमः ।

B मन्त्रेषु बहुशः पादे विवस्वन्तं पिता हि सः ॥१५७॥

B संस्कार्यप्रेतसंयुक्तैः पितृभि स्तूयते यमः ।

B प्रेहि प्रेहीति तिसृषु प्रेताशिष उदाहृताः ॥१५८॥

B पितृणां हि पतिर्देवो यमस्तस्मात्स मूर्कभाक् ।

अति द्रव तृचे श्वानौ परं पिच्छमुदीरताम् ॥ १५७ ॥
अउहरेण तु सूक्षेन श्वशाने कर्म शंसति ।

पितृदेवासुराणां च अभवन्नग्रयस्वयः ।

हृष्टकव्यवहौ चोभौ सहरक्षाश्च नाम यः ॥ १६० ॥

तत्र मैनमिति त्वेतत् कव्यवाहनसंस्तुतिः ।

इतराणि तु दैवस्य स्तुतिर्नास्यासुरस्य च ॥ १६१ ॥

३२ ॥

अभवन्मिथुनं त्वष्टुः सरण्यूस्त्रिशिराः सह ।

स वै सरण्यूं प्रायछत् स्वयमेव विवस्तते ॥ १६२ ॥

ततः सरण्यूं जज्ञाते यमयम्यौ विवस्ततः ।

तौ चाप्युभौ यमावेव ज्यायांस्ताभ्यां तु वै यमः ॥ १६३ ॥ ३३ ॥

ज्यायांस्ताभ्यां तु वै यमः ॥

॥ इति वृहदेवतायां पठोऽध्यायः ॥

सृष्टा भर्तुः परोक्षं तु सरण्यः सदृशीं स्त्रियम् ।
 निक्षिप्य मिथुनं तस्याम् अश्वा भूत्वापचक्रमे ॥१॥
 अविज्ञानाद्विवस्वांस्तु तस्यामजनयन्मनुम् ।
 राजर्षिरभवत्सोऽपि विवस्वानिव तेजसा ॥२॥
 स विज्ञाय त्वपक्रान्तां सरण्यूमश्वरूपिणीम् ।
 त्वाष्ट्रीं प्रति जगामाशु वाजी भूत्वा सलक्षणः ॥३॥
 सरण्यूश्च विवस्वनं विदित्वा हयरूपिणम् ।
 मैथुनायोपचक्राम तां च तचाहरोह सः ॥४॥
 ततस्त्योस्तु वेगेन शुक्रं तदपतञ्जुवि ।
 उपाजिग्रन्थं सा त्वश्चा तच्छुक्रं गर्भकाम्यया ॥५॥
 आग्रातमाचाच्छुक्रात् कुमारौ संबभूवतुः ।
 नासत्यश्चैव दसश्च यौ स्तुतावश्चिमाविति ॥६॥
 इतिहासमिमं यास्तः सरण्यूदेवते बृचे ।
 विवस्वतश्च त्वष्टुश्च त्वष्टेति सह मन्यते ॥७॥
 पूषेति पादौ पौष्णौ ढाव् आग्नेयावुत्तरौ तु यौ ।
 स्याहृतीयोऽपि वा पौष्णस् तिस्रश्चान्याः परास्तु याः ॥८॥
 अपां स्तुतिस्त्वृगचिका तृचास्तारस्वतात्परा ।
 स्तुतः परोक्षः सोमस्तु द्रप्स इत्युत्तरे तृचे ॥९॥
 अच्छेवताशीर्वादो वा पयस्वत्युत्तरा तु या ।
 चतस्रस्ता स्तुतिर्मृत्योर् अन्ये कृप्राश्च कर्मणि ॥१०॥
 B मृतश्चिष्टेभ्य आशास्ते इमे ज्योगजीवनं पुनः ।
 B इमं जीवेभ्य आशास्ते तेभ्यः परिधिकर्मणि ॥११॥

यथा धाच्युत्तरा त्वाष्ट्री ततो यान्या इमास्त्विति ।
 स्त्रीणामाशिषमाशास्ते तयैवाज्ञनकर्मणि ॥१२॥
 उदीर्ष्व नारीत्यनया मृतं पत्न्यनुरोहति ।
 भ्राता कनीयान्प्रेतस्य निगद्य प्रतिषेधति ॥१३॥
 B कुर्यादेतत्कर्म होता देवरो न भवेद्यदि ।
 B प्रेतानुगमनं न स्याद् इति ब्राह्मणशासनात् ॥१४॥
 B वर्णानामितरेषां च स्त्रीधर्मोऽयं भवेत् वा ।
 शान्त्यर्थं धनुरादाने प्रेतस्यर्चं धनुर्जपेत् ।
 यस्मादेताः प्रयुज्यन्ते शमशाने चान्त्यकर्मणि ॥१५॥
 तस्माद्वदेत्तृचस्यास्य देवतां मृत्युमेव तु ।
 मन्त्रेषु खनिरुक्तेषु देवतां कर्मतो वदेत् ॥१६॥
 मन्त्रतः कर्मतश्चैव प्रजापतिरसंभवे ।
 पराश्रातस्तो यास्त्वच उप सर्वेति पार्थिवी ॥१७॥
 तासां प्रयोगः प्रेतस्य अस्थिसंचयकर्मणि ।
 प्रतीचीने यथाहानि अपहृत्येतराणि तु ॥१८॥
 अहःसु पितरो दधुर इत्याशास्तेऽन्ययाशिषः ।
 B अहःस्वागामिषु च मां प्रयन्तं समजीवयन् ॥१९॥
 नि वर्तध्वमितीदं तु गवां केचिदपां विदुः ।
 अर्धचर्चः प्रथमायास्तु अग्नीषोमीय उत्तरः ॥२०॥
 ऐन्द्री षष्ठी द्वितीयायाम् उभौ देवौ निपातितौ ।
 दशाक्षरं तु शान्त्यर्थं मानसं सूक्तमुच्यते ॥२१॥
 चीरणैन्द्राणि कुहृत्यच आग्रेयाभ्यां पराणि तु ।
 तृतीयास्त्वाश्चिनस्त्वेक ऐन्द्राणामुत्तमे युवम् ॥२२॥
 भद्रं सौम्यं प्र हि पौष्णं चीरणैन्द्राणि पराण्यसत् ।
 तेषामाद्येन मत्तः सन् स्वानि कर्माणि शंसति ॥२३॥

यथा चरति भूतेषु यथा वर्षति पाति च ।
 सूक्ते तदस्मिन्दृष्टाभिर् ज्ञाग्निभूक्तमभूर्विति ॥२४॥
 सप्तेति मस्त स्तौति स्तौति वज्रमृगुत्तरा ।
 अग्निमिन्द्रं च सोमं च पीवानं मेषमर्चति ॥२५॥
 पूर्वोऽर्धचोऽपरस्तस्याः पर्जन्यं वायुना सह ।
 वि क्रोशनास इत्यग्निम् उत्तरा सूर्यमेव तु ॥२६॥
 एतौ मे॒यं य इत्येते सुतिश्चैवेन्द्रवज्रयोः ।
 वृष्णेवृष्णे धनुश्चैन्द्रं देवानामिति तु चयः ॥२७॥
 शीतोष्णवर्षदातारः पर्जन्यानिलभास्तराः ।
 अन्ये सूर्यानिलौ चोभौ सूर्येते च पदे सह ॥२८॥
 सा ते जीवातुरित्यस्याम् इन्द्रो वा सूर्य एव वा ।
 विश्वो ह्यन्यस्तु संवाद ज्ञाषेः शक्रस्य चैव हि ॥२९॥
 युग्माः शक्रस्य विज्ञेया वसुक्रस्येतरा ज्ञृचः ।
 B सुषेन्द्रस्यागतान्देवान् दृष्ट्वा शक्रमनागतम् ॥३०॥
 B यज्ञं परोक्षवत्प्राह श्वशुरो नागतो मम ।
 B यद्यागच्छेद भक्षयेत धानाः सोमं पिबेदपि ॥३१॥
 B इति तस्या वचः श्रुत्वा तत्क्षणादेत्य वज्रधृक् ।
 B तिष्ठन्वैद्यामुत्तरस्याम् उच्चैराह स रोहत् ॥३२॥
 तृतीयया चतुर्थ्या च प्र देवतेयपां स्तुतौ ।
 अपांनपादित्यनेन नाम्नाग्निर्मध्यम सुतः ॥३३॥
 एति यद्वैश्वदेवं तु तस्य प्रेत्यैन्द्रमुत्तरम् ।
 वैश्वदेवी प्र मेत्येका सं मेत्यैन्द्रो दृचः परः ॥३४॥
 कुरुत्र्यवणमर्चतः परे द्वे चासदस्यवम् ।
 मृते मिचातिथौ राङ्गि तत्पातमृषिः पौरैः ॥३५॥
 उपमश्ववसं यस्य चतुर्भिः स व्यशोकयन् ।

प्रावेपा इति सूक्तं यत् तदक्षस्तुतिरुच्यते ॥३६॥
 अचाक्षान्दादशी स्तौति नवम्याद्या च सप्तमी ।
 A चयोदशी कृषिं स्तौति कितवं चानुशासति ।
 अक्षांस्तु शेषा निन्दन्ति अबुधं वैश्वदेवते ॥३७॥
 B सावित्रमेके मन्यन्ते महो अग्ने स्तवं परम् ।
 B आचार्याः शैनको यास्तो गालवश्वीत्तमामृचम् ॥३८॥
 नमः सौर्यमैन्द्रमस्मिन् सौर्यं षष्ठ्या तु या स्तुताः ।
 निपातिन्यस्ताः सूक्तान्ते वैश्वदेवोऽच तु दृचः ॥३९॥
 आश्विनानि तु यस्तीणि ऐन्द्राण्यस्तेव सु प्र च ।
 ऐन्द्राणामुत्तमायास्तु स्तुतोऽर्धर्चं बृहस्पतिः ॥४०॥
 परे दिवस्पर्याग्नेये प्रथमस्योत्तमेन तु ।
 द्यावापृथिव्यौ विश्वे च पञ्चोऽर्धर्चेन संस्तुताः ॥४१॥
 B आसीन्काक्षीवती घोषा पापरोगेण दुर्भगा ।
 B उवास षष्ठिं वर्षाणि पितुरेव गृहे पुरा ॥४२॥
 B आतस्ये महतीं चिनां न पुचो न पतिर्मम ।
 B जरां प्राप्ना मुधा तस्मात् प्रपद्येऽहं शुभस्पती ॥४३॥
 B यथैतौ मामकस्तात् आराध्यावाप यौवनम् ।
 B आयुरारोग्यमैश्वर्यं सर्वभूतहने विषम् ॥४४॥
 B रूपवत्तां च सौभाग्यम् अहं तस्य सुता यदि ।
 B ममापि मन्त्राः प्रादुःस्युर् यै स्तोष्येते मयाश्विनौ ॥४५॥ १॥
 B चिन्तयन्तीति सूक्ते इ यो वां परि दर्शे सा ।
 B स्तुतौ तावश्विनौ देवौ प्रीतौ तस्या भगान्तरम् ॥४६॥
 B प्रविश्य विजरारोगां सुभगां चक्तुश्च तौ ।
 B भर्तारं ददतुस्तस्यै सुहस्यं च सुतं सुनिम् ॥४७॥
 B ददतुस्तस्युपर्णाभ्यां यन्नासत्येति कीर्त्यते ।

B काक्षीवत्यै च घोषायै न तस्यामाञ्जुरोऽनया ॥४८॥

प्राजापत्यासुरी त्वासीद् विकुरण नाम नामतः ।

सेष्ठन्तीन्द्रसमं पुञ्च तेषेऽथ सुमहत्पः ॥४९॥ १०॥

सा प्रजापतितः कामांल् लेभेऽथ विविधान् वरान् ।

तस्यां चेन्द्रः स्वयं जडे जिधांसुदेव्यदानवान् ॥५०॥

एकदा दानवैः सार्धं समरे समसज्यत ।

जघान तेषां नवतीर् नव सप्त च सप्तकान् ॥५१॥

भित्त्वा स्वबाहुवीर्येण हैमरौप्यायसीः पुरीः ।

हत्वा सर्वान् यथास्थानं पृथिव्यादिवस्थितान् ॥५२॥

पृथिव्यां कालकेयांश्च पौलोमांश्चैव धन्विनः ।

तांश्च व्युत्सादयामास प्रह्लादतनयान्दिवि ॥५३॥

राज्यं प्राप्य स दैत्येषु स्वेन वीर्येण दर्पितः ।

देवान्बाधितुमारभे मोहितोऽसुरमायया ॥५४॥

बाध्यमानास्तु तेनापि असुरेणामित्तौजसा ।

उपाधावनृषिश्रेष्ठं तत्प्रबोधाय सप्तगुम् ॥५५॥

जृषिस्तु सप्तगुर्नाम तस्यासीत्सुप्रियः सखा ।

स चैनमभितुष्टाव जगृभेति करे स्पृशन् ॥५६॥

ततः स बुद्धा चात्मानं सप्तगुस्तुतिहर्षितः ।

आत्मानमेव तुष्टाव अहं भुवमिति चिभिः ॥५७॥

कीर्तयस्त्वानि कर्माणि यानि स्म कृतवान्पुरा ।

यथाकरोच्च वैदेहं व्यासं सोमपतिं नृपम् ॥५८॥

वसिष्ठशापादभवद् वैदेहो नृपतिः पुरा ।

इन्द्रप्रसादादीजे च सन्त्वैः सारस्वतादिभिः ॥५९॥

B प्रभूतां शक्तिमत्तां च शचूणामयपाक्रियाम् ।

नृषु सर्वेषु चैश्वर्यं प्रभुत्वं भुवनेषु च ।

११॥

१२॥

प्र वो मह इति त्वस्याम् आत्मनो वीर्यमक्षयम् ॥६०॥
 वैश्वानरे गृहपतौ यविष्टेऽग्नौ च पावके ।
 वषट्कारेण वृक्षणेषु भ्रातृञ्खग्नौ सहःसुते ॥६१॥
 अपचक्राम देवेभ्यः सौचीकोऽग्निरिति श्रुतिः ।
 स प्राविशदपक्रम्य चृत्तूनपो वनस्पतीन् ॥६२॥
 ततोऽसुराः प्रादुरासन् नष्टेऽग्नौ हव्यवाहने ।
 तेऽग्निमेवान्वैष्णन्त देवा हत्वासुरान्युधि ॥६३॥ १३॥
 तं तु दूराद्यमश्वैव वरुणश्वान्वपश्यताम् ।
 उभावेन समादाय देवानेवाभिजग्मतुः ॥६४॥
 दृष्ट्वा देवास्त्वेनमूचुर अग्ने हव्यानि नो वह ।
 वरान् गृहाण चासमन्तरं चिच्चभानो भजस्व नः ।
 वदेवयानान् सुगान् पथः कुरुष्व सुमनाः स्वयम् ॥६५॥
 प्रत्युवाचाथ तानग्निर् विश्वे देवा यदूच माम् ।
 तत्करिष्ये जुघन्तां तु होचं पञ्च जना मम ॥६६॥
 शालामुख्यः प्रणीतश्च पुचो गृहपतेश्च यः ।
 उत्तरो दक्षिणश्वाग्निर् एते पञ्च जनाः स्मृताः ॥६७॥ १४॥
 मनुष्याः पितरो देवा गन्धर्वोरंगराक्षसाः ।
 वगन्धर्वाः पितरो देवा असुरा यक्षराक्षसाः ॥६८॥
 यास्त्वौपमन्यवावेतान् शाहतुः पञ्च वै जनान् ।
 निषादपञ्चमान् वर्णान् मन्यते शकटायनः ॥६९॥
 चृत्विजो यजमानं च शकपूणिस्तु मन्यते ।
 वहोताध्यर्युस्तथोऽग्राता ब्रह्मा चेति वदन्ति तान् ॥७०॥
 वचक्षुः श्रोत्रं मनो वाक् च प्राणश्वेत्यात्मवादिनः ।
 वगन्धर्वाप्सरसो देवा मनुष्याः पितरस्तथा ॥७१॥
 वसर्पाश्च ब्राह्मणे चैव श्रूयन्ते व्यैतरेयके ।

B ये चान्ये पृथिवीजाता देवाश्चान्येऽथ यज्ञियाः ॥७२॥ १५॥
 आयुरस्तु च मे दीर्घं हवीषि विविधानि च ।
 अरिष्ठः पूर्वजानां च भात् णामधरेऽधरे ॥७३॥
 प्रयाजाश्चानुयाजाश्च धृतं सौमे च यः पशुः ।
 महैवत्यानि वै सन्तु यज्ञो महैवतोऽस्तु च ॥७४॥
 तवाग्ने यज्ञ इत्येतत् प्रत्यार्थि स्विष्टकृच्च सः ।
 यस्य चीणि सहस्राणि नव चीणि शतानि च ॥७५॥
 चिंशचैव तु देवानां सर्वानेव वरान्ददुः ।
 ततोऽग्निः सुमनाः प्रीतो विश्वेदेवैः पुरस्कृतः ॥७६॥
 विधूयाङ्गानि यज्ञेषु चक्रे होत्रमतन्दितः ।
 भातृभिः सहितः प्रीतो दिव्यात्मा हव्यवाहनः ॥७७॥ १६॥
 तस्यास्त्य देवदार्वासीन् मेदो मांसं च गुग्गुलुः ।
 सुगन्धितेजनं स्त्राय शुक्रं रजतकाञ्चने ॥७८॥
 रोमाणि काशाः केशास्तु कुशाः कूर्मा नखानि च ।
 अन्वाणि चैवाप्यवका मज्जा सिकतशर्कराः ॥७९॥
 असृक् पित्रं च विविधा धातवो गैरिकाद्यः ।
 एवमग्निश्च देवाश्च सूक्तैर्महदिति चिभिः ॥८०॥
 समूदिरे परे त्वस्माद् ऐन्द्रे सूक्ते तु तां सु ते ।
 B विधुं दद्राणमित्यस्यां सूर्योचन्द्रमसौ सुतौ ॥८१॥
 B ग्राणवच्चात्मवच्चापि स्तुतिरप्यत्र दृश्यते । १७॥
 इदं द्वे वैश्वदेवे च द्वितीये * मनसस्तुचः ॥८२॥
 प्रथमैन्द्री द्वितीयाग्नेय्य अन्त्या तस्मोमदेवता ।
 B अपि स्तौति पितृनेतत् आर्तिं यज्ञदुत्तरम् ॥८३॥
 B सूक्तमाख्यानसंयुक्तं वक्तुकामस्य मे शृणु ।
 B संमोहान्नेषंजस्य शतुणाभिहतस्य तु ॥८४॥

जीवावृत्तिः सुबन्धोर्वा यदि वा मनस स्तवः ।
 राजासभातिरेष्वाकू रथप्रोष्टः पुरोहितान् ॥८५॥
 व्युदस्य बन्धुप्रभृतीन् द्वैपदा येऽत्रिमण्डले ।
 द्वौ किराताकुली नाम ततो मायाविनौ द्विजौ ॥८६॥
 असमातिः पुरोऽधत्त वरिष्ठौ तौ हि मन्यते ।
 तौ कपोतौ द्विजौ भूत्वा गत्वा गौपायनानभि ॥८७॥ १६॥
 मायावलाच्च योगाच्च सुबन्धुमभिपेततुः ।
 स दुःखादभिघाताच्च मुमोह च पपात च ॥८८॥
 तौ ततोऽस्यासुमालुच्य राजानमभिजग्मतुः ।
 ततः सुबन्धौ पतिते गतासौ भातरस्तयः ॥८९॥
 जेपुः स्वस्त्ययनं सर्वे मेति गौपायनाः सह ।
 मनआवर्तनं तस्य सूक्तं यदिति तेऽभ्ययुः ॥९०॥
 A जेपुश्च भेषजार्थं यं प्र तारीति परं ततः ।
 सूक्तस्याद्यस्तुचस्त्वच निर्जृतेरपनोदनः ॥९१॥
 चयः पादा मो छिति तु सौम्या नैर्जृत उत्तमः ।
 चक्रं सौम्या नैर्जृती चैषा असुनीते स्तुतिः परे ॥९२॥
 दृचे त्वानुमतं पादम अन्यं यास्त्वस्तु मन्यते । १७॥
 भूद्यौः सोमश्च पूषा च खं पथ्या स्वस्त्रिरेव च ॥९३॥
 सुबन्धोरेव शान्त्यर्थं पुनर्न चक्रिति तु स्मृताः ।
 तृचः शमिति रोदस्योर् एन्द्रोऽर्धर्चः समित्यृचि ॥९४॥
 रपसो नाशनार्थं वै तुष्टुवुस्त्वथ रोदसी ।
 रप इत्यभिघानं तु गदितं पापकृद्योः ॥९५॥
 चक्रभिरेति चतस्रभिस तत ऐष्वाकुमस्तुवन् ।
 इन्द्र श्वेत्यृचा चास्य स्तुत्वाशंसिषुराशिषः ॥९६॥
 अगस्त्यस्येति माता च तेषां तुष्टाव तं नृपम् ।

स्तुतः स राजा सवीक्षस् तस्यौ गौपायनानभि ॥९७॥
 सूक्तेनाथस्तुवन्मिं द्वैपदेन यथाचिषु ।
 अग्निरथब्रवीदेतान् अयमन्तःपरिध्यसुः ॥९८॥ २०॥
 सुबन्धोरस्य चैक्ष्वाकोर् मया गुप्तो हितार्थिना ।
 सुबन्धवे प्रदायासुं जीवेत्युक्ता च पावकः ॥९९॥
 स्तुतो गौपायनैः प्रीतो जगाम चिदिवं प्रति ।
 अयं मातेति हृषास्ते सुबन्धोरसुमाह्यन् ॥१००॥
 शरीरमभिनिर्दिश्य सुबन्धोः पतितं भुवि ।
 सूक्तशेषं जगुश्चास्य चेतसो धारणाय ते ॥१०१॥
 लब्धासुं चायमित्यस्यां पृथक् पाणिभिरसृशन् ।
 षष्ठिदं वैश्वदेवानि द्वितीयेऽङ्गिरसां स्तुतिः ॥१०२॥
 जन्म कर्म च सख्यं च इन्द्रेण सह कीर्तयन् ।
 स्तौति प्र नूनमित्याद्याः सावर्ण्यस्य मनो स्तुतिः ॥१०३॥ २१॥
 तस्यैव चायुषोऽर्थाय देवान्स्तौत्यभ्ययादृषिः ।
 सुचामाणं महीमूषु दक्षस्येत्यदिते स्तुतिः ॥१०४॥
 पथ्यास्तस्ते: स्वस्त्रिरिडि स्वस्त्रि नो मरुतां स्तुतिः ।
 मारुतीमृचमन्वाहेत्य उक्तमाधर्यवेषु हि ॥१०५॥
 या गौरिति तथैवास्यां लूयते मध्यमा तु वाक् ।
 मिचाय मैचावरुणी भुज्युमंहस आश्विनी ॥१०६॥
 A स्तौत्यैपि च मनुं स्वस्त्रि दृचे वाचं च मध्यमाम् ।
 अथेमां द्वे बाह्यस्पत्ये भद्रा आग्रेयमाप्रियः ॥१०७॥
 B प्रथमे बाह्यस्पत्ये तु अर्धर्चे ब्रह्मणस्यतिः ।
 B वैश्वदेवेऽपि सूक्तेऽच स्तुतोऽर्धर्चे बृहस्पतिः ।
 B ब्रह्मणस्यतिरित्यस्मिन् लिङ्गवाक्यविकारातः ॥१०८॥ २२॥
 यज्ञयोतिरमृतं ब्रह्म यद्योगात्समुपाश्वुते ।

तज्जानमभितुष्टाव सूक्षेनाथ बृहस्पतिः ॥ १०९ ॥

जीवनार्थं प्रयोगस्तु मन्वाणां प्रतिषिध्यते ।

वेदतत्त्वार्थविज्ञानं प्रायेणाच्च हि दृश्यते ॥ ११० ॥

आचार्याः केचिदित्याहुर् अच्च वाग्विदुषां स्तवः ।

यथाभिर्निर्नियते चर्ग्भिः सूक्ष्माभिरनर्थवित् ॥ १११ ॥

यथैतामन्वविन्दन्त विङ्गांसर्षिगतां सतीम् ।

यथा च व्यभजन् यज्ञे तदत्रोक्तं तृतीयया ॥ ११२ ॥

प्रशस्यते दशम्या तु विङ्गानुन्तमया तृचा ।

यज्ञे महर्त्तिजामाह विनियोगं च कर्मणाम् ॥ ११३ ॥

२३॥

परे तु स्तूयते दक्षो अष्टौ चैवादितेः सुताः ।

धातेन्द्रो वरुणो मित्रो अंशः सूर्योऽर्यमा भगः ॥ ११४ ॥

ऐन्द्रे जनिष्ठाः सूक्ष्मे वे प्र स्तित्यत्र परं तु यत् ।

तत्र प्राच्यः प्रतीच्यश्च सवन्यो दक्षिणाश्च याः ॥ ११५ ॥

ताः सप्त सप्तकैर्वर्गैः संस्तूयन्ते प्रधानतः ।

यावणामा वो मास्ते वे अभप्रुष इति स्मृते ॥ ११६ ॥

अपश्यमिति चामेये य इमा वैश्वकर्मणे ।

मान्यवे यस्त इत्येते परं यत्रु मम व्रते ॥ ११७ ॥

तदाशीर्वादबहुलं स्तौति विश्वान्दिवौकसः ।

पराकदास आमेयं यदुदित्यष्टकं परम् ॥ ११८ ॥

२४॥

मैत्रावरुणयृक् तत्रास्ति चतुर्थैन्द्राऽन्युपोत्तमा ।

सावित्री चैव सूर्या च सैव पत्नी विवस्वतः ॥ ११९ ॥

स्तुता वृषाकपायीति उषा इति च योच्यते ।

उषा एषा चिधात्मानं विभज्य प्रैति गोपतिम् ॥ १२० ॥

उषाः पुरोदयाद् भूत्वा सूर्या मध्यंदिने स्थिते ।

भूत्वा वृषाकपायी च दिनान्तेष्ववगच्छति ॥ १२१ ॥

सत्यसूर्यं तसोमानां सौर्याद्याच्च ह्यगुच्यते ।
 पराभिस्तिसृभिस्त्रूभिर् उच्यते सोम शोषधिः ॥ १२२ ॥
 विस्पष्टमुक्तरा त्वासाम् चृक् चन्द्रमसमर्चति ।
 सूर्यायै भाववृत्तं तु रैभीत्यष्टाभिरुच्यते ॥ १२३ ॥ २५ ॥
 यदश्विनौ दृच स्तौति सूर्यमेवोक्तराचर्तति ।
 सप्तदशी वैश्वदेवी सौर्याचान्द्रमसौ परा ॥ १२४ ॥
 परस्याः प्रथमौ पादौ सौर्यों चान्द्रमसौ परौ ।
 और्णवाभो दृचे त्वस्मिन् अश्विनौ मन्यते स्तुतौ ॥ १२५ ॥
 सूर्याचन्द्रमसौ तौ हि प्राणापानौ च तौ स्मृतौ ।
 अहोरात्रौ च तावेव स्यातां तावेव रोदसी ॥ १२६ ॥
 अश्वुवाते हि तौ लोकाज् ज्योतिषा च रसेन च ।
 पृथक्पृथक् च चरतो दक्षिणोक्तरेण च ॥ १२७ ॥
 B सूर्यः सरति भूतेषु सु वीरयति तानि वा ।
 B सु ईर्यत्वाय यात्येषु सर्वकार्याणि संदधत् ॥ १२८ ॥ २६ ॥
 B चारु द्रमति वा चायंश् चायनीयो* द्रमत्युत ।
 B चमेः पूर्वे समेतानि निर्मिमीतेऽथ चन्द्रमाः ॥ १२९ ॥
 सुकिंशुकमिति त्वस्यां सूर्यामारोहतीं पतिम् ।
 स्तौति विश्वावसुं चैव दृचे गन्धर्वमुक्तरे ॥ १३० ॥
 अनृक्षरा इत्यनया यातौ स्तौतीह दंपती ।
 गृहान्प्रपद्यमानां तु पराभिः पञ्चभिर्वधूम् ॥ १३१ ॥
 वाससश्च वधूनां च वरदानं प्रचक्षते ।
 तत स्तिंया विरागस्य विभवे सति वाससः ॥ १३२ ॥ २७ ॥
 अन्यत्र मैथुनाङ्गतुर् हरणं प्रतिषिध्यते ।
 ये यक्षमनाशिनी स्तौति दृचे मा परिपन्थिनः ॥ १३३ ॥
 तृष्णमेतदिति त्वाह यादुग्वाधूयमर्हति ।

आशास्ते चैव विविधं ज्ञातिभ्यश्चानुशासनम् ॥ १३४ ॥
 बद्धा स्त्री भाववृत्तिश्च परया त्वच कथ्यते ।
 B गृभणामि त चृचा हस्तं गृह्लच्छ धनाशिषः ॥ १३५ ॥
 B आशास्ते परया तस्याः संयोगार्थास्तथाशिषः ।
 पराभिराशीश्चाशास्ते पृथक् ताभ्यां सहैव च ॥ १३६ ॥
 B अघोरेति तृचे तस्याः समिहेति इयोर्द्वयोः ।
 B आ नः प्रजापतेर इमाम् एन्द्री चाँन्या बृहस्पतेः ॥ १३७ ॥ २८ ॥
 मन्त्रा वैवाहिका ह्येते निगद्यन्ते नृणामपि ।
 श्वार्तिर्जीवा याजमानाश्च यथारूपं विशेषतः ॥ १३८ ॥
 प्रत्यृचं प्रतिकीर्त्यन्ते देवताश्चेह यासु याः ।
 वदेत्तां देवतां तासु नाराशंसीर्वदेत वा ॥ १३९ ॥
 श्रीषसीः सर्वथा चैता भाववृत्तं प्रचक्षते ।
 सूर्यया सह सूक्तेऽस्मिन् पादश्चैवाच लक्ष्यते ॥ १४० ॥
 वि हि वार्षीकपं सूक्तम् असौ हि कपिलो वृषा ।
 इन्द्रः प्रजापतिश्चैव विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४१ ॥
 रक्षोहणादि चामेयं चीन् स्तौत्यग्नीन् परं हविः ।
 इमं च मध्यमं चैव असौ वैश्वानरं च यः ॥ १४२ ॥ २९ ॥
 ऐन्द्रात्पुरुषसूक्तं च अन्त्यया पौरुषस्य तु ।
 यथैनमभजन्त्याध्या यज्ञार्थं सोऽर्थं उच्यते ॥ १४३ ॥
 आपान्तमन्युरित्यन्त्यां स्तुतः सोमोऽच दृश्यते ।
 सालोक्यात्साहचर्याद्वा सूर्यते सोम एव वा ॥ १४४ ॥
 निपातभाजं सोमं च अस्यां रथीतरोऽब्रवीत् ।
 ऐन्द्रेषु हि निपातोऽच स्तुतोऽग्निरस्त्रेन सम् ॥ १४५ ॥
 यज्ञस्य वो वैश्वदेवे प्रैत इत्युत्तरं तु यत् ।
 तचार्बुदस्तु यावाणं मूर्तिमन्तमिवार्चति ॥ १४६ ॥

B प्र तदुःसीम इन्युग्म्यां राज्ञां दानं च शंसति ।
 पुरुरवसि राजर्षोव् अप्सरासूर्वशी पुरा ।
 न्यवसत्संविदं कृत्वा तस्मिन्धर्मं चचार च ॥१४७॥ ३०॥

तया तस्य च संवासम् असूयन् पाकशासनः ।
 पैतामहं चानुरागम् इन्द्रवच्चापि तस्य तु ॥१४८॥

स तयोस्तु वियोगार्थं पार्श्वस्यं वज्रमबवीत् ।
 प्रीतिं भिन्दि तयोर्वज्र मम चेदिष्ठसि प्रियम् ॥१४९॥

तथेत्युक्ता तयोः प्रीतिं वज्रोऽभिन्त्स्वमायया ।
 ततस्या विहीनस्तु चचारोन्मत्तवनृपः ॥१५०॥

चरन्सरसि सोऽपश्यद् अभिरूपामिवोर्वशीम् ।
 सखीभिरभिरूपाभिः पञ्चभिः पार्श्वतो वृताम् ॥१५१॥

तामाह पुनरेहीति दुःखात्सा लब्धवीनृपम् ।
 अप्राप्याहं त्वयाद्येह स्वर्गे प्राप्स्यसि मां पुनः ॥१५२॥ ३१॥

आह्वानं प्रति चाख्यानम् इतरेतरयोरिदम् ।
 संवादं मन्यते यास्तु इतिहासं तु शौनकः ॥१५३॥

हय इति परमैन्द्रं प्र ते या ओषधीस्त्वः ।
 B प्रयोगे भिषजस्त्वेतद् यक्ष्मनाशाय कल्पते ॥१५४॥

आर्द्धिषेणस्तु देवापि: कौरव्यश्चैव शंतनुः ।
 भ्रातरौ कुरुषु त्वेतौ राजपुत्रौ बभूवतुः ॥१५५॥

ज्येष्ठस्त्योस्तु देवापि: कनीयांश्चैव शंतनुः ।
 त्वग्दोषी राजपुत्रस्तु चृष्टिषेणसुतोऽभवत् ॥१५६॥

राज्येन छन्दयामासुः प्रजाः स्वर्गं गते गुरौ ।
 स मुहूर्तमिव ध्यात्वा प्रजास्ताः प्रत्यभाषत ॥१५७॥

प्रजास्ताः प्रत्यभाषत ॥ ३२॥

॥ इति वृहद्वैतायां सप्तमोऽध्यायः ॥

न राज्यमहमर्हामि नृपतिवोऽस्तु शंतनुः ।
 तथेत्युक्ताभ्यसिञ्चंस्ताः प्रजा राज्याय शंतनुम् ॥१॥
 ततोऽभिषिक्ते कौरव्ये वनं देवापिराविशत् ।
 न वर्षाण्य पर्जन्यो राज्ये द्वादश वै समाः ॥२॥
 ततोऽभ्यगद्यदेवापिं प्रजाभिः सह शंतनुः ।
 प्रसादयामास चैनं तस्मिन्यर्मव्यतिक्रमे ॥३॥
 शिशिक्षा चैनं राज्येन प्रजाभिः सहितस्तदा ।
 तस्मुवाचाथ देवापिः प्रद्वान् तु प्राञ्छलिस्थितम् ॥४॥
 न राज्यमहमर्हामि त्वगदोषोपहतेन्द्रियः ।
 याजयिष्यामि ते राजन् वृष्टिकामेज्यया स्वयम् ॥५॥
 ततस्तु तु पुरोऽधक्त आर्तिज्याय स शंतनुः ।
 स चास्य चक्रे कर्माणि वार्षिकाणि यथाविधि ॥६॥
 बृहस्पते प्रतीत्यृग्भिर् ईजे चैव बृहस्पतिम् ।
 अ द्वितीयास्य सूक्तस्य बोधिते जातवेदसा ॥७॥
 अ आस्ये ते द्युमतीं वाचं दधामि स्तुहि देवताः ।
 ततः सोऽस्मै ददौ प्रीतो वाचं देवीं तया च सः ॥८॥
 ऋग्भिर्यथतसुभिर्देवाज् जगौ वृष्ट्यर्थमेव तु ।
 अग्निं च सूक्तशेषेण कमैन्द्रं सूक्तमुत्तरम् ॥९॥
 इन्द्र दृश्येति विश्वेषाम् उदित्यृत्विकस्तुतिः परम् ।
 शक्तिप्रकाशनेनैषां विनियोगोऽच कीर्त्यते ॥१०॥
 प्रतीतिहाससूक्तं तु मन्यते शाकटायनः ।
 यास्तो द्रौघणमैन्द्रं वा वैश्वदेवं तु शौनकः ॥११॥

आजावनेन भार्यश्च इन्द्रासोमौ तु मुद्रलः ।
 अजयद्वृष्टं युक्ता एन्द्रं च दुघणं रथे ॥१२॥
 B युध्यन् संख्ये जयं प्रेष्मुर ऐन्द्रोऽप्रतिरथो* जगौ ।
 आशुरैन्द्रमप्यां देवी अमीषामित्यृचि स्तुता ॥१३॥
 B चतुर्थी बाह्यस्पत्या स्यान् नाकुले च महानिंति ।
 दृचस्तु मारुतः प्रेतेऽत्य् एन्द्री वा ब्रह्म यत्परम् ॥१४॥
 तत्त्वानिरुक्तसूक्तादाव् ज्ञागेका सूर्यमर्चति ।
 घर्मपराश्रतस्तु सवितारमभीति या ॥१५॥ ३॥
 सूक्तशेषस्य षकृचः सूर्याचन्द्रमसौ सह ।
 तुष्टावेन्द्रमसावीति अष्टकोऽस्मात्परेण तु ॥१६॥
 कौत्सः कदा वसो सूक्तं दुर्मित्रो नाम नामतः ।
 सुमित्रश्चैव नाम स्याद् गुणार्थमितरत्पदम् ॥१७॥
 भूतांशस्तु प्रजाकामः कर्माणि कृतवान्पुरा ।
 न हि लेभे प्रजाः काश्चित् काश्यपो सुनिसत्तमः ॥१८॥
 उवाच भार्या भूतांशं सुतानिष्ठसि यावतः ।
 तावतो जनन्यिष्यामि देवता द्वन्द्वश स्तुहि ॥१९॥
 तमभ्ययुस्तु सर्वाणि द्वन्द्वानि स्तुतिकाम्यया ।
 तान्यवेष्याथ तच्चके नासत्यौ सूक्तभागिनौ ॥२०॥ ४॥
 तदेतदनततो भावाद् आश्चिनं सूक्तमुच्यते ।
 न ह्यस्मिन्देवतालिङ्गं प्रागन्यादृश्यते पदान् ॥२१॥
 सूक्तेन तु परेणाच स्वयमाविरभूदिति ।
 आत्मानमेव तुष्टाव प्राजापत्याथ दक्षिणा ॥२२॥
 दातृनन्द त्वानेके दक्षिणानां वदन्ति तु ।
 दातृत्वादक्षिणानां च भोजाश्रतसुभि स्तुताः ॥२३॥
 असुराः पण्यो नाम रसापारनिवासिनः ।

गास्ते॑ पजहुरिन्द्रस्य न्यगूहंश्च प्रयत्नतः ॥ २४ ॥
 वृहस्पतिस्तथापश्यद् दृष्टेन्द्राय शशंस च ।
 प्राहिणोत्तच दूत्येऽथ सरमां पाकशासनः ॥ २५ ॥ ५ ॥
 किमित्यचायुजाभिस्तां पप्रद्धुः पण्योऽसुराः ।
 कुतः कस्यासि कल्याणि किं वा कार्यमिहास्ति ते ॥ २६ ॥
 अथाबवीक्षान्सरमा दूत्यैन्द्री विचराम्यहम् ।
 युष्मान्वजं चान्विष्टन्ती गाश्चैवेन्द्रस्य पृष्ठतः ॥ २७ ॥
 विदित्वेन्द्रस्य दूतीं ताम् असुराः पापचेतसः ।
 ऊचुर्मा सरमे गास्त्वम् इहास्माकं स्वसा भव ॥ २८ ॥
 विभजामो गवां भागं माहिता ह ततः पुनः ।
 सूक्ष्मास्यान्त्यया चर्चा युग्माभिस्त्वेव सर्वशः ॥ २९ ॥
 साबवीक्षाहमिष्ठामि स्वसृतं वा धनानि वा ।
 पिबेयं तु पयस्तासां गवां यास्ता निगूहथ ॥ ३० ॥ ६ ॥
 असुरास्तां तथेत्युक्ता तदाजहुः पयस्ततः ।
 सा स्वभावाच्च लौल्याच्च पीत्वा तत्पय आसुरम् ॥ ३१ ॥
 परं संवननं हृद्यं बलपुष्टिकरं ततः ।
 शतयोजनविस्ताराम् अतरत्वां रसां पुनः ॥ ३२ ॥
 यस्याः पारे परे तेषां पुरमासीत्सुदुर्जयम् ।
 पप्रद्धेन्द्रश्च सरमां कच्चिन्ना दृष्टवत्यसि ॥ ३३ ॥
 सा नेति प्रत्युवाचेन्द्रं प्रभावादासुरस्य तु ।
 तां जघान पदा कुद्धः उन्निरन्ती पयस्ततः ॥ ३४ ॥
 जगाम सा भयोद्विद्या पुनरेव पणीन्प्रति ।
 पदानुसारिपङ्क्त्या रथेन हरिवाहनः ॥ ३५ ॥ ७ ॥
 गत्वा जघान च पणीन् गाश्च ताः पुनराहरत् ।
 ते॑ बदन्वैष्वदेवं तु ब्रह्मजाया जुहूर्जगौ ॥ ३६ ॥

B जामदंयं समिष्ठोऽद्य आप्रीसूक्तमतः परम् ।

युगपदै वजनां तं वैरूपा कृषयस्त्विभिः ॥३७॥

इन्द्रं प्रतिजगुः सूक्तैः पणीन्प्रति मनीषिणः ।

वैश्वदेवं परं सूक्तं घर्मेत्येकोऽच तु स्तुतान् ॥३८॥

देवानिन्द्रं च मन्यन्ते छन्दांस्यमिं च मध्यमम् ।

आप्नेयं चिच इत्येतत् जगादर्षिस्पस्तुतः ॥३९॥

पिबेन्द्रं स्तौति नेत्यन्नं राक्षोभायेयमुत्तरम् ।

इति वै लावैसैन्द्रं तद् आस्थाः षष्ठ्यां निपातिताः ॥४०॥ ८॥

प्राजापत्यमथाप्नेयं वैन्यमित्यनुपूर्वशः ।

वरुणेन्द्राग्निसोमानाम् इमं न इति संस्तवः ॥४१॥

चतस्रस्त्वच सूक्तादाव अग्निरात्मस्तवं जगौ ।

स्तुतः सोमस्तु षष्ठ्या च नवम्या च पैदैस्त्विभिः ॥४२॥

वास्तव्यस्त्वितरास्त्रिस्त्र ऐन्द्रमेवोत्तमं पदम् ।

अहं वाक्सूक्तमर्यमणो मित्रस्य वरुणस्य च ॥४३॥

न तं राच्याः परं सूक्तं वैश्वदेवं ममेति यत् ।

नमस्ते वैद्युतं सूक्तम् आशीर्वादः परं तु यत् ॥४४॥

यां कल्पयन्ति नोऽरयः कृत्यानाशनमात्मनः ।

हिरण्यस्तुतिरायुषं नासद्यत्परमेष्ठिनः ॥४५॥

९॥

वदन्ति भाववृत्तं तद् यो यज्ञ इति चोत्तरम् ।

अपैन्द्रमत्र त्वाश्चिन्द्रौ चतुर्थी पञ्चमी स्मृते ॥४६॥

मैत्रावरुणमीजानं प्रथमायामृचि स्तुताः ।

अर्धचें द्यौश्च भूमिश्च अश्चिनौ चोत्तरे ततः ॥४७॥

प्रो ष्वैन्द्रे वैश्वदेव्यकृ तु नकिर्देवा मिनीमसि ।

यस्मिन्वृक्ष इति त्वस्मिन् द्युस्थान स्तूयते यमः ॥४८॥

केश्यमिं कैश्चिनं सूक्तम् उत देवाः परं तु यत् ।

देवानामच चाद्या स्याद् वातदेवस्तुचः परः ॥४७॥
 चायनां वैश्वदेव्युक् तु शेषस्वच्छैवतः परः ।
 स्यादेतद्विश्वभैषज्यं रपसो वा विनाशनम् ॥५०॥ १०॥
 भूमिलाक्षं परं सूक्तं तवैन्द्रं सूक्तमुत्तरम् ।
 सूर्यरश्मिरिति त्वस्मिन् सावित्रः प्रथमस्तुचः ॥५१॥
 आत्मा स्तुतः परोक्षस्तु गन्धर्वेणोत्तरे तुचे ।
 इन्द्रो वैष निपातेन अथवा सूर्य उच्यते ॥५२॥
 B सूक्तेऽस्मिन्देवतास्तिस्त एता एव प्रकीर्तिताः ।
 B आयेयं त्वये तवेति* अये अछेति यत्परम् ॥५३॥
 आयेयं वैश्वदेवं च अयमित्यच तु दृचाः ।
 शाङ्काश्चत्वार चूषयो अग्निमार्चन्पृथक्पृथक् ॥५४॥ ११॥
 आश्विनं त्यं चिदित्येतद् अयमैन्द्रं ततः परम् ।
 इमां खनामीति सूक्तम् इन्द्राणी यत्स्वयं जगौ ॥५५॥
 तदैपनिषदं षट् भाववृत्तं प्रचक्षते ।
 B उत्तानपर्णी पाठां तु स्तौति सूक्ते महोषधिम् ॥५६॥
 B पतिसंवननी तन्यान्याः सपत्न्यपनोदिकाः* ।
 अरण्यानीत्यरण्यान्या स्तुतिरैन्द्रे अदुत्तरे ॥५७॥
 सावित्रं सविता यन्त्रैः समिष्टश्चित्समिध्यसे ।
 आयेयं अङ्गया आङ्गं मेधासूक्तमतः परम् ॥५८॥
 आयेयमा सूरेत्वेतच् छास ऐन्द्रे ततः परे ।
 सोम एकेभ्य इत्येतद् भाववृत्तं प्रचक्षते ॥५९॥ १२॥
 यदरायीत्यलक्ष्मीग्नं तत्र चत्त्रो इति दृचे ।
 प्राधान्याद्वा निपाताद्वा स्तूयते ब्रह्मणस्पतिः ॥६०॥
 इन्द्रश्चैव यदित्यस्यां विश्वे देवाः परीत्यृचि ।
 आयेयं चाग्निमित्येतद् वैश्वदेवमिमा नु कम् ॥६१॥

इन्द्रः प्राधान्यतस्त्वच विश्वैर्देवैः सह स्तुतः ।
 आदित्यैश्च मरुद्गिर्ष्व तथाहृष्णं हि दृश्यते ॥६२॥
 सूर्यो न इति सौर्यं तु यत्प्रेतदुदसाविति ।
 पौलोमी स्वान्युणांस्त्वच सपलीनां च शंसति ॥६३॥ १३॥
 ऐन्द्रं तीवस्य मुञ्चामि भैषज्यं यस्मनाशनम् ।
 राजयस्महणं सूर्क्षं प्राजापत्यं तदुच्यते ॥६४॥
 ऐन्द्रायं मन्यते यास्तु एके लिङ्गोक्तदेवतम् ।
 राक्षोग्नाम्नेयमित्युक्तं यत्प्रेतद्व्रस्त्वयेति तु ॥६५॥
 स्वतामपि गर्भाणां दृष्टं तदनुमत्वणम् ।
 वैन्यं तु वेनस्तपश्यद् अक्षीभ्यां यस्मनाशनम् ॥६६॥
 दुःखमध्यमपेहीति निपातीन्द्रोऽमिरेव च ।
 आसीदृषिदीर्घितपाः कपोतो नाम नैक्षृतः ॥६७॥
 अकरोल्कपोतस्तस्याष्टाम् अधिधाने पदं किल ।
 स तमात्महितैर्वाक्यैः कपोतं स्तुतवानृषिः ॥६८॥ १४॥
 देवा इति तु सूक्लेन प्रायश्चित्तार्थमुच्यते ।
 ऋषभं मा सपलघ्नं येनेदमिति मानसम् ॥६९॥
 तुभ्येत्यृषी ददृशतुर ऐन्द्रं गायिनभार्गवौ ।
 वरुणो विधातानुमतिर धाता सोमो बृहस्पतिः ॥७०॥
 षष्ठेता देवतास्त्वच तृतीयायामृचि स्तुताः ।
 वातस्येति परेणास्त्वौद् अनिलः पितरं स्वकम् ॥७१॥
 मयोभूरिति यत्सूक्तम् अपश्यच्छबर ऋषिः ।
 नानाहृपाः परस्त्विन्यो गावस्त्वच तु संस्तुताः ॥७२॥
 विभाट सौर्यं त्वं त्यमैन्द्रम् आ याहीत्युषस स्तुतिः ।
 आ त्वा राज्ञेऽभिषिक्ताय द्वे सूक्ले चानुमत्वणे ॥७३॥ १५॥
 प्र व इत्युत्तरं याव्यां ददर्श स्तुतिमार्वुदिः ।

यत्वतः परमाम्ब्रेयं तचार्भव्यृक् प्र सूनवः ॥७४॥
 चृषिर्जगौ पतंगस्तु पतंगभिति यत्परम् ।
 तत्सौर्यमेके मन्यन्ते मायाभेदं तथापरे ॥७५॥
 वायाभेदे द्वितीयायां वाक् स्तुतेत्याह शैनकः ।
 वदेवी विभर्ति मनसा या वाचं विदितां सतीम् ॥७६॥
 त्यम् षु तार्स्थ्यदैवत्यं सूक्तं स्वस्त्ययनं विदुः ।
 उदैन्द्रे वैश्वदेवं तु प्रथश्चेति च यत्परम् ॥७७॥
 आत्मप्रभावमाचख्युस् तचाद्या चृषयस्त्वयः ।
 रथंतरं यथा स्तोत्रं स्तोत्रं चैव यथा बृहत् ॥७८॥ ७६॥
 यथा च संभूतो धर्मः सवितुश्चोपलस्यते ।
 बृहस्पतिरिति तस्मिन् स्तुतः सूक्ते बृहस्पतिः ॥७९॥
 आशिषो यजमानस्य केचिदेतां स्तुतिं विदुः ।
 प्राजापत्यस्य यत्सूक्तम् अपश्यं त्वा प्रजावतः ॥८०॥
 प्रत्यृचं देवता स्तौति लिङ्गैरेवाच लक्षिताः ।
 आशिषः पुचकामस्य प्रथमा हि वदत्यथ ॥८१॥
 द्वितीया पुचकामायास् तृतीयात्मस्तवं त्वृषेः ।
 यद्विष्णुरिति सूक्तं तु वैश्वदेवं प्रचक्षते ॥८२॥
 तस्मिन्स्वदारगर्भार्थम् चृषिराशास्त आशिषः ।
 परं तु नेजमेषेति गर्भार्थं वा तदुच्यते ॥८३॥ *९१॥
 अस्यै मे पुचकामायै * गर्भमा धेहि यः पुमान् * ।
 आशिषो योगमेतं हि सर्वगर्धेन मन्यते ॥८४॥
 एकारमनुकम्पार्थं नास्ति स्मरति माठरः ।
 आख्याते भूतकरणं बाष्कला आव्ययोरिति ॥८५॥
 माहित्यं यन्महि चीणाम् आदित्यानां स्तुतिं विदुः ।
 वृहणार्यमिचाणाम् आदित्येष्वितरेषु तु ॥८६॥

एत एव चयो देवा स्तुताः स्वस्येष्वतोऽन्यथा ।
 शान्त्यर्थं सूक्तमेतद्बि पावनं चैव वै श्रुतम् ।
 वयाताँमपि स्वस्त्ययने दृष्टं तदनुमन्त्रणम् ॥८७॥
 उलोऽस्तौत्पितरं वातं वात आग्नेयमुत्तरम् ।
 विस्पृष्टं जातवेदस्यं प्रेति दाशतयीषु तु ॥८८॥ *१८॥
 यत्किंचिदन्यचाग्नेयं जातवेदस्यमुच्यते ।
 आयं गौरिति यत्सूक्तं सार्पराङ्गी स्वयं जगौ ॥८९॥
 तस्मात्सा देवता तत्र सूर्यमेके प्रचक्षते ।
 मुज्जलः शाकपूणिष्ठ आचार्यः शाकटायनः ॥९०॥
 चिस्थानाधिष्ठितां वाचं मन्यन्ते प्रत्यृचं स्तुताम् ।
 भाववृत्तं परं सूक्तं ददर्शाथाघमर्षणः ॥९१॥
 परं न विद्यते यस्माच्छान्त्यै वा पावनाय वा ।
 यथाश्वमेधः क्रन्तुराद् सर्वरिप्रप्रणोदनः ॥९२॥
 तथाघमर्षणं ब्रह्म सर्वरिप्रप्रणोदनम् ।
 तदादीनीति यज्ञातः संज्ञानं ज्ञानसंस्तवः ॥९३॥ *१९॥
 चतुर्थं यत्रु नैर्हस्त्यं तत्सपलनिबर्हणम् ।
 संसमित् प्राधराणां चेत्य आग्नेय्यावेव ते सृते ॥९४॥
 उशना वरुणश्चेन्द्रश्च चाग्निष्ठ सविता स्तुताः ।
 संज्ञाने प्रथमस्यां तु द्वितीयस्यामथाश्चिनौ ॥९५॥
 तृतीया चोक्तमे च वे आशिषोऽभिवदन्ति ताः ।
 इन्द्रः पूषा सपलन्द्वे द्वितीयस्यामृचि स्तुतौ ॥९६॥
 देवानामितराः प्रोक्ता आशीर्वादपराश्र याः ।
 संसं संज्ञानमित्येते परं संवननं विदुः ॥९७॥
 महानाम्य ऋचो गुह्यास ता ऐन्द्रश्चैव यो वदेत् ।
 सहस्रयुगपर्यन्ताम् अङ्गह्रीरासं स राध्यते ॥९८॥ २०॥

B तृचाधमं याज्ञिकाः सूक्तमाहुस तस्मिन्स्तुतौ दृश्यन्ते याः सूक्तभाजः ।
 B प्रधानसुक्तं किल देवता याः सूक्तभाजः सर्वदा शौनकेन ॥११॥
 B ऐन्द्रीर्जैर्चो महानाम्नीसु विद्यात् तथा हि दृष्टं ब्राह्मणे सूक्तशब्दः ।
 B न दृश्यते सूक्तवादो निवित्सु यथा प्रैषेष्वाह सूक्ताभिधानम् ॥१००॥
 B सूक्तैकदेशा इति तान्प्रतीयाद् अन्याश्च कुन्त्याः पदशो निशास्ताः ।
 B यथैतशो देवनीथादिसंज्ञा कुन्तापे तत्सर्वमेकं हि सूक्तम् ॥१०१॥

पुरीषपदमासां तु प्रथमं स्यात्प्रजापतेः ।

आग्नेयमैन्द्रं वैष्णवं पौष्णं चैव तु पञ्चमम् ॥१०२॥

अग्नेः प्रयाजानुयाजाः प्रैषा ये च हवीषि च ।

यैवतं हविस्तु स्यात् प्रैषास्त्वैवताश्च ते ॥१०३॥ २१॥

निविदां निगदानां च स्वैः स्वैर्लिङ्गैश्च देवताः ।

निगदेन निगद्यन्ते याश्च कल्पानुगा चृचः ॥१०४॥

अग्नेरेव तु गायत्र्य उष्णिहः सवितुः स्मृताः ।

अनुष्टुभस्तु सीमस्य बृहत्यस्तु बृहस्पतेः ॥१०५॥

पङ्क्यस्त्रिष्टुभश्चैव विद्यादैन्याश्च सर्वशः ।

विश्वेषां चैव देवानां जगत्यो यासु काश्वन ॥१०६॥

विराजश्चैव मित्रस्य स्वराजो वस्त्रणस्य च ।

इन्द्रस्य निचृतः प्रोक्ता वायोश्च भुरिजः स्मृताः ॥१०७॥

A विषये यस्य वा स्यातां स्यातां वा वायुदेवते ।

यास्त्वतिछन्दसः काश्चित् ताः प्रजापतिदेवताः ॥१०८॥ २२॥

A विछन्दसस्तु वायव्या मन्त्वाः पादैश्च ये मिताः ।

पौरुषो द्विपदाः सर्वा ब्राह्म्य एकपदाः स्मृताः ॥१०९॥

समस्ता चृच आग्नेयो वायव्यानि यजूंषि च ।

सौर्याणि चैव सामानि सर्वाणि ब्राह्मणानि च ॥११०॥

वैष्णदेवो वषट्कारो हिंकारो ये यजामहे ।

रूपं वज्रस्य वाक्पूर्वं स्वाहाकारोऽग्निदेवतः ॥१११॥

देवानां च पितृणां च नमस्कारः स्वधैव च ।

कुष्ठो मूर्धनि विज्ञेयस् तालब्धः प्रथमः स्वरः ॥११२॥

द्वितीयस्तु भुवोर्मध्ये तृतीयः कर्णसंश्रितः ।

चतुर्थो नासिकाये स्याद् औरसो मन्दू उच्यते ।

मन्दूकर्षणसंयुक्तम् अतिस्वारं प्रशंसति ॥११३॥

२३॥

वदन्ति देवताः कुष्ठं मनुष्याः प्रथमं स्वरम् ।

द्वितीयं पशवः सर्वे गन्धर्वाप्सरसः स्वरम् ॥११४॥

अग्नेऽजाः पश्चिमः सर्पाश् चतुर्थमुपभुजते ।

मन्दूं पिशाचा रक्षांसि असुराश्चोपभुजते ॥११५॥

अतिस्वारस्तु सर्वस्य जङ्गमस्यावरस्य च ।

वैश्वदेवः स्वरः कुष्ठो नित्यं यो मूर्धिं तिष्ठति ॥११६॥

तालब्धः प्रथमः साक्षां स्वर आदित्यदेवतः ।

स्वरो द्वितीयः साध्यानां भुवोर्देशं समाश्रितः ॥११७॥

आश्चिनस्तु तृतीयोऽच स्वरः कर्णौ समाश्रितः ।

चतुर्थस्वच वायव्यो नासिक्यः स्वर उच्यते ॥११८॥

२४॥

पञ्चमस्तु स्वरः प्रोक्तश् चाक्षुषः सूर्यदेवतः ।

यस्तु सामस्वरः षष्ठः स सौम्यो मन्दू उच्यते ॥११९॥

विकर्षणं तु मन्दूस्य युक्तोऽतिस्वार्यं उच्यते ।

स मैत्रावरुणो ज्येयो मन्दूस्थानसमाहितः ॥१२०॥

सामस्वराणां सप्तानाम् एते देवा इहोदिताः ।

चयाणामितरेषां तु लोकाधिपतयस्त्वयः ॥१२१॥

वाग्देवत्योऽथवाग्नेयः प्रस्तावश्चैव सामसु ।

उक्तीष्ठोपद्रवावैदू स्यातां वा वायुदेवतौ* ॥१२२॥

सौर्यः स्यात्प्रतिहारोऽच निधनं वैश्वदेवतम् ।

हिंकारप्रणवाभ्यां तु पुरस्तादेव कीर्तनात् ॥१२३॥

२५॥

इति व्यस्तसमस्तानां मन्त्राणामिह दैवतम् ।

देवताविदवेक्षेत प्रयोगे सर्वकर्मणाम् ॥१२४॥

सप्तर्षयो वसवश्चापि देवा अर्थर्वाणो भृगवः सोमसूर्याः ।

पथ्या स्वस्त्री रोदसी चोक्तमन्ते कुर्हुर्गुह्यरदितिर्घनुरद्या ॥१२५॥

असुनीतिरिक्ता चाशा विधातानुमतिर्ह* या ।

अङ्गिरोभिः सहैताः स्युर् उक्तमन्त्राश्च देवताः ॥१२६॥

वैश्वानरो हि सुपर्णो विवस्वान् प्रजापतिर्द्यौः सुधन्वा नगोऽह्यः ।

अपांनपादर्थमा वातजूतिर् इङ्गस्यतिश्चापि रथस्यतिश्च ॥१२७॥

चृभवः पर्जन्यः पर्वता ग्राश्च * दक्षो भगो देवपत्नीर्दिशश्च ।

आदित्या रुद्राः पितरोऽथ साध्या निपातिनो वैश्वदेवेषु सर्वे ॥१२८॥ २६॥

अनुक्रान्ता देवताः सूक्तभाजो हविर्भाजश्चोभयथा निपातैः ।

अथेवं स्यादुभयथान्यथा वा न प्रत्यक्षमनृषेरस्ति मन्त्रम् ॥१२९॥

योगेन दाक्ष्येण दमेन बुद्धा बाहुश्रुत्येन तपसा नियोगैः ।

उपास्यास्ताः कृत्स्तशो देवता या चृचो ह यो वेद स वेद देवान् ।

A यजूषि यो वेद स वेद यज्ञान् सामानि यो वेद स वेद तत्त्वम् ॥१३०॥

मन्त्राणां देवताविद्यः प्रयुड्णे कर्म कर्हिचित् ।

जुषन्ते देवतास्तस्य हविर्नंदेवताविदः ॥१३१॥

अविज्ञानप्रदिष्टं हि हविर्नेहैत दैवतम् ।

तस्मान्मनसि संन्यस्य देवतां जुहुयाछ्विः ॥१३२॥

* २७॥

स्वाध्यायमपि योऽधीते मन्त्रदैवतविच्छुचिः ।

स सत्त्वसदिव स्वर्गे सत्त्वसङ्गिरपीड्यते ॥१३३॥

A नियमोऽयं जपे होमे चृषिष्ठछन्दोऽथ दैवतम् ।

A अन्यथा चेत्प्रयुज्ञानस् तत्पलाच्चाच हीयते ॥१३४॥

A चृषिष्ठन्दोदैवतादि ज्ञानं यज्ञादिषु श्रुतम् ।

A तदाश्रित्य प्राणदृष्टिर् विहिताचेति गम्यताम् ॥१३५॥
 A अविदित्वा ज्ञुषिं छन्दो दैवतं योगमेव च ।
 A योऽध्यापयेज्जपेद्वापि पापीयाज्ञायते तु सः ॥१३६॥
 A अर्थेष्ववः खल्वृषयश् छन्दोभिर्देवताः पुरा ।
 A अभ्यधावन्निति छन्दो मध्ये ताहुर्महर्षयः ॥१३७॥
 A ज्ञुषिं तु प्रथमं ब्रूयाच् छन्दस्तु तदनन्तरम् ।
 A देवतामथ मन्त्राणां कर्मस्वेवमिति श्रुतिः ॥१३८॥
 आधारं वाप्यनाधारं विविच्यात्मानमात्मनि ।
 ईश्वराणो ह्युभौ संधिम् ज्ञुचो दैवतवित्पठेत् ॥१३९॥
 स ब्रह्मामृतमत्यनं योनिं सदसतोर्धुवम् ।
 महच्चाणु च विश्वेशं विश्वति ज्योतिस्त्रूतमम् ॥१४०॥

विश्वति ज्योतिस्त्रूतमम् ॥

२८॥

॥ इति बृहदेवतायामष्टमोऽध्यायः ॥

॥ इति शीनकीया बृहदेवता समाप्ता ॥

I. INDEX OF VEDIC PRATIKAS CITED IN THE BRHADDEVATĀ.

[The citations in black-faced type refer to the Rg-veda, except where a specific indication to the contrary is made; and the other citations refer to chapter and verse of the Brhaddevatā.]

akṣibhyām, x. 163 : viii. 66.	añjanti tvā (<i>sic</i>), iii. 8. 1 : iv. 100.
akṣair mū, x. 34. 13 : i. 52.	ataḥ, i. 22. 16 : iii. 93.
agavyūti, vi. 47. 20 : v. 111.	ati drava, x. 14. 10 : vi. 159.
agastyasya, x. 60. 6 : vii. 97.	adāt, viii. 19. 36: vi. 51.
agna āyūṁśi, ix. 66. 19 : vi. 131.	aditir dyauḥ, i. 89. 10 : iii. 123.
agna indraś ca, iii. 25. 4 : iv. 102.	adyā no deva savitāḥ, v. 82. 4 : v. 89(B).
agninā, viii. 35: vi. 77.	adhah, viii. 33. 19 : vi. 76.
agnināgnih sam idhyate, i. 12. 6^a : ii. 145.	adhah svid āsit, x. 129. 5^b : i. 51.
agnim, i. 12. 1 : ii. 145; i. 127 : iv. 4;	adhi, vi. 45. 31 : v. 108.
viii. 31. 14 : vi. 75 (B); x. 158 : viii. 61.	adhvaryavāḥ, v. 43. 3 : v. 41.
agnim usasam, iii. 20. 1 : iv. 102.	anarvāṇam, i. 190 : iv. 63.
agnir ukthe, viii. 27 : vi. 68.	anasvantā, v. 27 : v. 29 (B).
agnīparjanyaū, vi. 52. 16 : v. 118.	anu nah, TS. III. iii. 11³ : iv. 88 (B).
agniṣomau, i. 93 : iii. 124.	anṛkṣarāḥ, x. 85. 23 : vii. 131.
agne, i. 44 : iii. 111 (B).	anv asya sthūram, viii. i. 34 : vi. 40.
agne acha, x. 141 : viii. 53 (B).	anv it, TS. III. iii. 11³ : iv. 88 (B).
agne tava, x. 140 : viii. 53 (B).	apa, x. 131 : viii. 46.
agne naya, i. 189 : iv. 62.	apaśyam tvā, x. 183 : viii. 80.
agne marudbhīḥ, v. 60. 8 : v. 48.	apaśyam, x. 79 : vii. 117.
agne sa kṣeṣat, vi. 3. 1 : v. 105.	apāt, viii. 69. 11 : vi. 92.
agram, iv. 46 : v. 4.	apehi, x. 164 : viii. 67.
agre, x. 1 : vi. 147.	aprājāḥ santu, i. 21. 5^c : i. 58.
aghora-, x. 85. 44 : vii. 137 (B).	abudhram, x. 35 : vii. 37.
acety agnih, viii. 56. 5: vi. 85.	abodhi, i. 157 : iv. 26; v. 1 : v. 12.
acha, iii. 33. 3^a : iv. 107; v. 43. 8 :	abjām, vii. 34. 16 : v. 165.
v. 41 (B) ; v. 83 : v. 88.	abhi, v. 41. 19 : v. 37; vi. 50. 6: v.
achā vada (<i>v. r. B</i>), v. 83 : v. 88.	117; viii. 49 (<i>khila</i>): vi. 84 (<i>v. r.</i> <i>B</i>); VS. iv. 25 : viii. 15.
añjanti, iii. 8 : iii. 28; v. 43. 7 : v. 41 (B).	abhi nah (<i>v. r. B</i>), v. 41. 19 : v. 37.
	abhīdam, x. 48. 7 : i. 49.

abhūr u, **x.** 27. 7 : vii. 24.
 abhrapruṣah, **x.** 77 : vii. 116.
 amandān, i. 126. 1 : iii. 155.
 amājuraḥ, **x.** 39. 3 : vii. 48 (B).
 amīśām, **x.** 103. 12 : viii. 13.
 ambi- (tame), ii. 41. 16 : ii. 137.
 ayam yaḥ, **x.** 27. 21 : vii. 27.
 ayam somah sudānavah, i. 45. 10° :
 iii. 111 (B).
 ayam kṛtnuh, viii. 79 : vi. 97.
 ayam devah, vi. 44. 22 : v. 108 (B).
 ayam, i. 20 : iii. 90 ; v. 51. 4 : v. 46 ;
 viii. 100. 1, 4 : vi. 117, 118 ; **x.** 60.
 12 : vii. 102 ; **x.** 142 : viii. 54 ; **x.**
 144 : viii. 55.
 ayam mātā, **x.** 60. 7 : vii. 100.
 arāṇyāni, **x.** 148 : viii. 57.
 aram, i. 170. 4 : iv. 53.
 arāyi, **x.** 155 : viii. 60.
 arupo mā sakṛt, i. 105. 18 : ii. 112.
 ava, viii. 98. 13 : vi. 115.
 ava drapsah, viii. 98. 13 : vi. 116 (v.r. B).
 avitā naḥ, ix. 67. 10 : vi. 131.
 avīrām, **x.** 86. 9 : i. 53.
 avīrv̄dhat, viii. 80. 10 : vi. 97.
 aśvinā, i. 92. 16 : iii. 124.
 aśvinau, v. 78 : v. 84.
 asat, **x.** 27 : vii. 23.
 asāvi, **x.** 104 : viii. 16.
 asāvi te, v. 48. 5 : v. 41 (v. r. B).
 asau, i. 105. 16 : iii. 137.
 asau ya eṣi, viii. 91. 2 : vi. 102 (B).
 astu śrauṣṭ, i. 139 : iv. 7.
 asteva su pra-, **x.** 42 : vii. 40.
 asmākam, ii. 31 : iv. 86.
 asmākam uttamam, iv. 31. 15 : iv.
 139 (B).
 asmin, **x.** 38 : vii. 39.
 asmai, i. 61 : iii. 118.
 asya, i. 164. 1 : iv. 32 (B) ; ii. 32 : iv.
 86 ; **x.** 8. 7 : vi. 148.

asyavāmīyam (sūktam), i. 164 : iv. 31.
 asyai me putrakāmāyai, (khila) : viii. 84.
 aham, iv. 26 : iv. 135 ; viii. 74. 13 :
 vi. 95 ; **x.** 125 : viii. 43.
 ahaṁ bhuvam, **x.** 48 : vii. 57.
 ahaṁ manuḥ, iv. 26. 1 : i. 51.

 ā, iv. 16 : iv. 127 ; v. 43. 10 : v. 42 (B) ;
 v. 43. 11 : v. 43 ; vi. 28 : v. 106 ;
 vi. 50. 8 : v. 117 ; **x.** 31 : vii. 34 ;
 x. 60. 1 : vii. 96.
 ā ganta, viii. 20 : vi. 57.
 āgne yāhi, viii. 103. 14 : vi. 128.
 ā te, ii. 33 : iv. 89.
 ā tvā, i. 134. 1 : iv. 5 ; viii. 95 : vi.
 109 ; **x.** 173 : viii. 73.
 ā tvā ratham, viii. 68 : vi. 91.
 ād aha svadhām anu, i. 6. 4 : ii. 139.
 ā dhenavah, i. 152. 6 : iv. 17.
 ā nah, i. 89 : iii. 122 ; i. 186 : iv.
 62 ; viii. 8 : vi. 47 ; viii. 48. 25 :
 vi. 80 ; **x.** 85. 43 : vii. 137 (B).
 ā no bhadrāḥ, i. 89. 1 : iii. 122.
 āpaḥ, **x.** 9 : vi. 153 ; vii. 47 : v. 174.
 āpāntamanyuh, **x.** 89. 5 : vii. 144.
 ā mā pūṣan, vi. 48. 16 : v. 114.
 ā mām, vii. 50 : vi. 1.
 ā me, viii. 101. 7 : vi. 126 ; viii. 85 :
 vi. 98.
 āyam gauḥ, **x.** 189 : viii. 87.
 ā yāhi, **x.** 172 : viii. 73.
 āyusyam, (khila) : viii. 45.
 ā rudrāsaḥ, v. 57. 1 : v. 47.
 ā vaḥ, **x.** 76 : vii. 116.
 ā vartaniṁ madhunā, iv. 45. 3° : iii.
 97 (B).
 ā vām, viii. 42. 4 : vi. 78.
 āvir abhūt, **x.** 107 : viii. 22.
 ā śarma, viii. 31. 10 : vi. 74 (B).
 āśuh, **x.** 103 : viii. 13.
 āśvinā (=au), i. 30. 17 : iii. 102.

ā saḥ, viii. 46. 21 : vi. 80.
 āśasrāñāsaḥ, vi. 37. 3 : v. 107.
 a sūr etu, (*khila*) : viii. 59.

ichanti, iii. 30 : iv. 105.
 ichanti tvā, iii. 30 : iv. 105 (v. r. B).
 iti vai, x. 119 : viii. 40.
 itthā, i. 80 : iii. 121.
 idam, i. 113 : iii. 138; ii. 28 : iv. 83;
 iv. 49 : v. 5; iv. 51 : v. 6; viii. 18 :
 vi. 49; x. 56 : vii. 82; x. 61 : vii. 102.
 indraḥ, iv. 47. 2 : v. 4.
 indra kṣatrā, x. 60. 5 : vii. 96.
 indra dṛhya, x. 100 : viii. 10.
 indraṇī mitram, i. 164. 46 : iv. 42 (B).
 indra śreṣṭhāni, ii. 21. 6 : iv. 74 (B).
 indra soman piba, i. 15 : iii. 34.
 indrasya, i. 32 : iii. 104.
 īdrā, iv. 41. 1 : v. 2 (v. r. B).
 īdrākutsā, v. 31. 9 : i. 56; v. 28.
 īdrāgnī, v. 86 : v. 89; iii. 12 : iv.
 101 (v. r. B).
 īdrāvaraṇā, vii. 82 : vi. 10.
 īdro vā, viii. 21. 17 : vi. 59 (B).
 imam jīvebhyaḥ, x. 18. 4 : vii. 11 (B).
 imam naḥ, x. 124 : viii. 41.
 imam nu, viii. 76 : vi. 96.
 imam no yajñam, iii. 21. 1 : i. 51.
 imam, i. 94 : iii. 126; iii. 54 : iv. 121;
 x. 75. 5 : ii. 137 (v. r. B).
 imāḥ, i. 114 : iii. 139; ii. 27 : iv. 83;
 x. 18. 7 : vii. 12.
 imām khanāmi, x. 145 ; viii. 55.
 imāni, viii. 59 (*khila*) : iii. 119.
 imā nu kam, x. 157 : viii. 61.
 imām, x. 67 : vii. 107; x. 85. 45 : vii. 137.
 ime, viii. 43 : vi. 79; x. 18. 3 : vii.
 11 (B).
 ime cetāraḥ, vii. 60. 5 : vi. 7 (B).
 iyam śuṣmebhīḥ, vi. 61. 2 : ii. 137.
 iyam, vi. 61 : v. 119.

ihā, i. 21 : iii. 91; x. 85. 42 : vii. 137 (B).
 iha bravītu, i. 164. 7 : i. 52.
 iheha vah, iii. 60 : iv. 122.

ijānam, x. 132 : viii. 47.
 īrmāntāsaḥ, i. 163. 10 : iv. 27.
 īliṣva, viii. 23 : vi. 63.
 īle, i. 112. 1 : iii. 138.
 īle agnim, v. 60. 1^a : v. 48 (v. r. B).

ut, v. 42. 3 : v. 37 (B); viii. 73 : vi.
 94; x. 101 : viii. 10; x. 179 : viii.
 77; (*khila*) : vii. 118.
 uta, vi. 50. 9, 10 : v. 117; viii. 18. 8 :
 vi. 49; viii. 67. 10 : vi. 90. *

uta devīḥ, x. 137 : viii. 49.
 uto hi vām, iv. 38. 1 : v. 1 (v. r. B).
 ut tiṣṭha, i. 40 : iii. 107.
 ut sūryaḥ, vii. 62 : vi. 5.
 ud asau, x. 159 : viii. 63.
 ud īratām, x. 15 : vi. 159.
 ud īrṣva nāri, x. 18. 8 : vii. 13.
 ud u jyotiḥ, vii. 76^a : vi. 11 (B).
 ud u tyat, vi. 51. 1 : v. 118; vii. 66.
 14 : vi. 9 (B).
 ud u tyam, i. 50 : iii. 113.
 ud u syaḥ, vii. 38 : v. 167.
 udyan, i. 50. 11 : iii. 114.
 ud v eti, vii. 63 : vi. 5.
 upa, ii. 35 : iv. 90; iii. 53. 11 : iv. 115;
 v. 42. 7 : v. 38; vi. 47. 29 : v. 112.
 upaprayantah, i. 74 : iii. 120.
 upa priyam, ix. 67. 29 : vi. 133.
 upa mā ṣaṭ, viii. 68. 14 : vi. 91.
 upa sarpa, x. 18. 10 : vii. 17.
 upopa me, i. 126. 7 : i. 52.
 upopa me parā mr̄ṣā, i. 126. 7 : iv. 3.
 ubhayam, viii. 61 : vi. 86 (A).
 ubhābhyaṁ, ix. 67. 25 : vi. 132.
 urum, vii. 99. 4 : vi. 25.
 ulūkayātum, vii. 104. 22 : vi. 32.

uśanā, v. 29. 9^a: v. 27.
 uśantā, vii. 91. 2: vi. 18 (B).
 uṣo vājena, iii. 61: iv. 124 (B).

 ūrdhvā ū ṣu ṣa ūtaye, i. 36. 13: iv. 100.
 ūrdhvah, vii. 39. 1: v. 169.

 ṛjram ukṣanyāyane, viii. 25. 22: vi. 66.
 ṛtam, ii. 30: iv. 84.
 ṛtasya ślokaḥ, iv. 23. 8^a: ii. 43.
 ṛtena, v. 62: v. 81.
 ṛdhak, viii. 101. 1: vi. 124.
 ṛbhur dhīraḥ, ix. 87. 3^b: vi. 135 (B).
 ṛṣabham mā, x. 166: viii. 69.
 ṛṣayo vā indram, TS. III. v. 2¹: v. 157 (B).

 ekam camasam, i. 161. 2: iii. 87 (B).
 ekā, vii. 95. 2: ii. 137.
 etat tyat te, vi. 27. 4: v. 137 (B).
 etam me stomam, v. 61. 17: v. 74.
 etat u tyāḥ, i. 92: iii. 124.
 etau me, x. 27. 20: vii. 27.
 edam, v. 26. 9: v. 26.
 eṣah, v. 42. 15: v. 40.
 eṣa kṣeti, v. 61. 19: v. 75.
 eṣo, i. 46: iii. 112.

 aitu, viii. 31. 11: vi. 74 (B).
 aibhiḥ, i. 14: iii. 33, 51, 80.

 o cit, x. 10: vi. 154.
 o cit sakhyam, x. 10: vi. 154 (v.r. B).
 o tyam, viii. 22: vi. 62.

 ka imam, iv. 24. 10: iv. 133.
 ka īm, vii. 66: vi. 3.
 kaḥ, iv. 43: v. 3; iv. 55: v. 7.
 kaṅkata[ḥ], i. 191: iv. 63.
 katarā, i. 185: iv. 61.
 kadā vaso, x. 105: viii. 17.
 kad itthā, i. 121: iii. 141.

kanikradat, ii. 42: iv. 94.
 kaninakā, iv. 32. 23: iv. 144.
 kanyā vāḥ, viii. 91. 1: vi. 101 (B).
 kam, x. 99: viii. 9.
 kam etam tvam, v. 2. 2: v. 20.
 kayā, i. 165: iv. 44.
 kas te, i. 30. 20: iii. 102.
 kasya nūnam, i. 24: iii. 98.
 kim nah, i. 170. 2: iv. 51.
 kim no bhrātaḥ, i. 170. 3: iv. 52.
 kim, i. 161: iv. 27; x. 108. 1: viii. 26.
 kim ād utāsi, iv. 30. 7: iv. 134.
 kuha, x. 22: vii. 22.
 keśy agnim, x. 136: viii. 49.
 ke ṣṭha, v. 61. 1: v. 69.
 ko adya, i. 84. 16: i. 57.
 ko nu maryāḥ, viii. 45. 37: ii. 109.
 ko nu vāṁ, v. 41: v. 36.
 krīlam, i. 37: iii. 107.
 kṣetrasya, iv. 57: v. 7.

 gaṇānām, ii. 23: iv. 81.
 grbhñāmi te, x. 85. 36: vii. 135 (B).
 gauḥ, viii. 94: vi. 109.
 gauriḥ, i. 164. 41: iv. 42 (B).
 gharmā, x. 114: viii. 38.

 cakṣuḥ, (khila): v. 108 (v. r. B).
 catto, x. 155. 2: viii. 60.
 candramāḥ, i. 105: iii. 131.
 citra it, viii. 21. 18: i. 48; ii. 137.
 citraḥ, x. 115: viii. 39.
 citram, i. 115: iii. 139.

 janīsthāḥ, x. 73: vii. 115.
 janīyantah, vii. 96. 4: vi. 19.
 jarābodha, i. 27. 10: iii. 99.
 jātavedase, i. 99: iii. 130 (B).
 jāmaye na, = iii. 31. 2 (?): i. 57.
 jīmūtasya, vi. 75: v. 128.
 juṣasva nah, vii. 2: v. 160.

jyāyāṁsam, v. 44. 8 : v. 43.
 jyeṣṭha āha, iv. 33. 5 : iii. 87 (B).

 tam vah, ii. 30. 11 : iv. 85.
 tac eakṣuh, vii. 66. 16 : vi. 5 ; vi. 9 (B).
 tat, iv. 53 : v. 7 ; x. 120 : viii. 40.
 tataṁ, i. 110 : iii. 131.
 tad vo adya, vii. 66. 12 : vi. 6.
 tan nu, i. 166 : iv. 48.
 tam, i. 145 : iv. 16 ; viii. 88 : vi. 98.
 tam u ṣṭuhi, v. 42. 11 : v. 38.
 tam̄ pratnathā, v. 44. 1 : v. 44 (B).
 tava, x. 188 : viii. 51.
 tavīgne yajñih, x. 51. 9° : vii. 75.
 tasya dyumān, viii. 31. 3 : vi. 73 (B).
 tām su te, x. 54 : vii. 81.
 tā vām, i. 154. 6 : iv. 20 ; viii. 25 : vi. 65.
 tisraḥ, vii. 101 : vi. 25.
 tivrasya, x. 180 : viii. 64.
 tivrā[h], i. 23. 1 : iii. 94.
 tubhya, x. 167 : viii. 70.
 tubhyam, ii. 36 : iv. 91.
 tr̄ṣṭam etat, x. 85. 34 : vii. 134.
 te 'vadan, x. 109 : viii. 36.
 te satyena, vii. 90. 5 : vi. 18 (B).
 tyam̄ cit, x. 143 : viii. 55.
 tyam̄ ū ūsu, x. 178 : viii. 77.
 tyān nu, viii. 67 : vi. 87.
 trayah keśinah, i. 164. 44 : i. 95.
 trāyantām, x. 187. 5 : viii. 50.
 triś cit, i. 34 : iii. 104.
 trī, v. 29 : v. 27.
 tvam̄ soma, i. 91 : iii. 124.
 tvam̄ hy agne, vi. 1 : v. 104.
 tvam̄ tyam, x. 171 : viii. 73.
 tvam, i. 31 : iii. 104 ; ii. 1 : iv. 65 ;
 viii. 11 : vi. 48 ; viii. 71 : vi. 93.
 tvam agne, i. 45. 1 : iii. 110 (B).
 tvam agne bṛhat, viii. 102 : vi. 127.
 tvaṣṭā, x. 17 : vii. 7.
 tvā, iv. 28 : iv. 136.

tvām, iv. 1 : iv. 127.
 tve ha, vii. 18 : v. 161.

 dakṣasya, x. 64. 5 : vii. 104.
 dandā[h], vii. 33. 6 : i. 50.
 dadhikrām, iii. 20. 5 : iv. 102.
 dadhyāñ ha me, i. 139. 9 : iv. 10.
 daśa, v. 43. 4 : v. 41.
 dātā me, viii. 65. 10 : vi. 86.
 divāś cit, iv. 30. 9 : iv. 137.
 divas pari, x. 45 : vii. 41.
 dūrāt, viii. 5 : vi. 45.
 dṛṣṭadvatyām, iii. 23. 4^od : ii. 137.
 devāḥ, x. 165 : viii. 69.
 devānām, i. 89. 2 : iii. 122 ; viii. 83 :
 vi. 98 ; x. 27. 23 : vii. 27.
 devānām patnīḥ, v. 46. 7 : v. 45.
 devān huve, x. 66. 1 : v. 45 (B).
 dogdhri dhenur voḍhānaḍvān āśuḥ sap-
 tiḥ puramḍhiyā, VS. xxii. 22 : iii. 79.
 dyāvā, ii. 41. 20 : iv. 92.
 dyaur na, vi. 20 : v. 90.
 drapsaḥ, x. 17. 11 : vii. 9.
 dvayāñ agne, vi. 27. 8 : v. 141.
 dvayāñ, vi. 27. 8 : v. 140.
 dve naptuḥ, vii. 18. 22 : v. 163.
 dve virūpe, i. 95 : iii. 129.

 dhanuh, x. 18. 9 : vii. 15.
 dhanva, x. 88. 20 : ii. 69.
 dhātā dadhātu no rayim, TS. III. iii.
 11²⁻³ : iv. 88 (B).
 dhārāvarāḥ, ii. 34 : iv. 89.
 dhīrā, vii. 86 : vi. 15.
 dhṛtavrataḥ, ii. 29 : iv. 84.
 dhenuḥ, iii. 58 : iv. 122.
 dhruvāsu tvā, vii. 88. 7 : vi. 15 (A).

 na, i. 170 : iv. 50 ; iii. 31. 2 : iv. 111 ;
 x. 117 : viii. 40.
 nakir indra, iv. 30. 1 : iv. 133.

nakir devā minīmasi, **x.** 134. 7 : viii. 48.
 nakih sudāsah, vii. 32. 10 : v. 162.
 na jāmaye, iii. 31. 2 : ii. 113 ; i. 57(?)
 na tam, **x.** 126 : viii. 44.
 na tasya, **x.** 40. 11 : vii. 48 (B).
 nadasya mā, i. 179. 4 : i. 53.
 namah, i. 27. 13 : iii. 99 ; **x.** 37 : vii. 39.
 namas te, (khila) : viii. 44.
 namas te astu vidyute, **AV.** i. 13. 1 : i. 54.
 na mrtyur āśit, **x.** 129. 2 : i. 58.
 na vijānāmi, i. 164. 37 : i. 56.
 na sa svah, vii. 86. 6 : i. 56.
 nahi, viii. 80 : vi. 97.
 nānāniyam (sūktam), **ix.** 112 : vi. 139.
 nāsat, **x.** 129 : viii. 45.
 nāsatyābhyaṁ, i. 116 : iii. 139.
 ni te, iii. 33. 10° : iv. 107.
 ni vartadhvam, **x.** 19 : vii. 20.
 nū cit, i. 58 : iii. 117.
 nūnam bhagah, vii. 38. 1° : v. 168 (B).
 nū me, vi. 21. 11 : v. 106.
 nejameṣa, (khila) : viii. 83.
 nendro asti, viii. 100. 3° : vi. 118 (B).
 nairhastyam, (khila), viii. 94.

 patamgam, **x.** 177 : viii. 75.
 payasvatī[h], **x.** 17. 14 : vii. 10.
 pari, **x.** 155. 5 : viii. 61.
 pareyivāṁsam, **x.** 14 : vi. 155.
 pavitram, **ix.** 83 : vi. 134.
 paśvā, i. 65 : iii. 118.
 pāntam, viii. 92 : vi. 107.
 pāvīravī (v. r. B), vi. 49. 7 : v. 116.
 pitum, i. 187 : iv. 62.
 piba, vi. 17 : v. 105 ; **x.** 116 : viii. 40.
 pīvānam meṣam, **x.** 27. 17 : vii. 25.
 punantu mām, **ix.** 67. 27 : vi. 133.
 punar nah, **x.** 59. 7 : vii. 94.
 purīṣyāsaḥ, iii. 22. 4 : iv. 104.
 pūrvah, i. 94. 8 : iii. 127.
 pūrvih, i. 170. 1 : iv. 58.

pūrvō devah, i. 94. 8 : iii. 126 (A).
 pūsā, **x.** 17. 3^{a,b} : vii. 8.
 prchāmi tvā, i. 164. 34 : i. 50.
 pṛthuh, i. 123 : iii. 140.
 pra, i. 36 : iii. 107 ; i. 122 : iii. 140 ;
 i. 159 : iv. 26 ; ii. 41. 19 : iv. 92 ;
 iii. 33 : iv. 105 ; iv. 33 : v. 1 ;
 v. 43. 9 : v. 42 (B) ; v. 52 : v. 37 ;
 v. 87 : v. 90 ; vii. 34 : v. 165 ;
 vii. 53 : vi. 2 ; vii. 95 : vi. 19 ;
 viii. 4. 15 : vi. 43 ; viii. 7 : vi. 47 ;
 viii. 101. 5 : vi. 125 ; **x.** 32 : vii. 34 ;
 x. 102 : viii. 11 ; **x.** 188 : viii. 88.
 pra kṛtāni, viii. 32 : vi. 75.
 pra ketunā, **x.** 8 : vi. 147.
 pra jā ha, viii. 101. 14 : vi. 127 ; viii.
 101. 14^{a,b} : vi. 128 (B).
 pra tat, i. 129. 6 : iv. 4.
 pra tad duḥsime, **x.** 93. 14 : vii. 147 (B).
 pra tāri, **x.** 59 : vii. 91 (A).
 prati, i. 171 : iv. 55.
 prati tyam, i. 19 : iii. 75.
 prati vām, vii. 67 : vi. 4.
 pratiścīne, **x.** 18. 14 : vii. 18.
 pra te, **x.** 96 : vii. 154.
 praty agnih, iv. 13 : iv. 129.
 prathaś ca, **x.** 181 : viii. 77.
 pra devatra, **x.** 30. 3 : vii. 33.
 pra nu vocā, vi. 59 : v. 119.
 pra nūnam, **x.** 62. 8 : vii. 103.
 pra-pra, i. 138 : iv. 7.
 pra mā, **x.** 33. 1 : vii. 34.
 pra yantu, iii. 26. 4 : iv. 103.
 pra yā jigāti, vii. 104. 17 : vi. 30.
 pra ye, i. 85 : iii. 121.
 pra vah, i. 155. 1 : iv. 20 ; v. 44. 4 :
 v. 43 (B) ; **x.** 175 : viii. 74.
 pra vartaya, vii. 104. 19 : vi. 31.
 pra vīrayā, vii. 90 : vi. 16, 17 (B).
 pra vo mahe, **x.** 50. 1 : vii. 60.
 pra vo vājāḥ, iii. 27. 1 : iv. 103.

pra samrājah, vii. 6 : v. 161.
 pra samrāje, v. 85 : v. 89.
 pra su, x. 75 : vii. 115.
 pra su sa vibhyah, iv. 26. 4 : iv. 136.
 pra suṣṭutih, v. 42. 14 : v. 38.
 pra sūnavah, x. 176. 1 : viii. 74.
 pra sotā, vii. 92. 2 : vi. 18 (B).
 prastokah, vi. 47. 22 : v. 140.
 pra hi, x. 26 : vii. 23.
 pra hi kratum, ii. 30. 6 : iv. 84.
 prāgnaye, vii. 5 : v. 161 ; vii. 13 : v. 161 ; x. 187 : viii. 88 (v. r.)
 prātah, i. 125. 1 : iii. 153 (A) ; i. 125 : iii. 140, 150 ; vii. 41 : v. 170.
 prātarjitam, vii. 41. 2 : v. 170.
 prādhvarāṇām, (khila) : viii. 94.
 prāvepah, x. 34 : vii. 36.
 prāvepā mā, x. 34 : vii. 36 (v. r. A).
 preta, x. 103. 13 : viii. 14.
 presthām, viii. 84 : vi. 98.
 prehi prehi, x. 14. 7 : vi. 158 (B).
 praitē, x. 94 : vii. 146.
 protaye, vi. 21. 9 : v. 106.
 pro ṣu, x. 133 : viii. 48.

 bat, v. 84 : v. 88.
 babhruh, viii. 29. 1 : vi. 71.
 babhrur ekah, viii. 29 : vi. 69.
 bal itthā, v. 84 : v. 88 (v. r. B).
 bṛhaspatih, x. 182 : viii. 79.
 bṛhaspate prati, x. 98 : viii. 7.
 bodhat, iv. 15. 7 : iv. 129.
 brahma, (khila) : viii. 14.
 brahmaṇā, x. 162 : viii. 65.
 brahmā devānām, ix. 96. 6 : vi. 136.

 bhagabhabitasya, i. 24. 5 : iii. 98.
 bhagam ugraḥ, vii. 38. 6 : v. 167, 168 (B).
 bhadram, i. 89. 8 : iii. 122 ; iv. 11. 1 : i. 58 ; v. 30. 12 : v. 36 (B) ; x. 25 : vii. 23.

bhadrāḥ, x. 69 : vii. 107.
 bhuk, AV. xx. 135. 1 : i. 55.
 bhujyum amhasah, x. 65. 12 : vii. 106.
 bhuvanasya, vi. 49. 10 : v. 116.
 bhūmiḥ, (khila) : viii. 51.
 bhūrit, viii. 55 : vi. 86.

 makṣu, viii. 31. 15 : vi. 73 (B).
 madhu vātāḥ, i. 90. 6 : iii. 123.
 manīśināḥ, x. 111 : viii. 38.
 manojavāḥ, viii. 100. 8 : vi. 120.
 manthata, iii. 29. 5 : iv. 103.
 mandasva, ii. 37. 1 : iii. 27.
 mandū samānavarcasū, i. 6. 7^c : ii. 141.
 mama, x. 128 : viii. 44.
 mama vrate, (khila) : vii. 117.
 mayobhūḥ, x. 169 : viii. 72.
 mahat, x. 51 : vii. 80.
 mahad devānām asuratvam, (refrain of) iii. 55 : iv. 122 (B).
 mahāś cit, i. 169 : iv. 49.
 mahān, viii. 6 : vi. 46 ; (khila) : viii. 14 (B).
 mahānagnī, AV. xx. 27. 1 : i. 55.
 mahi, viii. 47 : vi. 83.
 mahi trīṇām, x. 185 : viii. 86.
 mahī, iv. 56 : v. 7.
 mahim ū ṣu, VS. xxi. 5 ; TS. I. v. 11^b ; AV. vii. 6. 2 : vii. 104.
 mahe, v. 79 : v. 88.
 maho agneḥ, x. 36. 12 : vii. 38 (B).
 mā, x. 57 : vii. 90 ; x. 85. 32 : vii. 133.
 mā cit, viii. 1 : vi. 40.
 mātā, viii. 101. 15 : vi. 127.
 mātā ca, VS. xxiii. 25 : i. 48.
 mā nah, i. 162 : iv. 27 ; vii. 34. 17 : v. 165.
 mā no rakṣah, vii. 104. 23 : vi. 31.
 mā no 'hil, vii. 34. 17 : v. 165 (v. r. A).
 māhitram (sūktam), i. e. mahi trīṇām, x. 185 : viii. 86.
 mitraḥ, iii. 59 : iv. 122.
 mitram, i. 151. 1 : iv. 17.

mitrāya, **x.** 65. 5 : vii. 106.
 mitrāya pañca, iii. 59. 8 : iv. 123 (A).
 muñcāmi, **x.** 161 : viii. 64.
 mūrdhānam, vi. 7 : v. 104.
 mainam, **x.** 16 : vi. 161.
 mogham annam, **x.** 117. 6 : i. 49.
 mo śu, **x.** 59. 4^{abc} : vii. 92.

ya ānayat, vi. 45 : v. 108.
 ya indra, viii. 12 : vi. 48.
 ya indrāgnī, i. 108 : iii. 131.
 ya imā, **x.** 61 : vii. 117.
 ya īm vahante, v. 61. 11 : v. 70.
 yah, v. 42. 10 : v. 38 (v. r.) ; viii. 31 : vi. 72 ; ix. 67. 31 : vi. 133 ; **x.** 39 : vii. 40.
 yah kṛntat, viii. 45. 30 : vi. 82 (B).
 yam rakṣanti, i. 41 : iii. 107.
 yac cit, i. 25 : iii. 98.
 yac eid dhi, i. 28. 5 : iii. 101.
 yac eid dhi satya, i. 29 : iii. 102.
 yajñasya vah, **x.** 92 : vii. 146.
 yajñe, vii. 97 : vi. 25, 26 (B).
 yajñena, ii. 2 : iv. 65.
 yat, vii. 60 : vi. 4 ; **x.** 58 : vii. 83 (B), 90 ; **x.** 85. 14 : vii. 124 ; **x.** 155. 4 : viii. 61.
 yat te, ix. 67. 23 : vi. 132.
 yat tvā sūrya, v. 40. 5 : v. 28.
 yatra, i. 28. 1 : iii. 100.
 yathā, viii. 5. 37^c : vi. 45 ; viii. 31. 13 : vi. 74 (B) ; **x.** 18. 5 : vii. 12.
 yathā varo suśāmne, viii. 24. 28 : vi. 63.
 yathā vātah, v. 78. 7 : v. 86.
 yad adya, vii. 60 : vi. 5 ; vii. 66. 4 : vi. 6 (B).
 yad adya sūrah, vii. 66. 4 : vi. 8 (B).
 yad arjuna, vii. 55. 2 : vi. 13 (B).
 yad indra citra, v. 39. 1 : i. 49.
 yad indrāham, viii. 14. 1 : i. 55.
 yadi vāham, vii. 104. 14 : vi. 30.
 yad uttame, v. 60. 6 : v. 48 (v. r. B).

yad vāk, viii. 100. 10 : vi. 121.
 yam, i. 129 : iv. 4 ; viii. 3. 21 : vi. 42 ; viii. 19. 34 : vi. 50.
 yas tastambha, iv. 50 : v. 5.
 yas te, **x.** 83 : vii. 117.
 yasmin vrkṣe, **x.** 135 : viii. 48.
 yasya, **x.** 33. 6 : vii. 36.
 yāḥ, **x.** 97 : vii. 154.
 yā gauḥ, **x.** 65. 6 : vii. 106.
 yām kalpayanti no 'rayah, (*khila*) : viii. 45.
 yā dampati, viii. 31. 5 : vi. 74 (B).
 yām, i. 80. 18 : iii. 121.
 yāvat tarah, vii. 91. 4 : vi. 18 (B).
 yukṣva, viii. 26. 20 : vi. 67.
 yuje, **x.** 13 : vi. 155 (v. r. A).
 yuje vām, **x.** 13 : vi. 155.
 yuñjate, v. 81 : v. 88.
 yuvam tam, i. 132. 6 : iv. 4.
 yuvam, **x.** 24. 4 : vii. 22.
 yuvoḥ, viii. 26 : vi. 67.
 yuvo rajāmsi, i. 180 : iv. 61.
 yuvor u śu, viii. 26 : vi. 67 (v. r. A).
 ye, **x.** 85. 31 : vii. 133.
 yena, i. 50. 6 : iii. 113.
 yenedam, (*khila*) : viii. 69.
 ye pākaśāmsam, viii. 104. 9 : vi. 29.
 yo jātah, ii. 12 : iv. 68.
 yo naḥ, ii. 30. 9 : iv. 85.
 yo mā, vii. 104. 16 : i. 49 ; vi. 30.
 yo me, ii. 28. 10 : iv. 83.
 yo yajāti, viii. 31. 1 : vi. 73 (B).
 yo yajñah, **x.** 130 : viii. 46.
 yo rajāmsi, vi. 49. 13 : v. 117.
 yo vām pari-, **x.** 39 : vii. 46 (B).
 rakṣoḥāna[m], **x.** 87 : vii. 142.
 ratham, v. 56. 8 : v. 46.
 rathitamam kapardinam, vi. 55. 2 : v. 119 (B).
 raibhī, **x.** 85. 6 : vii. 123.

vanaspate vīḍvaṅgah, vi. 47. 26 : v.
 112.
 vane na, x. 29. 1 : ii. 114.
 vapur nu, vi. 66 : v. 120.
 vayam, vi. 53 : v. 118 ; viii. 21 : vi.
 53 (B), 57.
 vayāḥ, i. 59 : iii. 117.
 varuṇah prāvitā bhuvat, i. 23. 6 : iii. 79.
 vasiṣṭā hi, i. 26. 1 : iii. 99.
 vahnim, i. 60 : iii. 117.
 vāta ā vātu, x. 186. 1 : i. 50.
 vātāḥ, x. 186 : viii. 88.
 vātasya, x. 168 : viii. 71.
 vāmam, iv. 30. 24 : iv. 138.
 vāyav ā yāhi, v. 51. 5 : v. 46.
 vāyo, iv. 47. 1 : v. 4.
 vi krośānāsah, x. 27. 18 : vii. 26.
 vi jyotiṣā, v. 2. 9 : v. 21.
 vitatā[u], AV. xx. 133. 1 : i. 57.
 vi tiṣṭhadhvam, vii. 104. 18 : vi. 30.
 vidhum dadrānam, x. 55. 5 : vii. 81 (B).
 vibhrāt, x. 170 : viii. 73.
 vivasvantam, x. 14. 5^e : vi. 157.
 viśo-viśah, viii. 74 : vi. 94.
 viśvam, ii. 24. 12 : iv. 81.
 viśvasmād indra uttarāḥ, (refrain of)
 x. 86 : ii. 67 ; vii. 141.
 viśvet tā te, viii. 100. 6 : vi. 119.
 viśveṣāṁ vah satām, vi. 67 : v. 121.
 viśvo hi, x. 28 : vii. 29 (v. r. B).
 viśvo hy anyah, x. 28 : vii. 29.
 viṣṇuh, x. 184 : viii. 82.
 viṣṇor nu kam, i. 154 : iv. 19.
 vi hi, x. 86 : vii. 141.
 vihi, iv. 48. 1 : v. 4.
 vilū cit, i. 6. 5 : ii. 140.
 vrkṣe-vrkṣe, x. 27. 22 : ii. 111 ; vii. 27.
 vrṣā, x. 11 : vi. 155.
 vrṣne śardhāya, i. 64 : iii. 118.
 vediṣade, i. 140 : iv. 16.
 venas tat paśyat, (khila) : viii. 66.

vaiśvānarasya, i. 98 : iii. 129.
 vy uṣāḥ, vii. 75 : vi. 10.

 śatadhāram, iii. 26. 9 : iv. 103.
 śatam, i. 89. 9 : iii. 122 ; i. 126. 2 : iii.
 148 ; viii. 6. 46 : vi. 47.
 śatena, iv. 46. 2 : v. 4.
 śām nah, vii. 38. 7 : v. 167.
 śāmnomitriyā [rk], i. 90. 9 : iii. 79.
 śām, viii. 18. 9 : vi. 50 ; x. 59. 8 :
 vii. 94.
 śāsvat, i. 30. 16 : iii. 103.
 śāsvad dhi vām, (khila) : iii. 118.
 śāsah, x. 152 : viii. 59.
 śāsat, iii. 31. 1 : iv. 111.
 śikṣa, viii. 2. 41 : vi. 42.
 śucim, vii. 93 : vi. 19.
 śunam vāhāḥ, iv. 57. 4 : v. 7.
 śunam kīnāśāḥ, iv. 57. 8^b : v. 9.
 śunam nah phālāḥ, iv. 57. 8^a : v. 9.
 śunāśrau, iv. 57. 5 : v. 9.
 śrat, x. 147 : viii. 57.
 śraddhayā, x. 151 : viii. 58.
 śrudhi, ii. 11 : iv. 79.
 śruṣṭī, vi. 68 : v. 121.
 śvityañcaḥ, vii. 33 : v. 163.

 sa id rājā, iv. 50. 7 : v. 6.
 saḥ, vii. 95. 3 : vi. 19.
 samvatsaram, vii. 103 : vi. 27.
 sam-sam, x. 191 : viii. 97.
 sam-sam it, x. 191 : viii. 94.
 sam sravanti, (khila) : v. 92.
 sam ha yad vām, v. 31. 8^d : v. 27.
 sakhāyah, viii. 24 : vi. 63.
 sakhe viṣṇo, viii. 100. 12 : vi. 124.
 samjñānam, (khila) : viii. 93, 95.
 sanat, v. 61. 5 : v. 81.
 sapta, x. 27. 15 : vii. 25.
 sa pratnathā, i. 96 : iii. 129.
 sa bhrātaram, iv. 1. 2 : iv. 128.

sam, v. **42.** **18** : v. **40** ; vi. **69** : v. **121** ;
 viii. **44** (sam-) : vi. **79** ; x. **59.** **10** :
 vii. **94** ; x. **85.** **47** : vii. **137** ; x. **91** :
 vii. **145**.
 sam aśvaparṇāḥ, vi. **47.** **31**^a : v. **113**.
 samit-samit, iii. **4** : iv. **96**.
 samiddha[h], i. **188** : iv. **62**.
 samiddhaḥ, i. **142** : iv. **16** ; ix. **5** : vi.
130.
 samiddhaś cit sam idhyase, x. **150** :
 viii. **58**.
 samiddho agnih, ii. **3** : iv. **65**.
 samiddho adya, i. **188** : iv. **62** (*v.r.*) ; x.
110 : viii. **37**.
 samudrajyeṣṭhāḥ, vii. **49** : v. **175**.
 samudrāt, iv. **58** : v. **10**.
 samudre, viii. **100.** **9** : vi. **120**.
 sam pūṣan, i. **42** : iii. **108**.
 sam mā, x. **33.** **2** : vii. **34**.
 sa yo vr̥ṣā, i. **100** : iii. **131**.
 sarasvati tvam, ii. **30.** **8^a** : iv. **85**.
 sa roruvat, x. **28.** **2** : vii. **32** (B).
 savitā yantraiḥ, x. **149** : viii. **58**.
 sasparaiḥ, iii. **53.** **15** : iv. **116**.
 saha, i. **48** : iii. **113**.
 sahasram, i. **167** : iv. **49**.
 sa hi ratnāni, v. **82.** **3** : v. **169**.
 sā te jīvātuḥ, x. **27.** **24** : vii. **29**.
 sukiṁśukam, x. **85.** **20** : vii. **130**.
 suguḥ, i. **125.** **2** : iii. **151** (A), **153** (A).
 sutrāmāṇam, x. **63.** **10** : vii. **104**.
 sudevaḥ, x. **95.** **14** : i. **53**.
 sunītho gha, viii. **46.** **4** : vi. **81** (B).
 surūpakṛtnum, i. **4** : ii. **139**.

suṣuma, i. **137** : iv. **7**.
 susamiddhāya, v. **5** : v. **26**.
 sūryaraśmih, x. **139** : viii. **51**.
 sūryo nah, x. **158** : viii. **63**.
 soma ekebhyaḥ, x. **154** : viii. **59**.
 somasya mā, iii. **1** : iv. **95**.
 somānam, i. **18** : iii. **66**.
 somārudvā, vi. **74** : v. **122**.
 stutāsaḥ, i. **171.** **3** : iv. **56**.
 stuṣe, vi. **49** : v. **115** ; vi. **62** : v.
119.
 stuhi, viii. i. **30** : vi. **41**.
 stuhi śrutam, ii. **33.** **11** : iv. **90**.
 sthiraḥ, iii. **53.** **17** : iv. **116**.
 sthūraṇ rādhāḥ, viii. **4.** **19** : vi. **44**.
 syonā, i. **22.** **15** : iii. **93**.
 srakve, ix. **73** : vi. **134**.
 svasti nah, x. **63.** **15** : vii. **105**.
 svastir id dhi, x. **63.** **16** : vii. **105**.
 svāduṣ kilāyam, vi. **47.** **1** : v. **109**.
 svādoh, viii. **48** : vi. **83**.

 hamṣaḥ, iv. **40.** **5** : v. **3**.
 hamṣaḥ śuciṣat, iv. **40.** **5** : v. **2**.
 hantāham, x. **119.** **9** : i. **56**.
 haye jāye, x. **95.** **1** : i. **53**.
 havih, x. **88** : vii. **142**.
 haviṣā, i. **46.** **4** : iii. **112** (B).
 himenāgnim, i. **116.** **8** : ii. **110**.
 hiran্যakeśo rajasaḥ, i. **79** : iii. **120**.
 hiran্যapāṇim, i. **22.** **5** : iii. **91**.
 huve, ii. **4** : iv. **65**.
 hotā yakṣat, i. **139.** **10** : i. **57**.
 hvayāmi, i. **35** : iii. **45**, **105**.

II. INDEX OF AUTHORITIES CITED IN THE BRĀHADDEVATĀ.

<p>Ādhvaryavah, vii. 105. Āśvalāyana, iv. 139 (B).</p> <p>Aitara, ii. 138.</p> <p>Ātareyaka, v. 3 (B), 25, 110 (B); vi. 17 (B), 108 (B), 117 (B), 129 (B); vii. 72 (B).</p> <p>Aupamanyava, vii. 69.</p> <p>Aurṇavābha, vii. 125.</p> <p>Kātthakya, iii. 100.</p> <p>Kauśītaki, v. 44 (B).</p> <p>Krauṣṭuki, iv. 137.</p> <p>Gārgya, i. 26.</p> <p>Gālava, i. 24; v. 39; vi. 43, 107 (v.r.); vii. 38 (B).</p> <p>Chandogāḥ, v. 23 (B).</p> <p>Nidāna, v. 23 (B).</p> <p>Nairuktāḥ, i. 24.</p> <p>Bāskalāḥ, viii. 85.</p> <p>Brāhmaṇa, v. 11, 25, 157 (B); vii. 14 (B); viii. 100 (B).</p> <p>Bhāguri, iii. 100; v. 40; vi. 86, 107.</p> <p>Bhāllavi-Brāhmaṇa, v. 23.</p>	<p>Bhāllaveyī śrutiḥ, v. 159.</p> <p>Madhuka, i. 24.</p> <p>Māṭhara, vi. 107 (v.r.); viii. 85.</p> <p>Mudgala, viii. 90.</p> <p>Mudgala Bhārmyaśva, vi. 46.</p> <p>Maitrāyanīyaka, ii. 138.</p> <p>Yāska, i. 26; ii. 111, 132, 137; iii. 76, 100, 112 (B); iv. 4, 18 (v.r. B); v. 8, 40; vi. 87, 107; vii. 7, 38 (B), 69, 93, 153; viii. 11, 65.</p> <p>Rāthītara, i. 26; iii. 40; vii. 145.</p> <p>Rāthītara (v.r. Rāthītarisutaḥ), v. 142; vii. 145 (v.r.); viii. 90 (v.r.).</p> <p>Lāmakāyana, iii. 47 (v. r. Lomakāyana, Romakāyana).</p> <p>Śākaṭāyana, ii. 1, 95; iii. 156; iv. 138; vi. 43; vii. 69; viii. 11, 90.</p> <p>Śākapūṇi, iii. 130, 155; v. 8, 39; vi. 46; vii. 70; viii. 90.</p> <p>Sāndilya, ii. 132.</p> <p>Śaunaka, i. 27; ii. 136; iv. 18; v. 37 (B), 39 (B), 40; vi. 6 (B), 9 (B), 107, 116; vii. 38 (B), 153; viii. 11, 76 (B), 99 (B).</p> <p>Śvetaketu, i. 24.</p>
--	--

III. INDEX OF THE DEITIES OF THE RG-VEDA ACCORDING TO THE BRHADDEVATĀ.

[The deviations of the Sarvānukramaṇī are stated in the footnotes.]

Maṇḍala i.

1 Agni.	16 Indra.
2 ¹⁻³ Vāyu, ⁴⁻⁶ Indra-Vāyu, ⁷⁻⁹ Mi- tra-Varuṇa.	17 Indra-Varuṇa.
3 ¹⁻³ Aśvinau, ⁴⁻⁶ Indra, ⁷⁻⁹ Viśve devāḥ, ¹⁰⁻¹² Sarasvatī.	18 ¹⁻⁵ Brahmanaspati, ⁴ also Soma- Indra, ⁶ also Soma, Indra, Da- kṣinā, ⁶⁻⁸ Sadasaspati, ⁹ Narā- śamsa ^f .
4 Indra.	19 Agni pārthiva ^g and Marutāḥ.
5-11 Indra.	20 Rbhavāḥ.
6 ⁴⁻⁹ Marutāḥ, ⁵⁻⁷ ^o Indra and Marutāḥ ^a .	21 Indra-Agni.
12 Agni, ⁶ ^a Nirmathya and Āhava- niya.	22 ¹⁻⁴ Aśvinau, ⁵⁻⁸ Savitṛ, ⁹⁻¹⁰ Agni, ¹¹ Devyāḥ ^h , ¹² Devapatnyāḥ: In- drāṇī, Varuṇāṇī, Agnayī ⁱ , ¹³⁻¹⁴ Dyāvāprthivyau, ¹⁵ Pr̄thivī, ¹⁶ Viś- nu or Devāḥ, ¹⁷⁻²¹ Viśṇu.
13 Āpriyah :	23 ¹ Vāyu, ²⁻³ Indra-Vāyu, ⁴⁻⁶ Mitra- Varuṇa, ⁷⁻⁹ Indra Marutvat, ¹⁰⁻¹² Viśve devāḥ, ¹³⁻¹⁵ Pūṣan Āghrīṇīj, ^{16-23 ab} Āpāḥ, ^{23 cd} ²⁴ Agni.
14 Viśve devāḥ.	24 ¹ Ka, ² Agni, ³⁻⁵ Savitṛ, ⁶ or Bhaga, ⁶⁻¹⁵ Varuṇa.
15 Rtavāḥ :	25 Varuṇa.
¹ Indra, ² Marutāḥ, ³ Tvaṣṭṛ, ⁴ Agni, ⁵ Śakra (Indra), ⁶ Mitra-Varuṇa, ⁷⁻¹⁰ Agni Dravīṇodas, ¹¹ Nāsa- tyau, ¹² Agni.	26-27 Agni.

^a ⁵⁻⁷ Sarvānukramaṇī. ^b *Idhmaḥ sa-
mīdho vāgnīḥ*, Sarv. ^o *Uṣasānaktā*, Sarv.
^d *Pracetasaḥ* added in Sarv. ^e Their
names, *Sarasvatīlābhāratyāḥ*, added in Sarv.

^f Narāśamsa or Sadasaspati, Sarv. ^g *Agni-
mārutam*, Sarv. ^h See note on iii. 92.
ⁱ *Devopatnyāḥ* omitted in Sarv. ^j Simply
Pūṣan, Sarv.

27¹⁰ Agni madhyama^a,¹³ Viśve devāḥ^b.

28¹⁻⁴ Indra (Bhāguri), Indra-Ulū-khala (Yāska and Kātthakya)^c,⁵⁻⁶ Ulūkhala,⁷⁻⁸ Ulūkhala and^d Musala,⁹ Carmāḍadhiṣaṇīya or Soma^e.

29-30 Indra.

30¹⁷⁻¹⁹ Aśvinau,²⁰⁻²² Uṣas.

31 Agni.

32-33 Indra.

34 Aśvinau.

35 Savitṛ :

^{1a} Agni, ^{1b} Mitra-Varuṇa, ^{1c} Rātri.

36 Agni :

¹³⁻¹⁴ Yaupyau.

37-39 Marutāḥ.

40 Brahmanaspati.

41^{1-3,7-9} Varuṇa, Aryaman, Mitra,⁴⁻⁶ Ādityāḥ.

42 Pūṣan.

43¹⁻⁶ Rudra, ³ also Mitra, Varuṇa, Viśve devāḥ^f, ⁷⁻⁹ Soma (B).

44-45 Agni (B) :

⁴⁴ ¹⁻² also Aśvinau and Uṣas (B)^g.

⁴⁵ ¹⁰⁻¹⁴ Devāḥ (B).

46-47 Aśvinau :

⁴⁶ ⁵ also Āditya (Yāska : B)^h.

48-49 Uṣas.

50 Sūrya :

⁶ Varuṇa^h (dyubhakti),¹¹⁻¹³ rogn-ghna (tr̥ca),¹³⁻¹⁴ dvīśaddvesaḥ.

51-57¹ [not stated].

58 Jātavedas^j.

59 Vaiśvānara.

60 Agni.

61-63 Indra.

64 Marutāḥ.

65-73 Agni.

Khilas (eleven) :

^{1-4, 6-11} (*śaśval dhi vām*) Aśvinau,⁵ (*imāni* = viii. 59)^k, Indra-Varuna.

74-79 Agni.

⁷⁹ ¹⁻³ Agni madhyama.

80-84 Indra.

⁸⁰ ¹⁶ Dadhyañc, Manu, Atharvan¹ (*nipātitāḥ*).

85-88 Marutāḥ.

89-90 Viśve devāḥ.

⁸⁹ ^{1,2,8-9} Devāḥ^m, ¹⁰ Aditi.

91 Soma.

92 Uṣas :

¹⁶⁻¹⁸ Aśvinau.

93 Agni with Soma.

94 Jātavedasⁿ :

⁸⁻¹⁰ Devāḥ, ¹⁶⁻¹⁸ Agni or the six deities mentioned (Mitra-Varuṇa, Aditi, Sindhu, Pr̥thivī, Dyu).

95 Agni Auṣasa^o.

96 Agni Dravīṇodas^p.

97 Agni Śuci.

98 Agni Vaiśvānara.

99 Jātavedas.

^a Not specified in Sarv. ^b *Vaiśvadevi*,
Sarv. *daivi*. ^c Simply Indra, Sarv. ^d See
note ^b on iii. 101. ^e No reference to Soma
in Sarv., Prajāpati Hariścandra appearing
instead: see note on iii. 101. ^f No men-
tion of Viśve devāḥ in Sarv. ^g The text
(iii. 111) does not expressly state which two
stanzas; Sarv. : *ādyo dv̥caḥ*. ^h No refer-
ence to this stanza in Sarv. ⁱ See note ^d

on iii. 114. ^j Agni, Sarv. ^k Omitted in
its usual place: see note ^a on vi. 86. ^l No
reference to this stanza in Sarv. ^m There
is no reference to these stanzas in
Sarv. ⁿ Agni, Sarv. ^o Or Agni, Sarv.
^p This and the following three deities are
identical with those stated in the Sarv.; but
Śadguruśīya (on i. 95) would supply 'or
Agni' in these four cases (96-99) from i. 95.

100-104 Indra ^a.
 105-107 Viśve devāḥ.
 108-109 Indra-Agni.
 110-111 R̥bhavah.
 112 Aśvinau:
 ^{1a} Dyāvapṛthivyau, ^{1b} Agni.
 113 Rātryuṣasau ^b.
 114 Rudra.
 115 Sūrya.
 116-120 Aśvinau.
 120 ¹² duḥsvapnanāśinī.
 121 Indra; Viśve devāḥ in the Svaramāns ^c.
 122 Viśve devāḥ.
 123-124 Uṣas.
 125 Praise of Svanaya Bhāvayavya's gifts.
 126 ¹⁻⁵ Bhāvayavya, ⁶⁻⁷ jāyāpatyoh sampravādah ^d.
 127-128 Agni.
 129-133 Indra.
 129 ^e Indu.
 132 ^f Indra-Parvata ^e.
 134 Vāyu.
 135 ^{1-3.9} Vāyu, ⁴⁻⁸ Indra-Vāyu.
 136 ¹⁻⁵ Mitra-Varuṇa, ⁶⁻⁷ Dyu and the other deities mentioned.
 137 Mitra-Varuṇa.
 138 Pūṣan.
 139 Viśve devāḥ:
 ¹ Viśve devāḥ, ² Mitra-Varuṇa, ³⁻⁵

Aśvinau, ⁶ Indra, ⁷ Agni, ⁸ Marutah, ⁹ Indra-Agni; or the seer praises the Rishis or himself, Indra-Agni being incidental ^f; ¹⁰ Brhaspati, ¹¹ Devāḥ ^g.
 140-141, 143-144 Jātavedas ^h.
 142 Āpriyāḥ:
 ¹³ Indra.
 145-150 Agni.
 151-153 Mitra-Varuṇa.
 151 ⁱ Mitra.
 152 ⁶ Aditi or Agni; Aditi = Agni (Śaunaka) ⁱ.
 154-156 Viṣṇu.
 155 ¹⁻³ Indra-Viṣṇu.
 157-158 Aśvinau.
 159-160 Dyāvapṛthivyau.
 161 R̥bhavah.
 162-163 Medhyasya gāvasya sampravādah.
 163 ¹⁰ also many and various steeds ⁱ.
 164 ¹⁻⁴¹ Viśve devāḥ (B), ⁴⁶⁻⁴⁷ Sūrya (B), ⁵² Sarasvat or Sūrya (B) ^j.
 165 Mārutaindraḥ sampravādah ^k: Mārutah deity in ^{1-2.4-6.8.10-15}, Indra in ^{3-5.7.9}.
 166-168 Marutah.
 167 ¹ Indra.
 169 Indra.
 170 ²⁻⁴ Indra, ¹⁻³ Agastya ¹.

^a Sarv. on i. 101 adds ādyā garbhaśrāvīny upaniṣat. ^b According to the Sarv. the whole hymn is to Uṣas only, except 1^{ed} in which Rātri is associated with her: uṣasyam; dvitiyo 'rdharco rātrēś ca. ^c See note on iii. 141. Sarv.: Indra or Viśve devāḥ.

^d Bhāvayavyaromaśayor dampatyoh sampravādah, Sarv. ^e Sarv.: ^{6ab} Indra-Parvata. ^f There is no reference in the Sarv. to the Rishis or the self-praise of the seer.

^g Viśve devāḥ, Sarv.

^h Agni, Sarv.

ⁱ There is no reference to this stanza in Sarv. ^j Various other deities are mentioned as addressed in this hymn, but they are not assigned to specific stanzas, as is done by Sarv. for the last eleven. ^k Sampravādo 'gastyendramarutām, Indra Marutvat being the deity, and the last triplet being spoken by Agastya, Sarv.

^l No statement about ^b; indrāgastyayoh sampravāda aindrah,

171-172 Marutah.

171 ³⁻⁶ Indra Marutvat (B).

173-178 Indra.

179 Dialogue : ¹⁻² Lopāmudrā speaks,
³⁻⁴ Agastya, ⁵⁻⁶ a Brahmacā-
rin.

180-184 Aśvinau.

185 Dyāvāpr̥thivyau.

186 Viśve divaukasah (=devāḥ).

187 Anna.

188 Āpriyah.

189 Agni.

190 Br̥haspati.

191 Upaniṣat :

apāṁ ṛṇānam̄ sūryasya stutiḥ kecīt ;
tad vā viṣaghnam̄ ^a.

Mandala ii.

1 Agni.

2 Jātavedas ^b.

3 Āpriyah.

4-10 Agni.

11-22 Indra.

23-26 Brahmanaspati ; Br̥haspati
where that form of the name
appears.24 ¹² Indra-Brahmanaspati.27 Ādityāḥ : Mitra-Varuṇa, Dakṣa,
Aṃśa, Tuvijāta, Bhaga, Arya-
man ^c.

28 Varuna :

¹⁰ Duḥsvapnādyaprāṇāśinī.

29 Viśve devāḥ.

30 Indra :

⁶ Indra-Soma, ^{8ab} Vāc madhyamā ^d,⁹ Br̥haspati, ¹¹ Marutah.

31 Viśve devāḥ.

32 ¹ Dyāvāpr̥thivyau, ²⁻³ Indra or
Tvāstr, ⁴⁻⁵ Rākā, ⁶⁻⁷ Siṇivālī, ⁸ Six
goddesses, Guṅgū, &c. ^e

33 Rudra :

¹¹ ṛṣir mṛgam astaut ^f.

34 Marutah.

35 Apāṁ napāt.

36-37 Rtavah.

38 Savitṛ.

39 Aśvinau.

40 Soma-Pūṣan :

⁶ also Aditi ^g.41 ¹⁻² Vāyu, ³ Indra-Vāyu, ⁴⁻¹⁸ (five
triplets to) the Praüga deities ^h,
¹⁰ Havirdhāne; Agni incidental ⁱ,
²⁰ Dyāvāpr̥thivyau, ²¹ Havirdhā-
ne ^j.42-43 Indra in the form of a ka-
piñjala.

Sarv., where ⁴ is stated to be optionally spoken by Indra. According to the Āṛṣā-nukramaṇī, Indra is Rishi of ^{1,3}, Indra and Agastya, or Indra or Agastya, of ⁴. ^a There is no reference in the Sarv. to its being viṣaghnā. ^b Agni, Sarv. ^c The individual names are not stated in the Sarv.

^d Sarasvatī, Sarv. ^e Liṅgoktadevatāḥ, Sarv.

^f No reference to this in the Sarv. ^g Only in the second hemistich, Sarv. ^h See

Mandala i. 2-3. ⁱ The third pāda optionally to Agni, Sarv.

^j 19-21 Dyāvāpr̥thivyau or Havirdhāne, Sarv. (cp. Saḍ-guruśiṣya).

Māndala iii.

1 Agni.
 2-3 Vaiśvānara.
 4 Āpryah.
 5-6 Agni :
 Dyāvāprthivyan, Uṣasah, Āpah,
 Devāh, Pitarah, Mitrah (nipāti-
 tah)^a.
 7-29 Agni :
 8 1-5 Yūpa, in the rest Yūpāh, ⁸ Viś-
 ve devāh^b, ¹¹ vraśanī.
 12 Indra-Agni.
 20 1-5 Viśve devāh.
 22 ⁴ Dhiṣṇyā Agnayah^c.
 25 ⁴ Agni-Indra.
 26 1-3 Vaiśvānara, ⁴⁻⁶ Marutah^d,
 ⁹ Gurustavah^e.
 27 ¹ R̄tvayah^f.
 29 ⁵ R̄tvijah^g.
 30-53 Indra.

33 Dialogue of Viśvāmitra and the
 rivers :
 1-3.5.7-9.11-13 Nadyah, ^{4-6.8.10} Viśvā-
 mitra, ^{6.7} the two deities praised
 [i. e. Indra and Savitṛ] are in-
 cidental^h.
 53 ¹ Indra-Parvataⁱ, ¹⁵⁻¹⁶ Vāc^j, ¹⁷⁻²⁰
 anaso 'ngāni, ²¹⁻²⁴ Vasiṣṭha-
 dveśīnyah.
 54-57 Viśve devāh.
 58 Aśvinau.
 59 Mitra :
 ⁸ Viśve devāh (B)^k.
 60 Ṛbhavah :
 ⁵⁻⁷ Indra and Ṛbhavah, ³⁻⁴ Indra
 incidental (B)^k.
 61 Uṣas.
 62 1-3 Indra-Varuṇa, ⁴⁻⁶ Br̄haspati,
 ⁷⁻⁹ Pūṣan, ¹⁰⁻¹² Savitṛ, ¹³⁻¹⁵ Soma,
 ¹⁶⁻¹⁸ Mitra-Varuṇa.

Māndala iv.

1-15 Agni :
 1 2-4 Agni, or Agni and Va-
 runa^l.
 13-14 liṅgoktadaiवता (eke).
 15 ⁷⁻⁸ Somaka, ⁹⁻¹⁰ Aśvinau.

16-32 Indra :
 26 1-3 Self-praise of the seer as if
 Indra^m, ⁴⁻⁷ Śyenastuti.
 27 1-5 Śyenastutiⁿ.
 28 Indra and Soma^o.

^a Anyāśām api nipāto dr̄ṣyate, Sarv.
 b Yūpāh or Viśve devāh, Sarv. ^c Purī-
 syebhyo 'gnibhyah, Sarv. ^d Sarv.: māru-
 tas (tr̄caḥ), which Śaḍgurūsiṣya explains by
 dvitīyasya (tr̄casya) māruto 'gniḥ. The deity
 of ⁷⁻⁸ would be Agni only according to the
 BD., but according to the Sarv. it is alter-
 natively in praise of the Ātman: ātmastutir vā
 pūrvātmagītā (agnih parame brahma vā, Śaḍg.).
^e Upādhyaśastutih, Sarv. ^f R̄tavyā vā,

Sarv. ^g R̄tigbhyo vā, Sarv. ^h 4.6.8.10
 spoken by the rivers, ^{6.7} in praise of Indra,
 Sarv. ⁱ The stanza is not specified, but
 the first is doubtless meant. ^j Vāc sasar-
 parī, Sarv. ^k No statement in the Sarv.
^l Sarv.: 2-5; cp. note^a on iv. 128. ^m Sarv.:
 indram ivātmānam r̄sis tuṣṭāvendro vātmānam.
ⁿ Sarv.: ⁵ Indra or Śyena (Śaḍg.). ^o Indra
 or Indra-Soma, Sarv.

30 ⁹⁻¹¹ Uṣā madhyamā (Śākaṭā- yana), ²⁴ Bhaga, Pūṣan, Arya- man ^a .	48 Vāyu.
31 ¹⁵ Sūrya (Āśvalāyana: b) ^b .	49 Indra-Bṛhaspati.
32 ²³⁻²⁴ Indra's two steeds (haryo stutih).	50 Bṛhaspati : ⁷⁻⁹ purodhātulī karmaśamsā ^d , ¹⁰⁻¹¹ Indra-Bṛhaspati.
33-37 Ṛbhavah.	51-52 Uṣas.
38-40 Dadhikrā.	53-54 Savitṛ.
38 ¹ Dyāvāprthivyau.	55 Viśve devāḥ.
40 ⁵ Agni, Vāyu, Sūrya; Sūrya ^b (Aitareya Brāhmaṇa: b).	56 Dyāvāprthivyau.
41-42 Indra-Varuṇa ^c .	57 ¹⁻³ Kṣetrapati, ⁴ Śuna, ⁵ Śunāśi- rau, ⁶⁻⁷ Sītā, ^{8-a} Kṛṣi, ^{8-b} Kṛṣijīvā manusyāḥ, ^{8-c} Parjanya, ^{8-d} Dha- na ^e . Or the whole hymn praises agriculture (Kṛṣi) ^f .
43-45 Aśvinau.	
46 ¹ Vāyu, ²⁻⁷ Indra-Vāyu.	
47 ¹ Vāyu, ²⁻⁴ Indra-Vāyu.	

Maṇḍala v.

1-4 Agni ^g .	42 ³ Savitṛ (Śaunaka), ⁷⁻⁹ Bṛha- spati, ¹⁰ Marutah, ¹¹ Rudra,
5 Āpriyah.	¹⁴ Ilaspati (Śākapūni), Parjanya-
6-28 Agni.	Agni (Gālava), Pūṣan (Yūṣka),
26 ⁹ Viśve devāḥ.	Indra (Śaunaka), Vaiśvānara
27 ⁶ Indra-Agni.	(Bhāguri), ¹⁵ Marutah, ¹⁸ Aśvi- nau ^k .
29-40 Indra.	
29 ^{9-a} Uśanā.	43 ³ Vāyu, ⁴ Soma, ⁵ Indra, ⁶ Agni,
31 ^{8-d} Uśanā ^h , ⁹ Indra and Ku- tsa.	⁷ Gharma, ⁸ Aśvinau, ⁹ Vāyu and
40 ⁵⁻⁹ Atriñām karma kīrtyate ⁱ .	Pūṣan: ^{10-a-b} Agni, ^{10-c-d} Divauka- sah, ¹¹ Vāc madhyamā, ¹² Bṛha- spati ^l .
41-51 Viśve devāḥ.	
41 ¹⁹ Ilā ^j .	

^a No reference to this stanza in Sarv.
^b Sūrya only, Sarv. ^c 42 ¹⁻⁶ Self-praise
of Trasadasyu, Sarv. ^d No reference to
this triplet in Sarv. ^e Sarv.: ⁸ Śunū-
śirau. ^f No reference to this in Sarv.
^g Aufrecht in his index, RV.², p. 477, states
'Marutah, Rudra und Vishṇu' to be the
deities of v. 3 ³. Though these three
names occur in that stanza, there is no

mention of them in the BD. or the Sarv.
^b Sarv.: ^{8-c} Indra or Kutsa, ^{8-d} Indra or
Uśanā. ⁱ Sarv.: ⁶ Sūrya, ⁶⁻⁹ Atri (because
his deed is praised): cp. Sadg. ^j No
mention of this stanza in Sarv. ^k Of
all these individual deities the only one
specified in the Sarv. is Rudra. ^l None
of these individual deities are mentioned
in Sarv.

44 ¹ Soma, or Devāh, or Indra, or Prajāpati, ⁴ Vāyu, ³ Āditya ^a .	81-82 Savitṛ.
46 ⁷⁻⁸ Devapatiṇyah.	82 ⁴ duḥsvapnanāśinī (B) ^b .
51 ⁴⁻⁶⁻⁷ Indra-Vāyu, ⁵ Vāyu ^a .	83 Parjanya.
52-61 Marutah.	84 Pṛthivī madhyamā ^e .
56 ⁸ Rodasī (sing.) ^b .	85 Varuna.
57 ¹ Rudrah ^c .	86 Indra-Agni.
60 ⁸ Terrestrial and Middle Agni with the Marutah.	87 Marutah, with incidental mention of Viṣṇu ^f .
62-72 Mitra-Varuna.	Khila 1: Śrīsūktam; Agni incidental.
73-78 Aśvinau.	Khila 2: Prajāvat.
78 ⁵⁻⁹ garbhārtham upaniṣatstutiḥ ^d .	Khila 3: Jīvaputra.
79-80 Uṣas.	Khila 4 (<i>samsravanti</i>): payasvinyah.

Maṇḍala vi.

1-6 Agni.	47 ¹⁻⁵ Soma; or Indra with incidental Soma (B) ^k , ^{20a} Devāh,
7-9 Agni Vaiśvānara.	^{20b} Bhūmi, ^{20c} Brhaspati, ^{20d} Indra, ²²⁻²⁵ Dānastuti of Abhyāvartin and Sārñjaya ¹ , ^{26a} Bhāvavṛttam ^m , ²⁶⁻²⁸ rathābhimirasa-
10-16 Agni.	nāḥ, ^{29-31ab} dundubheḥi samstavaḥ, ^{31cd} Indra ⁿ .
17-27 Indra:	48 Trṇapāṇikam Pṛśnisūktam: ¹⁻¹⁰
21 ^{9,11} Viśve devāḥ.	Agni, ¹¹⁻¹³ Marutah, ^{14,15} Marutah or Adityāḥ or Viśve devāḥ ^o ,
27 ⁸ Dānastuti of Abhyāvartin and Sārñjaya ^g .	¹⁶⁻¹⁹ Pūṣan, ^{20,21} Marutah, ²² Dyu-Bhū or Pṛśni ^p .
28 Gavām stutiḥ, ^{2,8d} Indra ^h .	
29-46 Indra:	
37 ³ Vāyu and Indra ⁱ .	
44 ²²⁻²⁴ Soma; according to some, Indra (B) ^j .	
Khila (cakṣuh: B): śarīra.	
45 ³¹⁻³³ Br̥bustutiḥ.	

^a No individual deities are mentioned in Sarv. ^b No reference to this stanza in Sarv. ^c There is no reference to this stanza in the Sarv., but the whole hymn is stated to be addressed to the Maruts or the Maruts and Agni. ^d *Antyāḥ pañca garbhāśrāviny upaniṣat*, Sarv. ^e Simply Pṛthivi, Sarv. ^f No reference to Viṣṇu in Sarv. ^g *Cāyamānasyābhāvartino dānastutiḥ*, Sarv. ^h Sarv.: ^{2,8d} Gūvali or Indra. ⁱ No reference to this stanza in Sarv. ^j No reference to this triplet in

Sarv. ^k Soma only, Sarv. ^l The number of the dānastuti stanzas (22-25) is not stated in the BD. (v. 140), while the Sarv. makes no mention of Abhyāvartin. ^m No reference to this in Sarv. ⁿ There is no statement as to the deity (Indra) of ^{6-19,21} (see note on BD. v. 109). In Sarv. the deity results from the paribhāṣā *anādeśe tv indro devatā*. ^o Sarv.: ^{11,12} Marutah, ¹³⁻¹⁵ Marutah or liṅgoktadevatāḥ. ^p Or Maruts, Sarv.; but this is probably an interpolation: see note on RV. vi. 48 in Sarv.

49–52 Viśve devāḥ :

49² Agni, ⁴ Vāyu, ⁵ Aśvinau, ⁷ Vāc,
⁸ Pūṣan, ⁹ Tvaṣṭṛ, ¹⁰ Rudra, ^{11.12}
 Marutah, ¹³ Viṣṇu ^a.
 50⁵ Rodasī, ⁶ Indra, ⁸ Savitṛ, ⁹ Ag-
 ni, ¹⁰ Aśvinau ^a.
 51^{1.2} Sūrya ^b.
 52¹⁶ Agni-Parjanya ^b.

53–56 Pūṣan :

55² Rudra according to some (B) ^b.
 57 Indra-Pūṣan.
 58 Pūṣan.
 59–60 Indra-Agni.
 61 Sarasvatī.
 62–63 Aśvinau.
 64–65 Uṣas.
 66 Marutah.
 67 Mitra-Varuṇa.
 68 Indra-Varuna.

69 Indra-Viṣṇu.

70 Dyāvāprthivyau.
 71 Savitṛ.
 72 Indra-Soma.
 73 Bṛhaspati.
 74 Soma-Rudra.

75 Yuddhopakaraṇam, samgrāmāñ-
 gāni :

1 yoddhā varmī^c, ² dhanuh, ³ jyā,
⁴ ārtnī, ⁵ isudhiḥ, ^{6ab} sāratih, ^{6cd}
 rāśmayah, ⁷ aśvāḥ, ⁸ ayudhāgāram^d,
⁹ rathagopāḥ, ¹⁰ rāṇadevatāḥ^e, ¹¹
 iṣuh^f, ¹² kavacah^f, ¹³ kaśāg¹⁴,
 has-
 trāṇam^h, ^{15a} digdha iṣuh^h, ^{16b} ayo-
 mukhī, ^{15cd} Vāruṇam astram, ¹⁶
 dhanurmukta iṣuhⁱ, ¹⁷ yuddhādiḥ,
¹⁸ kavacasya badhyataḥ stutih, ¹⁹
 yuyutsuh^j, ^{19d} ātmana (ṛṣer) aśi-
 saḥ^j.

Maṇḍala vii.

1 Agni.
 2 Āpryah.
 3–17 Agni :
 5, 6, 13 Vaiśvānara.

18–32 Indra : Marutah incidental ^k.
 18^{22–25} Dānastuti of Paijavana.
 32¹⁰ the same ^l.
 33 Indra hymn or dialogue of Vasiṣṭha and Agastya^m with their sons

and with Indra.

34–37 Viśve devāḥ :34¹⁶ Ahi, ¹⁷ Ahi budhnya ⁿ.38 Savitṛ :^{1cd} (B)^o, ^{5c} Ahi^o, ^{6cd} Bhaga^p, ^{7.8}
 vajinah.39–43 Viśve devāḥ :41^{2–6} Bhaga, ⁷ Uṣas, or a prayer
 for the seers ^q.

^a None of these individual deities are mentioned in Sarv. ^b No reference to this in Sarv. ^c Varma, Sarv.
^d Ratha, Sarv. ^e Liṅgoktadevatāḥ, Sarv. ^f Iṣavah, Sarv. ^g Pratoda, Sarv. ^h Hastaghna, Sarv. ⁱ Sarv. : 15.16 iṣavah. ^j 17–19 liṅgoktadevatāḥ, samgrāmāśiḥ, Sarv. ^k No reference

to the Maruts in Sarv. ^l No reference to this stanza in Sarv. ^m There is no reference to Agastya in the Sarv. (samstavao Vasiṣṭhasya saputrasyendreṇa vā sapuṇādah).
ⁿ Sarv.: 17ab only. ^o No reference to this pūda in Sarv. ^p Sarv.: 6cd Savitṛ or Bhaga. ^q Sarv.: ¹ liṅgoktadevatāḥ, ⁷ Uṣas.

44 Dadhikrā:
 ¹ devatāḥ parikīrtitāḥ ^a.

45 Savitr.

46 Rudra.

47 Āpaḥ.

48 ¹⁻³ Rbhavah, ⁴ Viśve devāḥ or Rbhavah.

49 Āpaḥ.

50 ¹ Mitra-Varuṇa, ² Agni, ³ Viśve devāḥ, ⁴ Nadyah.

51-52 Ādityāḥ.

53 Rodasī (= Heaven and Earth).

54 Vāstospati.

55 ¹ Vāstospati, ²⁻⁸ prasvāpinyāḥ.

56-59 Marutāḥ.

59 ¹² Tryambaka ^b.

60-66 Mitra-Varuṇa:

 60 ¹ Sūrya, ⁵ Aryaman, Mitra-Varuṇa (B)^c.

 62 ¹⁻³ Sūrya.

 63 ^{1-5ab} Sūrya.

 66 ⁴⁻¹³ Ādityāḥ or Savitr, Aditi, Mitra, Varuṇa, Aryaman, Bhaga (B)^d, ¹⁴⁻¹⁶ Sūrya (B), ¹⁶ eakṣuh (sūryasya): a prayer (B)^e.

67-74 Aśvinau.

75-81 Uṣas:

 76 ^{1ab} Madhyama (Agni: B)^f.

82-85 Indra-Varuṇa.

86-89 Varuṇa.

90-92 Vāyu.

 90 ⁵⁻⁷, 91 ^{2,4-7}, 92 ² Indra-Vāyu (B).

93-94 Indra-Agni.

95-96 Sarasvatī.

 95 ³, 96 ⁴⁻⁶ Sarasvat.

97 Br̥haspati:

¹ Indra, ^{3,9} Indra and Brahma-ṇaspati, ¹⁰ Indra and Br̥haspati.

98 Indra ^g.

99-100 Viṣṇu.

 99 ⁴⁻⁶ also Indra.

101-102 Parjanya.

103 Frogs.

104 Indra - Soma^h (rākṣoghnām):

⁹ Soma, ¹⁰ Agni, ¹¹ Viśve devāḥ,
^{12,13} Soma, ¹⁴ Agni, ¹⁶ Indra, ¹⁷ Grāvāṇal, ¹⁸ Marutāḥ, ¹⁹⁻²² Indra, ²³ ātmāna (ṛṣer) uśihⁱ, ²⁴ Indra^j.

Maṇḍala viii.

1-4 Indra:

 1 ³⁰⁻³³ Dānastuti of Āsaṅga, ³⁴ Āsaṅga.

 2 ^{41,42} Dānastuti of Vibhindu.

 3 ²¹⁻²⁴ Dānastuti of Pākasthāman.

4 ¹⁵⁻¹⁸ Pūṣan (Śākatāyana), ^{15,16} Indra, ^{17,18} Pūṣan (Gūlava)^k, ¹⁹⁻²¹ Dānastuti of Kuruṅga.

5 Aśvinau:

^{37cd-39} Dānastuti of Kaśu.

^a Lingotadevatāḥ, Sarv. ^b Raudrī mytyuvimocanī, Sarv.

^c No reference to this stanza in Sarv. See note on vi. 7.

^d No reference to individual deities in Sarv.

^e No reference to this statement about stanza 16 in Sarv. ^f No reference to this stanza in Sarv. ^g Sarv. adds: ukt-

devatāntyā, i.e. Indra and Br̥haspati are its deities (98 ⁷ being = 97 ¹⁰). ^h The eighth stanza is by implication meant to be addressed to Indra-Soma; Sarv.: Indra only.

ⁱ Sarv.: ^{23ab} only, ^{23cd} Pṛthivī and Antarikṣa. ^j In ⁸ and ¹⁵ the seer utters a curse. ^k Sarv.: ¹⁵⁻¹⁸ Indra or Pūṣan.

6 Indra :	(B) ¹ , ⁵⁻⁹ dām patī (B), ¹⁰ āśīḥ (B) ^k ,
³⁰ Agni Vaiśvānara (Śākapūṇi and Mudgalā) ^a , ⁴⁶⁻⁴⁸ Dānastuti of Tirindira.	¹¹⁻¹² Pūṣan (B), ¹³ Mitra, Aryaman, Varuṇa : Ādityāḥ (B), ¹⁴ Agni, ¹⁵⁻¹⁸ yajvan (B).
7 Marutāḥ.	32-34 Indra :
8-10 Aśvinau.	33 ¹⁹ Indra addressed by a Dānavī ¹ .
11 Agni.	35 Aśvinau.
12-17 Indra :	36-37 Indra.
17 ¹⁴⁻¹⁶ Vāstoṣpatī ^b .	38 Indra-Agni.
18 Ādityāḥ :	39 Agni.
^{4-6,7} Aditi ^c , ⁸ Aśvinau, ^{9a} Agni, ^{9b} Sūrya, ^{9c} Anila ^d .	40 Indra-Agni.
19 ³⁴⁻³⁵ Varuṇa, Aryaman, Mitra ^e , ³⁶⁻³⁷ Trasadasyu.	41-42 Varuṇa :
20 Marutāḥ.	42 ⁴⁻⁶ Aśvinau.
21 Indra :	43-44 Agni.
¹⁷⁻¹⁸ Dānastuti of Citra.	45 ^{m-46} Indra :
22 Aśvinau.	46 ⁴⁻⁵ Mitra, Aryaman, Marutāḥ ⁿ (B), ²¹⁻²⁴ Dānastuti of Kāñīta Pr̥thuśravas, ^{25-28,32} Vāyū.
23 Agni.	47 Ādityāḥ :
24 Indra :	⁹ Aditi ¹ , ¹⁴⁻¹⁸ also Uṣas.
²⁸⁻³⁰ Uṣas ^f .	48 Soma.
25 ¹⁻⁹ Mitra-Varuṇa, ¹⁰⁻²¹ Viśve devāḥ ^g , ²²⁻²⁴ Dānastuti of Varuṇa ^h .	49-56 Indra :
26 Aśvinau :	54 ³⁻⁴ bahudaivata (pragñatha) ^o .
²⁰⁻²⁵ Vāyū.	55-56 Dānastuti of Praskanya.
27-31 Viśve devāḥ.	56 ⁵ Agni, ^{5d} Sūrya ^p .
29 Pr̥thakkarmastuti :	57-58 ^q [not stated].
¹ Soma, ² Agni, ³ Tvaṣṭṛ, ⁴ Indra,	59 [mentioned as a khila after i. 73].
⁵ Rudra, ⁶ Pūṣan, ⁷ Viṣṇu, ⁸ Aśvinau, ⁹ Mitra-Varuṇa, ¹⁰ Atrayah ⁱ .	60 Agni (A).
31 ijyā :	61-66 Indra (A) :
^{1,2} Śakra, yajatāṁ pati (B), ³⁻⁴ yajvan	65 ¹⁰ Devāḥ (Bhāgurī) ^r , ¹⁰⁻¹² Viśve devāḥ ^s (Yāska).
	67 Ādityāḥ : ¹⁰⁻¹² Aditi ^t .

^a No reference to this stanza in Sarv.^b No reference to this hemistich in Sarv.^c No mention of these three stanzas in Sarv.^d Sarv. does not assign these three to the successive pādas of the stanza. ^e Ādityāḥ, Sarv. ^f Sarv.: Dānastuti of Varuṇa-Sau-śīmṇa, and no reference to Uṣas. ^g Sarv.:10-12 only, ¹³⁻²⁴ Mitra-Varuṇa. ^h Noreference in Sarv. to a Dānastuti. ⁱ Nodetails given in Sarv. ^j Sarv.: 1-4 ijyā-^k Sarv.: staro yajamānayaprasāpsā ca.10-18 dām patyor āśīṣak, without further details. ^l No reference to this stanza in Sarv. ^m 45 ¹ Agni and Indra, Sarv.ⁿ There is no reference to these two stanzas in Sarv. ^o Viśve devāḥ, Sarv. ^p Sarv.:5 Agni and Sūrya. ^q 58 is not mentioned in Sarv. ^r This stanza is not mentioned in Sarv. ^s These stanzas are not mentioned in Sarv.

68-70 Indra:	85-87 Aśvinau.
68 ¹⁴ R̄tavah, ¹⁵⁻¹⁹ Dānastuti of R̄ksa and Aśvamedha ^a .	88-93 Indra: 93 ³⁴ R̄bhavah ^f (ārbhavī: B).
69 ^{11ab} Indra, Agni, Viśve devāḥ ^b , ^{11cd.12} Varuṇa.	94 Marutah.
71-72 Agni:	95-100 Indra:
72 haviṣām̄ stutiḥ payahpaśvoṣa- dhīnām̄ ca ^c .	96 ¹³⁻¹⁵ Indra, Marutah, Bṛhas- pati: Indra (Śaunaka), Indra- Bṛhaspati (Aitareya Brāhmaṇa): (B) ^g .
73 Aśvinau.	100 ⁴⁻⁵ Indra ātmānam̄ tuṣṭāvā ^h , 8 Suparṇa ⁱ , ⁹ Vajra ⁱ , ¹⁰⁻¹¹ Vāc.
74 ¹³⁻¹⁴ Agni:	101 ¹⁻⁴ Mitra-Varuṇa, ^{5ab} also Arya- man ^j , ^{5d.6} Ādityāḥ, ⁷⁻⁸ Aśvinau, ⁹⁻¹⁰ Vāyū, ¹¹⁻¹² Sūrya, ¹³ Uṣas or candraśuryayoh prabhā ^k , ¹⁴ Pava- māna ^l , ¹⁵⁻¹⁶ Go.
74 ¹³⁻¹⁴ Self-praise of the seer; also Dānastuti of Śrutarvan (B), ¹⁵ Pa- ruṣṇī ^d .	102-103 Agni: 103 ¹⁴ Agni madhyama, with Ma- rutah and Rudrāḥ ^m .
76-78 Indra.	
79 Soma.	
80-82 Indra:	
80 ¹⁰ Viśve devāḥ ^e .	
83 Devāḥ ^e .	
84 Agni.	

Maṇḍala ix.

Soma Pavamāna is the deity of this
Maṇḍala.

5 Āpryah.

66¹⁹⁻²¹ Agni.

67¹⁰⁻¹² Pavamāna and Pūṣanⁿ,²³⁻²⁴
Agni,²⁵ Savitṛ^o,²⁶ Agni and

Savitṛ^p,²⁷ Viśve devāḥ^q,²⁹ Agni^r,
³¹⁻³² svādhyāyādhyetṛṣamstavah.

73 Agni Rakṣohan^s.

83 Gharmasam̄stavah^t.

87^{3b} R̄bhu (B)^u.

112 Indra^v.

^a Sarv.: ¹⁴⁻¹⁹ Dānastuti of R̄ksa and
Aśvamedha, without any mention of R̄tavah.

^b Sarv.: Viśve devāḥ only. ^c Agni or
haviṣām̄ stuti only, Sarv. ^d Sarv.: ¹³⁻¹⁵

Dānastuti of Śrutarvan only. ^e 80¹⁰
Devāḥ, 83 Viśve devāḥ, Sarv. ^f Aindrār-
bhavī, Sarv. ^g ^{14d} Marutah,¹⁵ Indra and

Bṛhaspati, Sarv. ^h Indra ātmānam̄ astaut,
Sarv. ⁱ No reference to this stanza in
Sarv. ^j No reference to Aryaman in

Sarv. ^k Uṣas or Sūryaprabhā, Sarv.

^l The B MSS. state that according to the
Aitareya Āraṇyaka^{14ab} is addressed to Agni,
^{14c} to the Sun, and ^{14d} to the Middle Agni.

^m Simply āgnimāruti, Sarv. ⁿ Pava-
māna or Pūṣan, Sarv. ^o Agni or Savitṛ,
Sarv. ^p Or Agni only, Sarv. ^q Or
Agni, Sarv. ^r No reference to this
stanza in Sarv. ^s No statement in
Sarv.

Maṇḍala x.

1-7 Agni.
 8 ¹⁻⁶ Agni, ⁷⁻⁹ Indra.
 9 Āpaḥ ^a.
 10 Dialogue of Yama and Yamī.
 11-12 Agni.
 13 Havirdhāne.
 14 Yama madhyama ^b:
 ^c Atharvānah, Bhṛgavah, Aṅgirasaḥ, Pitaraḥ ^e, ^f Pretāśiṣaḥ (B) ^d,
 ¹⁰⁻¹² Śvānau.
 15 Pitaraḥ.
 16 Agni kavyavāhana ^g.
 17 ^{1.2} Saranyū, ^{3ab} Pūṣan, ^{3c} Pūṣan or
 Agni, ^{3d} Agni ^f, ⁴⁻⁶ Pūṣan, ⁷⁻⁹
 Sarasvatī, ¹⁰ Āpaḥ, ¹¹⁻¹³ Soma ^g,
 ¹⁴ Āpaḥ.
 18 ¹⁻⁴ Mṛtyu, ⁵ Dhāṭṛ, ⁶ Tvaṣṭṛ, ⁷⁻⁹
 Mṛtyu, ¹⁰⁻¹³ Pr̥thivī ^h, ¹⁴ Āśiṣaḥ ⁱ.
 19 Gāval; according to some, Āpaḥ:
 ^{1ed} Agni-Soma, ² Indra and Agni
 incidental ^j, ⁶ Indra ^j.
 20-21 Agni.
 22-24 Indra:
 ²⁴ ⁴⁻⁶ Aśvinau.
 25 Soma.
 26 Pūṣan.
 27-29 Indra:

27 ¹⁵ Marutah, ¹⁶ Vajra, ^{17ab} Agni,
 Indra, Soma, ^{17cd} Parjanya and
 Vāyu, ¹⁸ Agni, ¹⁹ Sūrya, ^{20.21} In-
 dra and the bolt, ²² Indra's bow,
 ²³ Parjanya, Anila, Bhāskara, ^{23d}
 the last two only, ²⁴ Indra or
 Sūrya ^k.
 28 Dialogue of Indra and Seer: Indra
 is addressed in the odd stanzas.
 30 Āpaḥ:
 ^{3.4} Agni madhyama as Apām
 napāt ^l.
 31 Viśve devāḥ.
 32 Indra.
 33 ¹ Viśve devāḥ, ²⁻³ Indra, ^{4.5} Kuru-
 śrāvana Trāsadasayava, ⁶⁻⁹ Upa-
 maśravas.
 34 ^{1.7.9.12} Akṣaḥ, ¹³ Kṛṣi (A); the rest
 akṣanindā ^m.
 35-36 Viśve devāḥ:
 ³⁶ ¹²⁻¹⁴ Savitṛ (cke), ¹⁴ Savitṛ (Śau-
 naka, Yāska, Gālava) ⁿ.
 37 Sūrya:
 ⁶ incidental deities, ^{11.12} Viśve de-
 vāḥ ^o.
 38 Indra.
 39-41 Aśvinau.

^a The pratika of the hymn, āpaḥ, is men-
 tioned, but without a direct statement that
 it is addressed to the Waters. ^b Simply
 Yama, Sarv. ^c Liṅgoktadevatāḥ, Sarv.
^d Liṅgoktadevatāḥ or Pitaraḥ, Sarv.
^e Simply Agni, Sarv. ^f Whole of ³ ad-
 dressed to Pūṣan, Sarv. ^g Āpaḥ or Soma,
 Sarv. ^h Sarv.: ⁷⁻¹³ Pitṛmedhāḥ. ⁱ Pitṛ-
 medha or Prajāpati, Sarv. ^j No state-
 ment about this stanza in Sarv. ^k Non-

of these details are stated for this hymn in
 Sarv. ^l There is no statement about
 these two stanzas in Sarv., the whole hymn
 being simply described as addressed to
 Āpaḥ or Aponaptr. ^m Sarv. simply
 states regarding the whole hymn: akṣa-
 kṛṣipraśaṇī ca akṣakitavanindā ca. ⁿ No
 statement about these three stanzas in the
 Sarv. ^o No reference to stanzas ^{6.11.12}
 in Sarv.

42–44 Indra:
 44 ^{11ab} Br̄haspati ^a.
45–46 Agni:
 45 ^{12c} Dyāvāpr̄thivyanu, ^{12d} Viśve devāḥ ^a.
47 Indra Vaikunṭha.
48–50 Self-praise of Indra Vaikunṭha.
51–53 Dialogue of Agni and the Devāḥ ^b.
54–55 Indra:
 55 ⁵ Sun and Moon ^c.
56–57 Viśve devāḥ.
 57 ¹ Indra, ² Agni, ^{3–5} Manas, ⁶ Soma ^d.
58 Jīvāyṛtīḥ Subandhor manasa stava
 vā ^e.
59 ^{1–3} Nirṛti, ^{4ab} Soma, ^{4d} Nirṛti ^f,
 ^{5–6} Asunīti (Yāska: ^{6d} only), ⁷
 Bhū, Dyu, Soma, Pūṣan, Kha,
 Pathyā, Svasti ^g, ^{8–10} Rodasī
 (dual), ^{10ab} Indra ^h.
60 ^{1–4} Aikṣvāku, ⁵ Prayer for Aikṣvāku ⁱ,
 ⁶ Aikṣvāku, ⁷ Subandhor
 asum āhvayan ^j, ^{8–12} asya cetaso
 dhāraṇāya, ¹² labdhāsum pāṇi-
 bhīr aspr̄śān ^k.
61–66 Viśve devāḥ.
62 Aṅgirāśām stutih; ^{8–11} Manu Sā-
 varṇya ^l.

63 ¹⁵ Marutah, ¹⁶ Pathyā svasti ^m.
64 ⁵ Aditi ⁿ.
65 ⁵ Mitra-Varuṇa, ⁶ Vāc madhyamā,
 ¹² Aśvinau ^o.
66 ^{14,15} Vāc madhyamā and Manu (A) ^p.
67–68 Br̄haspati:
 67 ^{7od} Brahmaṇaspati (B) ^q.
69 Agni.
70 Āpriyah.
71 Jñāna.
72 Viśve devāḥ (B), ^{2ab} Br̄haspati (B) ^r.
73–74 Indra.
75 Rivers (sravantyah).
76 Grāvīnah.
77–78 Marutah.
79–80 Agni.
81–82 Viśvakarman.
83–84 Manyu.
Khila 1 (*mama vrate*): Viśve devāḥ.
Khila 2 (*ut*): Agni:
 ⁴ Mitra-Varuṇa, ⁷ Indra-Agni.
85 ¹ Sūryā, with Satya, Sūrya, R̄ta,
 Soma, ^{2–4} Soma, ⁵ Candramas ^s,
 ^{6–13} Sūryāyai bhāvavṛttam, ^{14,15}
 Aśvinau, ¹⁶ Sūrya ^t, ¹⁷ Viśvedevāḥ ^u,
 ¹⁸ Sūrya-Candramas ^v, ^{19ab} Sūrya,
 ^{19cd} Candramas ^w (^{18,19} Aśvinau :
 Aurnavābha), ²⁰ Sūryā, ^{21,22} Gan-

^a No reference to this hemistich in Sarv.^b The Sarv. apportions the speakers in 51–53.^c No reference to this stanza in Sarv.^d No details in Sarv.^e Mana-āvartanam, Sarv. ^f Sarv.: ⁴ Nirṛti and Soma.^g Liṅgoktadevatāḥ,Sarv. ^h Sarv.: ^{10ab} Dyāvāpr̄thiyau or Indra.ⁱ With the stanza *Indra kṣatrā*, but the deity is not expressly stated; Sarv.: Indra.^j Sarv.: *parābhīḥ = 7–11*.^k Sarv.: ^{labdhāsaṇīṇam aspr̄śān.}^l Sarv.: ^{1–6} Viśve devāḥ or Aṅgirāśām stutih, ⁷ Viśve devāḥ,^m Sarv.: ^{15,16} Sūvarṇer dānastutiḥ.

Pathyā svasti (no reference to the Maruts).

ⁿ No reference to this stanza in Sarv.^o In Sarv. 65 is simply *vaiśvadevam*.^p No reference to these two stanzas in Sarv.^q No reference to this pūda in Sarv.^r Sarv. simply states that the whole hymn is addressed to the Devāḥ. ^s Sarv.: ^{1–5} Soma.^t Sarv.: ^{6–16} simply Sūryūvivāḥ.^u Devāḥ, Sarv. ^v Soma and Arka, Sarv.^w Sarv.: ¹⁹ Candramas.

dharva Viśvāvasu, ²³ dāmpati,	100 Viśve devāḥ.
²⁴⁻²⁸ Vadhū ^a , ²⁹ Giving away of the bride's garment by the bride- groom, ³⁰ Husband forbidden to take the garment ^b , ³¹ yakṣmanā- śinī, ^{32.33} paripanthinah, ³⁴ Re- ceiver of the bridal dress, ³⁵ Bhā- vavṛtti, ³⁶ Dhanāśiṣah (B), ³⁷ Saṃ- yogāśiṣah (B), ³⁸⁻⁴⁷ Prayers for the married couple ^c , ⁴³ Prajāpati (B), ⁴⁵ Indra (B), ⁴⁸ (=khila) Br̥has- pati (B).	101 R̥tvikstutih ¹ .
86 Vṛṣkapi ^d .	102 Drughaṇa or Indra (Yāska), Viśve devāḥ (Śaunaka) ^m .
87 Agni ^e .	103 Indra:
88 The three Agnis (terrestrial, mid- dle, and celestial) ^f .	⁴ Br̥haspati (B), ¹² Apvā, ¹³ Indra or Marutāḥ.
89 Indra, ⁵ also Soma.	Khila 1 ⁿ : ¹ Marutāḥ.
90 Puruṣa.	Khila 2 ^o (brahma): ¹ Sūrya, ² Gharma, ³ Br̥haspati, ⁴ Savitṛ, ⁵⁻¹⁰ Sūrya- Candramas.
91 Agni.	104 Indra.
92-93 Viśve devāḥ.	105 Indra.
93 ¹⁴⁻¹⁵ rājñām dānastutih (B) ^g .	106 Aśvinau.
94 Grāvāh.	107 Prājāpatyā Dakṣinā; according to some dakṣinādātārah, ⁸⁻¹¹ Bhojāḥ ^p .
95 Dialogue of Purūrvavas and Urvaśi ⁱ .	108 ^{1-3.5.7.9} Saramā, ^{2.4.6.8-10.11} Paṇayāḥ.
96 Indra ^j .	109 Viśve devāḥ.
97 Oṣadhistavah.	110 Āpriyah.
98 ¹⁻³ Br̥haspati ^k , ⁴⁻⁷ Devāḥ, ⁸⁻¹² Agni.	111-113 Indra.
99 Indra.	114 Viśve devāḥ: eke: Devāḥ, Indra, Chandāṁsi, Agni madhyama ^q .
	115 Agni.
	116 Indra.
	117 Anna ^r .
	118 Agni Rakṣohan.

^a Sarv.: ²⁰⁻²⁸ nrñāṇi vivāhamantu ā āśiṣāś
ca. ^b Sarv.: ^{29.30} vadhuwāsaḥsaparśa-
mocanyau. ^c The Sarv. gives no details for
32-47, which would therefore be addressed to

Sūryā, the whole hymn being described as
a self-praise of Sūvitri Sūryā. ^d Dialogue
of Vṛṣkapi, Indrāṇī, and Indra, Sarv.

^e Agni Rakṣohan, Sarv. ^f Sūrya and
Vaiśvānara, Sarv. ^g No statement in

Sarv. ^h Grāvāṇah, Sarv. ⁱ The Sarv.
apportions the stanzas to the respective
speakers. ^j Sarv.: Indra's steeds (*hari-*
stutih). ^k The wording of the BD. here

is not explicit, but *rgbhīh* (viii. 7) I take—
kapīñjalanyāyena—to mean 'three,' in com-
bination with the contents of the hymn.
The Sarv. simply states that the whole hymn
is addressed to the Devāḥ). ^l Viśve devāḥ
or R̥tvikstutih, Sarv. ^m Sarv.: Indra or
Drughaṇa. ⁿ This khila of two stanzas,
beginning *asau*, is printed in Aufrecht's Rig-
veda, ii ², p. 682. ^o The Nākula hymn, to the
third stanza of which the *pratīka mahān*
refers. ^p Sarv. simply *Dakṣinā* *dakṣinā-*
dātārō vā. ^q No reference to this alternative
in Sarv. ^r *Dhanānnadēnapraśayṣā*, Sarv.

119 Laba.
 120 Indra:
 ^a Āptyāḥ incidental ^a.
 121 Prajāpati ^b.
 122 Agni.
 123 Vena.
 124 ¹⁻⁴ Self-praise of Agni, ⁵ Varuṇa,
 ⁶ Soma, ⁷⁻⁸ Varuṇa, ^{9ab} Soma,
 ^{9d} Indra ^c.
 125 Vāc ^d.
 126 Aryaman, Mitra, Varuṇa ^e.
 127 Rātri.
 128 Viśve devāḥ.
 Khila 1 (*namas te*): Vidyut.
 Khila 2 (*yāñ kalpayanti no 'rayah*):
 kṛtyānāśanam.
 Khila 3 (*āyugyam*): hiranyastutiḥ.
 129 Parameṣṭhin : bhāvavṛttam ^f.
 130 Bhāvavṛttam.
 131 Indra:
 ⁴⁻⁵ Aśvinau.
 132 Mitra-Varuṇa:
 ^{1ab} Dyu, Bhūmi, ^{1cd} Aśvinau.
 133-134 Indra.
 135 Dyusthāna Yama ^g.
 136 Keśinah.
 137 ¹ Devāḥ, ²⁻⁴ Vāta, ⁵ Viśve devāḥ,
 ^{6,7} Āpaḥ ^h.
 Khila (*bhūmih*): Lākṣā.
 138 Indra.
 139 ¹⁻³ Savitṛ, ⁴⁻⁶ self-praise of Gan-

dharva, Indra and Sūrya being incidental ⁱ.
 140 Agni (b).
 141 Agni and Viśve devāḥ ^j.
 142 Agni.
 143 Aśvinau.
 144 Indra.
 145 Bhāvavṛttam aupaniṣadāṁ sūktam: ¹⁻⁵ Saptaṇyanapanodikāḥ, ⁶ Patiṣamvananī ^k.
 146 Aranyakā.
 147-148 Indra.
 149 Savitṛ.
 150 Agni.
 151 Śraddhā.
 Khila 1: Medhāsūktam.
 Khila 2 (*ā sur etu*): Agni.
 152-153 Indra.
 154 Bhāvavṛttam.
 155 Alakṣmīghnam: ^{2,3} Brahmanas-pati, ⁴ Indra ¹, ⁵ Viśve devāḥ.
 156 Agni.
 157 Viśve devāḥ (Indra being the chief deity and the Viśve devāḥ, Ādityāḥ, Marutāḥ subordinate) ^m.
 158 Sūrya.
 159 Paulomī praises her own virtues and those of her co-wives ⁿ.
 160 Indra.
 161 Rājayakṣmaghnām: Indra-Agni (Yāska), liṅgoktadaivatam (eke) ^o.

^a No reference to this stanza in Sarv.^b Ka, Sarv. ^c Sarv.: ⁵⁻⁸ *yathānipātam*,^d Indra. ^e Vāg āmbhṛṇī, Sarv. ^f Viśvedevāḥ, Sarv. ^g Bhāvavṛttam only, Sarv.^h Simply Yama, Sarv. ⁱ Sarv. describesthe whole hymn simply as *vaiśvadevam*.ⁱ Sarv.: self-praise of Devagandharva Viś-

vāvasu; no mention of Indra or Sūrya.

^j Viśve devāḥ only, Sarv. ^k Sarv. simplyupaniṣat, *saptaṇibādhānam*. ^l There is noreference to this stanza in Sarv., the general description of the hymn as *alakṣmīghnam* therefore specifically applying to the first and fourth stanzas. ^m Sarv. simply *vaiśvadevam*. ⁿ Sarv.: *paulomī śacy* *ātmānañ tuṣṭāva*.^o The deity not being mentioned in the Sarv. would by the pari-bhūṣā be Indra. Śadg., in quoting the BD., remarks that Indra is the deity in the opinion of Saunaka, who in quoting Yāska

162 Sravatāṁ garbhāñām anumantra-
ṇam^a: Agni Rakṣohān^b.
Khila (*venas tat paśyat*): Vena.

163 Yakṣmanāśanam.

164 Duḥsvapnaghnam: Indra and
Agni incidental^b.

165 Prāyaścittārtham^c: Kapota^d.

166 Sapatnaghnam.

Khila (*yenedam*): Manas.

167 Indra:
³ Varuṇa, Vidhātṛ, Anumati, Dhātṛ,
Soma, Br̥haspati^e.

168 The father of the seer Anila (i.e.
Vāta)^f.

169 Gāvah.

170 Sūrya.

171 Indra.

172 Uṣas.

173–174 Rājñe 'bhiṣiktāya anuman-
traṇe^g.

175 Grāvāpah.

176 Agni:
¹ Rbhavah.

177 Sūrya or Māyābhedam^h:
² Vāc (*Śaunaka*: b)ⁱ.

178 Svastyayanam: Tārkṣya^j.

179–180 Indra.

and others merely means to mention their opinions. ^a *Garbhāsaṃsrāve prāyaścittam*, Sarv. ^b No deity mentioned in Sarv. ^c *Kapotopahatau prāyaścittam*, Sarv. ^d Viśve devāḥ, Sarv. ^e Simply *liṅgokta-
devatā*, Sarv. ^f Simply *vāyaryam*, Sarv. ^g *Rājñāḥ stutih*, Sarv. ^h Simply *māyā-
bhedam*, Sarv. ⁱ No reference to this stanza in Sarv. ^j Simply *tārkṣyam*, Sarv.

181 Viśve devāḥ.

182 Br̥haspati.

183 Liṅgoktadevatāḥ:
¹ Prayer for man desiring a son,
² prayer for woman desiring a son,³ self-praise of the seer^k.

184 Prayer for offspring: Viśve
devāḥ^l.

Khila (*nejameṣa*): *garbhārtham*.

185 Śāntyartham pāvanam sūktam^m:
Adityāḥ, Sūrya, Varuṇa, Mitraⁿ.

186 The father of the seer Ula, i.e.
Vāta^o.

187 Agni.

188 Jātavedas.

189 Self-praise of Sārpārājīḥ; Sūrya
(eke), Vāc (Mudgala, Śākapūṇi,
Śākaṭāyana)^p.

190 Bhāvavṛttam.

191 ¹ Agni^q; ^{2–4} saṃjñānām^r.

Khila 1 (*saṃjñānām*): ¹ Uṣanā, Varuṇa,
Indra, Agni, Savitṛ, ² Aśvinau,
^{3–4–5} Āśisāḥ.

Khila 2 (*prādhvarāṇām*): ¹ Agni.

Khila 3 (*nairhastyam*): sapatnagh-
nam: ² Indra and Pūṣan.

Khila 4 (*Mahānāmnya ṛcaḥ*): Indra.

^k *Anvṛcam yajamānapatnīhotrāśiṣāḥ*, Sarv.
^l *Garbhārthāśī liṅgoktadaivatam*. ^m *Svas-
tyayanam*, Sarv. ⁿ Sarv. simply *ādityam*
(= *aditidevatyam*, Śadg.). ^o Sarv. simply
vāyavyam. ^p Sarv.: (*sārpārājī*) *ātmadai-
valaṇ sauryaṇ vā*. ^q In Sarv. the first
stanza to Agni, the remaining three *saṃ-
jñānām*. ^r Cp. BD. viii. 97.

IV. LIST OF STORIES RELATED IN THE
BRĀHADDEVATĀ.

Agastya, <i>see</i> Vasiṣṭha and Lopāmudrā.	Trisiras and Indra, vi. 147-153.
Agni and his brothers, vii. 61-81.	Tryaruna and Viṣṇa Jāna, v. 13-22.
Atri, <i>see</i> Bhṛgu.	Tvaṣṭṛ, <i>see</i> R̥bhus.
Apālā, vi. 99-106.	Dadhyañc, iii. 18-24.
Abhyāvartin, v. 124-128.	Dirghatamas, iv. 11-15.
Indra, <i>see</i> Gr̥tsamada, Trasadasyu, Tri-	Devāpi, vii. 155-viii. 9.
śiras, Viṣṇu.	Daityas, <i>see</i> Gr̥tsamada.
Indra and the seers, vi. 137-141.	Nāhuṣa and Sarasvatī, vi. 20-24.
Indra's birth and fight with Vāmadeva,	Paniṣ, <i>see</i> Saramā.
iv. 130-135.	Purūravas and Urvaśī, vii. 147-152.
Indra as a partridge, iv. 93-94.	Pragāthā, <i>see</i> Kaṇva.
Indra and the Maruts, iv. 46-55.	Bharadvāja, <i>see</i> Bhṛgu.
Indra Vaikunṭha, vii. 49-60.	Bhūtāṁśa, <i>see</i> Kāśyapa.
Indra and Vyampīśa's sister, vi. 76-77.	Bhṛgu, Atri, Bharadvāja, birth of,
Urvaśī, <i>see</i> Purūravas.	v. 97-103.
R̥bhus and Tvaṣṭṛ, iii. 83-88.	Maruts, <i>see</i> Indra.
Kakṣīvat and Svanaya, iii. 142-151.	Lopāmudrā and Agastya, iv. 57-61.
Kaṇva and Pragāthā, vi. 35-39.	Vasiṣṭha and the dog of Varuṇa, vi.
Kapota Nairṛta, viii. 67-68.	11-15.
Kāśyapa Bhūtāṁśa, viii. 18-20.	Vasiṣṭha and Agastya, birth of, v. 143-
Gr̥tsamada, Indra, and the Daityas,	159.
iv. 65-78.	Vāmadeva, <i>see</i> Indra.
Ghoṣā, vii. 42-48.	Viśvāmitra, son of Gāthin, iv. 95.
Citra, <i>see</i> Sobhari.	Viśvāmitra and Śakti, iv. 112-120.
Trasadasyu, the seer, and Indra, vi.	Viśvāmitra, Sudās, and the Rivers, iv.
51-57.	105-108.
Trita, iii. 132-137.	Viṣṇu helps Indra, vi. 121-123.

Vṛśā Jāna, *see* Tryarūṇa.
 Vyamśa's sister, *see* Indra.
 Śakti, *see* Viśvāmitra.
 Śyāvāśva, v. 50–81.
 Saptavadhri, v. 82–85.
 Saranya, vi. 163–vii. 7.

Saramā and the Paṇis, viii. 24–36.
 Sarasvatī, *see* Nāhuṣa.
 Savya, iii. 115.
 Sudās, *see* Viśvāmitra.
 Subandhu, vii. 84–102.
 Sobhari and Citra, vi. 58–62.
 Soma's flight, vi. 109–115.
 Svanaya, *see* Kakṣīvat.

V. LIST OF PASSAGES FROM THE BRHADDEVATĀ
CITED IN OTHER WORKS.

i. 2: Nītimañjarī on RV. i. 1.	iv. 120: Śadguruśisya on RV. iii. 53.
ii. 105: Durga on Nirukta ii. 2.	iv. 126: Nītimañjarī on RV. iv. 18. 13.
iii. 18-23: Nītimañjarī on RV. i. 116. 12.	iv. 130 ^{cd} -131 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. iv. 18. 13.
iii. 101 ^{cd} : Śadguruśisya and Sāyana on RV. i. 28.	v. 8: Śadguruśisya on RV. iv. 57.
iii. 140 ^{cd} , 142-150: Nītimañjarī on RV. i. 126. 7.	v. 14-21, 22 ^{cd} , 23: Nītimañjarī on RV. v. 2. 9.
iii. 155-156: Nītimañjarī on RV. i. 126. 6, 7.	v. 33-36 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. iv. 30. 15.
iv. 1-3 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. i. 126. 6, 7.	{ v. 50-79 (excepting 61, 68 ^{cd} , 71 ^{cd}): Śadguruśisya on RV. v. 61.
iv. 11-15: Nītimañjarī on RV. i. 147. 3.	{ v. 50-79 ^{ab} (excepting 64 ^{cd} -67 ^{ab} , 69 ^{cd} -71 ^{ab}): Nītimañjarī on RV. v. 61. 17.
iv. 21, 24, 25 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. i. 18. 1.	v. 72 ^{cd} -79 ^{ab} : Sāyana on RV. v. 61. 17.
iv. 22, 23, 24 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. i. 158. 5.	{ v. 97-101: Śadguruśisya, introduc- tion to RV. v.
iv. 35: Sāyana on AV. xix. 53. 2.	{ v. 97-102: Nītimañjarī, introduction to RV. v.
iv. 49 ^{cd} -53: Nītimañjarī on RV. i. 170. 1.	v. 106 ^{ab} : Sāyana on RV. vi. 24. 5.
iv. 57-60: Nītimañjarī on RV. i. 179. 1.	v. 111 ^{ab} : Śadguruśisya on RV. vi. 47.
{ iv. 66-69: Nītimañjarī on RV. ii. 12. 1.	v. 124-128: Nītimañjarī on RV. vi. 27. 4.
{ iv. 66-68: Sāyana on RV. ii. 12.	v. 129-133: Nītimañjarī on RV. vi. 75. 1.
iv. 93-94: Śadguruśisya on RV. ii. 43.	v. 136-138: Nītimañjarī on RV. vi. 27. 4.
iv. 96 ^{bcd} : Śadguruśisya on RV. iii. 5, 6.	v. 139-140: Nītimañjarī on RV. vi. 47. 22.
iv. 105 ^{cd} -106 ^{ab} : Nītimañjarī on RV. iii. 33. 1.	{ v. 143-155 (excepting 153 ^{cd}): Nīti- mañjarī on RV. vii. 104. 16.
{ iv. 112 ^{cd} -116 ^{ab} : Śadguruśisya on RV. iii. 53.	{ v. 149-155 ^{ab} : Sāyana on RV. vii. 33. 11.
{ iv. 113 ^{cd} -114: Sāyana on RV. iii. 53. 15.	

<p>{ vi. 11^{cd}-15^{ab}: Nītimañjarī on RV. vii. 55. 2.</p> <p>{ vi. 11^{cd}-13: Sāyaṇa on RV. vii. 55. 3.</p> <p>{ vi. 27^{cd}-28: Sāyaṇa, introduction to RV. vii. 104.</p> <p>{ vi. 28^{ab}: Nītimañjarī on RV. vii. 104. 16.</p> <p>vi. 32^{cd}: Sāyaṇa on RV. vii. 104. 22.</p> <p>vi. 35-38: Nītimañjarī on RV. viii. 1.</p> <p>vi. 43^{ab}: Śadguruśīṣya on RV. viii. 4.</p> <p>vi. 51-57^{ab}: Nītimañjarī on RV. viii. 19. 37.</p> <p>vi. 58^{cd}-62^{ab}: Nītimañjarī on RV. viii. 21. 18.</p> <p>vi. 68^{ab}: Śadguruśīṣya on RV. viii. 27.</p>	<p>{ Śadguruśīṣya on RV. viii. 46.</p> <p>{ Sāyaṇa on RV. viii. 46. 21.</p> <p>vi. 91^{cd}-92^{ab}: Śadguruśīṣya on RV. viii. 68.</p> <p>{ vi. 99-106: Nītimañjarī on RV. viii. 91. 7.</p> <p>{ vi. 99-100, 102^{cd}, 105-106: Śadguruśīṣya on RV. viii. 91.</p> <p>{ vi. 109^{cd}-113^{ab}, 114-115: Sāyaṇa on RV. viii. 96. 13.</p> <p>{ vi. 110: Nītimañjarī on RV. viii. 95. 7.</p> <p>vi. 121^{cd}-124^{ab}: Sāyaṇa on RV. viii. 100. 12.</p> <p>{ vi. 162-163: { Nītimañjarī on RV. i. 116. 6. Sāyaṇa on RV. vii. 72. 2 and AV. xviii. 1. 53.</p> <p>{ vii. 1-7^{ab}: Nītimañjarī on RV. i. 116. 6.</p> <p>{ vii. 1-6: Sāyaṇa on RV. vii. 72. 2 and AV. xviii. 1. 53.</p>	<p>{ vii. 37^{cd}: Śadguruśīṣya on RV. x. 34.</p> <p>{ vii. 37^{cd}: Sāyaṇa on RV. x. 34.</p> <p>vii. 42-44^{ab}, 45-47: Nītimañjarī on RV. i. 117. 7.</p> <p>vii. 61-81^{ab}: Old MS. of Śadguruśīṣya on RV. x. 50.</p> <p>{ vii. 61^{cd}-66^{ab}, 74, 75^{ab}, 76^{cd}: Nītimañjarī on RV. x. 51. 8.</p> <p>vii. 89^{cd}-90^{ab}: Nītimañjarī on RV. v. 60. 12.</p> <p>vii. 97^{cd}-101: Sāyaṇa on RV. x. 60. 7.</p> <p>{ vii. 97-98^{ab}, 99^{cd}-100^{ab}: Nītimañjarī on RV. v. 60. 12.</p> <p>vii. 109: { Śadguruśīṣya on RV. x. 71. 12. Sāyaṇa on RV. x. 71. 12.</p> <p>{ Old MS. of Śadguruśīṣya on RV. x. 98.</p> <p>vii. 155-157: { Nītimañjarī on RV. x. 98. 8.</p> <p>viii. 1-9: Old MS. of Śadguruśīṣya on RV. x. 98.</p> <p>{ viii. 1^{ab}, 2^{cd}-7^{ab}: Nītimañjarī on RV. x. 98. 8.</p> <p>viii. 40^c: Śadguruśīṣya on RV. x. 119.</p> <p>viii. 65^{ab}: Śadguruśīṣya on RV. x. 161.</p> <p>viii. 73^{cd}: Śadguruśīṣya on RV. x. 173.</p> <p>viii. 98^{cd}: Śadguruśīṣya on RV. x. 191 (sl. 9^{cd}).</p> <p>viii. 133: Śadguruśīṣya on RV. x. 191 (sl. 10^{cd}-11^{ab}).</p> <p>viii. 135^a: Śadguruśīṣya on RV. x. 191 (sl. 2^a).</p> <p>viii. 136: { Śadguruśīṣya, Introduction i. 2 (p. 57).</p> <p>{ Sāyaṇa, Introduction, RV. ed. M. M.², vol. i, p. 23.</p>
---	---	---

VI. RELATION OF THE BRHADDEVATĀ TO OTHER TEXTS.

1. THE NAIGHAṄTUKA.

[The few deviations of the Br̥haddevatā from the NaighaṄtuka are pointed out in the notes.]

NaighaṄtuka v. 1, 2 (terrestrial deities—forms of Agni and Aprī deities)	is the source of Br̥haddevatā i. 106-109 ^{a b} .
NaighaṄtuka v. 3 (other terrestrial deities)	is the source of Br̥haddevatā i. 109 ^{c d} -114.
NaighaṄtuka v. 4, 5 (atmospheric deities)	is the source of Br̥haddevatā i. 122-129.
NaighaṄtuka v. 6 (celestial deities)	is the source of Br̥haddevatā ii. 8-12.
NaighaṄtuka v. 3 (the part embracing the names Nadyah to Agnayi)	is the source of Br̥haddevatā ii. 73-75.
Naighantuka i. 15 (the steeds of the different gods)	is the source of Br̥haddevatā iv. 140-144.

2. THE NIRUKTA.

Nirukta.	Br̥haddevatā.
vii. 3 : Evam uecāvacair abhiprāyair ṛṣiṇāṁ mantradṛṣṭayo bhavanti.	i. 3 : tadabhiprāyāṁ ṛṣiṇāṁ mantradṛṣṭisu.
vii. 1 : Yatkāma ṛṣir yasyāṁ deva- tāyāṁ arthatpatyam ichan stutim prayuṅkte, taddaivataḥ sa mantrō bhavati.	i. 6 : Artham ichann ṛṣir devam yam yam āhāyam astv iti; prādhānyena stu�an bhaktyā mantras taddeva eva saḥ.

Nirukta.

x. 42 : Devatānāmadheyāny anukrān-tāni, sūktabhāñjī . . .

vii. 13 : devatāḥ . . . sūktabhājāḥ . . . ḥrbhājaś ca . . . kāś cin nipātabhājāḥ.

i. 20 : Yad anyadevate mantre nipa-tati naighanṭukam tat.

i. 1 : Pūrvāparibhūtam bhāvam ākhyā-tena ācaṣte.

vii. 5 : Tisra eva devatāḥ . . . Agniḥ pṛthivīsthāno, Vāyur vendro vān-tarikṣṭhānah, Sūryo dyusthānah.

vii. 4 : Ātmavaiśām ratho . . . ātmā-yudham . . . ātmā sarvaṇ devasya.

vii. 18 : Yas tu sūktam bhajate, yas-mai havir nirupyate, 'yam eva so 'gnir, nipātam eva etc uttare jyotiṣi etena nāmadheyena bhajete.

vii. 19 : Jātavedāḥ . . . jātāni veda, jātāni vainam̄ vidur, jāte jāte vid-yata iti vā, jātavitto vā jātadhano, jātavidyo vā jātaprajñānah.

vii. 23 : Rohāt pratyavarohaś cikīr-sitas tām anukṛtiṁ hotā āgni-mārute śastre vaiśvānarīyeṇa sūk-tena pratipadyate . . . tata āga-chati madhyasthānā devatā Ru-dram ca Marutāś ca tato 'gnim

Bṛhaddevatā.

i. 17 (cp. viii. 129) : Devatānāmadheyāni mantreṣu trividhāni tu: sūktabhāñjy athavargbhāñji tathā naipātikāni tu.

i. 18 : Mantra 'nyadaivatē 'nyāni nigadyante 'tra kāni cit.

i. 44 : Yaḥ pūrvāparibhūta īhaika eva . . . ākhyātaśabdena tam artham āhuḥ.

i. 69 : Agnir asminn athendras tu madhyato Vāyur eva ca, Sūryo divīti vijñeyās tisra eveha devatāḥ.

i. 73 : Teṣām ātmaviva tat sarvam yad yad bhaktih prakīrtyate: tejas tv evāyudham prāhur vāhanam caiva yasya yat.

i. 78 : Nirupyate havir yasyai sūktam ca bhajate ca yā, saiva tatra pradhānam syān, na nipātena yā stutā.

i. 92 : Yad vidyate hi jātāḥ sañjātāir yad vātra vidyate.

ii. 30 : bhūtāni veda yaj jātāḥ.
Yac eaiṣa jātavidyo 'bhūd vittam̄ jāto 'dhivetti vā,

ii. 31 : vidyate sarvabhūtair hi, yad vā jātāḥ punaḥ punaḥ.

i. 102-103 : Rohāt pratyavarohena cikīrṣann Āgnimārutam̄ śastram̄ vaiśvānarīyeṇa sūktena pratipadyate. Tatas tu madhyamasthānā devatās tv anuśāmsati,

Nirukta.

i hasthānam atraiva stotriyam śam-sati.
 vii. 8 : Ayam lokah prātahsavānam
vasanto gāyatrī trivṛt̄ stomo rathām-
tarāṇi sāma ye ca devaganāḥ samā-
mnātāḥ prathame sthāne.

vii. 11 : Śarad anuṣṭub ekavimśastomo
vairājam sāma jti pṛthivyāyatānāni.

vii. 8 : Atha asya samstavikā devā
Indraḥ Somo Varuṇaḥ Parjanya
R̄tavah ; Āgnāvaiṣṇavam havir na
tv ṛk samstavikī daśatayīṣu vidyate;
atha api āgnāpausnam havir na tu
samstavah.

vii. 8 : Atha asya karma vahanam ca
havisām āvāhanam ca devatānām
yac ca kim cid dūrṣṭivisayikam.

vii. 10 : Antarikṣaloko mādhyamdi-
nam savanām grīṣma triṣṭup pañca-
daśastomo bṛhat sāma.

vii. 11 : Hemantah pañktis triṇava-
stomaḥ śākvarāṇi sāma ity antari-
ksyayatanāni.

Bṛhaddevatā.

Rudraṇi ca Marutaś caiva
Stotriye 'gnim imam punah.

i. 115-116 : Loko 'yam yac ca prātah
savānam kriyate makhe,
vasantaśaradāu cartū
stomo 'nuṣṭub atho trivṛt̄.
gāyatrī caikavimśāś ca
yac ca sāma rathāmtaram,
Sādhyāḥ sāma ca vairājam
Āptyāś ca Vasubhiḥ saha.

i. 117-120^{ab} : Indreṇa ca Marudbhīś ca
Somena Varuṇena ca
Parjanyenartubhiś caiva
Viṣṇunā cāsya samstavah ;
asyaivāgnes tu Pūṣṇū ca
sāmrājyam Varuṇena ca.
devatām arthatattvajño
mantraiḥ samyojayed dhavīḥ,
asamṛtastasyāpi sato
havir ekam nirupaye.

devatāvāhanam caiva
vahanam havisām tathā
karma, dr̄ṣṭe ca yat kim cid
viṣaye parivartate.

i. 130-131 :
Chandas triṣṭup ca pañktiś ca
lokānām madhyamaś ca yah
eteṣv evāśrayo vidyāt
savānam madhyamam ca yat ;
ṛtū ca grīṣma-hemantau
yac ca sāmocaye bṛhat ;
śākvarīṣu ca yad gītām
nāmnā tat sāma śākvarām.

ii. 1 : Āha caivāsyā dvau stōmāv
āśrayau Śākaṭāyanāḥ,
yaś ca pañcadaśo nāmnā
saṅkhyayā triṇavaś ca yah.

Nirukta.

vii. 10: Atha asya samstavikā devā Agniḥ Somo Varuṇah Pūṣā Br̥haspatir Brahmanaspatih Parvataḥ Kutso Viṣṇur Vāyuh.

x. 11: Br̥haspatir bṛhatāḥ pātā.

vii. 10: Atha api Mitro Varuṇena samstūyate, Pūṣṇā Rudreṇa ca Somo, 'gninā [Vāyunā, shorter recension] ca Pūṣā, Vātena ca Parjanyah.

vii. 10: Atha asya karma rasānupradānam, Vṛtravadho, yā ca kā ca balakṛtiḥ.

vii. 24: Ādityaraśmayah . . . amuto 'rvāñcaḥ paryāvartante.

vii. 11: Asau lokas tṛṭiyasavanam varṣā jagatī saptadasastomo vairūpam sāma . . . śisiro 'tichandas tra-yastriṁśastomo raivatam sāma iti dyubhaktini.

vii. 11: Candramasā Vāyunā samvat-sareṇa iti samstavah.

vii. 23: Atha api vaiśvānarīyo dvādaśakapalo bhavati . . . atha api chāndomikam sūktam sauryavaiśvānam bhavati . . . athāpi haviśpāntīyam sūktam sauryavaiśvānam bhavati.

Bṛhaddevatā.

ii. 2-3^{a,b}: Samstutaś caiva Pūṣṇā ca Viṣṇunā Varuṇena ca Soma-vāyv-agni-kutsaiḥ ca Brahmaṇaspatinaiva ca, Bṛhataspatinā caiva nāmnā yaś cāpi Parvataḥ.

ii. 4-5^{a,b}: Mitraś ca śrūyate devo Varuṇena sahāsakṛt, Rudreṇa Somaḥ Pūṣṇā ca, punaḥ Pūṣā ca Vāyunā, Vātenaiva ca Parjanyo; lakṣyate 'nyatra vai kva cit.

ii. 6: Rasādānam tu karmāsyā Vṛtrasya ca nibarhaṇam, stuteḥ prabhuṭvam sarvasya balasya nikhilā kṛtiḥ.

ii. 8^d-9^{a,b}: Sūryasyaiva tu patnayah: amuto 'rvān nivartante pratiṭilomās tadāśrayāḥ.

ii. 13: Asau tṛṭiyam savanam lokaḥ, sāma ca raivatam; vairūpam caiva, varṣāś ca śisiro 'tha ṛtus tathā.

ii. 14: Trayastriṁśāś ca ya stomah klptyā saptadasāś ca yaḥ; chandaś ca jagatī nāmnā tathātichandasāś ca yāḥ.

ii. 15^{a,d}-16^{a,b}: Etasyaiva tu vijñeyā devāḥ samstavikās trayah: Candramāś caiva Vāyuś ca yam ca samvatsaram viduh.

ii. 16^{c,d}-17^{a,b}: Ke cit tu nirvapanty asya sauryavaiśvānam haviḥ: sauryavaiśvānam hi tat sūktam iva dṛṣyate.

Nirukta.	Bṛhaddevatā.
vii. 14 : Agniḥ kasmāt ? agrāñir bha- vati, agrām yajñeṣu prāṇiyate, aṁ- gaṁ nayati saṁnamamānah.	ii. 24 : Jāto yad agre bhūtānām agrāñir adhvare ca yat, nāmā saṁnayate vāṅgam stuto 'gnir iti sūribhiḥ.
viii. 1 : Dravīṇodāḥ kasmāt ? dhanām dravīṇam ucyate . . . balam vā dra- vīṇam . . . tasya dātā dravīṇodāḥ.	ii. 25 : Dravīṇam dhanām balam vāpi prāyachad yena karmaṇā, tat karma dṛṣṭvū Kutsas tu prāhainām dravīṇodasam.
viii. 5 : Napād ity anantarāyāḥ pra- jāyā nāmadheyam.	ii. 27 : Anantām̄ prajām āhur napād iti kṛpāṇyavāḥ.
viii. 6 : Narāśāṁṣo yajña iti Kāttha- kyāḥ: narā asminn āśīnāḥ śāṁṣanti ; Agnir iti Śākapūñih : naraiḥ pra- śasyo bhavati.	ii. 28 : yajñe yac chasyate nr̄bhīḥ stuvanty īpriṣu tenemām Narāśāṁṣam tu kāravāḥ.
x. 5 : Yad arudat tad Rudrasya rudra- tvam iti Kāṭhakam ; yad arodit tad Rudrasya rudratvam iti Hāridravi- kam.	iii. 2-3 : Narāśāṁṣam ihaike tu Agnim āhur ; athetare Naraiḥ śāṁṣanti sarve 'smiṇ āśīnā iti vādhvare. Etam evāhur anye 'gnim : Narāśāṁṣo 'dhvare hy ayam, naraiḥ praśasya āśīnair ; āhuś caivartvijo narah.
x. 8 : Indra irām dṛṇatīti.	ii. 30-31 : See under i. 92.
x. 10 : Parjanyas (tr̄per ādyantavipari- tasya) tarpayitā janyaḥ, paro jetā vā janayitā vā, prārjayitā vā rasānām.	ii. 34 : Arodiḍ antarikṣe yad vidyudvṛṣṭim dadan nr̄ṇām, caturbhīr ṣibhis tena Rudra ity abhisamptutah.
	ii. 36 : Irām dṛṇatīti yat kāle Marudbhīḥ sahitō 'mbare, ravena mahatā yuktas, tenendram ṣayao 'bruvan.
	ii. 37-38 : Yad imām prārjayaty eko rasenāmbarajena gām kāle, 'trīr Aurvaśāś carī tena Parjanyam āhatuh. taripayaty esa yal lokāñ janyo janahitaś ca yat,

Nirukta.

x. 12 : Brahmanaspatir brahmaṇah pātā.

x. 27 : Tārkṣyas: tīrṇe 'ntarikṣe kṣiyati, tūrṇam arthaṇ rakṣaty aśnoter vā.

xi. 6 : Mṛtyur mārayatiti sato mṛtam cyāvayatiti vā.

xii. 16 : Atha yad raśmiposam puṣyati tat Pūṣā bhavati.

xii. 25 : Keśi, keśā raśmayas, tais tadvān bhavati, kāśanād vā prakāśanād vā.

xii. 27 : Atha yad raśmibhir abhiprakampayann eti, tad Viṣṇukapir bha-vati viṣṇukampanāḥ.

xii. 18 : Atha yad viṣito bhavati, tad Viṣṇur bhavati; Viṣṇur viṣiter vā vyaśnoter vā.

i. 4 : Atha nipātā uccāvaceṣ artheṣu nipatantī: apy upamārthe, 'pi karmopasamgrahārthe, 'pi padapūraṇāḥ.

i. 9 : Padapūraṇāḥ te mitākṣaresv anarthakāḥ kam īm id v iti.

i. 4 : Teṣām ete catvāra upamārthe bhavantīti: iveti ... neti ... cid iti ... nu iti.

ii. 2 : Atha taddhitasamāseṣ ekaparvasu ca ... pravibhajya nirbrūyād : dandyah puruṣo daṇḍam arhatīti.

Brhaddevatā.

paro jetā janayitā
yad vāgneyas tato jagau.

ii. 40 : Pātāram brahmaṇas tena
Śaunahotra stuvaṇi jagau.

ii. 58 : Stīrṇe 'ntarikṣe kṣiyati
yad vā tūrṇam kṣaraty asau,
Tārkṣyam tenaivam uktavān.

ii. 60 : Yat tu pracyāvayann eti
ghoṣena mahatā mṛtam,
tena mṛtyum imam santam
stauti Mṛtyur iti svayam.

ii. 63 : Puṣyan kṣitim posayati
pranudan raśmibhis tamah,
tenainam astaut Pūseti.

ii. 65 : Prakāśam kiraṇaiḥ kurvān
tenainam kośinam viduh.

ii. 67 : Viṣṇukapir asau ...
raśmibhiḥ kampayann eti
viṣṇā varṣiṣṭha eva saḥ.

ii. 69 : Viṣṇāter viṣater vā syād,
vevesṭer vyāptikarmaṇāḥ,
Viṣṇur nirucyate.

ii. 89 : Uccāvaceṣu cārtheṣu
nipātāḥ samudāhṛtāḥ :
karmopasamgrahārthe ca
kva cic caupamyakāraṇāt.

ii. 90 : Mitākṣaresu grantheṣu
pūraṇārthāḥ tv anarthakāḥ :

ii. 91 : kam īm id v iti vijñeyāḥ.
Iva na cin nu catvāra
upamārthā bhavanti te.

ii. 106 :
Samāseṣ api taddhite
pravibhajyaiva nirbrūyāt :
daṇḍārha daṇḍya ity api.

Nirukta.

i. 1 : Bhāvapradhānam ākhyātam.

i. 2 : Saḍ bhāvavikārā bhavantīti Vār-
śyāyanīr : jāyate, 'sti, viparinamate,
vardhate, 'pakṣīyate, vinaśyatīti.

xii. 40 : Yat tu kiṁ cid bahudaivatam,
tad vaiśvadevānām sthāne yujyate.

ii. 23 : Sarasvatīty etasya nadīvad de-
vatāvac ca nigamā bhavanti.

viii. 22 : Tūny etāny ekādaśāprīśūktāni :
teṣām vāsiṣṭham ātreyam vādhrya-
śvam gārtsamadam iti nārāśamsa-
vanti ; maidhātitham dairghatama-
sam praisikam ity ubhayavanti ; ato
'nyāni tanūnapātvanti.

ii. 18 : Uṣāḥ kasmād ? uchatīti satyā
rūtrer aparaḥ kālah.

viii. 10 : Nakteti rātrināma : anakti
bhūtāny avaśyāyena ; api vā nak-
tāavyaktavarṇā.

viii. 13 : Tvaṣṭā tūrṇam aśnuta iti
nairuktās ; tvīṣer vā syād diptikar-
maṇas, tvakṣater vā syāt karoti-
karmaṇah.

viii. 14 : Mādhyamikas Tvaṣṭāity
āhur, madhyame ca sthāne samā-
mnāto 'gnir iti Śākapūṇih.

Brhaddevatā.

ii. 121 : Bhāvapradhānam ākhyātam ;
saḍvikārā bhavanti te :
janmāstivam parīnāmo
vriddhir hānam vināśanam.

ii. 133 : Vaiśvadevam vadet sarvam
yat kiṁ cid bahudaivatam.

ii. 135 ^{c-d}-136^e : Sarasvatīti dvividham
ṛksu sarvūsu sā stutā :
nadīvad devatāvac ca.
Tatrācāryas tu Śaunakah :
nadīvan nigamāḥ ṣat te.

ii. 154 ^{c-d}-157 ^{a-b} :
Teṣām praisagatam sūktam,
yac ca Dirghatāmā jagau,
Medhātithau yad uktam ca :
trīny evobhayavanti tu.
Rṣau Grtsamade yac ca
Vādhryaśe ca yad ueyate,
Narāśamsavad Atreś ca
dadarsa ca yad Aurvaśah.
Tanūnapād Agastyaś ca
Jamadagniś ca yaj jagau,
Viśvāmitra ṛṣir yac ca
jagau vai Kaśyapo 'sitāḥ.

iii. 2-3 : See under ii. 28.

iii. 9 : tama uchaty usāḥ.

iii. 9 :
naktānaktimām himabindubhiḥ ;
api vāvyaktavarneti :
nañpurvāñcer idam bhavet.

iii. 16 : Tviṣitas tvakṣater vā syāt ;
tūrṇam aśnuta eva vā,
karmasūttāraṇo veti.

iii. 25 : Tvaṣṭā rūpavikartā ca
yo 'sau mādhyamike gane.

Nirukta.

viii. 3 : Eṣa hi vanānām pātā vā pāla-yitā vā.

viii. 2 : Ko dravīṇodā ? Indra iti Krauṣṭukih : sa baladhanayor dātṛ-tamah.

viii. 2 : balena mathyamāno jāyate.

viii. 2 : Ṛtvijo 'tra dravīṇodasa ucyante, haviṣo dātāras, te cainām janayanti : 'ṛṣinām putrah' . . . ity api nigamo bhavati. (balena mathyamāno jāyate) tasmād enam āha sahasas putram, sahasaḥ sūnum, sahaso yahum.

viii. 2 : Ayam evāgnir dravīṇodā iti Śākāpūnir, āgneyeṣv eva hi sūkteṣu dravīṇodasāḥ pravādā bhavanti.

xi. 16 : Ṛbhur Vibhvā Vāja iti Sudhanvana Āṅgirasasya trayah putrā babbūvuh.

i. 5 : Agastya Indrāya havir nirupyā Marudbhyaḥ sampraditsūm cakāra ; sa Indra etyā paridevayām cakre.

ii. 24 : Viśvāmitra rṣih Sudāsaḥ Paijanasya purohitō babbūva . . . sa vittam gr̥hītvā Vipāṭ-Čhutudryoh sambhedam āyayāu . . . Sa Viśvāmitro nadis tuṣṭava 'gūdhā bhavata' iti, api dvivad api bahuvat.

Bṛhaddevatā.

iii. 26 : Ayaṁ vanānām hi patih pātā pālayatīti vā.

iii. 61 : Pārthivo dravīṇodo 'gnih purastād yas tu kīrtitāḥ, tam āhur Indram dātṛtvād eke tu balavittayoh.

iii. 62 : jāyate ca balenāyam mathyaty rṣibhir adhvare.

iii. 63–64^{a,b} : Havīmṣi dravīṇām prāhur haviṣo yatra jāyate : dātāras cartvijas teṣām, dravīṇodās tataḥ svayam. 'ṛṣinām putra' ity eṣām dr̥ṣyate 'sahaso yaho.'

iii. 65 : Dravīṇodo 'gnir evāyam ; dravīṇodās tadocaye : āgneyeṣv eva dr̥ṣyante pravādā dravīṇodasāḥ.

iii. 83 : Sudhanvana Āṅgirasasy-āsan putrās trayah putrū : Ṛbhur Vibhvā ca Vājaś ca, śiṣyāś Tvaṣṭuś ca te 'bhavan.

iv. 48–50 : Sa [Agastyas] tān abhijagāmāśu ; nirupyāindram havis tādā Marutaś cābbituṣṭāva sūktais tan nv iti ca tribhiḥ. Niruptam tad dhaviś caindrām Marudbhyo dātum ichati : vijñāyāvekṣya tadbhāvam Indro neti tam abravit.

iv. 106 : Purohitāḥ sann ijyārtham Sudāsā saha yann rṣih Vipāṭ-Čhutudryoh sambhedam śam ity ete uvāca ha. Pravādās tatra dr̥ṣyante dvivad bahuvad ekavat.

Nirukta.

vi. 31: Karūlatī . . . Pūseti . . . so
'dantakah: adantakah Pūseti ca
Brāhmaṇam.

vii. 4: Māhābhāg्यād devatātāyā eka
ātmā bahudhā stūyate: ekasyātmano
'nye devāḥ pratyāngāni bhavanti
(cp. also vii. 4, under BD. I. 73).

ix. 40: Śunāśīrau: śuno Vāyuḥ (śu-
ety antarikṣe), sīra Ādityaḥ sa-
raṇāt.

iii. 17: Arciṣi Bhṛguḥ sambabhūva ...
aṅgāreṣv Aṅgirāḥ.

v. 13: Urvaśy apsarāḥ . . . tasyā dar-
śanān Mitrāvaraṇayo retaś cas-
kanda.

v. 14: Sarve devāḥ puṣkare tvā adhāra-
yanta.

ii. 17: Ahir ayanād: ety antarikṣe;
ayam apītaro 'hir etasmād eva nir-
hrasitopasarga āhantīti.

x. 44: Yo 'hiḥ sa budhnyo, budhnām
antarikṣam, tannivāsāt.

vi. 5: Śakatām śākinī gāvo
jālam asyandanām vanam,
udādhil parvato rājā:
durbhikṣe nava vṛttayah.

xii. 1: Kāv Aśvinau? Dyāvāṛṣhi-
vyāv ity eke; ahorātrāv ity eke;
Śūryācandramasāv ity eke.

xii. 14: Sūryaḥ sarter vā suvater vā
svīryater vā.

xi. 5: Candramāś cāyan dramati; can-
dro mātā, cāndramā mānam asyeti vā;

Brhaddevatā.

iv. 139: Karūlatītī Pūṣkoto:
'dantakah sa iti śruteḥ.

iv. 143: Āyudham vāhanām cāpi
stutau yasyeha drṣyate,
tam eva tu stutam vidyāt:
tasyātmā bahudhā hi sah.

v. 8: Vāyuḥ śunāḥ Śūrya evātra sīrah:
śunāśīrau Vāyu-Śūryau vadanti.

v. 99^{cd}: Tato 'rcibhyo Bhṛgur jaññe
aṅgāreṣv Aṅgirā ḥsiḥ.

v. 149: Taylor Ādityayoh sattre,
drṣṭvāpsarasam Urvaśim,
retaś caskanda; tat kumbhe
nyapataḥ vāsatīvare.

v. 155: Sarvatra puṣkaram tatra
viśve devī adhārayan.

v. 166: Ahir āhanti meghān, sa
eti vā teṣu madhyamaḥ.
Yo 'hiḥ sa budhnyo, budhne hi
so, 'ntarikṣe, 'bhijāyate.

vi. 138: Śakatām śākinī gāvah
kr̄śir asyandanām vanam,
samudraḥ parvato rājā:
evam jīvāmahe vayam.

vii. 126: Śūryācandramasau tau hi,
prāṇāpānau ca tau smṛtau,
ahorātrau ca tāv eva,
syātām tāv eva rodasi.

vii. 128 (B): Sūryaḥ sarati bhūteṣu
su virayati tāni vā.

vii. 129 (B): Cāru dramati vā cāyaṁś
cāyaniyo dramaty uta;

Nirukta.

candraś candateḥ kāntikarmanāḥ ...
cāru dramati, ciram̄ dramati, camer
vā pūrvam̄.

ii. 10: Devāpiś cārṣṭiṣenāḥ Śantanuś
ca Kauravyau bhrātarau babbhūva-
tuḥ. Sa Śantanuḥ kaniyān abhi-
ṣecayām̄ cakre.

Devāpis tapah pratipede. Tataḥ Śan-
tano rājye dvādaśa varṣāni devo na
vavarṣa. Tam ūcur brāhmaṇāḥ :
adharmaś tvayā carito jyeṣṭham̄
bhrātarām antarīyābhisecitam ;
tasmāt te devo na varṣatīti. Sa
Śantanur Devāpiṁ śiśikṣā rājyena.
Tam uvāca Devāpiḥ : purohitas te
'sāni yājayāni ca tveti. Tasyaitad
varṣakāmaśūktam.

ix. 23: Mudgalo Bhārmyaśva ḥśir
vr̄ṣabham̄ ca drughaṇam̄ ca yuktvā
samgrāme vyavahṛtyajim̄ jigāya.

Br̄haddevatā.

cameḥ pūrvam ; sametāni
nirmimīte 'tha Candramāḥ.

vii. 155: Ārṣṭiṣenās tu Devāpiḥ
Kauravyaś caiva Śantanuḥ
bhrātarau Kuruṣu tv etau
rājaputrau babbhūvatuh.
Jyeṣṭhas tayos tu Devāpiḥ,
kaniyām̄ś caiva Śantanuḥ :
tvagdoṣī rājaputras tu
Rṣṭiṣenāsuto 'bhavat.
Rājyena chandayām̄ āsuḥ
prajah svargam̄ gate gurau.
Sa muhūrtam iva dhyātvā
prajās tāḥ pratyabhāṣata.

viii. 1 : Na rājyam aham arhāmi,
nr̄patir vo 'stu Śantanuḥ.

2 : Tato 'bhiṣikte Kauravye
vanam̄ Devāpir āviśat.
na vavarsātha Parjanyo
rājye dvādaśa vai samāḥ.
3 : Tato 'bhyagachad Devāpiṁ
prajābhiḥ saha Śantanuḥ ;
prasādayām̄ āśa cainam
tasmin dharmavyatikrame.
4 : Śiśikṣā cainam̄ rājyena
prajābhiḥ sahitas tadā.
Tam uvācātha Devāpiḥ
prahvam̄ tu prāñjalishitam :
na rājyam aham arhāmi
tvagdoṣopahatendriyah :
yājayisyāmi te rājan
vr̄ṣṭikāmejjayā svayam̄.
viii. 12 : Ājāv anena Bhārmyaśva
Indrāsomaū tu Mudgalah
ajayad vr̄ṣabham̄ yuktvā
aindram̄ ca drughaṇam̄ rathe.

3. ĀRŚĀNUKRAMANĪ.

Ārsānukramanī.

i. 2 : Atrāgnim ḫa ityādi
prathamam maṇḍalam prati,
Śatarcinas tu vijñeyā
ṛṣayāḥ sukhasiddhaye.

ii. 1 : madhyameśv ḫayo jñeyā
maṇḍaleśv atha madhyamāḥ.

x. I :
daśamam maṇḍalam prati
kṣudrasūktā mahāsūktā
vijñeyā ḫayas tv iti.

x. 45 : Ārṣṭiṣenās tu Devāpiḥ.

x. 95 : Prājāpatyasya sūktam tad
'apaśyam tvā' Prajāvataḥ.

x. 100-102 : Godhā Ghoṣā Viśvavārā
Apālopaniṣan Niṣat ;
Brahmajāyā Juhūr nāma,
Agastyasya svasāditih ;
Indrāṇī cendramātā ca
Saramā Romaśorvaśī ;
Lopāmudrā ca Nadyaś ca
Yamī nārī ca Śāsvatī ;
Śrīr Lāksā Sārpāraṇī Vāk
Śraddhā Medhā ca Dakṣinā ;
Rātri Sūryā ca Sāvitri
brahmavādinya Iritāḥ.

Bṛhaddevatā.

iii. 116 : Prathame maṇḍale jñeyā
ṛṣayas tu śatarcinah ;
kṣudrasūktamahāsūktā
antye, madhyeṣu madhyamāḥ.

(Cp. Sarv. Introduction ii. 2 :
śatarcina ādye maṇḍale, 'ntye
kṣudrasūktamahāsūktā,
madhyameṣu mādhyamāḥ.)

vii. 155 : Ārṣṭiṣenās tu Devāpiḥ.

viii. 80^{o d} : Prājāpatyasya yat sūktam
'apaśyam tvā' Prajāvataḥ.

ii. 82-84 : Ghoṣā Godhā Viśvavārā
Apālopaniṣan Niṣat ;
Brahmajāyā Juhūr nāma,
Agastyasya svasāditih ;
Indrāṇī cendramātā ca
Saramā Romaśorvaśī ;
Lopāmudrā ca Nadyaś ca
Yamī nārī ca Śāsvatī
Śrīr Lāksā Sārpāraṇī Vāk
Śraddhā Medhā ca Dakṣinā ;
Rātri Sūryā ca Sāvitri
brahmavādinya Iritāḥ.

4. ANUVĀKĀNUKRAMANĪ.

Anuvākānukramanī.

Anuv. 21 : Gautamād Auśijah, Kutsah
Paruchepād ḫeṣh paraḥ ;
Kutsad Dirghatamā ity e-
ṣa tu Būṣkalakah kramah.

Bṛhaddevatā.

iii. 125 : Gotamād Auśijah, Kutsah
Paruchepād ḫeṣh paraḥ ;
Kutsad Dirghatamāḥ, śāsvat
te dve evam adhīyate.

5. RGVIDHĀNA.

Rgvidhāna.

- i. 1. 1 : Namaskṛtvā mantradṛgbhyah.
- i. 1. 2 : samāmnāyānupūrvāśah.
- iii. 8. 6 : Daśākṣaram tu śāntyartham.
- iii. 22. 3 : Sūryāyai bhāvavṛttam tu.
- iv. 1. 5 : Br̥haspate pratīty etad.
- iv. 24. 2 : Yathāśvamedhaḥ kraturāt
sarvapāpanodanaḥ,
tathāghamarṣanām sūktam
sarvapāpanodanam.
(v. r. "pāparpaṇoda")

Bṛhaddevatā.

- i. 1 : Mantradṛgbhyo namaskṛtvā
samāmnāyānupūrvāśah.
- vii. 21 : Daśākṣaram tu śāntyartham.
- vii. 123 : Sūryāyai bhāvavṛttam tu.
- viii. 7 : Br̥haspate pratīty etad (A).
Br̥haspate pratīty ṛgbhiḥ (B).
- viii. 92^{c d}-93^{a b} :
Yathāśvamedhaḥ kraturāt
sarvariप्रप्राणोदनाः,
tathāghamarṣanām brahma
sarvariप्रप्राणोदनाम.

6. SARVĀNUKRAMĀNĀ.

Sarvānukrāmaṇī.

- i. 3 : etāḥ prāugadevatāḥ.
- i. 4 : surūpakṛtnum (daśa) aindram.
- i. 12 : Pādo dvyaagnidaivato
nirmathyāhavanīyau.
- i. 13 : iti pratyṛcām devatāḥ.
- i. 14 : Aibhir vaiśvadevam.
- i. 18 : caturthyām Indraś ca Somaś ca
pañcamyām Dakṣinā ca.
- i. 23 : antyā adhyardhā āgneyī.

Bṛhaddevatā.

- ii. 135 : etāḥ prāugadevatāḥ.
- ii. 139 : surūpakṛtnum ity aindram.
- ii. 145 : pādas tatra dvidevataḥ :
nirmathyāhavanīyarthau.
- ii. 146 : pratyṛcām yās tu devatāḥ.
- iii. 33 : āgneyam sūktam aibhir yad
vaiśvadevam.
- iii. 68 : caturthyām Soma Indraś ca
pañcamyām Dakṣinādhikā.
- iii. 97 : adhyardhā antyā agnidevataḥ.

Sarvānukramaṇī.

i. 24 : ādau kāyyāgneyyau sāvitras
tṛcaḥ . . . asyāntyā bhāgī vā.

i. 40 : ut tiṣṭha . . . brāhmaṇaspatyam.

i. 41 : yam rakṣanti nava
Varuṇa-mitra aryamnām :
madhye tṛca Ādityebhyah.

i. 50 : antyas tṛco rogaghnaḥ.

i. 91 : tvam Soma . . . saumyam

i. 92 : etā u tyāḥ . . . uṣasyam . . .
tṛco 'ntya āśvinah.

i. 94 : pūrvo devāḥ trayah pādā dai-
vāḥ.

i. 95 : dve . . . ausasāya vāgnaye.

i. 96 : sa pratnathā . . . dravīnodase.

i. 98 : vaiśvānarasya . . . vaiśvānarī-
yam.

i. 97 : apa no . . . śucaye.

i. 99 : jātavedasc . . . jātavedasyam ;
etadādīny okabhūyāṁsi : sūktasaha-
sram etat Kaśyapāṛṣam.

i. 108 : Ya Indrāgnī . . . aindrāgnam tu.

i. 110 : tatam . . . ārbhavam tu.

i. 114-115 : imā . . . raudram,
citram . . . sauryam.

i. 120 : antyā duḥsvapnanāśinī.

i. 142 : samiddha āpriyah . . . anty-
aindrī.

Bṛhaddevatā.

iii. 98 : kāyyādyā,
āgneyyā ṛk, Savitus tṛcaḥ :
'bhagabhartasya' bhāgī vā.

iii. 107 : ut tiṣṭha brāhmaṇaspatyam,
yam rakṣanti trayas tṛcaḥ
Varuṇa aryama-mitrānām :
madhya Ādityadaivataḥ.

iii. 113 : rogaghnaḥ tṛca uttamāḥ.

iii. 124 : tvam Soma saumyam, ausa-
sam
etā u tyāḥ, tṛco 'śvinoḥ.

iii. 126 (A) :
pūrvo devā ity rco devadevāḥ
trayah pādāḥ.

iii. 129 :
dve virūpe sūktam ausasāgnaye
sa pratnatheti dravīnodase 'gnaye.
vaiśvānarasyeti vaiśvānariyam ;
asmāt pūrvam śucaye 'gnaye
punah.

iii. 130 (B) :
jātavedasyam sūktasahasram oke
aindrāt pūrvam Kaśyapāṛṣam va-
danti.
jātavedase sūktam ādyam tu teṣām :
ekabhūyastvam manyate Śāka-
pūniḥ.

iii. 131 : trīny, aindrāgne ya indrāgnī :
tatam ity ārbhave pare.

iii. 139^a : imā raudram, param sauryam
citram.

iii. 139^d : antyā duḥsvapnanāśinī.

iv. 16 : samiddha āpriyo 'ntyaindrī.

Sarvānukramanī.

i. 164: alpastavam tv etat.

i. 164: gaurīr iti . . . etadantam vaiśvadevam.

i. 164: Indram Mitram sauryau vāntyā Sarasvate Sūryāya vā.

i. 165: ayujo Marutām.

i. 179: brahmaśāry antye . . . apaśyat.

i. 190: anarvānam bārhaspatyam.

ii. 29: dhṛtavrataḥ . . . vaiśvadevam.

ii. 32: dve dve Rākā-Sinīvālyoh.

iii. 2, 4: vaiśvānarīyam tu . . . samit-samid āpriyah.

iii. 20: Agnim uṣasam (ādyāntye) vaiśvadevyau.

iii. 53: abhiśāpās tā Vasiṣṭhadveśin-yah, na Vasiṣṭhāḥ śṛṇvanti.

iii. 58, 59, 60:
Dhenur . . . Mitrah . . . iheha vah.

iv. 13: liṅgoktadaivataṁ tv eke.

iv. 15: ṛśir bodhad ity ābhyaṁ [v.r. dvābhyaṁ] Somakam Sāhadevyam abhyavadat.

iv. 15: parābhyaṁ asyāśvinau.

iv. 53, 55–57: tat . . . sāvitram tu . . . ko vaiśvadevam . . . mahī . . . dyā-vāprthiviyam, kṣetrasya . . . tisrah kṣaitrapatyāḥ.

Bṛhaddevatā.

iv. 43 (A): sūktam alpastavam tv etat.

iv. 42^{a,b}(B): gaurīrantam vaiśvadevam.

iv. 42^{c,d}(B): Indram Mitram īme sauryau; saurī vāntyā Sarasvate.

iv. 44: Marutām ayujah.

iv. 59: brahmaśāry uttame jagau.

iv. 63: Bṛhaspater anarvānam.

iv. 84: dhṛtavrataḥ vaiśvadevam.

iv. 87: dve dve Rākā-Sinīvālyoh.

iv. 96: vaiśvānarīye samit-samid āpriyah.

iv. 102: agnim uṣasam vaiśvadevi.

iv. 117^d, 118^b, 119^a: Vasiṣṭhadveśin-yah smṛtāḥ,
abhiśāpā iti smṛtāḥ,
Vasiṣṭhās tā na śṛṇvanti.

iv. 122: dhenur mitra iheha vah.

iv. 129^a: liṅgoktadaivate sūkte, eke.

iv. 129^{c,d}: ṛśir bodhad iti dvābhyaṁ stauti Somakam eva tu.

iv. 130^b: parābhyaṁ Aśvinau stutau.

v. 7^a: Tat sāvitre dve tu, ko vaiśvadevam;

v. 7^b: mahī dyāvāprthiviyam param tu yat,

v. 7^c(B): kṣetrasyeti tisras tu kṣai-trapatyāḥ.

Sarvānukramaṇī.

iv. 58 : sauryam vāpam vā gavyam
vā ghṛtastutir vā.

v. 27 : nātmātmane dadyāt.

v. 61 : Vaidadaśvī Taranta-Purumīlhau.

v. 85 : pra samrāje . . . vārunam.

v. 86 : Indrāgnī . . . aindrāgnam.

v. 87 : pra vo . . . mārutam.

vi. 48 : antyā Dyāvabhūmyor vā Prśner vā.

vi. 68 : śruṣṭi vām aindrāvaraṇam.

vi. 69 : sam vām . . . aindrāvaiśnavam.

i. 166 : Mitrāvaraṇayor dīkṣitayor Urvaśīm apsarasam drṣṭvā vāsatīvare kumbhe reto 'patat.

vii. 60 : yad adya . . . saurya adyā.

vii. 62 : ut Sūryah . . . tisrah sauryah.

vii. 63 : ud vētīti cārdhapañcamāḥ.

vii. 66 : caturthyādyā daśādityās, tisrah sauryah.

vii. 99 : urum ity aindryaś ca tisrah.

vii. 97 : yajñe . . . aindryādi . . . antyāindrī ca,

tr̄tyānavamyāv aindrābrāhmaṇaspatye.

vii. 104 : aindrāsomam rākṣoghnam.

Bṛhaddevatā.

v. II^ad :

Apām stutim vā yadi vā ghṛtastutim

gavyam eke sauryam etad vadanti.

v. 32°(B) : ātmā hi nātmane dadyāt.

v. 62^ab : Taranta-Purumīlhau tu
rājānau Vaidadaśvī ṛṣi.

v. 89^ad : vārunam tu pra samrāje
indrāgnī aindrāgnam uttaram.

v. 90^a : Viṣṇunyaṅgam param preti
mārutam.

v. 114^ad : antyā Dyubhvoh kirtanā
Prśnaye vā.

v. 121^a : śruṣṭiti caindrāvaraṇam.

v. 121^d : sam aindrāvaiśnavam param.

v. 149 : taylor Ādityayoh sattre
drṣṭvāpsarasam Urvaśīm
retas caskanda; tat kumbhe
nyapatad vāsatīvare.

vi. 5^ab : yad adyaikot sūryas tisra
ud vētīti ardhapañcamāḥ
sauryah.

vi. 8^ab (B) : yad adya sūra ity adyā
daśādityā ṛcaḥ smṛtāḥ.

vi. 9^ab (B) : stutā ud u tyad ity etās
tisra sauryas tataḥ parāḥ.

vi. 25° : urum aindryaś ca tisrah syuḥ.

vi. 26^ad (B) :

yajña adyendram evāstaut,
antyā tv Indrābrāhaspatī;

vi. 27^ab : tr̄tyā navamī caiva
stautīndrābrāhmaṇaspatī.

vi. 27^d : aindrāsomam param tu yat;

vi. 28^a : ṛṣir dadarśa rākṣoghnam.

Sarvānukramanī.

vii. 104 : pra vartayeti pañcaindryah ;
mā no rakṣa ity ṛṣer ātmāna āśih.

viii. 5 : antyāḥ pañcārdharcāś Caidya-sya Kaśor dānastutih.

viii. 46 : pragāthau ca vāyavyau.

viii. 47 : antyāḥ pañcoṣase 'pi.

viii. 68 : Rkṣāśvamedhayor dānastu-tih.

viii. 72 : haviṣām stutir vā.

viii. 100 : ayam te . . . Nemo Bhār-gavah.

viii. 101 : vāyavye sauryau . . . uṣasyā.

ix. 67 : sāvitry āgnisāvitri vaiśva-devī.

x. 17 : dve Saranyūdevate.

x. 19 : agniṣomīyo dvitiyo 'rdharcāḥ.

x. 25, 26 : bhadram . . . saumyam, pra hi . . . pausnam.

x. 33 : dve Kuruśravaṇasya Trāsadas-yavasya dānastutih . . . mṛte Mitrā-tithau rājñi tatsneḥād ṛṣir
Upamaśravasam putram asya vyasokayat.

x. 47 : Vikuṇṭhā nāmāsuri, Indratulyam putram ichantī, mahat tapas tepe; tasyāḥ svayam evendraḥ putro jajñe. Sa Saptagustutisamṛṣṭa ātmānam uttarais tribhis tuṣṭāva.

Bṛhaddevatā.

vi. 31^a : pra vartayeti pañcaindryah.

vi. 31^c : ṛṣis tv āśisam āśāste

vi. 31^d : mā no rakṣa iti tv ṣei.

vi. 45^{c,d} : ity ardharco dvycasā cāntyah
Kaśor dānastutih smṛtā.

vi. 80^c : ā nah pragāthau vāyavyau.

vi. 83^c : antyāḥ pañcoṣase 'pi syuh.

vi. 92^{a,b} : Rkṣāśvamedhayor atra
pañca dānastutih parāḥ.

vi. 93^{c,d} : athavā sūktam
uttaram haviṣām stutih.

vi. 117^d : Nemo 'yam iti Bhārgavah.

vi. 126^c : vāyavye saurye uṣasyā.

vi. 132^{c,d} : ubhābhyaṁ iti sāvitri
āgnisāvitry ṛg uttarā,

vi. 133^a : punantu mām vaiśvadevī.

vii. 7 : Saranyūdevate dvṛce.

vii. 20^{c,d} : ardharcaḥ prathamāyās tu
agniṣomīya uttarāḥ.

vii. 23^{a,b} : bhadram saumyam, pra hi
pausnam.

vii. 35 : Kurusravapam arcataḥ
pare dve Trāsadasavyam.
mṛte Mitrātithau rājñi
tannapātam ṣilī paraiḥ

vii. 36 : Upamaśravasam 'yasya'
caturbhiḥ sa vyasokayat.

vii. 49 : Prājāpatyāsurī tv āśid
Vikuṇṭhā nāma nāmatāḥ;
sechantindrasamāṇ putram
tepe 'tha sumahat tapāḥ.

vii. 50^c : tasyām cendraḥ svayam
jajñe.

Sarvānukramanī.

x. 50 : vaṣṭakāreṇa vṛkñeṣu bhrāṭṛṣu
Sauciko 'gnir apah praviṣya.

x. 56 : dvaipade tv Atrimandale.

x. 56 : Aikṣvāko rājāsamātiḥ.

x. 56 : Bandhvādin purohitāṁs tya-
ktvā,

x. 56 : anyau māyāvinau śreṣṭhatamau
matvā purodadhe . . .

x. 56 : . . . bhrātaras trayah
mā pra gāmeti . . . svastyayanam
japtvā yat te yamam iti . . . mana-
āvartanam jepuh.

x. 60 : ā janam iti . . . catasṛbhīr Asa-
mātīm astuvan.

x. 60 : Agastyasya svasū mātaiśām
rājānam astaut (cp. Āṛṣ. x. 24).

x. 60 : Subandhor jīvam āhvayan.

x. 60 : tam antyayā labdhasamjnām
aspr̄śan.

x. 62 : ṣal aṅgirasām stutih.

x. 71 : Bṛhaspatir jñānam tuṣṭāva.

x. 81 : Ya imāḥ . . . vaiśvakarmanām.

x. 98 : Ārṣṭiṣeno Devāpiḥ (cp. Āṛṣ. x. 45).

Bṛhaddevatā.

vii. 57 ^{bcd} : Saptagustūtiharṣitāḥ,
ātmānam eva tuṣṭāva
aham bhuvam iti tribhīḥ.

vii. 61 ^{ab} : vaṣṭakāreṇa vṛkñeṣu
bhrāṭṛṣu,

vii. 62 ^b : Sauciko 'gnir iti śrutih,

vii. 62 ^c : sa prāviṣad apakramya

vii. 62 ^d : ṛtūn apo vanaspatīn.

vii. 86 ^b : dvaipadā ye 'trimandale.

vii. 85 ^c : rājāsamātīr Aikṣvākuḥ,

vii. 85 ^d : purohitān

vii. 86 ^a : vyudasya Bandhuprabhṛtīn,

vii. 86 ^d : tato māyāvinā dvijau

vii. 87 ^{ab} : Asamātiḥ puro 'dhatta :
variṣṭhau tau hi manyate.

vii. 89 ^d : bhrātaras trayah

vii. 90 : jepuh svastyayanam sarve
meti Gaupāyanāḥ saha ;
mana-āvartanam tasya
sūktam yad iti te 'bhyayuh.

vii. 96 : ṛgbhir eti catasṛbhīs
tata Aikṣvākum astuvan.

vii. 97 ^{ab} : Agastyasyeti mātā ca
teṣām tuṣṭāva tam nṛpam.

vii. 100 ^d : Subandhor asum āhvayan.

vii. 102 ^{ab} : labdhāsum cāyam ity as-
yām
pr̄thak pāṇibhir aspr̄śan.

vii. 102 ^{cd} : ṣal . . . aṅgirasām stutih.

vii. 109 ^{cd} : taj jñānam abhītuṣṭāva
sūktenātha Bṛhaspatīḥ.

vii. 117 ^b : ya imā vaiśvakarmane.

vii. 155 ^a : Ārṣṭiṣenās tu Devāpiḥ.

Sarvānukramanī.

x. 101: ud budhyadhvam . . . ṛtvik-stutih.
 x. 103: āśuh . . . Aindro 'pratirathaś,
 caturthī bārhaspatyā.
 x. 107: Dakṣinā vā Prājāpatyā.
 x. 109: te 'vadan . . . Juhūr Brahma-jāyā . . . vaiśvadevam.
 x. 124: Agnivarunāsomānām.
 x. 132: ījānam maitrāvarunām.
 x. 155: arāyi . . . alakṣmīghnam.
 x. 157: imā nu kam vaiśvadevam.
 x. 164: apehi duḥsvapnaghnam.
 x. 166: ḫśabham . . . sapatnagham.
 x. 170, 171: vibhrāṭ . . . sauryam . . .
 tvam tyam.

Sarv. Intr. ii. 7: artheṣava ḫśayo de-vatāś chandobhir abhyadhāvan.

Bṛhaddevatā.

viii. 10^b: ud ity ṛtvikstutih param.
 viii. 13^b (B): Aindro 'pratiratho jagau.
 viii. 14^a (B): caturthī bārhaspatyā syūt.
 viii. 22^d: Prājāpatyāthā Dakṣinā.
 (Arṣ. x. 50^a: Prājāpatyā Dakṣinā vā.)
 viii. 36: te 'vadan vaiśvadevam tu Brahmajāyā Juhūr jagau.
 viii. 41^c: Varunendrāgnisomānām.
 viii. 47^a: maitrāvarunām ījānam.
 viii. 60^a: yad arāity alakṣmīghnam.
 viii. 61^d: vaiśvadevam imā nu kam.
 viii. 67^a: duḥsvapnaghnam apehitī.
 viii. 69^c: ḫśabham mā sapatnagham.
 viii. 73^a: vibhrāṭ sauryam tvam tyam.
 viii. 137^{a b c} (A):
 artheṣavah khalv ḫśayaś
 chandobhir devatāḥ purā
 abhyadhāvan.

7. KĀTYĀYANA'S SARVĀNUKRAMANĪ OF THE VĀJASANEYI-SAMHITĀ.

The passage in iv. 10 beginning athātāś chandodevatāḥ (Weber's ed. of the VS., p. lv) is based on BD. viii. 105–107^{a b}, 108^{c d}–111. The whole of one śloka, and parts of others, are metrically recognizable:

Sarvānukramanī.

iv. 10: sarvā ṣea āgneyyah

 sāmāni saurāni
 sarvāni brāhmaṇāni ca.

Bṛhaddevatā.

viii. 110: samastā ṣea āgneyyo
 vāyavyāni yajūmśi ca;
 sauryāni caiva sāmāni
 sarvāni brāhmaṇāni ca.

VS. Sarvānukramaṇī.

Devatām avijñāya
yo juhoti
devatās tasya
havir na juṣante.

saṃnyasya manasi
devatām havir hūyate.

svādhyāyam api yo 'dhite
mantradaivatajñāḥ,
so 'muṣmin loke
devair apīḍyate.

Tasmāc ca devatā vedyā
mantre mantre prayatnataḥ :
mantrānām devatājñānān
mantrarथam adhigachati.

na hi kaścid avijñāya
yāthātathyena devatāḥ
śrautānām karmaṇām viprah
smārtānām cāsnute phalam.

Bṛhaddevatā.

viii. 131^a: juṣante devatās tasya
havir nādevatāvidah.
viii. 132 : avijñānapratiṣṭam hi
havir neheta daivatam.
tasmān manasi saṃnyasya
devatām juhuyād dhavih.
viii. 133 : svādhyāyam api yo 'dhite
mantradaivatavic chuciḥ,
sa sattrasad iva svarge
sattrasadbhir apīḍyate.
i. 2 : Veditavyam daivatām hi
mantre mantre prayatnataḥ :
daivatajñō hi mantrānām
tadartham avagachati.
i. 4 : na hi kaścid avijñāya
yāthātathyena daivatām
laukyānām vaidikānām vā
karmaṇām phalam aśnute.

8. BHAGAVADGĪTĀ.**Bhagavadgītā.**

viii. 17^{a,b} : sahasrayugaparyantam
ahar yad brahmaṇo viduh.
Ṣadguruśisya, p. 167, 9^{c,d} :
sahasrayugaparyantam
ahar yad brāhmam ucyate.

Bṛhaddevatā.

viii. 98^{a,d} : sahasrayugaparyantam
ahar brāhmaṇam sa rādhyate.

9. HEMACANDRA'S ABHIDHĀNACINTĀMANI.**Abhidhānacintāmani.**

Last śloka, p. 443, ed. Böhtlingk :
Iyanta iti saṃkhyānām
nipātānām na vidyate :
prayojanavaśād ete
nipātyante pade pade.

Bṛhaddevatā.

ii. 93 :
Iyanta iti saṃkhyānām
nipātānām na vidyate :
vaśāt prakaraṇasyaite
nipātyante pade pade.

VII. INDEX OF SANSKRIT WORDS AND NAMES.

[N.B.—Finite Verbal Forms, simple and compound, are given under the root; participles, gerunds, infinitives, simple and compound, in their alphabetical order.]

Amśa, iv. 82; v. 147; vii. 114.	aṅga, <i>n.</i> , <i>member</i> , <i>limb</i> , <i>pl.</i> , iii. 135; iv. 116; vii. 77.
Amśumatī, vi. 110.	Aṅga-deśa, iv. 24.
amṣa, iv. 22.	Aṅga-rāja-gr̥ha, iv. 24.
akarmaka, i. 31.	aṅgāra, v. 99, 102.
akasmāt, iv. 15.	Aṅgiras, iii. 115; v. 99, 103; <i>pl.</i> , i. 127; iv. 98; vi. 156, 157; vii. 102; viii. 126.
akṣa, <i>m. pl.</i> , <i>dice</i> , i. 110; vii. 37.	Aja ekapād, ii. 11.
akṣaya, vi. 55; vii. 60.	aja, <i>goat</i> , <i>pl.</i> , iv. 141.
akṣara, i. 62.	ajāvika, <i>n.</i> , iii. 147; v. 64.
akṣa-saṁstuti, i. 52.	añci, <i>the root</i> añcī, iii. 9.
akṣa-stuti, vii. 36.	✓añj : anaktī, iii. 9.
akhila, vi. 12, 86, 124.	añjana-karman, <i>n.</i> , vii. 12.
Agastya, ii. 82, 131, 156; iii. 55, 128; iv. 47, 51, 53, 58, 61, 64; v. 150, 152.	añjanti-sūkta, iii. 28.
Agnāyī, i. 112; ii. 75; iii. 6, 92.	anīṣṭha, ii. 32.
Agni, i. 5, 69, 82, 86, 97, 118, 126; ii. 2, 22, 24, 27, 37, 124; iii. 37, 86; (Tāpasa), iii. 58; <i>pl.</i> (<i>trayah</i>), vi. 160.	anū, <i>adj.</i> , viii. 140.
Agni-devata, iii. 97.	anḍa-ja, viii. 115.
Agni-daivatya, ii. 145.	atikrama, v. 70.
agni-dhāna, viii. 68.	atigama, ii. 49, 50, 55.
Agni-bhūta, i. 64, 67.	atīchandas, <i>f. pl.</i> , ii. 14; viii. 108.
Agni-vāyu-vivasvat, <i>pl.</i> , iv. 37.	atirikta, ii. 100.
Agni-sūrya-ānila, <i>pl.</i> , vi. 50.	atīsvāra, viii. 113, 116.
Agni-indra-sūrya, <i>pl.</i> , ii. 70.	atīsvārya, viii. 120.
Agniśomīya, vii. 20.	atyadbhuta (karman), vi. 24.
agra-ṇī, ii. 24.	atyaya, ii. 64.
agre-sara, vi. 52.	Atri, ii. 36, 129, 156; v. 29, 31, 50, 64, 65, 101; <i>pl.</i> , iv. 98; v. 12, 13, 28; vii. 98 (= Maṇḍala v.).
agrya, ii. 77.	Atri-putra, v. 52, 57.
agha-marṣaṇa, <i>m.</i> , viii. 91; <i>adj.</i> , viii. 93.	Atri-maṇḍala, vii. 86.
Aghnyā, i. 128; ii. 78; viii. 125.	Atri-saṁstava, vi. 72.

Atri-sutā, vi. 99.

Atharvan, ii. 12; iii. 18, 121; *pl.* Atharvānah, i. 125; vi. 156; viii. 125.

Atharvāṅgirasa, *m.* = Atharva-veda, ii. 143; *pl.* (*mantrāḥ*), v. 16.

adantaka, iv. 139.

adarśana, v. 65.

adas, *pron.*, *that (celestial)*; *m.*, asau (Agni), v. 48; vii. 142; amum (lokam), iii. 13.

Aditi, i. 124; ii. 45, 76, 82; iii. 57, 123; iv. 98; v. 144, 146; vii. 104, 114; viii. 125; °teh sutāḥ, vi. 89.

adurbala, v. 57.

adrśya, v. 156.

adrṣṭāñkhyā, iv. 64.

adevatā-vid, viii. 131.

adbhuta, iv. 50.

adyantana, iv. 50.

adharsanīya, v. 127.

adhi, *prep. with acc.*, iii. 13.

adhipa, *pl.* (*trayah*), iv. 41.

adhvītas, *n.*, iv. 30.

adhljyāna, ii. 21; vi. 142.

adhyayana, ii. 142.

adhyardha, iii. 97.

adhyāpayat, *pres. part.*, ii. 21.

adhyāpita, v. 53.

adhyeṣana, v. 30.

adhvan, iii. 142.

adhvara, ii. 24; iii. 2, 3, 62; vii. 73.

adhvaryu, vii. 70.

anañvah, iii. 50, 79; iv. 116.

anandha, iv. 15.

anapāyin, vi. 55.

anartha, vi. 113.

anarthaka, ii. 91.

anartha-vid, vii. 111.

analpaśas, ii. 92.

anavagama, ii. 108, 115.

anavadyāṅgī, vi. 104.

anas, *wain*, iv. 116.

anasūyu, vi. 142.

anāgata, vii. 30 (B).

anāgas, *adj.*, iv. 60.

anādhāra, viii. 139.

anāvṛṣṭi, vi. 137.

aniyukta, iv. 28.

anirukta, vii. 16.

anirukta-sūktādi, viii. 15.

Anila, *Wind*, vii. 28; *a seer*, viii. 71.

anu, *prep.*, ii. 95.

anukampārthe, viii. 85.

anukṛtayat, *pres. part.*, ii. 21.

anukṛtitā, iv. 28.

anukrama, i. 79, 85.

anukramatas, i. 46.

anukrānta, viii. 129.

anuga, iii. 13.

anugachat, *pres. part.*, iii. 132.

anujñā, vi. 35.

anupadiṣṭa (karman), iii. 49.

anupāṇīyā, v. 110.

anupūrvāśas, v. 173; viii. 41.

anumata, v. 63.

Anumati, i. 129; ii. 78; iv. 88; viii. 70.

anumantraṇa, v. 86; viii. 66, 73, 87.

anuyāja, vii. 74; viii. 103.

anuyoga, i. 36, 52.

anurāga, vii. 148.

anuvāka, vi. 146.

anuśāsana, vii. 134.

anuṣṭubh, i. 115; viii. 105.

anṛṣi, v. 58, 59; viii. 129.

aneka, ii. 112.

anekadhbā, iii. 44.

anekārtha, ii. 108.

anekārthaka, ii. 91.

anta, v. 171; *loc.*, iii. 49, 52; vi. 101, 144.

antahparidhi, *adv.*, vii. 98.

anta-kāla, ii. 53.

antatas, viii. 21.
 antar, *adv.*, ii. 95.
 antara, vi. 123.
 antarikṣa, ii. 33, 58; v. 166.
 antārasa, *m.*, ii. 42.
 antika, vi. 122.
 antya (karman), vii. 10; (*maṇḍala*), iii. 116.
 antya-karman, vii. 15.
 antra, *n. pl.*, iv. 126; vii. 79.
 andhatā, iv. 15.
 anna, i. 84; ii. 40; iii. 5; viii. 40.
 anna-kāma, iii. 32.
 annāda, vi. 151.
 anyathā, viii. 129.
 anya-devatya, ii. 126.
 anya-deśa, v. 16.
 anya-daivata, i. 18.
 anyonya-yoni-tā, *f.*, i. 71.
 anviṣyantī, *pres. part.*, viii. 27.
 ap, *pl.*, āpah, i. 83, 112; ii. 73; apah, ii. 59, vii. 62; apām, ii. 55, 56; iii. 97; iv. 63; v. 175; vi. 100, 101; vii. 9, 20, 33; adbhyāḥ, iii. 24; apsu, v. 154.
 apakramanā, v. 17.
 apakramya, iv. 109; vii. 62.
 apakrānta, vii. 3.
 apanutti, iii. 114; vi. 153.
 apanodana, vii. 91.
 apara, *pl., others*, viii. 75.
 aparādha, v. 82, 83.
 a-paśyat, *pres. part. f.*, -ntī, v. 74.
 apahata, vi. 106.
 apahatya, v. 12.
 apahṛtya, vii. 18.
 apahnava, i. 38, 56, 57.
 apākriyā, vii. 60.
 Apām napāt, i. 124; vii. 53; viii. 127.
 Apālā, ii. 82; vi. 99.
 apūpa, vi. 103.

aprāgṛhya, iv. 144.
 Apratiratha (Aindra), viii. 13.
 aprāpya, vii. 152.
 Apvā, i. 112; ii. 74; viii. 13.
 apsaras, v. 149; vii. 147; *pl.*, i. 21; vii. 71; viii. 114.
 abahuvat, *adv.*, iii. 82.
 ab-devata, vii. 10.
 ab-daivata, viii. 50.
 abhi, *prep. with acc.*, vii. 87, 97.
 abhighāta, vii. 88.
 abhicāraka, *adj., f.* -ikā, iv. 118.
 abhitapya, vi. 121.
 abhidhāna, iii. 77; v. 154; vii. 95.
 abhidhāyaka, v. 94, 95.
 abhinirdiśya, vii. 101.
 abhimāna, vi. 60.
 abhirūpa, vii. 151.
 abhisāpa, i. 58; iv. 118.
 abhiṣikta (rājan), viii. 2, 73.
 abhiṣṭava, i. 39.
 abhisamśrita, i. 44.
 abhisambandha, vi. 96.
 abhīhata, vii. 84.
 abhīpsat, *pres. part., f.* -ntī, vi. 154.
 abhiśu, *pl.*, i. 110.
 Abhyāvartin, v. 124, 138, 139.
 abhyūhya, *fut. part. pass.*, ii. 122.
 abhyetya, vi. 122.
 amati, *f.*, iv. 114.
 amitaujas, vii. 55.
 amu, *see adas*.
 amutas, ii. 9; iii. 1; v. 2.
 amutra, ii. 19.
 amūrta, i. 81.
 amṛta, *n.*, iii. 85; *adj.*, vii. 109; viii. 140.
 amṛtatva, iii. 88.
 ambara, ii. 35.
 ambara-garbhāogha, ii. 55.
 ambara-ja, ii. 36.

ambā, v. 58.
 ayam, *see idam.*
 ayuj, iv. 44.
 ayuja, viii. 26.
 ayuta, *n.*, v. 30; vi. 61.
 ay-oh, *du. of -e, personal ending.*
 ayomukhī, v. 133.
 aranya, v. 67.
 aranya-gocara, *adj.*, iii. 142.
 Aranyāni, i. 112; ii. 74; viii. 57.
 Arıştanemi, ii. 57.
 aristī, iv. 72; vii. 73.
 ari-senā, vi. 112.
 Aruna, vii. 145.
 aruna, *f. -ī, pl. (gāvah)*, iv. 141.
 ✓arc: arcati, iii. 51; vii. 25, 123, 124, 146; viii. 15; *du.*, arcatah, vii. 35; *pl.*, arcanti, iii. 48; ārcan, viii. 54; ārcayat, iv. 1.
 Arcanānas, v. 51, 52, 53, 76.
 arei, i. 94; v. 99.
 artha, *object, i. 6; sense, ii. 99, 102, 114, 115, 117, 118; matter, iv. 1; vi. 101; vii. 143; arthāya, for the sake of (gen.), iv. 130; vii. 104; arthe, id., vi. 100.*
 artha-tattva-jñā, i. 118.
 arthatas, i. 10.
 arthaya, *den. verb, i. 9.*
 artha-vaśa, ii. 99.
 artha-vāda, iii. 53, 104.
 artha-viveka, ii. 118.
 artha-saṃcāra, iv. 51.
 artha-sūkta, i. 15.
 arthin, *suppliant, iii. 96 (B).*
 arthepsu, viii. 137.
 ardha, iii. 126; *loc.*, ardhe (= madhye), iv. 134.
 ardha-paśicama, vi. 5.
 ardharea, ii. 5, 17, 133, 140; iii. 78, 112, 114, 127; iv. 6; v. 42.
 ardhaṣṭama, iii. 97.
 Arbuda, vii. 146.
 Aryaman, v. 147; vi. 8; vii. 114; viii. 127.
 arvāñe, ii. 9.
 ✓arh, v. 59, 159; vi. 61, 62; vii. 134; viii. 1, 5.
 alakṣmī-ghna, viii. 60.
 alakṣmy-apanuda, v. 91.
 alpaśas, iv. 143.
 alpa-stava, iv. 43.
 avakā, vii. 79.
 Avatsāra, ii. 129; iii. 57.
 avamucya, v. 72.
 avayava, i. 74 (*v. r.*); ii. 103.
 avijñāta, ii. 114.
 avijñāna, vii. 2.
 avijñāna-pradiṣṭa, viii. 132.
 aviditvā, viii. 136.
 avišeṣya, i. 20.
 avekṣya, viii. 20.
 avyakta-varṇa, iii. 9.
 avyaya, i. 45; iii. 30.
 avyayībhāva, ii. 105.
 ✓aś: aśnute, iii. 16, 72; vi. 143; aśnuvātē, vii. 127.
 aślīla, vi. 153.
 aśva, i. 84, 109; iv. 27; v. 123, 131; *pl.*, iv. 140, 142.
 aśvamedha, viii. 92.
 Aśvamedha, *a king, v. 13, 31, 83; vi. 92.*
 aśva-raśmi, v. 14.
 aśva-rūpiṇī, vii. 3.
 aśva-śata, v. 80.
 aśva-samstuti, iii. 51.
 aśvā, *f.*, vii. 1.
 aśvājāmī, i. 111.
 aśvin, *du.*, i. 82; ii. 8; iii. 20, 22, 86, 91, 96 (B); iv. 98; vii. 6.
 aśvoṣṭra, *m. pl.*, vi. 52.
 aśvya, vi. 79.

aṣṭaka, containing eight stanzas (sūkta), iii. 90; vii. 118.

Aṣṭaka, *N. of a seer*, viii. 16.

āṣṭa-māsika, ii. 55.

✓as, to throw:

- vi. 17, vii. 86.
- sam-ni-, viii. 132.
- pra-, v. 99.
- sam-, iii. 31.

asamstuta, i. 119; iii. 48, 81.

asamjñapta, iv. 29.

asat, i. 62; ii. 120; viii. 140.

Asamāti, vii. 85.

asam̄bhava, vii. 17.

Asita, ii. 157.

asu, ii. 54; vii. 89, 98, 99.

Asunīti, i. 124; ii. 54; vii. 92; viii. 126.

asura, vi. 82, 149, 150; vii. 55, 63; viii. 115; pl., vii. 63; viii. 24, 26, 28, 31.

asura-māyā, vii. 54.

asūyat, pres. part., vii. 148.

asrj, vii. 80.

asau, see adas.

astam, with ✓i, ii. 68.

astuti, iv. 97.

astrā (vāruna), v. 133.

asthi, vii. 78.

asthi-saṁcaya-karman, vii. 18.

asmattas, vii. 65.

asyandana, vi. 138.

asyavāmīya (sūkta), iv. 31.

✓ah, āha:

- anu-, vii. 105.
- ahas, n., day, v. 175; vii. 18, 19; viii. 98.
- ahi, i. 126; v. 165, 166.
- Ahi budhnya, i. 126; v. 165.
- a-hita, unfriendly, viii. 29.
- ahi-daivata, v. 168.

ahorātra, m. pl., iv. 34; m. du., vii. 126 (n. du., v. r.).

Ākarnya, vi. 119.

ākhu, vi. 59.

ākhu-rāja, vi. 60.

ākhyāta, n., verb, i. 39; ii. 94, 121; viii. 85.

ākhyāta-śabda, i. 44.

ākhyāna, i. 53; vii. 84, 153.

ākhyāya, v. 125.

āgachat, pres. part., iii. 134.

āgata, pl. (devāḥ), vii. 30.

āgūmin, vii. 19.

Āgni-māruta, i. 102; iii. 75.

Āgni-sāvitra, f., -ī, vi. 132.

āgnendra, f., -ī, iv. 102.

āgneya, i. 99; ii. 75, 126; iii. 8, 65 (A); f., -ī, iii. 8, 98; v. 117.

āghṛṇī, iii. 95, 96.

āghṛāta-mātra, vii. 6.

āṅgirasa, iii. 83, 106, 126, 145; vi. 139; f., -ī, iv. 2; vi. 40.

ācārya, ii. 132, 136, 143; iv. 138; v. 39; vi. 9; viii. 90; pl., v. 112; vii. 38, 111.

ācāryaka, iv. 119.

ācikhyāsa, i. 36, 58.

āji, viii. 12.

ājñāya, v. 75.

ājña-sūkta, v. 11.

ātmān, i. 73; ii. 86, 87; iv. 10, 143; v. 32, 51, 67, 70, 73, 135; vi. 32, 95, 119, 142; vii. 57, 60, 120; viii. 22, 45, 52, 139.

ātma-prabhāva, viii. 78.

ātmavat, adv., vi. 134, 136; vii. 82.

ātma-vādin, vii. 71.

ātma-saṁstāva, iv. 135.

ātma-stava, ii. 87; viii. 42, 82.

ātma-hita, viii. 68.

ātma-hitaisinī, iv. 131.
 ātma-āṅga, iv. 23.
 ātma-ādāna, vi. 96.
 ātreya, v. 51.
 ādāna, ii. 6; vi. 96.
 ādāya, vi. 114.
 ādi, iii. 49, 52; v. 171.
 āditas, v. 113.
 Āditya, *pl.*, ii. 12; vi. 125; viii. 128.
 Āditya-devatya, vi. 2, 49, 126.
 Āditya-daiavata, iii. 108; vi. 83, 87; viii. 117.
 ādeśa, iii. 39, 109.
 ādy-anta, *du.*, i. 22.
 ādyāntya, iii. 89.
 ādhāra, viii. 139.
 ādhvaryava, *pl.*, vii. 105.
 ānītvā, v. 18.
 ānīya, v. 18 (*v. r.*).
 ānupūrvī, ii. 100.
 ānupūrvya, i. 105.
 ānumata, *adj.*, vii. 93.
 ānumānika, *f.*, -ī, i. 60.
 āntra, *n. pl.*, vii. 79 (*v. r.*).
 √āp: ava-, *perf.*, vii. 44.
 pra-, fut., vi. 90; viii. 152.
 āpagā, vi. 23.
 Āptya, *pl.*, i. 116, 128; viii. 40, 126.
 Āpya, v. 174.
 āpri, *pl.*, āpriyah, iv. 16, 65; v. 26; vii. 107; viii. 36 (*v. r. A*); āpryah, iv. 96; v. 25, 159; vi. 130; āpriṣu, ii. 28, 151.
 āpri-sūkta, ii. 152; viii. 37.
 ābharaṇa-bhūṣita, iii. 146.
 āmuṣyāyana, i. 25, 26.
 ā-yat, *pres. part.*, vi. 111.
 āyamya, vi. 144.
 āyasa, vii. 52.
 ā-yāt, *pres. part.*, vi. 112.
 āyudha, i. 74; iii. 85; iv. 143.

āyudhāgāra, v. 131.
 āyus, iv. 130; vii. 44, 73, 103.
 ā-rādhyā, *gerund*, vii. 44.
 ārogya, vii. 44.
 ārohatī, *pres. part.*, vii. 130.
 ārtava, iii. 15, 34; iv. 91.
 ārtnī, *du.*, i. 113; v. 130.
 ārtvija, *adj.*, vii. 83, 138.
 ārtvijya, *n.*, v. 33, 51; viii. 6.
 Ārbudi, viii. 74.
 ārbhava, iii. 131; iv. 27, 123; v. 174; vi. 135; *f.*, -ī, vi. 108; viii. 74.
 ārsa, i. 14; iii. 130; iv. 94; v. 74.
 āṛṣaka, ii. 126.
 Āṛṣṭiṣeṇa, vii. 155.
 ālucya, vii. 89.
 āvām, iii. 21.
 āv-i, *loc. of -au*, *perfect suffix*, viii. 85.
 āśā, iv. 93.
 āśis, i. 7, 26, 32, 35, 47, 50, 58; iii. 153 (*A*); v. 30, 135, 170; vi. 9, 31, 74; vii. 12, 19, 96, 136; viii. 80, 81, 82, 84, 96.
 āśir-vāda, iii. 82; v. 91, 93; vii. 10; viii. 44.
 āśīrvāda-para, viii. 47.
 āśīrvāda-bahula, vii. 117.
 āśu, iii. 21, 50, 79; vi. 150; vii. 3.
 āśrama, v. 64; vi. 99.
 āśravya, ii. 142.
 āśvamedhika, ii. 153.
 āśvina, ii. 127; iii. 102, 104, 112, 119; *f.*, -ī, v. 117.
 āśvinā-trca, iii. 102.
 āśvya, iii. 21, 22, 23.
 āstṛī, viii. 68.
 √āś: āsate:
 pari-upa-, ii. 49.
 āsakta, iii. 95 (*B*).
 Āsaṅga, vi. 40.
 āsandī, v. 20.

āśina, iii. 2.
 āsura, vi. 161; viii. 31, 34; *f.*, -ī, vii. 49.
 āsyā, viii. 8.
 āhanasyā, i. 37, 55.
 Āhavanīya, ii. 145.
 āhṛtya, iv. 114.
 āhvāna, vii. 153.

✓i: eti, iii. 96 (B).
 adhi-, iv. 72; viii. 133; *caus.*,
 adhyāpaya, viii. 136 (A).
 ud-: iyāya, v. 152.
 pra-, vii. 120.
 prati-, iii. 154; viii. 101.
 upa-: iyāya, v. 76.
 ichantī, *pres. part.*, vii. 49.
 ijyā, vi. 72.
 ijyārtham, iv. 106.
 idī, *the verb id, to increase*, iii. 4.
 itara, vii. 15, 18; itarad, viii. 17.
 itare dara, vii. 153.
 itihāsa, iii. 156; iv. 46; vi. 107, 109;
 vii. 7, 153.
 itihāsa-sūkta, viii. 11.
 idam, *n.*, *this world*, ii. 120; *m.*, ayam
 (Agni), v. 48, &c.; =here, i. 9.
 ✓idh-:
 sam-: idhyate, ii. 145, 158.
 idhma, i. 106; ii. 147, 158; iii. 5.
 Indu, i. 124, 126.
 Indra, i. 5, 68, 69, 82, 117; ii. 7, 22,
 31, 34, 35, 67, 107; iii. 37, 61, 69,
 81, 90; v. 148; vii. 114, &c.
 Indra-cikīrṣita, *n.*, vi. 100.
 Indra-prasāda, vii. 59.
 Indra-māṭr, ii. 83.
 Indra-rājan, *du.*, iii. 155.
 Indra-vajra, *du.*, vii. 27.
 Indravat, *adv.*, vii. 148.
 Indra-vāyu, iii. 94.
 Indra-sama, iii. 115; vii. 49.

Indrāgnī, iii. 131.
 Indrāñjī, i. 129; ii. 77, 83; iii. 92; viii. 55.
 Indrā-parvata, *du.*, iv. 4.
 Indrā-pūṣan, *du.*, iv. 31.
 Indrā-bṛhaspati, *du.*, v. 5; vi. 26.
 Indrā-brahmaṇaspati, *du.*, iv. 81; vi. 27.
 Indrā-varuṇa, *du.*, iii. 119.
 Indrā-viṣṇu, *du.*, iv. 20.
 Indrāśraya, *adj.*, i. 122.
 Indrā-soma, *du.*, ii. 107; iv. 84.
 indriya, iv. 40.
 Indrolūkhala, iii. 100.
 iyat, ii. 93.
 iyam, *f.* (=pr̥thivi), vi. 20.
 irū, ii. 35.
 iva, *particle*, ii. 91.
 ✓iṣ, *to desire*: iv. 49.
 passive, iṣyate: ii. 99; iii. 123.
 anu-, v. 19.
 iṣī-kṛta (rūpa), iii. 4 (*v. r.*).
 iṣu, i. 111; v. 132, 133, 134.
 iṣudhi, i. 110; v. 130.
 ilā, i. 107; ii. 147; iii. 4.
 Ilaspati, iii. 71; viii. 127.
 İlā, i. 112, 126; iii. 13; viii. 126.
 ilāvat, *adj.*, iii. 4.

✓iks, *to see*:
 upa-: īkṣeta, i. 22, 76.
 ava-: īkṣeta, viii. 124.
 anu ava-: aikṣanta, viii. 63.
 īksamāṇa, viii. 139.
 ✓iḍ, *to praise*: īdyate, viii. 133.
 iḍī, *the verb id*, iii. 4.
 īrayat, *pres. part.*, iv. 122.
 ✓iṣ: īṣte, ii. 35.
 ✓iṣ: īṣate, ii. 109.
 ✓iḥ: īheta, viii. 132.
 īlita, iii. 27.

Ukta-prayoga, *adj.*, ii. 96.

ukta-mantra, *adj.*, viii. 125, 126.
 ukṣan, iv. 41; v. 31.
 ugra, vi. 141.
 Ucathya-ja, iv. 14.
 Ucathya-br̥haspati, *du.*, iv. 11.
 Ucathya-bhāryā, iv. 11.
 uccāvaca, ii. 89.
 uccāvaca-madhyama, iii. 154.
 uchatī, *pres. part.*, iii. 9.
 uttama, ii. 38; viii. 140; *f.*, -ā (*tvac*), vi. 106.
 uttara (Agni), vii. 67; *f.*, -ā (*tvac*), vi. 106; (*vedi*), vii. 32.
 uttara-sūkta, iii. 148.
 uttareṇa, *adv.*, vii. 127.
 uttāna-parna, *adj.*, viii. 56.
 uttāraṇa, iii. 16.
 utthāya, iv. 25.
 utsāṅga, vi. 36.
 utsarga-kāla, iv. 12.
 udaka, vi. 145.
 uda-kumbha, vi. 100.
 udaya, ii. 9, 58; iii. 10; vii. 121.
 udarka, iii. 128.
 udāhr̥ta, *pp.*, vi. 158.
 udita 1, *pp.*, *arisen*, ii. 62.
 udita 2, *pp.*, *stated*, iii. 148.
 udonmohita, *pp.*, iv. 23.
 udgatr̥, vii. 70.
 udgirat, *pres. part. f.*, -ntī, viii. 34.
 udgītha, viii. 122.
 uddiśya, iii. 44.
 udyata, *pp.*, vi. 12, 123.
 unmattavat, *adv.*, vii. 150.
 upajalpitum, iv. 57.
 upadeśa, i. 38, 52.
 upadrava, viii. 122.
 upaniṣat-stuti, v. 82.
 upaniṣad, ii. 82; iv. 63.
 upapraīṣa, i. 38, 56.
 Upamaśravas, vii. 36.

upamārtha, ii. 91, 92; iv. 97.
 upalakṣya, *fut. part. pass.*, i. 45.
 upavasana, i. 25, 28, 32.
 upasamgr̥hya, *gerund*, v. 76.
 upasarga, i. 39; ii. 94, 95, 103.
 Upastuta, viii. 39.
 upūṣya, *fut. part. pass.*, viii. 130.
 upottama, vii. 119.
 ubhayathū, viii. 129.
 ubhayavat, *adj.*, ii. 155; iii. 31.
 uras, iv. 22.
 Uruvāśinī (= Urvaśi), ii. 58.
 Urvaśi, i. 128; ii. 77, 83; v. 149; vii. 147, 151.
 urvī, ii. 56.
 Ula, *a seer*, viii. 88.
 ulūkhala, i. 111; iii. 100, 101.
 Uśij, iv. 24.
 Uṣas, i. 128; ii. 8, 9, 60, 74, 80; iii. 8, 9, 10; iv. 138 (*madhyamā*), 141; vi. 83; vii. 121; viii. 73.
 uṣasya, *adj.*, iii. 102; v. 88, 170; vi. 126; vii. 140 (*v. r.*).
 uṣṭra, vi. 52.
 uṣṇih, viii. 105.
 Ūna, ii. 90.
 Ūtjāhuti, *du.*, i. 114.
 Rksa, *a king*, vi. 92.
 ṛg-bhāj, i. 17, 18; ii. 79.
 ṛṇ-mantra, *pl.*, iii. 39.
 ṛc, *pl.*, iii. 15; iv. 8; = Ṛg-veda, viii. 110, 130, 139.
 Rjīśvan, ii. 129; iii. 55.
 Rnamcaya, v. 13, 33.
 Rta, i. 124; ii. 42.
 ṛtāvṛdh, *adj. du.*, iii. 38.
 ṛtu, *sing.*, iii. 34; iv. 57; *du.*, i. 115, 131; *pl.*, i. 17; ii. 41; iii. 35, 36; iv. 34; vi. 91; vii. 62.

ṛtu-priṣa-sūkta, iii. 36.
 ṛte, prep. with acc., iii. 104; with abl., vi. 140.
 ṛtvik-stuti, viii. 10.
 ṛtvij, pl., i. 84; iii. 3; vii. 70.
 ṛddhi-karman, iii. 4.
 ✓ṛdh:
 prati-: ārdhi, vii. 75.
 sam-, i. 21.
 ṛbīsa, v. 84.
 Ṛbhū, iii. 83; pl., i. 82, 127; viii. 128.
 ṛṣi, i. 6; ii. 86, 87, 88; viii. 134, 136, 138; pl., i. 81; iii. 116; vi. 137, 139; (trayah), viii. 78.
 ṛṣi-kṛta, iii. 4 (v. r. iṣi-kṛta).
 ṛṣi-gata, vii. 112.
 ṛṣi-chando-daivatādi, viii. 135.
 ṛṣi-putra, iv. 11; v. 63.
 ṛṣi-śreṣṭha, vii. 55.
 ṛṣi-samsad, iv. 133.
 ṛṣi-sattama, iv. 78; v. 151.
 ṛṣi-sūkta, i. 14.
 Ṙṣiṣena-suta, vii. 156.

Eka, ii. 112; ekasmin, i. 13; eke, i. 61; v. 108, 119, 170; viii. 23, 38, 65, 75, 90.
 eka-ja, iii. 30.
 eka-jāta-tva, i. 98.
 eka-devatya, ii. 142.
 eka-deśa, v. 25.
 eka-padā, pl., viii. 109.
 eka-pradhāna, iv. 8.
 eka-bhūyas-tva, iii. 130.
 eka-ratha, vi. 20.
 eka-vat, adv., in the singular, iii. 81; iv. 107.
 eka-vimśa, i. 116.
 eka-śata, iv. 95.
 eka-śas, vi. 21.

ekāntarāya, ii. 140.
 ekānna-trimśat, v. 105.
 e-kāra, viii. 85.
 ekikṛtya, ii. 113.
 ekaikaśas, ii. 65.
 etad-rūpa, v. 87.
 etya, vii. 32.
 enas, iv. 59.
 enasvin, v. 15.
 evam-prakāra, i. 59.
 evam-prakṛti, i. 40.
 evayāmarud-ākhyāta, v. 90.

Aikātmya, ii. 18.
 Aikṣvāka, v. 14 (v. r.); vii. 85 (v. r.).
 Aikṣvāku, v. 14; vii. 85, 96, 99.
 Aitaśa, i. 55; viii. 101.
 aindava, f., -ī, iv. 4.
 aindra, i. 122; ii. 125, 127; iii. 66; f., -ī, vi. 25, 31.
 aindra-vāyava, ii. 127; f., -ī, iv. 92.
 aindra-vāyavya, v. 4; vi. 16.
 aindra-sūkta, vi. 77.
 aindrāgnā, iii. 131; v. 89; vi. 19, 78; viii. 65; f., -ī, iv. 9; vii. 119.
 aindrāgneya, iv. 99.
 aindrā-pārvata, f., -ī, iv. 110.
 aindrā-pauṣṇa, v. 118.
 aindrā-bārhaspatya, vi. 117.
 aindrārbhava, iv. 123.
 aindrā-varuṇa, iii. 66; iv. 124; v. 3, 121.
 aindrā-vaiṣṇava, v. 121.
 aindrā-soma, vi. 27; f., -ī, vi. 31.
 aiśvarya, vii. 44, 60.

Om-kāra, ii. 125.
 ojas, iv. 132.
 oṣadhi, vii. 122; pl., i. 112; ii. 73; vi. 94.
 oṣadhi-stava, vii. 154.

Aucathya, iii. 146.
 auciṭṭya, ii. 118.
 aupaniṣada, viii. 56.
 aupamya, i. 30.
 aupamya-kāraṇa, ii. 89.
 aurasa, viii. 113.
 Aurvaśa (= Vasiṣṭha), ii. 36, 44, 156 ;
 iii. 56.
 Ausīja (= Kakṣīvat), iii. 125.
 ausasa, iii. 45, 113, 124, (Agni) 129,
 140 ; iv. 124 ; v. 6, 120 ; vi. 63 ;
 f., -ī, vii. 140.

Ka, i. 122 ; ii. 47, 125 ; iii. 70 ; v. 98.
 ka : ko 'pi, iii. 15 ; ke cid, viii. 80.
 Kakṣīvat, ii. 130 ; iii. 56, 142, 150.
 Kakṣīvat-pramukha, iv. 25.
 kaccid, viii. 33.
 Kanva, vi. 35, 36, 37 ; pl., iv. 98.
 Kanva-patnī, vi. 35.
 katthanā, i. 35, 51.
 kathaya, *to tell*, iii. 73 ; iv. 34.
 kathita, iii. 69, 123, 154 ; iv. 6 ; vi. 101.
 kathita-devatya, v. 5.
 Kadrū, v. 144.
 kaniyas, iv. 12 ; vi. 36 ; vii. 13.
 kanyā, iii. 146 ; v. 56, 60, 66, 76 ; vi.
 54, 76, 99.
 kanyā-dāna, iii. 144.
 kapiñjala, iv. 93 ; vi. 151.
 kapila, ii. 66 ; vii. 141.
 kapota, vii. 87 ; *a seer*, viii. 67, 68.
 ✓kam : cakame, vi. 99 ; *caus.*, kāma-
 yām āsa, vi. 76.
 kampayat, *pres. part.*, ii. 67.
 kara, *hand*, vii. 56.
 karṇa, *du.*, viii. 118.
 karṇa-saṃśrita, viii. 113.
 kartṛ, iii. 30, 49.
 kartṛ-tva, iv. 45.
 karman, *action*, i. 7, 23, 25, 26, 28,
 120 ; iii. 16, 78, 104, 135 ; v. 164 ;
 vi. 69, 120, 137 ; vii. 23, 58, 103 ;
 viii. 18 ; *rite*, i. 4, 21 ; ii. 20 ; vi.
 160 ; vii. 10, 14, 113 ; viii. 6, 131,
 138 ; *art*, iii. 84.
 karma-guṇa, *pl.*, vi. 70.
 karma-ja, ii. 23 ; iii. 41, 43, 60.
 karmatas, *from action*, i. 27 ; *from the
 rite*, vii. 16, 17.
 karma-dhāraya, ii. 105.
 karma-śāṁsā, v. 6.
 karma-saṁsthā, *pl.*, iii. 82 ; v. 93.
 karma-samuttha, i. 29.
 karmopasamgrahārtha, ii. 89.
 kalaviṅka, vi. 151.
 kalaśa, v. 151.
 kalā, iii. 8.
 kalpa, i. 41.
 kalpānuga, viii. 104.
 kalyāṇa, f., -ī, viii. 26.
 kavaca, v. 134.
 kavaca-stuti, v. 132.
 kavya-vāhana, vi. 161.
 kaśā, v. 132.
 kaśipu, v. 20.
 Kaśu, vi. 45.
 Kaśyapa, iii. 57 ; v. 143, 145.
 Kaśyapārṣa, iii. 130.
 Kākutstha, vi. 54.
 Kākṣīvata, iii. 140, 152 (A) ; vii. 42 ;
 f., -ī, vii. 48.
 ✓kāñkṣ : iv. 20.
 kāñcana, v. 34 ; vii. 78.
 Kanva, vi. 39, 58 ; f., -ī, iv. 99.
 kāma, iii. 70 ; vii. 50.
 kāmatas, vi. 55.
 kāmyā, iv. 24, 57 ; v. 137 ; vi. 77, 149 ;
 vii. 5 ; viii. 20.
 kāya, adj., f., -ī, iii. 98.
 kāru, ii. 22, 28.
 kārya, v. 51 ; viii. 26.

kālā, iii. 8 ; vi. 137.
 Kālakeya, *pl.*, vii. 53.
 Kalā, v. 144.
 kāśa, *pl.*, vii. 79.
 Kāśya, vi. 42.
 Kāśyapa, ii. 157 ; viii. 18.
 kitava, vii. 37.
 kiraṇa, ii. 65.
 Kirātakuli, *du.*, vii. 86.
 kīrin, iii. 96 (B).
 kīrtana, iv. 31, 32, 119 ; viii. 123.
 kīrtanā, v. 114.
 kīrtaya, iv. 35 ; vii. 58 ; *pass.*, vii. 48.
 anu- : kīrtayet, iv. 19.
 prati- : kīrtyante, vii. 139.
 kīrtita, iv. 30, 120.
 Kutsa, ii. 2, 25 ; iii. 58, 125, 126, 128 ;
 iv. 18.
 kutsita-nāman, i. 33.
 kuntāpa, viii. 101.
 kuntya, *adj.*, viii. 101.
 kumāra, iii. 145 ; vii. 6.
 kumāra-rūpa, v. 21.
 kumbha, v. 149, 151, 153, 154.
 Kuru, vii. 155 ; *pl.*, vi. 110.
 Kuru-kṣetra, vi. 58.
 Kuruṅga, vi. 44.
 Kuruśravāṇa, vii. 35.
 kuśa, vii. 79.
 Kuśika, *pl.*, iv. 98, 114, 115.
 Kusidin, iii. 58.
 Kuhū, i. 128 ; ii. 78 ; iv. 87 ; viii. 125.
 kūpa, iii. 132.
 kūpeṣṭakā, iii. 135.
 kūrma, vii. 79.
 kṛkalāsa, vi. 106.
 kṛchra, vi. 140.
 ✓kṛt : akṛntata :
 ni-, iv. 22.
 kṛtavat, *perf. part.*, vi. 41 ; vii. 58 ;
 viii. 18.

kṛtakṛta, ii. 97.
 kṛtanjali, v. 76.
 kṛti, iii. 30 ; (balasya), ii. 6.
 kṛtta, iii. 23.
 kṛtyānāśana, viii. 45.
 kṛtsnaśas, viii. 130.
 kṛd-anta, i. 45.
 kṛntatra, ii. 58.
 kṛpanyu, ii. 27, 32.
 ✓kṛṣ : cakarsa :
 -niś-, vi. 105.
 kṛṣi, v. 9, 10 ; vi. 138 ; vii. 37.
 kṛṣi-jīva, v. 9.
 ✓kṛp : kalpate, vii. 154 ; kalpyante,
 iii. 74.
 sam-pra- : kalpasva, iv. 52.
 vi- : kalpate, ii. 151.
 kṛpta, vii. 10.
 kṛpti, ii. 3.
 kesa, *pl.*, vii. 79.
 kesin, i. 94 ; ii. 12, 65 ; *pl.* (trayah), i. 95.
 kaiśina, viii. 49.
 Kautsa, viii. 17.
 Kauravya, vii. 155 ; viii. 2.
 kratu, iii. 45 ; *pl.*, iii. 74.
 kratu-rāj, viii. 92.
 ✓krand, ii. 55 ; vi. 12.
 ✓kram :
 apa-, *perf.*, vii. 1, 62.
 upa-, *perf.*, iv. 12 ; vii. 4.
 krama, ii. 116.
 kriyā, i. 44, 45.
 kriyā-yoga, ii. 94, 95.
 kṛilārtham, iii. 143.
 kruddha, vi. 37 ; viii. 34.
 ✓krudh : mā krudhah, v. 78.
 kruṣṭa, viii. 112, 114, 116.
 krūra, iii. 132.
 krodha, v. 16.
 Krodhā, v. 144.
 kṣatra, v. 126.

kṣatra-bandhu, v. 126.
 ✓kṣam : kṣamasva, v. 78.
 kṣaya, *home*, v. 81.
 ✓kṣar : kṣarati, ii. 57.
 ✓kṣi : kṣiyati, ii. 57.
 kṣiti, *earth*, ii. 41, 50, 63; *pl.*, *tillers*, ii. 41.
 ✓kṣip :
 ud-: akṣipan, vi. 88.
 sam-ud-: akṣipan, iv. 24.
 kṣira, vi. 145.
 kṣud-bhaya, vi. 90.
 kṣudrasūkta-mahāsūkta, *pl.*, iii. 116.
 kṣubdha, iv. 53.
 kṣetra, iv. 40.
 kṣetra-jñā, iv. 40.
 kṣetra-jñāna, iv. 36.
 kṣetra-pati, i. 123.
 kṣetrasya pati, ii. 40.
 kṣepa, i. 39, 49.
 kṣaitrapatya, v. 7.

Kha, vii. 93.
 khinna, iv. 21.
 ✓khyā :
 ā : cakhyau, v. 36; cakhyuh,
 viii. 78.
 khyāta, vi. 146.
 khyāpayat, *pres. part.*, v. 51.

Gachat, *pres. part.*, iii. 142.
 gaja, v. 123.
 gāṇa, i. 120, 121, 127; ii. 7, 85; v.
 47; *pl.*, v. 49.
 gāṇa-sthāna, v. 172.
 gatāsu, vii. 89.
 ✓gad : jagāda, iii. 126, 137; iv. 3, 95;
 vi. 68, 103.
 ni-, *pass.*, gadyate, i. 18; v. 174;
 vi. 115; vii. 138; viii. 104.
 gadita, vii. 95.
 Gandharva, vii. 71, 130; viii. 52.

Gandharva ḡpsaras, *pl.*, viii. 114.
 Gandharva ḡraga-rākṣasa, *pl.*, v. 145.
 ✓gam : jagāma, vii. 3; *pass.*, gamyā-
 tām, viii. 135.
 adhi-, iii. 142.
 ava- : gachati, vii. 121.
 abhiጀ- : jagāma, iv. 1, 2.
 Gaya, ii. 130; iii. 55.
 Garga, v. 140.
 garbha, ii. 113; iv. 12, 13, 130; v. 86,
 87; vii. 5; viii. 66.
 garbha-karman, v. 92.
 garbha-vat, *adv.*, v. 85.
 garbhārtham, v. 82, 85; viii. 83.
 gavāśva, v. 64.
 gavya, v. 11.
 ✓1. gā, *to sing* : jagau, ii. 154, 156,
 157; v. 117; vi. 85; viii. 36; *pass.*,
 gīyate, ii. 140; vi. 5.
 prati-, viii. 38.
 ✓2. gā, *to go* : gāh, 2 *sing. aor.*, viii. 28.
 apa- : -gāh, iv. 73.
 gātra, iv. 30.
 Gāthīn, ii. 131.
 Gāthīna (= Viśvāmitra), iii. 56; viii. 70.
 Gāthī-putra, iv. 95.
 Gāthī-sūnu, iv. 112.
 gāyatṛa, ii. 128; iii. 33.
 gāyatṛī, i. 116; *pl.*, vi. 144; viii. 105.
 giri, vi. 82.
 gīta, i. 131.
 gītā, iii. 155.
 guggulu, vii. 78.
 Guṅgū, iv. 87; viii. 125.
 gunā, *quality*, i. 88; ii. 103; iii. 41,
 43, 60; vi. 70; *virtue*, viii. 63; *species*,
 ii. 108.
 gunatas, v. 156.
 gunā-bhūta, v. 96.
 gunā-bheda, v. 49.
 gunā-vigraha, ii. 102.

guna-abhidhāyaka, v. 95.
 gunārtham, viii. 17.
 gupta, vii. 99.
 guru, teacher, iii. 142; iv. 60; v. 103, 139; vi. 35; du., iv. 60; father, vii. 147.
 guru-stava, iv. 103.
 ✓guh: ni-, viii. 24, 30.
 guhya, fut. part. pass., viii. 98.
 grnat, pres. part., iv. 78.
 Gr̥tsamada, ii. 54, 155; iii. 27, 36, 58, 128; iv. 65, 70, 78, 98.
 gr̥ha, vi. 103; vii. 42; masc. pl., iv. 116, 117; v. 80; vi. 11; vii. 131; neut. pl., iv. 20.
 gr̥ha-pati, vii. 61.
 gr̥hita, ii. 97.
 gr̥hyamāṇa, v. 154.
 gairika, vii. 80.
 go, cow, gauḥ (as a goddess), i. 129; ii. 78; vi. 127; nom. pl., gāvah, iv. 141; vi. 138; viii. 72; acc., gāḥ, iii. 132; vi. 82; viii. 24, 27, 33, 36; gen., gavām, v. 30, 106; vi. 51, 60; vii. 20; viii. 29, 30; du., gobhyām, v. 31; earth, acc., gām, ii. 37; iv. 95.
 Gotama, ii. 45, 129; iii. 55, 125; pl., iv. 98.
 godhā, vi. 106.
 Godhā, ii. 82.
 go-pati, vii. 120.
 Gautama, i. 58; iv. 127, 133.
 Gaupāyana, pl., vii. 87, 90, 100.
 Gaurī, i. 129; ii. 81; iv. 36.
 gaurīr-anta, iv. 42.
 gnā, pl., viii. 128.
 grantha, ii. 90, 92; v. 23.
 ✓grah, v. 32; vii. 65.
 caus., gr̥haya, iii. 21.
 ni-: jagrāha, vi. 61.

pra-: gr̥hnanti, ii. 142.
 prati-, v. 78; vi. 23.
 sam-: jagrāha, v. 14.
 grahana, ii. 97.
 grāvan, vii. 146; pl., i. 84, 110; vii. 116; viii. 74.
 grāvṇa, adj. f., -ī, vi. 30.
 griṣma, i. 131.

 Gharma, v. 41; viii. 15, 79.
 gharma-saṁstava, vi. 134.
 ✓ghas: jakṣuh, vi. 58.
 ghṛṇi, iii. 95 (B).
 ghṛta, vi. 23; vii. 74.
 ghṛta-pr̥ṣṭha, iv. 33.
 ghṛta-vat, ii. 50.
 ghṛta-stuti, v. 11.
 Ghora-putra, vi. 35.
 ghosa, ii. 60.
 Ghosā, ii. 82; vii. 42, 48.
 ghaura, vi. 39.
 ✓ghrā:
 ava-: jaghratuh, iv. 60.
 upa-: ajighrat, vii. 5.

 Cakra, v. 123; vi. 73.
 cakra-vat, iv. 35.
 cakra-vartin, v. 123.
 cakṣus, ii. 19; iv. 94; v. 74; vii. 71.
 ✓cakṣ:
 ā-: caṣṭe, iii. 20.
 praty-ā-, v. 59, 77; vi. 154.
 pra-: cakṣate, vi. 109.
 catur: inst. pl., caturbhīḥ=catasrbhīḥ, ii. 44; v. 163; vi. 41, 42; vii. 36.
 catur-rcā, vi. 18.
 caturtha (svara), viii. 118.
 catur-yuj, iii. 147, 149.
 catur-vidha, ii. 34.
 candra, i. 82, 88; iii. 17.

candra-mas, i. 126 ; ii. 16 ; iii. 131 ; vii. 123, 129.

candra-sūrya, *du.*, vi. 126.

camasa, iii. 87 (B).

cami, *the root* eam, vii. 129.

✓car, vi. 20 ; vii. 24, 127, 147 (*dhar-*
mam), 150, 151.

ā-, vi. 11.

vi-, viii. 27.

carana, iv. 2.

caru, iv. 29.

carma-*adhiśavāṇīya*, iii. 101.

cākusa, viii. 119.

cāndramasa, vii. 125.

cāyat, *pres. part.*, vii. 129.

cāyanīya, vii. 129.

Cāyamāna, v. 124, 138.

cāru, vii. 129.

cikīṛṣat, *pres. part.*, i. 102 ; iv. 68.

cikīṛṣita, iv. 58 ; vi. 100.

Citra, vi. 59, 60.

citra-bhānu, vii. 65.

cid, *a particle*, ii. 91.

cintayat, *pres. part.*, v. 67 ; vii. 46.

cintā, vii. 43.

Cumuri, iv. 67.

cetas, iv. 113 ; vii. 101.

codita, v. 24.

✓chand : chandayām āsus, vii. 157.

chandas, i. 14, 130 ; ii. 14, 44 ; viii.
39, 134, 136, 137, 138.

chandah-sūkta, i. 16.

chando-ga, *pl.*, v. 23.

chāga, iv. 31.

chāndasa, ii. 101.

chāndomika, vi. 108 (B).

✓chid : *impf.*, achinat, v. 15 ; *aor.*,
achidat, vi. 150.

Jagat, i. 96 ; iv. 37.

jagatī, ii. 14 ; viii. 106.

jaghanya-ja, ii. 60.

jāṅgama-sthāvara, i. 61 ; viii. 116.

jathara, i. 65.

✓jan : *perf.*, jajñe, &c., iii. 11 ; v. 99 ;
vii. 50 ; *pass.*, jāyate, &c., iii. 78 ;
viii. 136 ; *caus.*, janaya, iv. 25 ; vii.
2 ; viii. 19.

abhi- : jāyate, v. 166.

jana, iv. 13.

janayitṛ, ii. 37.

jana-hita, ii. 37.

janman, iii. 11 ; iv. 73 ; v. 164 ; vii.
103.

janmāsti-tva, ii. 121.

janya, ii. 37.

✓jap : vii. 15, 90, 91 ; viii. 136.

japa, viii. 134.

Jamadagni, ii. 156 ; iv. 125 ; *pl.*, iv.
114.

jaya, viii. 13.

jārā, vii. 43.

jārāyu, v. 87.

jula, v. 151, 152 ; vi. 88.

jāta, i. 92.

jāta-mātra, iv. 131.

jāta-vidya, ii. 30.

jāta-vedas, i. 67, 97, 106 ; ii. 30, 31 ;
iv. 16, 97 ; viii. 7.

jātavedasya, i. 99 ; iii. 117, 126, 130 ;
iv. 65 ; viii. 88, 89.

jāti, v. 146.

Jāna, v. 14, 18.

Jāmadagna, *f.*, -ī, v. 25 ; viii. 36 (*v. r.*),
37.

jāmāṭr, v. 57, 58, 59.

jāyā, v. 19.

jāyā-pati, *du.*, iii. 155, 156.

jāla, vi. 88.

✓ji : jayevahi, v. 126.

jigamiṣu, iv. 93.

jīghāmsu, vi. 112; vii. 50.
jījñāsū, ii. 119.
jīta, v. 124.
jīrṇa, iv. 21.
✓jīv : iii. 19; vi. 137, 138.
 sam-, v. 16; vii. 19.
jīvanārtham, vii. 110.
Jīvaputra, v. 92.
jīva-āvṛtti, vii. 85.
✓juṣ : vii. 66; viii. 31.
Juhū, ii. 82; iii. 58; viii. 36.
jetṛ, ii. 37.
Jōṣṭhī, i. 114.
✓jñā :
 anu- : jajñē, v. 80.
 ati-vi- : jānanti, ii. 19.
jñāti, vii. 134.
jñāna, iii. 137; iv. 43; vii. 109; viii.
 135.
jñāna-saṃstava, viii. 93.
jyā, i. 111.
jyābhīmantriṇī, v. 129.
jyāyas, vi. 163.
jyeṣṭha, vi. 77; vii. 156.
jyeṣṭha-vat, iv. 112.
jyog-jīvana, vii. 11.
jyotis, i. 90; vi. 144; vii. 109, 127;
 viii. 140; pl. (triṣu), iii. 12.
✓jval :
 ud- : ajvalat, v. 21.

Tattva, viii. 130.
tattvatas, iv. 47.
tattva-darśin, i. 10.
tat-puruṣa, ii. 105.
tat-pūrva-sūkta, iii. 127.
tat-pradhāna, i. 72.
tathā, 'yes,' iv. 75; v. 101, 127, 128;
 vi. 23, 123; viii. 1, 31.
tathā-rūpa, v. 87; vi. 94; viii. 62.
tad-gata, v. 95.

tad-guṇa, ii. 99.
tad-deva, i. 6.
tad-daivata, viii. 101.
tad-dhīta, i. 3.
taddhīta, m., ii. 106.
tad-bhakta, i. 72.
tanana, ii. 26.
tanaya, v. 164; vii. 53.
tanu, ii. 26; iii. 1; iv. 72.
Tanūnapāt, i. 106; ii. 26, 147, 156;
 iii. 1.
Tanūnapād-dvitiyā, iii. 31.
tan-napāt, vii. 35.
tan-nāman, ii. 77, 128.
tan-netra, iv. 15.
tan-manas, vi. 144.
✓tap : v. 155; vi. 140, 141; vii. 49.
 abhi- : atapat, iv. 15.
tapas, iv. 47, 59, 66, 71, 95; v. 155,
 156; vi. 100, 140, 141, 142; vii.
 49; viii. 130.
tapasvin, v. 150.
tamas, ii. 60, 62, 64; iii. 9; iv. 14;
 v. 12.
tamasyatī, iii. 10.
Taranta, v. 61, 63, 80.
Taranta-Purumīḥa, du., v. 62.
taru-vat, iii. 28.
tāta, vii. 44.
Tāpasa (Manyu), ii. 53; (Agni), iii.
 58.
Tārkṣya, i. 123; ii. 57.
Tārkṣya-daivatya, viii. 77.
tālavya, viii. 110, 115.
tāvat, adj., iii. 147.
tigma-tejas, vi. 84.
tittiri, vi. 151.
tiryag-yoni, vi. 62.
tisr̄ : tisrah (devatāh), i. 69; (dovskyah),
 ii. 149; iii. 12; vi. 136.
turāsāh, iv. 75.

turīya, vi. 129.
 tulya-nāman, i. 92.
 tulya-rūpa, v. 67.
 tulya-vayas, v. 68.
 Tuvijata, iv. 82.
 ✓tuṣ̄: toṣaya, iv. 58.
 tūrṇam, *adv.*, ii. 57; iii. 16.
 ✓tṝ: atarat, viii. 32.
 tṛea, ii. 17, 126.
 trcādhama, viii. 97.
 tṛna, iv. 63.
 tṛṇapānika, v. 113.
 tṛṇiya (svara), viii. 113, 118.
 tṛṇiya-savana, iii. 89.
 tejas, i. 98; ii. 63; vi. 37; vii. 2.
 tajjasa, i. 88.
 Tairindira, vi. 47.
 tyājya, ii. 100.
 trayastriṃśa (stoma), ii. 13.
 Trasadasyu, v. 13, 31; vi. 51; vii. 35.
 tri: trayah (agnayah), vii. 142; (adhipāḥ), iv. 41; (ṛṣayah), viii. 78; (lokādhipatayah), viii. 121; (svarāḥ), viii. 121; trīni (śirāṃsi), vi. 150; triṣu, iii. 31.
 trinava, ii. 1.
 Trita, iii. 58, 136, 137, 152; vi. 147.
 tri-diva, vii. 100.
 tridhā, i. 63, 64; iv. 35; vii. 120.
 tri-vandhura, iii. 86.
 tri-vikrama, ii. 64.
 tri-vidha, ii. 72; iii. 12, 14, 42.
 tri-vidhā, iv. 35 (*v. r. for* tridhā).
 tri-vṝt, i. 115.
 Triśiras, vi. 147, 149, 162.
 Triśoka, vi. 81.
 triṣṭubh, i. 130; viii. 106.
 tris, vi. 105.
 tri-sāṃvatsarika, v. 97.
 tri-sthāna, i. 65; iii. 12.
 tristhāna adhiṣṭhita, viii. 91.

Traitana, iv. 22.
 traipada, iv. 8.
 Traivṝṣṇa, v. 13, 14.
 Tryambaka, vi. 3.
 Tryaruṇa, v. 14, 31, 33.
 tvāḥ-pada, ii. 114.
 tvakṣati, *the root* tvakṣ, iii. 16.
 tvag-dośin, vii. 156; f., -ṇī, vi. 99.
 tvag-doṣopahatendriya, viii. 5.
 tvac, vi. 106.
 tvat-prasādatas, vi. 56.
 Tvaṣṭṛ, i. 84, 108, 125; ii. 149; iii. 15, 17, 25, 37, 83, 84, 88 (B); v. 148; vi. 162; vii. 7.
 Tvāṣṭṛa (karma), iii. 84; (Triśiras), vi. 147; f., -ī, iv. 86; vii. 3, 12.
 tvīś, vi. 121.
 tvīśi-tas, iii. 16.

 Dakṣa, iv. 82; vii. 114; viii. 128.
 Dakṣa-suta, iii. 57.
 dakṣiṇa, *adj.*, right, iv. 75; southern, iv. 23; vii. 67, 115.
 Dakṣiṇā, ii. 84; iii. 68; viii. 22.
 dakṣiṇā, f., *sacrificial fee*, v. 159; viii. 23.
 dakṣiṇyatama, v. 158.
 dakṣiṇena, *adv.*, southwards, vii. 127.
 dandarha, ii. 106.
 dandyā, ii. 106.
 datta, v. 141.
 dadat, *pres. part.*, ii. 34.
 dadhi, iii. 95 (B).
 Dadhikrā, i. 25; ii. 55.
 Dadhyāñe, ii. 12; iii. 22, 23, 121.
 Danāyu, v. 144.
 Danu, v. 144.
 dama, viii. 130.
 dampati, du., vi. 74; vii. 131.
 darpita, vii. 54.
 darśana, iv. 19.

daśa, ii. 108; iii. 146.
 daśama (ahan), v. 175.
 daśālkṣara, vii. 21.
 daśṭum, vi. 12.
 Dasra, vii. 6.
 √dah: adahat, v. 22.
 √dā, give, iii. 148; v. 31, 32, 34, 56, 58, 72, 139, 145; vi. 51, 66, 82, 123.
 parī: dade, iv. 117.
 pra-: adat, iii. 18, 156; iv. 53; v. 63; vi. 79, 85.
 dākṣya, viii. 130.
 dātṛ, viii. 23.
 dātṛtva, iii. 61; viii. 23.
 dādhikra, v. 1, 173.
 dāna, iii. 140, 153 (A), 154; iv. 111; v. 140, 141, 162; vi. 41, 44, 47, 80, 95, 120; vii. 147.
 dāna-tuṣṭa, v. 29.
 dāna-śakti, vi. 59.
 dāna-stuti, vi. 45, 92.
 Dānava, vii. 50, 51; f., -ī, vi. 76.
 dāra, pl., vi. 53.
 dāra-saṃgraha, v. 82.
 Dūrbhya, v. 50, 76, 77.
 dāśatayī, iii. 154; viii. 88.
 dāsa, m., iv. 21; f., -ī, iv. 25.
 digdha, v. 133.
 Diti, v. 144.
 ditsu, v. 56.
 didṛksu, iv. 1.
 didhakṣat, vi. 37.
 dina, iv. 34, 132.
 dinānta, vii. 121.
 div: dyaus, vi. 123; vii. 93; viii. 47, 127; divi, iii. 14; iv. 66; vii. 53.
 divākara, ii. 61.
 div-ādi, iv. 6.
 divaukas, iv. 62; v. 42; vii. 118.
 divya, iii. 11, 86, 103; f., -ā (vāc), ii. 72.
 divyātman, vii. 77.
 √diś:
 upa-: diśyate, iii. 141.
 diś, f. pl., iv. 98; viii. 128.
 dikṣiyat, fut. part., vi. 20.
 dipta-tejas, v. 65.
 diptimattara, iii. 18.
 dirgha, iv. 14; vii. 73.
 dirgha-tapas, viii. 67.
 Dirgha-tamas, ii. 129, 154; iii. 146; iv. 14, 21, 23.
 duḥkha, vii. 88, 152.
 duḥkha-śoka-paritātman, vi. 33.
 dundubhi, i. 110; v. 112.
 durga, adj., vi. 137.
 Durgā, ii. 77.
 durbhaga, f., -ā, vii. 42.
 Durmitra, viii. 17.
 Duvasyu, ii. 129; iii. 56.
 duṣ-kṛt, ii. 119.
 duḥsvapna-ghna, viii. 67.
 duḥsvapna-nāśin, f., -ī, iii. 139; v. 89.
 duḥsvapnādy-a-pranāśin, f., -ī, iv. 83.
 √duḥ: duduhe, vi. 23.
 duhitṛ, iv. 110, 111; v. 73, 145.
 dūtī, viii. 27, 28.
 dūtya, viii. 25.
 dūrāt, adv., vii. 64.
 √1. dr̥, regard: ā-driyeta, ii. 154.
 √2. dr̥: dr̥nāti (irām), ii. 35.
 dr̥ti, iii. 95, 96, 97.
 √dr̥ś, pass., iv. 18; vi. 94; caus., darśaya, v. 63; vi. 119.
 pra-, pass., ii. 132.
 dr̥ṣṭa, v. 86; viii. 66, 87, 100.
 dr̥ṣṭa-linga, iv. 80.
 dr̥ṣṭa-vat, f., -ī, viii. 33.
 dr̥ṣṭi-hīna, iv. 21.
 deva, pl., i. 83; vi. 98; vii. 54, 63, 64, 68, 71, 72; viii. 9, 49, 112, 125.
 deva-gaṇa, iv. 36; vi. 156.

deva-guru, vi. 113.
 devatā, i. 118; ii. 88; vii. 139; viii. 8, 138.
 devatā-nāmadheya, i. 17.
 devatā-nāman, i. 11.
 devatā-ñṛṣa artha-chandas-tas, i. 14.
 devatā-vat, ii. 136.
 devatā-vāhana, i. 119.
 devatā-vid, viii. 124, 131.
 devatā-liṅga, viii. 21.
 devatva, i. 98.
 deva-dāru, vii. 78.
 deva-deva, *m.*, i. 104; iii. 88 (B); *adj.*, iii. 126.
 deva-devatyā, iii. 112.
 deva-nītha, viii. 101.
 deva-patnī, *pl.*, ii. 12, 78, 143; iii. 92; v. 45; viii. 128.
 deva-prahita, iii. 86; vii. 65.
 devara, vii. 14.
 devarṣi-pitr-pūjārtham, iv. 126.
 deva-vat, *adv.*, vi. 60.
 deva-suta upama, iii. 144.
 Devāpi, vii. 155, 156; viii. 2, 3, 4.
 devāsura, *pl.*, v. 145.
 devī, v. 75; viii. 8, 76; *pl.*, iii. 92; (*tiras*), i. 108; *du.*, iii. 8.
 desā, viii. 115.
 desā-kala-tas, ii. 118.
 Daitya, iv. 67; vi. 115; vii. 50, 54.
 dairghatamasa, *f.*, -ī, iii. 152 (A).
 daiva, ii. 125; (Agni), vi. 161.
 daivata, i. 1, 2, 4, 5; ii. 124; iii. 109; viii. 134, 136.
 daivata-jūa, i. 2.
 daivata-vid, viii. 139.
 daivya, *pl.* (hotārah), iv. 104; *du.* (hotārau), ii. 149; iii. 11.
 dogdhrī, iii. 50, 79.
 doṣā, iii. 10.
 dautya, v. 74.

Dyāvāprthivī, *du.*, iii. 93; *gen.*, iii. 138.
 dyāvāprthiviya, v. 7.
 dyu-bhakti, iii. 113; vi. 156.
 Dyu-bhū, v. 114.
 dyu-mat, *f.*, -ī, viii. 8.
 dyu-vat, ii. 81.
 dyu-sthāna, ii. 7; viii. 48.
 √dram: dramati, vii. 129 (B).
 dravīṇa, ii. 25; iii. 63 (B).
 dravīṇo-da, iii. 61, 62, 65; *pl.*, iii. 63.
 dravīṇo-das, i. 106; ii. 25; iii. 38, 65, 129.
 dravya, i. 42, 45.
 drāṣṭr, v. 170.
 Drāvinodasa, iii. 64 (B).
 drughaṇa, i. 111; viii. 11, 12.
 dva, *du. loc.*, i. 13.
 dvandva, ii. 105; v. 148; viii. 20.
 dvandva-bhūta, i. 113.
 dvandva-śas, vi. 21; viii. 19.
 dvādaśaka, iii. 34.
 dvādaśadhū, iv. 35.
 dvādaśareca, ii. 146.
 dvār, *pl.* (dovyāḥ), i. 107; ii. 148; iii. 6.
 dvigu, ii. 105.
 dvi-catvārimśaka, vi. 81.
 dvi-ja, vii. 86, 87.
 dvītya (svara), viii. 113, 114, 117.
 dvi-deva, iii. 128.
 dvi-devata, ii. 140, 142.
 dvi-daiva, iii. 41, 80.
 dvi-daivata, ii. 145; (mantra), iii. 81.
 dvi-dhātuja, ii. 103.
 dvi-pada, iii. 82; iv. 8.
 dvi-padā, vi. 69; viii. 109.
 dvi-pradhāna, iv. 5, 8.
 dvi-vat, *adv.* = *in the dual*, i. 75; iv. 107, 108.
 dvivat-stuti, iv. 5; vi. 16.
 dviśad-dveṣa, iii. 114; iv. 118.

dv̄̄ea, ii. 17; iii. 155; vi. 136; *pl.*, *composer of couplets*, viii. 54.
 dvaipada, iii. 80; vii. 86, 98.
 Dhana, ii. 25; v. 31; viii. 30.
 dhana-kāma, *adj.*, v. 10.
 dhana-kupya, iii. 147.
 dhanāśis, vii. 135.
 dhanur-ādāna, vii. 15.
 dhanur-mukta, v. 134.
 dhanuśmat, vi. 112.
 dhanus, i. 110; v. 129; (*aindra*), vii. 27.
 dhanvin, vii. 53.
 dharma, iv. 36; vii. 147.
 dharma-kāma, *adj.*, v. 10 (*v. r.*).
 dharma-vyatikrama, viii. 3.
 ✓dhā : dadhus, vii. 19.
 abhi-, i. 30.
 ava-, iv. 21.
 ni- : adhattām, iii. 22.
 sam- : dadhyāt, ii. 100.
 dhātu, *root*, ii. 102; *mineral*, vii. 80.
 dhātu-ja, ii. 104.
 dhātu-vibhakti, ii. 101.
 dhātu-upasarga avayava-guṇa-śabda, ii. 103.
 Dhātr, i. 125; ii. 56; iv. 88; v. 147; vii. 114.
 dhānā, *pl.*, vii. 31.
 dhārana, vii. 101.
 ✓dhāv : adhāvata, adhāvan :
 abhi-, vi. 12; viii. 137.
 upa-, vii. 55.
 dhāvat, *pres. part.*, vi. 12.
 dhisnya, *adj. pl.* (*agnīn*), iv. 104.
 dhīvara, *pl.*, vi. 88, 90.
 Dhuni, iv. 67.
 dhūma, iv. 41 (B).
 ✓dhṝ : dhāraya, v. 155.
 ni-, v. 84.

Dhenu, i. 129; ii. 78; iii. 50, 79, 85; iv. 36; viii. 125.
 dhairyā-kārya, iv. 134.
 dhmāta, ii. 158.
 dhmāti, *the root* dhmā, ii. 158.
 ✓dhyā : dhyāyet, vi. 145.
 dhruvam, iii. 7.
 Na, ‘not’ and ‘like,’ ii. 91.
 na-kāra, ii. 92.
 naktā, iii. 9.
 Naktośas, *du.*, i. 108; ii. 148; iii. 8.
 nakha, vii. 79.
 Nagohya (=Agohya), viii. 127.
 nañ-pūrvā, iii. 9.
 nadat, *pres. part.*, vi. 12.
 nadī, vi. 110; *pl.*, i. 112; ii. 73, 83; iv. 24, 105, 107, 108; vi. 1, 21.
 nadī-toya, iv. 21.
 nadī-vat, *adv.*, ii. 136.
 napāt, ii. 27; iii. 1; v. 103; vii. 35.
 napuṁsaka, i. 40; ii. 96.
 naptr̄, ii. 55.
 Nabhāka, iii. 128.
 ✓nam :
 sam- : namet, ii. 101.
 namas, v. 78.
 namas-kāra, i. 37, 54; ii. 123; viii. 112.
 namas-kṛtvā, i. 1.
 nara, *pl.*, ii. 65; iii. 2, 3.
 Narāśāmsa, i. 107, 110; ii. 28, 115, 147; iii. 2, 3, 67.
 Narāśāmsa-vat, *adj.*, ii. 156; *f.*, -ī, iii. 31, 32.
 navaka, ii. 85; iii. 66, 75, 117.
 navati, *pl.*, vi. 115; vii. 51.
 navama, ii. 56; vi. 130.
 ✓naś, v. 17.
 naṣṭa, vii. 63.
 naṣṭa-rūpa, iv. 64.
 naṣṭa-samjñā, vii. 84.

nāka, ii. 66.
 Nākula, viii. 14.
 nānāñīya (sūktā), vi. 139.
 nānānvayopāya, *pl.*, ii. 99, 119.
 nānāprakāra, i. 34.
 nānā-rūpa, v. 92; vi. 32; viii. 72.
 Nābhāka, iii. 56.
 Nābhānediṣṭha, ii. 130.
 nāma-tas, vii. 49; viii. 17.
 nāmadheya, i. 87, 88.
 nāmadheya-anukīrtana, i. 89.
 nāman, i. 76, 85; ii. 96; v. 125; viii. 85.
 nāma-lakṣaṇa, ii. 71.
 nāma-ñkhyata-vibhakti, *pl.*, ii. 94.
 nāmānya-tva, i. 70, 72.
 nāmāhvāna, i. 86.
 nārāśamsa, *f.*, -i, iii. 154; vii. 139.
 nārī, ii. 83; vi. 40.
 nāśana, viii. 45.
 nāśanārtham, vii. 95.
 Nāsatya, vii. 6; *du.*, iii. 21, 39; vii. 48 (?); viii. 20.
 nāśikāgra, viii. 113.
 nāśikya, viii. 118.
 Nāhuṣa, vi. 20, 22.
 nikṛt-ya, vi. 82.
 nikṣipya, vii. 1.
 nigada, viii. 104.
 nigadya, vii. 13.
 nigama, ii. 136.
 nigṛhīta, iv. 113.
 nieṛt, viii. 107.
 nidarśana, ii. 107, 110.
 nidāgha-māṣṭagama, ii. 49, 54.
 Nidāna-samjñaka, v. 23.
 nidhāna, ii. 113.
 √nind : nindanti, vii. 37.
 nindā, i. 35, 49.
 nipāta, i. 39, 78; ii. 3 (*pl.*), 82, 89, 93; iii. 25, 36; iv. 54, 96; v. 162; vi. 86, 135; vii. 145; viii. 52, 60, 129.

nipāta-bhāj, iv. 10, 92, 128; v. 91, 93, 107, 110; vi. 130; vii. 145.
 nipāta-mātra, i. 93; ii. 75, 81.
 nipāta-stuti, iii. 119.
 nipātita, ii. 134; iii. 67, 121; v. 105; vii. 21; viii. 40.
 nipātin, iv. 110, 124, 128; viii. 67, 128; *f.*, -i, iii. 53; vii. 39.
 nipātyartha, iv. 97.
 nibarhaṇa, ii. 6.
 nimrue, ii. 10.
 niyama, viii. 134.
 niyukta, iv. 28; v. 3.
 niyut, *pl.*, iv. 140.
 niyoga, i. 36, 51; v. 75; viii. 130.
 nirarthaka, i. 31.
 nirukta, iv. 74; vi. 134.
 nirukta-vat, ii. 111, 112, 113.
 nirupta, iv. 49.
 nirupya, iv. 48.
 Nirṛti, vii. 91.
 nirṇaya, ii. 117.
 Nirmathyāñhavanīyārtha, ii. 145.
 nirvaktum, i. 96.
 nirvacana, ii. 23.
 nirvacas, ii. 106.
 nirvācya, ii. 104.
 nirvācya-lakṣaṇa, ii. 103.
 nirvṛtti, i. 44, 45.
 nivāsa, i. 25, 29.
 nivid, iii. 50, 78; viii. 100, 104.
 niśācara, vi. 32.
 niśasta, viii. 101.
 niśītha, iii. 10.
 nisanna, v. 20.
 Niśad, ii. 82.
 niśka, iii. 148, 149.
 √ni, i. 90; ii. 53.
 nyamāna, iv. 27.
 nu, *particle*, ii. 91.

nud: anudat, iv. 23.
 parā, iv. 134.
 nr̄, i. 91; iii. 3; vii. 60.
 nr̄pa, iv. 3.
 nr̄pa-kṣaya, v. 19.
 nr̄parṣi-kula-ja, v. 57.
 Nejameṣa, iii. 59.
 Nema (Bhārgava), vi. 117, 118.
 naipātika, i. 17, 19; ii. 71, 79.
 nairukta, *interpretation*, ii. 119; *m. pl., etymologists*, i. 24.
 nairṛta, vii. 92; viii. 67; f., -ī, vii. 92.
 Nodhas, iii. 128.

Pakṣin, viii. 115.
 pakṣi-rūpin, iv. 94.
 pañkti, i. 130; viii. 106.
 √pac: papāca, iv. 126; apacayanta, v. 17.
 pacchas, *adv.*, iv. 107; vi. 50; vii. 41.
 pañca (janāḥ), vii. 66, 69.
 pañcadaśa, ii. 1.
 pañcadhā, iv. 35.
 pañcama (svara), viii. 119.
 pañcarca, iv. 136; v. 28, 82, 109, 169.
 pañcasat, vi. 51, 54.
 √pañch, viii. 139.
 Pani, *pl.*, viii. 24, 26, 35, 36, 38.
 √pat, iii. 23; vii. 5, 88.
 abhi-, iv. 67; vii. 88.
 ni-, v. 149; *caus. pass.*, nipātyate, ii. 92, 93.
 Pataṅga, viii. 75.
 pati, *lord*, vi. 73, 159; *pl.*, i. 75; *husband*, i. 129; vi. 40, 52; vii. 43, 130.
 patita, v. 151; vii. 89, 101.
 pati-vrata, f., -ā, iv. 3.
 pati-saṃvananī, viii. 57.
 patnī, vii. 119; *pl.*, ii. 8; iii. 6.
 pathi, v. 35, 140; *pl.*, vii. 65.

Pathyā, i. 128; ii. 78; vii. 93, 105; viii. 125.
 √pad:
 prati-, i. 102; iii. 150.
 pra-, vi. 22; vii. 43.
 pad, *foot*, viii. 34; *verse*, vi. 85 (*v.r.*).
 pada, *step*, ii. 63, 93; viii. 68; *place*, iv. 121; *word*, ii. 100, 103, 104, 111, 113, 117, 142; iii. 46; viii. 17; *metrical line*, vi. 17, 85; viii. 21, 42, 43.
 pada-jāti, ii. 114.
 pada-vyavāya, ii. 113.
 padasās, viii. 101.
 pada-saṃghāta-ja, ii. 117.
 padānusarīn, viii. 35.
 padārtha, ii. 108.
 paddhati, viii. 35.
 padma-nidhi, vi. 55.
 payas, vi. 23, 94; viii. 30, 31, 34.
 payasvini, v. 92; viii. 72.
 para, *adj.*, (madhu), iii. 117; (brahma), vi. 144; *higher*, viii. 92; *highest*, viii. 97.
 parama, iii. 123.
 parameṣṭhin, ii. 125; viii. 45.
 Parākadāsa, vii. 118.
 parāṇ-mukha, vi. 152.
 parāmarṣa, v. 24.
 parāmr̄ṣṭa, v. 23.
 parāvṛtta, iv. 46.
 parikṛtana, iii. 47.
 paricārin, iv. 21.
 paridevanā, i. 35, 50.
 paridhi-karman, vii. 11.
 pariniṣṭhita-karman, *adj. pl.*, iii. 84.
 pari-br̄mhitā, iii. 5.
 parimāṇa, v. 154.
 parivartin, iv. 34.
 pariṣvajya, iv. 60.
 parisam̄khyā, ii. 71.

parikṣā, v. 94.

parikṣya, *fut. part. pass.*, iii. 80; v. 13.

parīṇāma, ii. 121.

Paruchepa, ii. 129; iii. 56, 125.

Paruṣṇī, vi. 96.

parokṣa, iii. 141; v. 2; vii. 1, 9; viii. 52.

parokṣa-vat, vii. 31 (B).

parokṣa-vaiśvadeva, v. 44.

parokṣokta, iv. 32 (B).

Parjanya, i. 82, 117, 122; ii. 5, 36; viii. 2, 128.

Parjanya-agni-vivasvat, iv. 38.

Parjanya-anila-bhāskara, *pl.*, vii. 28.

Parvata, ii. 3; iii. 23; vi. 138; *pl.*, viii. 128.

parvata-vat, iv. 5.

palāyana, ii. 109.

palita, iv. 33.

Pavamāna (Agni), i. 66; ii. 29; (Soma), vi. 130.

pavamāna-vat, vi. 130.

pavitrākhyāna, i. 36.

✓paś: paśyati, iii. 135; apaśyat, vi. 117.
anu-, vii. 64.

paśu, ii. 138; vi. 94; vii. 74; viii. 114.

✓1. pā, *protect*: pāti, ii. 39; iv. 34; v. 126; vii. 24.

✓2. pā, *drink*, iii. 90; vi. 102, 114; vii. 31; viii. 30.

Pāka-sāsana, vi. 76; vii. 148; viii. 25.

Pāka-sthāman, vi. 42.

pāṭhā, viii. 56.

pani, iv. 75; vii. 102.

pātr, ii. 39; iii. 26.

pāda, ii. 5, 17, 90, 133, 145; iii. 78, 105, 126, 127, 138; v. 76, 111, 133, 135; vi. 37, 125, 129, 135, 157; vii. 8, 93, 125, 140; viii. 109; (trayah), vii. 92.

pāda-sūkta rg-ardharcā-nāman, ii. 98.

pādārdharca, *pl.*, iv. 8.

pādyārghya-madhuparka, v. 79.

pāpa, iv. 23 (B), 68; vi. 143.

pāpa-kṛchra, *du.*, vii. 95.

pāpa-cetas, viii. 28.

pāpa-roga, vii. 72.

pāpibhiśāṅkā, vi. 37.

pāpiyas, viii. 136.

pāpmān, vi. 153.

Pāyu, v. 127.

pāra, viii. 24, 33.

pārjanya, vi. 25.

Pārtha, iii. 57.

pārthiva, i. 99, 105; ii. 29; iii. 15, 61, 74, 76; v. 48, 61; f., -ī, ii. 72; iii. 93; vii. 17.

pārthiva-madhyama, i. 101; iii. 11.

pārśva, *loc.*, v. 67.

pārśvatas, vii. 151.

pārśvastha, vii. 149.

pālana, vi. 32.

pālaya: pālayati, iii. 26.

pāvaka, iv. 41; vii. 61, 99.

pāvana, viii. 87, 92.

pāvamāna, vi. 145, 146; f., -ī, vi. 127, 141, 144.

pāśa, vi. 14, 15.

pītāputra, *du.*, v. 64.

pītu, i. 111.

pītr, iii. 150, 151 (A); v. 109, 128; (deva), vi. 3; (Varuṇa), vi. 14, 15; (Vivasvat), vi. 157; (Vāta), viii. 71, 88; *pl.*, i. 127; ii. 123; vi. 147, 156, 157, 158, 159; vii. 19, 68, 71, 83; viii. 112, 128.

pītrtvā, vi. 38.

pītr-deva asura, *pl.*, vi. 160.

pītta, vii. 80.

pītrya, vi. 159.

Pīśāca, v. 146; viii. 115; f., -ī, v. 19, 22.

pīti, iii. 77.

pītvā, vi. 115; viii. 31.

pūms, i. 40; ii. 96; v. 49; vi. 40.

putra, iii. 83, 115; v. 78, 102, 127; vi. 68, 149; vii. 43, 49; (gṛha-pateḥ), vii. 67.

putraka, iv. 60.

putra-kāma, adj., viii. 81; f., -ā, 82, 84.

putra-kāmyā, iv. 24.

putra-tā, iii. 115.

putra-śata, vi. 28, 34.

putra-śoka-paripluta, vi. 28.

putrikā, iv. 110.

punar-graha, ii. 97.

pura, viii. 33.

puraṇḍara, iv. 76; v. 137; vi. 81, 104.

Puraṇḍhiyā, iii. 79.

puras with √kr̥, vii. 76; with √dhā, v. 18; vii. 87; viii. 6.

purastāt, viii. 123.

purā, adv., v. 77; prep. with abl., ii. 9; vii. 120.

purī, pl., vii. 52.

purīṣa-pada, viii. 102.

Purumiļha, v. 61, 68, 80.

puruṣa (*see* medha), ii. 153.

puruṣa-vigraha, v. 68.

puruṣa-sūkta, vii. 143.

Purūravas, i. 124; ii. 58; vii. 147.

purodhāṭr̥, v. 6.

purodhās, vi. 149.

purohita, iv. 106; v. 14, 15, 126; vii. 85.

puṣkara, v. 154, 155.

puṣpavat, f., -ī, vi. 56.

pusyat, pres. part., ii. 63.

✓pū : punāti, vi. 142.

✓pūjः :

prati-, iv. 115.

pūjayitvā, v. 79.

pūjā, v. 62.

pūta, vi. 143.

pūraṇārtha, ii. 90.

pūruṣād, ii. 111.

pūrṇa, iii. 95, 96 (B).

pūrva, f., -ā (tvac), vi. 106.

pūrva-ja, vii. 73.

pūrva-yuga, iv. 36 (v. r.).

pūrvayugīna, iv. 36.

pūrva-sambhūta, iv. 13.

pūrvāpara, vi. 142.

pūrvāparī-bhūta, i. 44.

Pūṣan, i. 82, 118; ii. 2, 4, 10, 63; iii. 95, 96 (B); v. 148.

prthak-karma-stuti, vi. 70.

prthaktva, i. 95; ii. 28, 71; iii. 49; vi. 128.

prthak-prthak-stuti, adj., iii. 40.

prthak-stuti, adj., iii. 42, 43; f., iv. 42.

prthag-devata, iv. 124.

prthivī, i. 112, 129; ii. 11, 74, 81; vii. 53.

prthivī-jāta, vii. 72.

prthivī-sthāna, i. 105.

prthivy-agny-āśraya, i. 120.

prthivy-ādi, vii. 52.

Pṛthu-śravas, vi. 79.

Pṛśni-māṭr̥, adj., v. 71.

Pṛśni-sūkta, v. 113.

prṣatī, pl., iv. 141.

Pṛṣadhra, vi. 85.

prṣṭa, v. 36.

prṣṭa-vat, v. 71.

prṣṭha, v. 75.

Paijavana, v. 162.

paitāmaha, vii. 148.

pauruṣa, ii. 15; (sūkta), vii. 143; f., -ī, viii. 109.

Pauloma, pl., vii. 53.

Paulomi, viii. 63.

pauṣṇa, iii. 108; v. 118; vi. 43; vii. 8, 23; f., -ī, v. 114; vi. 71, 74.

paus̄ṇa-sāvitra-saumya, iv. 125.
 praūga-devatā, ii. 135.
 prakarana, ii. 93, 96, 118.
 prakalpita, iii. 89.
 prakāśa, ii. 65; v. 22.
 prakāśayat, v. 22; vi. 59.
 prakṛtana, iv. 30.
 prakṛta, iii. 127.
 prakṛti, ii. 108.
 prakriyā, i. 95.
 prakṣipya, iii. 132; vi. 88, 105.
 pragātha, iii. 111; vi. 35, 38, 43, 50,
 80, 84.
 pracodita, v. 75.
 pracyāvayat, *pres. part.*, ii. 59.
 √prach, v. 69; vi. 137; viii. 26, 27,
 33.
 prajā, ii. 27; iii. 1; *pl.*, ii. 46; vii.
 157; viii. 1, 3, 4, 18.
 prajā-kāma, v. 97; viii. 18.
 Prajāpati, i. 62, 83, 125; ii. 124; iii.
 69, 72, 88 (B); v. 44, 97, 100, 101;
 vii. 17, 48, 137, 141; viii. 102, 127.
 Prajāpati-tas, vii. 50.
 Prajāpati-devata, viii. 108.
 prajärthin, iii. 32.
 Prajāvaj-Jivaputra, *du.*, v. 92.
 Prajāvat, viii. 80.
 pranava, viii. 123.
 pranīta, vii. 67.
 prati-ghrya, iii. 150; v. 35.
 pratipūrvaka, v. 90.
 pratiyoga, iii. 52.
 pratirādha, i. 37, 55.
 pratiloma, ii. 9.
 prativākyā, i. 37, 50.
 pratisedha, i. 38, 52; ii. 92.
 pratihāra, viii. 123.
 praticl, vii. 115.
 praticina, vii. 18.
 pratnavat, *f.*, -ī, vi. 46.

pratyakṣa, i. 11; viii. 129.
 pratyavaroha, i. 102.
 pratyākhyāta, v. 60.
 pratyēcam, ii. 146, 151; iii. 34; vi. 1;
 viii. 81, 91.
 prathama (svara), viii. 112, 114.
 pradarśita, v. 25.
 pradāya, vii. 99.
 pradiṣṭa, iii. 48, 49, 81, 141; v. 11.
 pradhāna, i. 78; ii. 99; iv. 4, 5; v.
 96; viii. 99.
 pradhāna-guṇa-bhūta, v. 96.
 pradhāna-tas, v. 110; vii. 116.
 prapadyamāna, vii. 131.
 prapanna, vi. 152.
 prabodha, vii. 55.
 prabhava, i. 61.
 prabhā, vi. 126.
 prabhāva, i. 34; viii. 34.
 prabhutva, ii. 6; vii. 60.
 prabhūta, vii. 60.
 pramāda, i. 38, 56.
 pra-yat, *pres. part.*, vii. 19.
 prayatna-tas, viii. 24.
 prayāja, vii. 74; viii. 103.
 prayāta, v. 72.
 prayukta, ii. 69.
 prayuñjāna, viii. 134.
 prayoga, i. 90; v. 94; vii. 18, 110,
 154; viii. 124.
 prayoga-tas, i. 59.
 prayoga-vid, i. 12.
 pralaya, i. 61.
 pralāpa, i. 37, 55.
 pravakṣyat, v. 73.
 pravargya, v. 35.
 pravalhikā, i. 35, 57.
 pravāda, ii. 18; *pl.*, iii. 46, 65 (A); iv.
 32, 107.
 pravāda-bahula-tva, iv. 43.
 pravibhajya, ii. 106.

praviśya, vii. 47.
 pravyathita, v. 18.
 praśamsā, i. 35, 48.
 praśasya, *fut. part. pass.*, iii. 3; *gerund*, iv. 60.
 praśāsyā, iv. 95.
 praśna, i. 35, 50.
 prasaṅga, *abl.*, iii. 47, 52, 68; iv. 19, 28, 81; v. 142; vi. 72; *inst.*, iii. 53.
 prasāṅgaja, iii. 28.
 prasāṅga-parikīrtana, i. 22.
 prasanna, v. 19; vi. 89.
 prasādya, v. 18, 50, 125.
 prasūti, i. 96; iii. 30.
 Praskaṇva, vi. 85.
 prastāva, viii. 122.
 Prastoka, v. 124.
 prasvāpin, *f.*, -ī, vi. 2.
 praharṣita-manas, vi. 60.
 prahita, iv. 25; vi. 149.
 prahr̥ṣta, iv. 3.
 Prahāda-tanaya, vii. 53.
 prahva, iv. 71; v. 76; vi. 54; viii. 4.
 prāūga, *adj.*, iv. 92; *f.*, -ī, vi. 17.
 prāk, *prep. with abl.*, iii. 10; viii. 21.
 prāc, *f.*, -ī, vii. 115.
 Prājāpatya, iii. 69; v. 143; viii. 22, 41, 64, 80.
 Prājāpatya āśvamedhika, ii. 153.
 prāñjali, v. 51; vi. 38.
 prāñjali-sthita, viii. 4.
 Prāṇa, ii. 35; iv. 39, 40.
 prāṇa, vii. 71; *pl.*, vi. 144.
 prāṇa-dr̥ṣṭi, viii. 135.
 prāṇa-bhūta, ii. 51.
 prāṇa-vat, vii. 82.
 prāṇa-apāṇa, *du.*, vii. 126.
 prātah-savana, i. 115.
 prādāya, iii. 24.
 prādur *with √as*, v. 67; vii. 45, 63.

prādhānya, i. 6, 75; ii. 138; iii. 7; vi. 17; viii. 60.
 prādhānya-tas, v. 107; viii. 62.
 prāyaśas, iii. 151.
 prāyaścittārtham, viii. 69.
 prāsāda, vi. 56.
 prāsta, v. 17.
 priya, *n.*, vii. 149.
 priyakāmyā, vi. 149.
 priyatva, iv. 70.
 prīta, iii. 103; v. 71, 137; vi. 104; vii. 46, 76, 77, 100; viii. 8.
 prīta-ātman, iv. 55.
 prīti, iv. 1; vii. 149, 150.
 preta, vii. 13, 15, 18.
 preta-anugamana, viii. 14.
 preta-āśis, vi. 158.
 prepsu, viii. 13.
 praīsa, i. 35, 57; ii. 152; iii. 36; viii. 100, 103.
 praīsa-gata, ii. 154.
 praīsa-sūkta, ii. 152, 154.

Phala, viii. 134.
 phala-pradarśana, iii. 151.

Baddha, vi. 14; *f.*, -ā, vii. 135.
 baddhvā, iv. 21; vi. 88.
 badhyat, *pres. part.*, v. 134.
 ✓bandh :
 prati- : abadhyata, vi. 14.
 Bandhu-prabhṛti, *pl.*, iii. 59; vii. 86.
 babhru, v. 33.

✓barh :
 ni : barhaya, iv. 69.
 barhis, i. 107; ii. 148; iii. 5.
 bala, i. 87; ii. 25; iii. 62; iv. 113, 132; vi. 114.
 bala-kāma, iii. 32.
 bala-kṛti, i. 87.
 bala-puṣṭi-kara, viii. 32.
 balavattara, v. 94.

bala-vitta, *du.*, iii. 61.
 bahu, *loc. pl.*, i. 13; iii. 82.
 bahutva-ekatva-lakṣita, iii. 35.
 bahu-devata, i. 75; iv. 7.
 bahu-daiva, iii. 80.
 bahu-daivata, ii. 128, 133; iii. 41, 43,
 128; vi. 84.
 bahudhā, iv. 143; v. 39, 151.
 bahu-prakāra, i. 19.
 bahu-pradhāna, iv. 8.
 bahu-rūpa-tva, vi. 55.
 bahu-vat, iii. 82; iv. 107, 108.
 bahuvat-stava, iii. 89.
 bahu-vidha, v. 63.
 bahu-vrihi, ii. 105.
 bahu-śas, iv. 8; vi. 157.
 bahv-eka-dhātu-ja, ii. 103.
 bādhitum, vii. 54.
 bādhyamāna, vii. 55.
 bārhaspatya, iv. 9, 124; vi. 25.
 bāla, iv. 120.
 bāla-bhāva, iv. 3.
 Başkala, *pl.*, viii. 85.
 bāhuśrutya, viii. 130.
 bāhya* (*mantra*), v. 24.
 bibhyat, *pres. part.*, iv. 89.
 buddhi, viii. 130.
 buddhvā, v. 70; vii. 57.
 ✓ budh : budhyeta, iii. 48; abudhyata,
 v. 69; bubudhe, vi. 100, 150.
 caus., bodhaya, vi. 37.
 anu., iv. 115; vi. 36.
 budhnā, v. 166.
 budhnāya, v. 166.
 Bṛbu, v. 108.
 bṛhat (stotra), viii. 78; (*Sāma*), i. 131.
 bṛhatī, viii. 105.
 Bṛhaduktha, ii. 131; iii. 55.
 Bṛhaspati, i. 82, 122; ii. 3, 39; iii.
 86, 133, 137, 156; iv. 12, 13; v.
 102; vi. 110, 112, 116; vii. 137.

Bṛhaspati-pracodita, iii. 136.
 Bṛhaspati-stuti, iv. 85.
 bodhita, viii. 7.
 brahma-karman, v. 158.
 brahma-cārin, iv. 59.
 Brahma-jāyā, ii. 82; viii. 36.
 Brahmanas-pati, i. 122; ii. 2; iii. 66, 71.
 brahman, *n.*, *supreme soul*, i. 62; ii. 40,
 119; vii. 109; viii. 140; *prayer*, iii.
 18; viii. 93; *priestly caste*, v. 126;
 m., priest, v. 125; vii. 70.
 brahmarṣi-tā, iv. 95.
 brahma-vādin, *f.*, -ī, *female seer*, ii. 84.
 brahma-han, vi. 152.
 brāhma, ii. 125; viii. 98; *f.*, -ī, iv.
 113; vi. 152; viii. 109.
 Brāhmaṇa, *n.*, i. 41; v. 25, 157; vi.
 117, 129; vii. 72; viii. 100, 110;
 m., v. 158.
 brāhmaṇa-kumāra, v. 15.
 brāhmaṇa-śāsana, vii. 14.
 brāhmaṇaspatya, iii. 107.
 Brāhmaṇa-ukta, v. 11.
 bruvat, vi. 20.
 ✓ brū : abrūtām, iii. 21.
 nir- : brūyat, ii. 106.

Bhakta, iv. 25.
 bhakti, i. 6, 73, 76, 77.
 bhakti-tas, v. 172.
 ✓ bhakṣ : bhakṣayet, vii. 31.
 bhakṣayitvā, vi. 103.
 Bhaga, ii. 10, 62; v. 147; vi. 8; vii.
 114; viii. 128.
 Bhaga-daivata, v. 169.
 bhagavat, v. 78.
 bhaga-antara, vii. 46.
 ✓ bhaj, i. 5, 18, 78, 88, 113; ii. 73, 74,
 76, 80, 81; iii. 14; vii. 65, 143.
 vi-, vii. 112; viii. 29.
 ✓ bhan̄ : bhan̄yate, iii. 54.

bhayodvigna, viii. 35.
 Bharadvāja, ii. 63; iii. 128; iv. 98
 (*pl.*), v. 102, 124, 137, 139, 140.
 bhartr̥, vii. 1, 47, 133.
 bhavat, *pres. part.*, i. 61; *m.*, v. 126.
 bhavisya, i. 40; iv. 29.
 bhavya, i. 40, 61.
 bhāga, *m.*, iii. 89, 136; vi. 21, 22;
 viii. 29.
 bhāga, *adj.*, iii. 45, 51; v. 167; *f.*, -ī,
 iii. 98.
 bhāj (sūktasya), i. 100.
 bhāt, *pres. part.*, ii. 63.
 Bhārata, v. 83.
 Bhāratī, iii. 13; v. 101.
 Bhārgava, ii. 51; viii. 70; *f.*, -ī, iv. 11.
 Bhārmyaśva, vi. 46; viii. 12.
 bhāryā, v. 59; viii. 19.
 Bhāllaveyī, v. 159.
 bhāva, i. 75; iii. 21; iv. 59, 68, 73;
 vi. 38; viii. 21.
 bhāva-pradhāna, ii. 121.
 Bhāvayavya, iii. 150, 155, 156.
 Bhāvayavya-suta, iii. 143.
 bhāva-vikāra-ja, ii. 122.
 bhāva-vṛtti, ii. 86, 120; v. 87, 112;
 vii. 123, 140; viii. 46, 56, 59, 66,
 91.
 bhāva-vṛtti, vii. 135.
 Bhāvyā, iii. 140.
 ✓bhāṣ : abhāṣata :
 abhi-, v. 100.
 prati-, iv. 12.
 bhāsayat, ii. 62.
 bhāskara, vii. 28.
 bhittvā, vii. 52.
 ✓bhid : bibhīduḥ, vi. 64; bhinddhi,
 vii. 149; abhinat, vii. 150.
 bhinna (sūkta), i. 20.
 bhīṣaj, vii. 154.
 bhīta, iv. 69, 89.
 bhīma-parākrama, iv. 67.
 ✓bhuj : bhūñjate :
 upa-, viii. 115.
 bhurij, viii. 107.
 bhuvana, vii. 60.
 bhū, ii. 73; vii. 5, 93, 101.
 ✓bhū : bhūt, vi. 57, 90;
 sam-, *perf.*, v. 150; vii. 6.
 1. bhūta, *perf. part., past*, i. 40, 61.
 2. bhūta, *n., being*, ii. 24; iii. 24, 30;
 vii. 128.
 bhūta-karāṇa, viii. 85.
 bhūta-vat, iv. 29.
 Bhūtāṁśa, viii. 18, 19.
 bhūti, iii. 32.
 bhūpati, v. 19.
 bhūmi, v. 111, 123; viii. 47.
 ✓bhṛ : bibharti, viii. 76.
 Bhṛgu, v. 99; *pl.*, i. 128; iv. 98; vi.
 156; viii. 125.
 bhṛśam, *adv.*, iv. 23.
 bheṣajārtham, vii. 91.
 bhaisajya, viii. 64.
 bhoja, vi. 42; *pl.*, iv. 98; viii. 23.
 ✓bhraj : bhrajate, i. 93.
 bhrāṭ (madhyama), iv. 33; (yavīyas),
 iv. 112; (kanīyas), vii. 13; *du.*, vii.
 155; *pl.* (catvārah), iii. 59; (trayah),
 iv. 32 (B); vii. 89; (Marutah), iv.
 51; (vr̥kṇāḥ), vii. 61; (pūrvajāḥ),
 vii. 73, 77.
 bhrū, viii. 113, 117.
 Makha, i. 115; iii. 45.
 maṅgala, i. 25, 32.
 ✓majj : majjati :
 ni-, iii. 24.
 majjā, vii. 79.
 maṇi, v. 123.
 maṇḍala, iii. 28, 116; v. 103; vi. 39,
 130, 145.

manḍūka, *pl.*, i. 109; vi. 27.
 mata, iii. 122; v. 56.
 mati, iii. 144.
 matta, vii. 23.
 matsya, v. 152.
 ✓math: mathyati (=passive), iii. 62.
 mathyamāna, iii. 64 (B).
 ✓mad: mādayase, iv. 78.
 mad-grha, *m. pl.*, vi. 55.
 mad-devata, vii. 74.
 mad-devatya, vii. 74.
 madhu, iii. 17, 19, 21, 96 (B), 123; iv. 126; vi. 145.
 Madhuchandas, ii. 126; iii. 57.
 madhya, iii. 116; *loc. sing.*, iv. 134 (v. r.); viii. 113, 137.
 madhyamīdina, ii. 9; vii. 121.
 madhya-bhāga, ii. 31.
 madhyama, i. 66, 69, 93, 94, 99, 130; ii. 26, 38, 41, 43, 45, 72, 85; iii. 76, 99 (Agni), 116, 120 (Agni); iv. 33; v. 10 (Agni), 35 (Agni), 43 (Vāc), 48 (Agni), 49 (Vāc), 88 (Pṛthivī), 166; vi. 11 (Agni), 128, 129, 155 (Yama); vii. 33 (Agni), 106, 107 (Vāc), 142 (Agni); viii. 39 (Agni).
 madhyama-sthāna, i. 103, 121; ii. 7; iii. 74.
 ✓man: manvate, i. 24; manyate, iii. 76, 112, 130, 155, 156; manyete, iii. 100; mene, iv. 4, 18.
 mana-āvartana, vii. 90.
 manas, v. 54, 55, 60, 65, 73; vii. 71, 82, 85; viii. 76, 132.
 Manu, ii. 12, 130; iii. 55, 121; vii. 2, 103, 107.
 manusya, *pl.*, v. 9; vii. 68, 71.
 mano-vāg-deha-bhojana, *pl.*, vi. 143.
 mantra, *m.*, i. 80, 86, 87, 119; ii. 20, 21, 68, 101, 110, 112, 118, 132;

iii. 37, 46, 48; v. 58, 94, 95, 96; vi. 157; vii. 16, 45, 110, 138; viii. 109, 124, 131, 138; n., ii. 132; viii. 129.
 mantra-tas, vii. 17.
 mantra-darśin, i. 34; v. 66.
 mantra-dṛś, i. 1; v. 58.
 mantra-dṛṣṭi, i. 3.
 mantra-daiavata-vid, viii. 133.
 mantra-prayoga, v. 94.
 mantraya, *den. verb*:
 anu-: amantrayat, v. 128.
 upa-: mantrayām cakre, v. 20.
 mantra-vittama, ii. 122.
 mantra-vid, i. 22, 90; v. 93.
 mantravin-mantravittama, iii. 133.
 mandu, ii. 141; du., -ū, ii. 142.
 mandra (svara), viii. 113, 115, 119, 120.
 mandra-karṣaṇa-samyukta, viii. 113.
 mandra-sthāna-samāhita, viii. 120.
 manyamāna, iv. 121.
 Manyu, i. 123; ii. 52; iv. 134.
 manvāna, vi. 112.
 Mamatā, iv. 11.
 Mamatā-suta, iii. 56.
 Marīci, v. 143.
 Marut, *pl.*, i. 83, 103, 117, 127; ii. 35; iii. 37, 74, 75, 107; vii. 105.
 Marut-pati, vi. 113.
 marutvat, iii. 94; iv. 56.
 Marud-gāna, ii. 144; v. 67.
 Marud-gāna-pradhāna, ii. 141, 143, 144.
 mahat, viii. 140.
 mahartvij, vii. 113.
 maharsi, i. 81; v. 65; viii. 137.
 mahātapas, iv. 25.
 mahā-dosa, iv. 119.
 mahā-dyuti, v. 147, 152.
 mahā-nagnī, i. 55.
 mahā-nadī, vi. 96.

mahā-nāmnī, *pl.* (*reah*), viii. 98, 100.
 mahā-yajñā, iv. 112.
 mahā-yasās, v. 152.
 mahā-vīra, v. 34, 35.
 mahiman, v. 164.
 mahiṣī, v. 56, 63.
 mahendra, ii. 144.
 mahendra-sadana, iv. 76.
 mahauṣadhi, viii. 56.
 ✓mā : *pass.*, mīyate, v. 153.
 nir- : -mimīte, vii. 129.
 māmsa, iv. 29 ; vii. 78.
 mātā-putra, *du.*, iv. 39.
 mātr, vi. 90 ; vii. 97.
 mātr-tva, vi. 38, 91.
 mādhyamika (*gaṇa*), iii. 25.
 māna, v. 153.
 mānasa, vii. 21 ; viii. 69.
 Mānya, iv. 52 ; v. 153.
 mānyava, vii. 117.
 māmaka, vii. 44.
 māyā, ii. 42.
 māyā-bala, vii. 88.
 māyā-bheda, viii. 75, 76.
 māyāvin, vii. 86.
 Mārīca, v. 143.
 māruta, iii. 107 (MSS.).
 mārutaindra, iv. 44.
 mās, *loc.*, māsi māsi, ii. 52.
 māsa, ii. 56 ; iv. 34.
 māsa-kṛt, ii. 112.
 māsika, ii. 56.
 māhātmya, i. 70.
 māhitra (*sūkta*), viii. 86.
 mita, *measured*, viii. 109.
 mitākṣara, ii. 90, 92.
 Mitra, i. 123 ; ii. 4, 48 ; v. 147, 148 ; vii. 114.
 Mitrātithi, vii. 35.
 Mitrāryaman, *du.*, vi. 81.
 Mitrā-varuna, *du.*, i. 83 ; iii. 94.

Mitrā-varuna - dakṣa amīśa - tuvijāta - bhaga aryaman, *pl.*, iv. 82.
 mitrī-kṛtya, ii. 48.
 mithuna, vi. 162 ; vii. 1.
 ✓mī : mīyante :
 pra-, iv. 120.
 mīna, vi. 88.
 mukha, v. 1 ; vi. 102, 151.
 mukhya, iii. 37.
 mukhyatama, ii. 8.
 ✓muc : mumucuh, vi. 89.
 pra- : mocire, vi. 15.
 mud, *f.*, v. 53.
 Mudgala, vi. 46 ; viii. 12, 90.
 mudhā, vii. 43.
 muni, iii. 106, 115 ; v. 144 ; vii. 47.
 muni-sattama, viii. 18.
 musala, iii. 101.
 musalolūkhala, *du.*, i. 113.
 ✓muh : mumoha, vii. 88.
 muhūrta, iv. 66 ; v. 149 ; vii. 157.
 mūrta, ii. 32.
 mūrtimat, vii. 146.
 mūrdhan, iv. 60, 120 ; viii. 112, 116.
 mūrdhanvat, ii. 18.
 mṛga, iv. 89.
 mṛta, vii. 35.
 mṛta-patnī, vii. 13.
 mṛta-śiṣṭa, vii. 11.
 Mṛtyu, i. 122 ; ii. 59 ; vii. 10, 16.
 ✓mṛṣ : mamarṣa, iv. 13.
 megha, iv. 41 (B) ; v. 166.
 medas, vii. 78.
 medha (*puruṣasya*), ii. 153.
 medhā, ii. 84.
 Medhātithi, ii. 64, 130, 155, 157 ; iii. 55.
 medhā-sūkta, viii. 58.
 medhya (*aśva*), iv. 27.
 maitra, *f.*, -ī, iv. 17, 123.
 maitrāvaruṇa, ii. 127 ; iii. 105 ; iv. 125 ; *f.*, -ī, vi. 65, 72, 124.

Maitrāvaruni, v. 160.	yaśasvini, iv. 57; v. 54.
maithuna, iv. 12; vi. 154; vii. 4, 133.	yahu, iii. 64 (B).
mohita, vii. 54.	✓yā:
	abhi-: ayāt, vi. 110; vii. 104; ayus, vii. 90; viii. 20.
Yakṣa, vii. 68.	✓yāc: ayācatam, iii. 20.
yakṣma-nāśa, vii. 154.	yācnā, i. 35, 49.
yakṣma-nāśana, viii. 64, 68.	yājamāna, adj., vii. 138.
yakṣma-nāśin, f., -ī, vii. 133.	Yājñika, pl., viii. 99.
yakṣyamāna, v. 50.	yājya, v. 55.
✓yaj, pres., viii. 111; fut., vi. 21; perf., vii. 59; viii. 7; caus., v. 53;	yājyā, ii. 138.
viii. 5.	yājyārcita, v. 64.
yajat, vi. 58.	yat, pres. part., viii. 87.
yajamāna, vi. 72; vii. 70; viii. 80.	yāthātathya, i. 4.
yajus, ii. 152, 153, 154; viii. 110, 130.	yādrchika, i. 30.
yajña, iii. 136; v. 158; vii. 31, 74, 77, 113; viii. 130, 135.	yādrś, vii. 134.
yajñārtham, vii. 143.	yāvat, adj., viii. 19.
yajñiya, vii. 72.	yukta, iv. 24.
yajvan, vi. 73, 74.	yuga, vi. 105.
✓yat: yateta, ii. 119.	yugapat, v. 98; vi. 54; viii. 37.
yathā-kramam, ii. 71.	yuga-paryanta, adj., viii. 98; -m, adv.,
yathā-nyāyam, ii. 23.	iii. 24.
yathā-rūpam, vii. 138.	yugma, iv. 44; vii. 30; viii. 29.
yathā-vākyam, ii. 122.	✓yuj:
yathā-vidhi, viii. 6.	ni-: ayojayat, v. 74.
yathā-sthānam, ii. 72; vii. 52.	pra-: yujyante, vii. 15; yunkte,
yadṛchayā, v. 99.	viii. 131.
yad-daivata, viii. 103.	sam: yojayet, i. 118.
✓yam: yachati, iii. 1.	yuddha, iv. 131.
pra-: ayachat, ii. 25; vi. 162.	yuddhādi, v. 134.
Yama, i. 123; ii. 11, 47; iii. 58; vi. 154, 155, 157, 158, 159, 163; viii. 48.	yuddhopakaranya, v. 128.
yama, twin, vi. 163.	yudh, v. 124, 125; vii. 63.
Yama-putra, ii. 60.	yudhyat, pres. part., viii. 13.
Yama-Yamī, du., vi. 163.	yuyutsu, v. 135.
Yamī, i. 128; ii. 77, 83; vi. 154.	yuva-kāmyā, vi. 77.
yava, vi. 58.	yuvam: acc., yuṣmān, viii. 27.
yavistha, vii. 61.	yūpa, iv. 101.
yaviyas, iv. 112.	yūpavat, iii. 28.
	yoga, vii. 88, 109; viii. 84, 130, 136.
	yogitva, iii. 115.
	yotsyamāna, vi. 111.

yoddhṛ, v. 127.
yodhayat, *pres. part.*, iv. 132.
yoni, i. 62; viii. 140.
yaupa, *f.*, -ī, iv. 100.
yauvana, vi. 55; vii. 44.

Rakṣas, viii. 115.
rakṣo-bhūta, vi. 34.
rakṣo-han, vi. 134.
rajata, vii. 78.
rajas, *pl.* (*trīṇī*), ii. 63.
raṇa-devatā, v. 131.
rati, vi. 55.
ratna, v. 123; vi. 52.
ratha, i. 84, 110; iii. 86, 95, 147, 149; v. 14, 15, 123; viii. 12, 35.
ratha-gopa, v. 131.
ratha-chidra, vi. 105.
Rathaṁtara, i. 116; viii. 78.
Ratha-proṣṭha, vii. 85.
Rathaviti, v. 50, 73, 74, 77.
Rathaspati, viii. 127.
rathābhimarsana, v. 112.
rathitara, iv. 73.
rapas, vii. 95; viii. 50.
✓rabh: rebhe:
 ā-, vii. 54.
✓ram: ramaye, vi. 54.
ramya, v. 75.
rayimat, iv. 72.
rava, ii. 35, 42.
ravi, iii. 10, 17.
raśmi, i. 63, 68, 94; ii. 62, 67; iii. 17; iv. 38; v. 130; *pl.* (*sapta*), iv. 33.
rasa, i. 68; ii. 32; vii. 127.
rasudāna, ii. 6.
Rasū-pāra-nivāsin, viii. 24.
rahasya, vi. 129.
rahah-samyoga-kāmyā, iv. 57.
Rakā, i. 128; ii. 78.

Rakā-Sinīvāli, *du.*, iv. 87.
rākṣasa, *pl.*, v. 145; vii. 68.
rākṣoghna, vi. 28.
rākṣoghna āgneya, viii. 40, 65.
rājan (Varuṇa), vi. 14, (Nāhuṣa) 20, (Kurunga) 44, 138.
rāja-putra, vii. 155, 156.
rāja-putri, v. 53, 54.
rāja-yakṣma-han, viii. 64.
rājarṣi, iii. 54; iv. 98; v. 29, 50; vi. 51; vii. 2, 147.
rājñī, iv. 2.
rajya, vii. 54, 157; viii. 1, 4, 5.
rātri, iv. 132; v. 84; vi. 11.
Rātri-samstāva, iii. 105.
Rātri, i. 112; ii. 74, 84; v. 74, 75; viii. 44.
Rātry-uṣas, *du.*, iii. 138.
✓rādh: rādhyate, viii. 98.
rāṣṭra, viii. 2 (*v. r.*).
rāṣabha, iv. 141.
Rāhūgaṇa, ii. 45.
riktha, iv. 111.
✓ribh: ribhyate, iii. 96 (B).
rirāmṣu, iv. 58; 59.
rukma, v. 72.
rukma-vakṣas, v. 68.
✓rud: arodit, ii. 34.
Rudra, i. 103, 122; ii. 4, 33; *pl.*, i. 127; v. 47; viii. 128.
Rudra-patnī, v. 46.
Rudra-sūnu, v. 69.
ruvat, ii. 59.
✓ruh: rohati, vii. 13.
 adhi-, ii. 67.
 ā-: ruroha, vii. 4.
rūḍhi-gata, ii. 102.
rūpa, *form*, ii. 119; iii. 76; iv. 18; viii. 111; *grammatical form*, ii. 158; iii. 4.
rūpa-kṛt, i. 84.

rūpavattā, vii. 45.
 rūpavād-bhārya, ii. 107.
 rūpa-vikart, iii. 25.
 rūpa-vīrya, pl., iv. 134.
 rūpa-sampanna, iii. 144.
 retas, iv. 111; v. 149.
 raivata, ii. 13.
 roga-ghna, iii. 113.
 rogāpanutti, iii. 114.
 Rodasi, i. 129; ii. 78, 143; du., i. 83, 113; iv. 6, 98; vii. 94, 95, 126; viii. 125.
 roman, iv. 2; vii. 78.
 Romaśā, ii. 77, 83; iii. 155, 156.
 roha, i. 102.
 rohit, pl., iv. 140.
 raudasī, v. 117.
 raudra, iii. 139; v. 173; f., -i, iii. 108; v. 38.
 raudra-saurya-guṣasa, iv. 99.
 raupya, vii. 52.
 Rauśama, v. 34.

 ✓lakṣ, v. 154; vii. 140.
 upa-, i. 12; viii. 79.
 lakṣaṇa-sampad, i. 11.
 laksita, viii. 81.
 labdha-vat, perf. part., v. 66.
 labdhāsu, vii. 102.
 ✓labh, vi. 68; vii. 50; viii. 18.
 upa-, iii. 134; iv. 52.
 lākṣa, adj., viii. 51 (v. r. lākṣā).
 Lākṣā, i. 129; ii. 84.
 läba, adj., viii. 40.
 līṅga, i. 45, 86, 87; ii. 96, 97, 100, 102, 118; iii. 110; viii. 21, 81, 104.
 līṅga-tas, i. 20; iii. 39; vi. 69.
 līṅga-bhāj, iii. 111.
 līṅga-vākyā, v. 93.
 līṅga-vākyā-vikāra, vii. 108 (B).
 līṅgokta-daiavata, iv. 129; viii. 65.

Luśa, ii. 129; iii. 55.
 loka, pl., i. 130; ii. 62; vii. 127; (trayah), i. 90, 101; ii. 50; vi. 121; du., i. 92.
 loka-adipati, pl. (trayah), i. 73.
 loka-adhipati, pl. (trayah), viii. 121.
 lopa, ii. 116.
 Lopāmudrā, ii. 83; iv. 57.
 laukika, ii. 101.
 laukya, i. 4.
 laulya, viii. 31.

 Vamśaja, vi. 39, 58.
 vamśya, vi. 142.
 vaktu-kāma, vii. 84.
 ✓vac: vakṣyāmi, i. 1; iv. 32 (B); (mā) vocabh, iii. 19; ūca, vii. 66; ueyate, iii. 153 (A).
 pra-: vakṣyāmi, i. 85.
 prati-: ūcuh, vi. 21.
 vacana-liṅga, du., i. 43.
 vajra, i. 84, 87; iii. 23; iv. 5; vi. 82, 123, 150; vii. 25, 149, 150.
 vajra-dhṛk, vii. 32.
 vajra-samstava, vi. 120.
 vajrin, iii. 23, 115.
 ✓vad: vadati, iv. 17.
 abhi-: vadanti, viii. 96; avāda-yatām, v. 65.
 vi-pra-, iv. 10.
 sam-: ūde, ii. 85; ūdire, iv. 105; vi. 89; vii. 81.
 ✓vadh: (mā) vadhiḥ, iv. 52; vadhit, iii. 21.
 vadhu, iii. 147; vi. 51; vii. 131, 132.
 vadhu-mat, iii. 149.
 vana, vi. 35, 101, 138; viii. 2; vanā-nām (pati), iii. 26.
 Vanaspati, i. 66, 109; ii. 150; iii. 26, 27; vii. 62.
 ✓vand: vavande, iv. 2.

'vap:	Vasiṣṭha, ii. 62, 130; iii. 128; iv. 98, 119; v. 150, 151, 154, 157, 158, 163; vi. 11, 34.
nir-: upyate, i. 78, 119; vapante, ii. 16.	Vasiṣṭha-dveśin, f., -ī, iv. 117.
vapus, iv. 66.	Vasiṣṭha-sāpa, vii. 59.
vayas, <i>bird</i> , v. 146.	Vasiṣṭha-agastya, du., v. 164.
vara, <i>boon</i> , iii. 24; iv. 71, 74; vi. 54; vii. 50, 65, 76.	vasu, n., v. 63, 139; vi. 85.
vara-dāna, vii. 132.	Vasu, m. pl., i. 116; ii. 12; viii. 125.
variṣṭha, vii. 87.	Vasukarṇa, iii. 55.
Varisthā, v. 144.	Vasukra, vii. 30.
Varuṇa, i. 117, 118, 122; ii. 2, 4, 11, 32; v. 98, 147, 148; vii. 114.	✓vah, vi. 21, 22; vii. 65. ā-: avāhayat, iii. 133.
Varuṇa-daivata, vi. 93 (<i>v. r.</i> -devata).	vahana, i. 119.
Varuṇa-mitra-deva, iv. 6.	vāk-pūrva, viii. 111.
Varuṇāni, iii. 92.	vāk-prāṇa, du., iv. 39.
Varuṇaryama-mitra, pl., iii. 107; vi. 50; viii. 86.	vākyā, ii. 88, 89, 100, 117; viii. 68.
Varuṇajndraagni-soma, pl., viii. 41.	vākyā-ja, ii. 104.
varga, i. 5; ii. 85, 86, 87; vii. 116.	vākyārtha-nirṇaya, ii. 117.
varṇa, <i>letter</i> , ii. 116; <i>caste</i> , vii. 15.	vākyārtha-darśanārthīya, i. 41.
varṇa-gotra-ādika, iii. 145.	vāk-sūkta, viii. 43.
varṇa-gotra-avirodha, iii. 144.	vāg-devatyā, ii. 125; viii. 122.
varṇa-samghāta, ii. 117.	vāg-vidvas, vii. 111.
vartantī, <i>pres. part.</i> , vi. 137.	vāc, i. 74, 128; ii. 39, 44, 50, 72, 76, 79, 81, 84, 138; iii. 12, 14; iv. 36, 39, 72, 85, 113, 114, 115, 116; v. 2, 98, 100; vi. 121, 152; vii. 71, 106, 107; viii. 8, 76, 91.
varmin, v. 129.	Vācaspati, i. 125; ii. 44; iii. 71.
varṣa, n. pl., vii. 42.	vācya, i. 62; ii. 96.
varṣa-sahasra, vi. 20.	Vāja, iii. 83; vi. 135.
varṣā, pl., ii. 13.	vājin, vii. 3; pl., ii. 12; iv. 141, 142.
varsīṣṭha, ii. 67.	vājina-daivata, v. 167.
Vala, vi. 64.	Vāta, i. 125; ii. 5.
vaśa, ii. 93.	Vātajūti, viii. 127.
Vaśa, vi. 79.	Vāta-deva, viii. 49.
vaśat-kāra, vii. 61; viii. 111.	vādhūya, vii. 134.
✓vas: vasati, iii. 134; uvāsa, vii. 43; ūṣatuh, vi. 35.	Vādhryaśva, ii. 155.
ni-, vii. 147.	vāma, iv. 33.
vasat, <i>pr. part.</i> , vi. 36.	vāma-tas, iv. 89.
vasati, f., <i>the root vas</i> , v. 156.	Vāmadeva, ii. 40; iii. 57; iv. 132.
vasanta, i. 115.	vāyavya, i. 87; ii. 127; viii. 49 (<i>v. r. A.</i>).
vasantī, <i>pres. part.</i> , vi. 40.	

Vāyu, i. 5, 68, 69, 82, 122; ii. 2, 4, 16, 32, 124; iii. 94.
 Vāyu-devata, viii. 108, 122.
 vār, water, iv. 38.
 vāruna, iii. 98; (jana), vi. 13.
 Vāruni (= Vasiṣṭha), vi. 24, 33.
 Vāraśikha, *pl.*, v. 124, 125, 136, 137.
 vāriṣākapa (= Vāṛṣākapa), ii. 69.
 vārya, iv. 74.
 vārṣasahasrika, vi. 22.
 vārṣākapa, vii. 141.
 vārṣika, viii. 6.
 ✓vāś : vavūśa, iv. 93.
 vāsatīvara, v. 149.
 vāśas, iv. 30, 41 (B); vi. 52; vii. 132.
 Vāsiṣṭha, *pl.*, v. 159.
 vāstu, ii. 43.
 Vāstoṣpati, i. 123; ii. 43; vi. 48.
 vāstoṣpatya, vi. 2.
 vāhana, i. 74; iii. 85; iv. 143.
 vāhanārtha, iii. 147.
 vimēṣati, ii. 94; v. 30.
 vikarṣa, viii. 120.
 vikāra, ii. 121; vii. 108 (B).
 Vikunṭhā, vii. 49.
 vikramya, vi. 122.
 vikriṇat, *pres. part.*, iv. 133.
 vigraha, ii. 106, 112.
 ✓vic :
 vi- : vecayanti, ii. 94.
 vicikitsita, ii. 141, 144.
 vicetana, iv. 113.
 vichandas, viii. 109.
 vijana, vi. 99.
 vijara-aroga, vii. 47.
 vijñāna, iii. 137; vii. 110.
 vijñāya, vii. 3.
 vitata (yajña), v. 53.
 vitta, ii. 30.
 ✓v. vid, to know :
 adhi- : vetti, ii. 30.

✓2. vid, to find :
 anu-, vii. 112.
 Vidathī, v. 102.
 vidita, i. 33; viii. 76.
 viditvā, iv. 1; vi. 38; vii. 4; viii. 28.
 vidyā, iii. 142.
 vidyut, i. 54, 94; ii. 33.
 vidvas, vii. 112, 113.
 Vidhāṭī, i. 126; v. 147; viii. 70, 126.
 vidhi, v. 94.
 vidhi-dṛṣṭa, iv. 77; v. 24.
 vidhi-vat, vi. 114.
 vidhūya, vii. 77.
 Vinatā, v. 144.
 vināśana, ii. 121; viii. 50.
 vinikṣipya, v. 84.
 viniyoga, vii. 113; viii. 10.
 vinirjita, v. 125.
 viniścaya, iii. 29.
 Vipāṭ-chutudrī, *du.*, iv. 106.
 Vipāś, i. 114.
 vipula, v. 70.
 viprakṛṣṭa, ii. 100.
 vipravāda, ii. 131.
 viphala, v. 82.
 vibhakta, iv. 6.
 vibhakta-stuti, iii. 41, 82.
 vibhakti, i. 43, 45; ii. 94.
 vibhajya, vii. 120.
 vibhava, vii. 132.
 vibhāga, ii. 20.
 Vibhindhū, vi. 42.
 vibhu, vi. 113.
 vibhūti, i. 71; iii. 123; iv. 37.
 vibhūti-sthāna-janma, i. 96.
 vibhūti-sthāna-sambhava, i. 104; ii. 20.
 Vibhvan, iii. 83.
 Vimada, iii. 128.
 vimāna, i. 121.
 viyogūrtham, vii. 149.
 virāga, vii. 132.

vīraj, viii. 107.
 vilapat, *pres. part.*, vi. 33.
 vilapita, i. 36.
 vilāpa, i. 53.
 vivara, vi. 123.
 Vivasvat, ii. 47; v. 147; vi. 68, 162, 163; vii. 2, 4, 7, 119; viii. 127.
 Vivasvat-suta, vi. 154.
 vivikta, iii. 20.
 vivieya, viii. 139.
 vividha, iv. 31; v. 139; vii. 50.
 vividha-āyudha, *pl.*, vii. 111.
 ✓vīś: vīśati, viii. 140.
 ā-: aviśat, viii. 2.
 praĀ: aviśat, vi. 12; vii. 62.
 upa-: viveśa, v. 22.
 ni-, *caus.*, ii. 100.
 vīśati = *the root* vīś, ii. 69.
 vīśasya, iv. 30.
 vīšeśa, ii. 109.
 vīšeśa-tas, vii. 138.
 vīšeśa-vācin, ii. 110.
 vīśva, ii. 134; *pl.*, vīśve (*scil.*, devāḥ), ii. 12; vii. 41; (devāḥ), i. 84; iii. 95; iv. 98; v. 97, 155; vii. 76; viii. 106; (divaukasas), vii. 118; vīśvān (devān), iii. 44; vīśvaiḥ, iii. 60; (devaiḥ), viii. 62; vīśvesām, iii. 6; viii. 106; (*scil.*, devānūm), viii. 10.
 Vīśva-karman, i. 123; ii. 49; vi. 56.
 vīśva-bhaiṣajya, *adj.*, viii. 50.
 vīśva-rūpa, iv. 142; vi. 152.
 vīśva-rūpa-dhṛk, vi. 149.
 vīśva-liṅga, ii. 128; iii. 33, 42, 43.
 Viśvavārā, ii. 82.
 Viśvā, v. 144.
 vīśvātman, iv. 121.
 Viśvānara, i. 127; ii. 66.
 Viśvāmitra, ii. 48, 131, 157; iv. 105, 115, 118.

Viśvāmitra-vacas, iv. 108.
 Viśvāvasu, vii. 130.
 viśve-deva-gaṇa, *pl.*, iii. 136.
 viśveśa, viii. 140.
 visa, vii. 44.
 visa-ghna, iv. 64.
 viśaya, i. 120; viii. 107.
 visa-śāṅkā, iv. 64.
 viśṇati = *the root* viś, ii. 69.
 Viśnu, i. 82, 117; ii. 2, 11, 64, 70; iii. 59; v. 148; vi. 122, 123.
 Viśṇu-nyaṅga, v. 90.
 visamvāda, v. 95.
 visarga, iv. 38.
 visijat, *pres. part.*, i. 93; ii. 58.
 vistara, i. 79, 80.
 vistāra, viii. 32.
 vispaṣṭa, viii. 88.
 vismaya, i. 38, 57.
 vismita, v. 69.
 Viḥavya, ii. 131; iii. 57.
 vihita, viii. 135.
 vihīna, vii. 150.
 vīḍvaṅga, iii. 147.
 vīrya, vii. 54, 60.
 vīrya-vat, v. 149.
 ✓vṛt, *to choose*, v. 33, 51; vi. 38, 54.
 vṛkṇa, vii. 61.
 vṛkta-barhis, i. 65.
 vṛkṣa-dronī, v. 83.
 ✓vṛt: anu-: vartante, iii. 6.
 upa-: varteta, vi. 145.
 ni-: avartata, v. 60; vartetām, v. 61.
 pari-: vartate, i. 120.
 vṛta, iv. 23; vii. 151.
 vṛtta, v. 60.
 vṛtti, ii. 109.
 Vṛtra, ii. 6; vi. 112, 121, 122.
 Vṛtra-bhayārdita, vi. 109.
 Vṛtra-śāṅkā, vii. 113.

Vṛtra-han, iv. 126; vi. 110.
 vṛddhi, ii. 121.
 Vṛṣa (Jāna), v. 14, 18, 19.
 ✓vṛṣ: varṣati, i. 68; iv. 34; vii. 24;
 vavarsa, viii. 2.
 vṛṣan, ii. 66, 67; vii. 141.
 vṛṣabha, i. 111; iii. 148; vi. 52; viii.
 12.
 Vṛṣakapayī, ii. 8, 10, 80; vii. 120.
 Vṛṣakapi, ii. 10, 67, 68.
 vṛṣti, ii. 33.
 vṛṣti-kāmajyā, viii. 5.
 vṛṣty-ar�am, viii. 9.
 vega, vii. 5.
 veda, v. 58; pl., ii. 44.
 veda-pitṛ, v. 58.
 vedārtha-tattva, vii. 110.
 vedi, vii. 32.
 ✓ven: venati, ii. 51.
 Vena, ii. 51.
 vevesṭi, *the frequentative of the root viṣ,*
 ii. 69.
 Vaikhānasa, ii. 29.
 Vaidadaśvi, du., v. 62.
 vaidika, i. 4, 23.
 Vaideha, vii. 58, 59.
 vaidyuta, iii. 77; viii. 44.
 vainya, viii. 41.
 vairāja, i. 116.
 vairūpa, ii. 13.
 Vairūpa, m. pl., viii. 37.
 vairūpya, i. 26.
 vaivāhika, vii. 138.
 vaividhya, i. 14, 16.
 vaiśvakarmanā, vii. 117.
 vaiśvadeva, ii. 81, 125, 128, 132, 133;
 iii. 33, 42, 47, 51, 122, 131, 141;
 iv. 7, 8, 31, 42; v. 175; viii. 128;
 f., -I, iii. 99; iv. 9, 123; v. 106,
 174; vi. 133.
 vaiśvadevaka, ii. 127.

vaiśvadevata, viii. 123.
 vaiśvadevya, vii. 39.
 Vaiśvānara, i. 67, 97, 106; ii. 11; iv.
 97, 102; v. 104; vi. 46; vii. 61,
 142; viii. 127.
 Vaiśvānara-stuti, i. 99.
 vaiśvānarīya, i. 99, 102; iii. 117, 129;
 iv. 96; v. 161.
 vaisnava, iii. 93; viii. 102.
 vaisṇavya, viii. 102 (*v. r.*).
 volhṛ, iii. 50, 79.
 Vyamṣa, vi. 77; vii. 58.
 vyañjana, ii. 116.
 vyañjita, i. 64.
 vyatikirṇa, ii. 104.
 vyatyaya, vi. 17.
 vyapekṣā, v. 24.
 vyapohitum, vi. 140.
 vyavasthita, ii. 34; vi. 111, 112; vii.
 52.
 vyasta, ii. 123, 124; iii. 14, 60; viii.
 124.
 vyākhyāta, vi. 129.
 vyāptimattva, i. 98.
 vyāhṛti, ii. 123.
 vyāhṛti-daivata, ii. 123.
 vyutpatti, ii. 108.
 vyoman, i. 93; ii. 32, 42, 56; iii. 14;
 iv. 46, 66.
 ✓vraj: avrajat:
 anu-, iv. 3.
 vraja, viii. 27.
 vrajat, pres. part., ii. 52; iii. 143; iv.
 117.
 vrāṇita, iii. 135.
 vrāścanī, iv. 101.
 Śamyu, v. 109.
 ✓śams, iii. 2, 104, 140, 150; iv. 17;
 v. 140; vi. 53, 120, 139, 160; vii.
 23, 96.

anu- : śamsati, i. 103.
 pra- : śampsati, iii. 101.
 √śak : asākat, vi. 122.
 śaka, iv. 41 (B).
 śakaṭa, v. 31 ; vi. 105, 138.
 śakuni, i. 109.
 śakti, ii. 32.
 Śakti, iv. 112.
 śakti-prakāśana, viii. 10.
 śakti-mat-tā, vii. 60.
 śakra, iii. 38 ; iv. 3, 70 ; vi. 53, 104,
 114 ; vii. 29, 30.
 śakvarī, i. 131.
 śaṅkha-nidhi, vi. 55.
 Śacīpati, iii. 20 ; iv. 74 ; v. 138 ; vi.
 53, 137.
 Śacī-sahāya, iv. 1.
 śata, iii. 148, 149 ; viii. 2.
 śata-kratu, iv. 46, 52 ; vi. 152.
 śata-dhā, iv. 120.
 śata-yojana, viii. 32.
 śatarcin, iii. 114, 116.
 śatru, v. 127 ; vii. 60, 84.
 Śamtanu, vii. 155, 156 ; viii. 1, 3, 6.
 śaṁnomitriyā, f., -ā, iii. 79.
 √śap : śapate, vi. 33.
 śaptu-kāma, vi. 37.
 Sabara, viii. 72.
 śabda, ii. 99, 109 ; iii. 80.
 śabda-rūpa, ii. 108.
 śamyā-mātra, v. 152.
 √śam : śāmayat :
 pra-, iv. 53.
 śarad, i. 115.
 śarīra, iv. 40 ; vii. 101.
 śarīra-pāta, vi. 89.
 śarīrin, f., -ṇī, v. 98.
 śarkara, vii. 79.
 śarma, ii. 46.
 Śaryanāvati, iii. 23.
 śalyaka, vi. 106.

Śasīyasi, v. 61, 64, 80.
 Śāśvatī, ii. 83 ; vi. 40.
 √śas : śasyate, iii. 33 ; v. 175 ; vi.
 108.
 śastra, i. 102 ; iv. 22 ; v. 175.
 śākini, vi. 138.
 śākvara, i. 131.
 śānti, viii. 90.
 śānty-artham, vii. 15, 21, 94 ; viii. 87.
 śāpa, i. 39, 49 ; vi. 34.
 Śārṅga, pl., viii. 54.
 Śāryāta, ii. 129 ; iii. 55.
 śālāmukhya, vii. 67.
 śāsvata, iii. 106 ; v. 126.
 √śas :
 anu- : asāt, iv. 131 ; śāsatī, 3. sing.
 vii. 37.
 ā- : śāste, v. 135 ; vi. 31 ; vii. 11,
 12, 19, 134, 136 ; viii. 82.
 śastra-vid, iii. 48.
 √śikṣ, iii. 84 ; viii. 4.
 śitāman, ii. 114.
 śiras, iii. 21, 22, 23 ; iv. 22 ; v. 15 ;
 vi. 36, 150.
 śisira, ii. 13.
 śisū, v. 16 ; vi. 139.
 śisya, pl., iii. 83.
 Śitausna-varṣa-dāṭṛ, vii. 28.
 śukra, iv. 12 ; v. 99, 151 ; vii. 5, 6, 78.
 śukra, adj., vi. 144.
 śukra-pratiṣedha, iv. 13.
 śukra-saṁkara, iv. 13.
 śukla, v. 80.
 śuci (Agni), i. 66 ; iii. 129.
 Śutudri, i. 114.
 śuna, v. 8.
 śuna-devī, v. 7.
 Śunah-śepa, i. 54 ; ii. 115 ; iii. 103.
 śunāśra, sing., v. 8 ; du., i. 114 ; v. 8, 9.
 śubhas-pati, du., v. 84 ; vii. 43.
 śuśrūṣu, vi. 142.

śūla-sthūpā, *pl.*, iv. 30.
 śesa, viii. 50; *pl.*, vii. 37.
 śaivala, vii. 79 (*v. r.*).
 śokaya, *den. verb*:
 vi: aśokayat, vii. 36.
 Śaunahotra, ii. 40; iv. 78.
 śmaśāna, vi. 160; vii. 15.
 śyāva, iii. 147; vi. 52; *pl.*, iv. 142;
 f., -I, iii. 8.
 Śyāvāśva, v. 52, 55, 56, 60, 64, 65, 69, 72.
 śyena, i. 126; iv. 136.
 śyena-rūpa, iv. 126.
 śrad, *verbal prefix*, ii. 95.
 śraddhā, i. 112; ii. 74, 84.
 śravana, iv. 119.
 śraddha, *adj.*, viii. 58.
 Śrī, ii. 83.
 śri-putra, *pl.*, v. 91.
 Śrī-sūkta, v. 91.
 ✓śru: śuśrāva, iii. 133; *pass.*, śrū-yante, vii. 72.
 śruta, iv. 120; v. 50; viii. 87, 135.
 Śruta-bandhu, ii. 53.
 Śrutarvan, vi. 95.
 śruti, iv. 139; v. 23, 83, 159, 167;
 vi. 34, 148; vii. 62; viii. 138.
 śraishhya-karman, v. 156.
 śrotra, vii. 71.
 śrauta, iii. 142.
 ślāghā, i. 36, 53.
 śloka, ii. 42.
 śvan, iv. 126; vi. 12, 159.
 śvaśura, vii. 31.
 śvas, iv. 50.

Saṭka, viii. 56.
 śaḍvimśa, vi. 84.
 śaḍvimsati, ii. 22.
 śaṣ (vikārah), ii. 121.
 śaṣṭi (varṣāṇi), vii. 42.
 śaṣṭyupādhika, iii. 149.

śaṣṭha, v. 103; (*svara*), viii. 119.
 śaṛṇa, iii. 27.
 śośārca, iii. 126.
 śolhā, iv. 35.

Samyukta, vii. 84.
 samyogārtha, vii. 136.
 samvatsara, ii. 16; iv. 35; vi. 27.
 sampvanana, iii. 59; iv. 53; viii. 32, 95.
 samvartayat, *pres. part.*, ii. 61.
 samvāda, ii. 88; iv. 44, 47; v. 163,
 164; vi. 154; vii. 29, 148, 153.
 samvijñāna-pada, v. 95.
 samvid, vii. 147.
 samśaya, i. 35, 51.
 samskārya-preta-samyukta, vi. 158.
 samstava, i. 117; iii. 109; iv. 27, 136;
 v. 172.
 samstavika, ii. 15.
 samstuta, ii. 2; iii. 36, 83, 110; iv.
 6, 28.
 samstuta-vat, iii. 81.
 samstuti, i. 75; vi. 161.
 samsthā, iii. 82; v. 93.
 samsthita, v. 67.
 sakala, ii. 144.
 sakta, v. 55.
 saktu, vi. 103.
 sakhi, iv. 1; vii. 56.
 sakhitva, iv. 2, 75, 77.
 sakhlī, vii. 151.
 sakhya, iii. 106; vii. 103.
 samkalpa, i. 37, 55.
 samkalpayat, *pres. part.*, i. 54.
 Samkusuka, ii. 60.
 samkhyā, i. 45; viii. 13.
 samkhyāna, ii. 93.
 samgati, v. 77.
 samgrhitvā, ii. 47.
 samgrāmaśāṅga, *pl.*, v. 136.
 sacaturdaśa, vi. 146.

saj : asajyata :
 sam-, vii. 51.
 sajūr, iii. 46.
 sajōśas ('ṣājiti), iii. 46.
 samjñapta-vat, iv. 29.
 samjñā, ii. 134 ; iii. 82 ; v. 93 ; viii. 99.
 samjñāna, *the hymn 'samjñānam'*, viii. 95.
 samjvara, i. 38, 56.
 sat, i, pres. part. with past part., i. 92 ; vii. 23.
 sat, 2, n., i. 62 ; ii. 120.
 sattrā, v. 97, 149 ; vi. 22 ; vii. 59.
 sattrā-sad, viii. 133.
 sattva, i. 23, 81.
 sattva-samgati, i. 29.
 Sat-pati, iii. 70.
 satya, ii. 40, 42.
 √sad : sidati, sidat :
 ava-, i. 90 ; iv. 113.
 vint-, caus., vii. 53.
 pra-, caus., viii. 3.
 sad-asat, du., viii. 140.
 Sadasas-pati, iii. 67, 70.
 sadasya, v. 159.
 sadṛśa, ii. 97 ; f., -I, vii. 1.
 sadyas, v. 73.
 sanātana, vi. 144.
 sanāman, i. 91.
 samt̄pa, i. 36, 52.
 samtyajya, v. 16.
 saṁdadhat, pres. part., vii. 128.
 samdhī, viii. 139.
 saṁnidhi, vi. 139.
 saṁnipāta, ii. 132.
 sapatna-ghna, viii. 69, 94.
 sapatna-nibarhana, viii. 92.
 sapatnī, vi. 57 ; viii. 63.
 sapatny-apanodika, viii. 57.
 saputra, v. 52, 53, 103.
 sapurohita, iii. 144.

sapta (ratnāni), v. 123 ; (svarāh), viii. 121.
 saptaka, vii. 51, 116.
 Saptagu, vii. 55, 56, 57.
 saptati, vi. 51.
 sapta-tṛṁśattama, f., -I, vi. 45.
 saptadaśa (stoma), ii. 14.
 saptarsi, pl., ii. 11 ; iii. 58 ; viii. 123.
 sapti, iii. 50, 79.
 saphala, v. 85.
 sabar, iii. 85.
 sebar-dughā, iii. 85.
 sebhārya, iii. 143.
 samagra, ii. 76.
 samara, vi. 115 ; vii. 51.
 samasta, ii. 123, 124 ; iii. 14, 60 ; v. 175 ; viii. 110, 124.
 samasta-arthā-ja, ii. 104, 144.
 samā, viii. 2.
 samādāya, vi. 100.
 samāna-chandas, i. 16.
 samāna-dharmin, iii. 128.
 samāna-vayas, v. 68.
 samāmantrya, iii. 88.
 samāmnāya, i. 1.
 samāyāt, pres. part., v. 22.
 samāśrita, viii. 117, 118.
 samāsa, i. 79 ; ii. 28, 106.
 samāhita, viii. 120.
 samutthāya, iii. 24.
 samutpanna, vi. 62.
 samuddhṛtya, v. 85.
 samudra, ii. 11 ; vi. 138.
 samudra-gā, vi. 20.
 sameta, vii. 129.
 saṁpad, i. 11 ; ii. 158.
 saṁpravāda, iii. 155.
 saṁprekṣya, iv. 94 ; v. 74.
 saṁbandha, pl., iii. 68.
 saṁbodhya, iii. 145.
 saṁbhava, i. 104 ; ii. 20 ; iii. 1.
 saṁbhūta, v. 151, 152 ; viii. 79.

sāmbhṛta, ii. 56.
 sāmbheda, iv. 106.
 sammata, iv. 119.
 sāmmantrya, v. 59.
 sāmmita, v. 153.
 sāmmoha, vii. 84.
 samyag-bhakti-didṛksu, *pl.*, iii. 73.
 sayūthya, iv. 28 (*v. r.*).
 Saranyū, ii. 10, 80; vi. 162, 163; vii. 1, 3, 4.
 Saranyū-devata, vii. 7.
 Saramā, i. 128; ii. 77, 83; viii. 25, 27, 28, 33.
 saras, ii. 50; iii. 23; vii. 150.
 Sarasvat, i. 123; ii. 51; iv. 39, 42; vi. 19.
 Sarasvatī, i. 128; ii. 51, 74, 76, 81, 135, 137; iii. 13; iv. 36, 39; vi. 22, 23, 24, 59, 145.
 sarpa, *pl.*, vii. 72; viii. 115.
 sarpis, vi. 145.
 sarva (= entirely, with another adj.), iii. 103.
 sarva-karman, v. 158; viii. 124.
 sarva-kārya, vii. 128.
 sarva-gata, vi. 121.
 sarva-dṛktva, iii. 134.
 sarva-nāman, ii. 97.
 sarva-bhūta, *n. pl.*, ii. 19.
 sarvabhūta-hana, vii. 44.
 sarva-ripra-pranodana, viii. 92, 93.
 sarva-veda, *pl.*, v. 53.
 sarvāṅga-śobhana, v. 66.
 sarvāntara, ii. 69.
 sarvāvpti, ii. 134.
 salakṣaṇa, vii. 3.
 salila, iv. 41 (B), 43; v. 155; vi. 88.
 savana, iii. 90; (*tr̥tiya*), ii. 13; (*mādhyama*), i. 130.
 savarcas, ii. 141.
 Savarnā, vi. 68.

Savitṛ, i. 84, 125; ii. 12, 62; iii. 88 (B), 98.
 Savya, iii. 114, 115.
 savṛīla, vii. 97.
 Sasarparī, iv. 113.
 sasoma, iii. 124.
 sahamāna, v. 22.
 saha-rakṣas, vi. 160.
 sahas, *gen.* (*yahuḥ*), iii. 64.
 sahasā, v. 21; vi. 88.
 sahah-suta, vii. 61.
 sahasra, iii. 149; vi. 61; *pl.* (*tr̥ṇi*), vii. 75.
 sahasra-tama, iii. 17.
 sahasra-dakṣina, v. 33.
 sahasra-yuga-paryanta, viii. 98.
 sahita, iv. 76, 141; v. 97, 138; vi. 35, 39, 63; vii. 77; viii. 4.
 ✓ sā : syanti, syet:
 vi. 86, 89.
 sāṅga upāṅga, v. 53.
 Sādhya, *pl.*, i. 116; ii. 12; iv. 36; v. 97; vii. 143; viii. 117, 128.
 sānuga, iii. 143.
 sānuliṅga, iii. 152 (A).
 sāntvayitvā, vi. 13.
 sāntvya, iv. 3.
 sāman, i. 116, 131; ii. 13; viii. 110, 117, 122, 130.
 sāmarthya, ii. 122.
 sāma-svara, viii. 119, 121.
 sāmānya, ii. 110.
 sāmānya-vācīn, ii. 109.
 sāmāsika, i. 79.
 sāmrājya, i. 118.
 sāyam, ii. 64.
 sāyāhna-kāla, ii. 68.
 sāyujya, ii. 21.
 sāyudha, iv. 67.
 sārathi, v. 130.
 sārameya, vi. 12.

sārasvata, ii. 135, 138; v. 119; vi. 19, (jala) 88; vii. 59.
 Sārījaya, v. 124, 139.
 sārtha, i. 9.
 sārdha, iv. 108.
 sārdham, v. 20; vii. 51.
 Sārpārājī, ii. 84; viii. 89.
 sālāvṛkī-suta, iii. 132.
 sālokya, i. 19, 98; ii. 21; v. 171; vii. 144.
 Sāvarṇya, vii. 103.
 sāvitra, iii. 45, 105; f., -ī, iii. 50, 78; vi. 132.
 sāvitra-saumya-śvina-māruta, iv. 99.
 Sāvitrī (Sūryā), ii. 84; vii. 119.
 sāhacarya, i. 19; iii. 75; v. 172; vii. 144.
 sāhāyya-kāmyā, v. 137.
 Simhikā, v. 144.
 sikata (=sikatā), vii. 79.
 ✓sic:
 abhi-, vi. 153; viii. 1.
 ✓siddh :
 ni-: śiṣedha, iii. 19.
 prati-, vii. 13, 110, 133.
 Siniśvāli, i. 128; ii. 77.
 Sindhudvīpa, vi. 153.
 Sītā, i. 129; v. 9.
 sīra, v. 8.
 ✓su : suṣuve, iii. 133; susāva, vi. 102.
 pra-: sauti, ii. 62.
 su-īryatva, vii. 128.
 sukha, ii. 46.
 suga, vii. 65.
 sugandhi-tejana, vii. 78.
 sutā, pp., pressed (Soma), iv. 54; m., son, iii. 18; iv. 112; v. 100, 146; vii. 47, 114; viii. 19.
 sutā, v. 56; vii. 45.
 sutvac, vi. 104, 105.
 Sudās, iv. 106, 112.

Sudāsa, vi. 34.
 sudurjaya, viii. 33.
 Sudhanvan, iii. 83; viii. 127.
 Suparna, i. 124; viii. 127; du., vii. 48.
 supriya, vii. 56.
 suprīta, iii. 18; vi. 119.
 Subandhu, vii. 85, 87, 88, 89, 94, 99, 100.
 subhaga, f., -ī, vii. 47.
 sumanas, vii. 65, 76.
 sumahat, vi. 140; vii. 49.
 sumahāyaśas, v. 72.
 Sumitra, viii. 17.
 sura, vi. 114.
 sura-druma, vi. 56.
 Surabhi, v. 144.
 surā-pāṇa, vi. 151.
 suloman, vi. 104.
 suvīra, iv. 72.
 su-vīraya, vii. 128.
 Suśāman, vi. 67 (B).
 susamṛ̥ṣṭa, vi. 111.
 Suhastya, vii. 47.
 sūktā, i. 13; iii. 25; viii. 99.
 sūktā-prāya, iii. 80.
 sūktā-bhāgīn, viii. 20; f., -ī, i. 19, 60; ii. 77; iii. 53.
 sūktā-bhāj, i. 17, 18, 99; iv. 99; v. 142; vi. 159; viii. 99, 129.
 sūktarg-ardharca-pāda, pl., i. 1.
 sūktā-vāda, viii. 100.
 sūktā-śata, vi. 145.
 sūktā-śabda, viii. 100.
 sūktā-śesa, iii. 93, 138; iv. 144; vii. 101; viii. 9, 16.
 sūktā-sahasra, iii. 130.
 sūktā-ādi, iii. 45; viii. 15, 42.
 sūktā-anta, vii. 39.
 sūktā-abhidhāna, viii. 100.
 sūktā-ekadesa, viii. 101.
 sūna (=sūnā), iv. 29.

śūnu, iii. 153 (A).
 śūri, ii. 24.
 Sūrya, i. 5, 61, 69, 82, 88, 100; ii. 8,
 10, 22, 61, 70, 124; iv. 63; vii.
 114, 128.
 Sūrya-kṣaya, iv. 114.
 Sūrya-daivata, viii. 119.
 Sūrya-prasūta, i. 101.
 Sūrya-vat, vi. 134, 136.
 Sūrya-samstava, iii. 44.
 Sūrya-samstava-samyukta, iii. 42.
 Sūryā, ii. 8, 9, 79, 81, 84; iii. 45; vii.
 119, 121, 130.
 Sūryā-candramas, *du.*, vii. 81, 126;
 viii. 16.
 Sūryā-anala-sama-dyuti, v. 101.
 Sūryā-anila, *du.*, vii. 28.
 Sūryā-anuga, i. 77.
 ✓śr̥: sarati, vii. 128.
 ✓śrij̥: sasrije, ii. 53.
 ut-: śr̥jāmi, iii. 19.
 Sobhari, i. 48; vi. 58.
 Soma, i. 82, 117, 126; ii. 2, 4, 107;
 vi. 101, 102, 109, 111, 113, 130, 136;
 vii. 9, 74.
 Somaka, iv. 129.
 Soma-devata, vii. 83.
 soma-pati, vii. 58.
 soma-pāna, vi. 151.
 soma-pīthīn, iv. 54.
 Soma-pradhāna, iv. 137.
 soma-bhāga, v. 156.
 Soma-sūrya, *pl.*, viii. 125.
 Somā-pauṣṇa, iv. 91.
 Somendra, *du.*, iii. 67.
 Saucika, vii. 62.
 sautrāmanā, ii. 153.
 saudāsa, vi. 28.
 sauna, iv. 29 (*v.r.*).
 sauparṇa, *f.*, -ī, vi. 120.
 sauparṇeyā, iii. 119.

saubhāgya, vii. 45.
 sauma, *f.*, -ī, v. 41, 44.
 saumya, iii. 111, 124; vi. 29, 146
 (mandala); vii. 23, 92; viii. 119.
 saura, *f.*, -ī, iv. 42, 113; v. 118; vi. 5, 9.
 saurya, i. 87; ii. 7; iii. 113, 139; viii.
 110; *f.*, -ī, vi. 6, 126.
 saurya-vaiśvānara, ii. 16.
 saurya-vaiśvānara agni, ii. 18.
 saurya-vaiśvānarīya, ii. 17.
 sauryā-cāndramasa, *f.*, -ī, vii. 124.
 sauvarṇa, v. 31, 35; vi. 56.
 ✓skand: caskanda, v. 99, 149.
 skanna, v. 84.
 stīrṇa, ii. 57.
 ✓stu: stosyete, vii. 45; astaut, iii.
 37; iv. 16; vi. 26, 62; viii. 71.
 sam-: stūyante, iii. 7.
 abhi-sam-, iii. 44.
 stuta-vat, viii. 68.
 stuti, i. 6, 14, 35, 47, 60; ii. 131; iii. 7.
 stuti-karman, *adj.*, iii. 4.
 stuti-kāmyā, viii. 20.
 stuti-harṣita, vii. 57.
 stutu-āśis, *du.*, i. 8.
 stūyamāna, iii. 103.
 stokiyā, *pl.*, v. 25.
 stotṛ, i. 22.
 stotra, viii. 78.
 stotriya, i. 103.
 stoma, i. 115; ii. 1, 13.
 strī, *feminine*, i. 40; ii. 96; woman, vi.
 41; vii. 1, 132, 135; *pl.*, v. 49; vii. 12.
 strī-dharma, vii. 15.
 strī-liṅga, vi. 76.
 sthala, v. 151; vi. 88.
 sthavira, iii. 47.
 ✓sthā:
 abhi-: atiṣṭhat, vi. 110.
 ā-: tasthe, vii. 43.
 pra-, *caus.*, v. 136.

sthāna, i. 76; ii. 21, 26.
 sthāna-loka, *du.*, iii. 68.
 sthāna-vibhāga, i. 70.
 sthāvara, i. 61; viii. 116.
 sthāsnu-jaṅgama, iv. 37.
 sthita, vii. 121.
 sthiti, ii. 118.
 snāta, *f.*, -ā, iv. 57.
 snāyu, vii. 78.
 snuśā, v. 54, 79; (*Indrasya*), vii. 30 (B).
 spardhā, vi. 57.
 √sprś, vii. 56, 102.
 sprhā, i. 35, 53.
 √smṛ : smarati, viii. 85.
 stravat, *pres. part.*, v. 86; viii. 66.
 stravantī, vii. 115.
 sva, iii. 22; v. 85; vi. 41, 121; vii. 23.
 svaka, viii. 71.
 sva-janman, iv. 10.
 sva-dāra-garbhārtham, viii. 83.
 svadhā, viii. 112.
 svadhitī, iv. 30.
 Svanaya, iii. 143, 150; iv. 1.
 sva-nilaya, iii. 142.
 √svap, iii. 142; iv. 69; v. 85; vi. 36.
 pra-, *caus.*, vi. 13.
 vi- : asuṣvapat, vi. 13.
 svapna, vi. 11.
 svapna-anta, vi. 148.
 sva-bala, vi. 111.
 sva-bāhu-virya, vii. 52.
 sva-bhāva, viii. 31.
 sva-māyā, vii. 150.
 svayam, = *acc.*, viii. 89.
 sva-yūthya, iv. 28.
 svara, ii. 115; viii. 112, 114, 116, 117,
 118, 119, 121.
 sva-rāsmi, ii. 62.
 svara-sāman, iii. 141.
 svarāj, viii. 107.

svarga, i. 8; vi. 90, 114; vii. 152, 157;
 viii. 133.
 svarga-jigīṣu, vi. 141.
 svarga-āyur-dhana-putra, *pl.*, i. 7.
 Svarbhānu-dṛṣṭa, v. 12.
 svalpa, viii. 87.
 svalpa-virya, vi. 21.
 sva-vakṣas, v. 72.
 sva-vākya, ii. 58.
 sva-śarīra, iv. 117.
 svasṛ, ii. 82; vi. 77, 149; viii. 28.
 svasṛtvā, viii. 30.
 Svasti, i. 128; ii. 78; vii. 93, 105;
 viii. 125.
 svastyayana, vii. 90; viii. 77, 87.
 Svastyātreyā, iii. 56.
 svādhyāya, viii. 133.
 svādhyāya-phala, vi. 143.
 svādhyāya-adhyetṛ-samstava, vi. 133.
 svāpayat, ii. 68.
 svābhidheya, ii. 117.
 svāhā, *pl.*, iii. 30.
 svāhā-kāra, viii. 111.
 Svāhā-kṛti, i. 109; ii. 150; iii. 29.
 svīṣṭa-kṛt, vii. 75.

 hata, vi. 28, 34.
 hata-vat, vi. 152.
 √han, vi. 32, 115, 122; vii. 51, 52,
 63; viii. 34, 36.
 apa : ahanat, iv. 22, 114.
 ā- : hanti, v. 166.
 viś- : ghnanti, iv. 99.
 hana, vii. 44.
 hanta, v. 66, 78.
 haya, iv. 28.
 haya-rūpin, vii. 4.
 hara, *m.*, v. 19.
 harāṇa, ii. 19; iv. 38; vii. 133.
 haras, *n.*, v. 21; (*m.?*) v. 17.
 hari, *du.*, iii. 86; iv. 144; *pl.*, iv. 140.

harit, <i>pl.</i> , iv. 140.	himā-śabda, ii. 110.
Hari-vat, iv. 1.	hirāṇmaya, iii. 103.
Hari-vāhana, iv. 77; v. 157; viii. 35.	Hiranya-garbha, ii. 46.
Haryupīyā-nadī-taṭa, v. 138.	hiranya-stuti, viii. 45.
harṣa, v. 66.	hiranyastūpa-tā, iii. 106.
harṣita, iii. 153 (A).	hīna, ii. 100.
havir-dhāna, <i>du.</i> , i. 113; iv. 92; vi. 155.	✓hu, viii. 132.
havir-bhāj, viii. 129.	huta, iii. 5.
haviṣ-paṅkti-pradhāna, i. 86.	✓hṝ: aharat, iii. 22.
havis, i. 78, 118, 119; ii. 16, 138; iii. 7, 63 (B), 74; iv. 29; vi. 58, 93; vii. 73, 142; viii. 103, 131, 132.	apa-, <i>perf.</i> , iii. 132; viii. 24. ā-, v. 97 (sattra); viii. 31, 36. viñ-: jahāra, iv. 14.
havya, iv. 50; vii. 65.	hr̄dayam-gama, iv. 72.
havya-kavya-vah, vi. 160.	hr̄dya, viii. 32.
havya-vāhana, vii. 63, 77.	hr̄ṣṭa, f., -ā, iv. 2.
hasta, vii. 135.	hr̄ṣṭatman, iv. 115; vi. 61.
hasta-ghna, i. 110.	hemanta, i. 131.
hasta-trāṇa, v. 132.	haima-raupya-āyasa, f., -ī, vii. 52.
✓hā: hīyate, viii. 134.	hotṛ, vii. 14, 70; <i>du.</i> (daivyau), i. 108; iii. 11.
hāna, ii. 121.	hotra, vii. 66, 77.
✓hi: ahinot:	hotrā, i. 65.
pra-, viii. 25.	homa, viii. 134.
himkāra, viii. 111, 123.	✓hve: hūyase, iii. 77.
hitārthin, vii. 99.	ā-, iv. 131; vi. 102 (B); vii. 100.
hima-bindu, iii. 9.	upa-, iii. 84.
Himavat, v. 75.	

OXFORD, ENGLAND: HORACE HART, M.A.

PRINTER TO THE UNIVERSITY

Books for the Study of Indo-Iranian Languages (Sanskrit, Prākrit, Pāli, Avestan), Literatures, Religions, and Antiquities.

PUBLISHED BY MESSRS. GINN AND COMPANY,
BOSTON, NEW YORK, CHICAGO, AND LONDON.

Whitney's Sanskrit Grammar.

A Sanskrit Grammar, including both the classical language, and the older dialects, of Veda and Brahmana. By WILLIAM DWIGHT WHITNEY, [late] Professor of Sanskrit and Comparative Philology in Yale University. Third (reprinted from the second, revised and extended) edition. 1896. 8vo. xxvi + 552 pages. Cloth : Mailing price, \$3.20. Paper : \$2.90.

Supplement to Whitney's Sanskrit Grammar.

The Roots, Verb-forms, and primary Derivatives of the Sanskrit Language. A Supplement to his Sanskrit Grammar, by WILLIAM DWIGHT WHITNEY. 1885. 8vo. xiv + 250 pages. Paper : Mailing price \$2.00.

The fact that the roots are briefly and clearly defined, and the forms conveniently given, makes this work useful even in the early stages of Sanskrit study.

Cappeller's Sanskrit-English Dictionary.

A Sanskrit-English Dictionary. Based upon the St. Petersburg Lexicons. By CARL CAPPELLER, Professor at the University of Jena. Royal 8vo. Cloth. viii + 672 pages. By mail, \$6.25.

Lanman's Sanskrit Reader.

A Sanskrit Reader: with Vocabulary and Notes. By CHARLES ROCKWELL LANMAN, Professor of Sanskrit in Harvard University. For use in colleges and for private study. Royal 8vo. **Complete** : Text, Notes, and Vocabulary, xxiv + 405 pages. Cloth : Mailing price, \$2.00. **Text** alone, for use in examinations, 106 pages. Cloth : Mailing price, 85 cents. **Notes** alone, viii + 109 pages. Cloth : Mailing price, 85 cents.

This Reader is constructed with special reference to the needs of those who have to use it without a teacher. The text is in Oriental characters. The selections are from the Mahā-bhārata, Hitopadeṣa, Kathā-sarit-sāgara, Laws of Manu, the Rigveda, the Brahmanas, and the Sūtras. The Sanskrit words of the Notes and Vocabulary are in English letters. The Notes render ample assistance in the interpretation of difficult passages.

Sanskrit Text in English Letters.

Parts of Nala and Hitopadeça in English Letters. Prepared by CHARLES R. LANMAN. Royal 8vo. Paper. vi+44 pages. Mailing price, 30 cents.

The Sanskrit text of the first forty-four pages of Lanman's Reader, reprinted in English characters.

Perry's Sanskrit Primer.

A Sanskrit Primer: based on the *Leitfaden für den Elementarcursus des Sanskrit* of Prof. Georg Bühler of Vienna. By EDWARD DELAVAN PERRY, Professor of Greek in Columbia University, New York. 1885. 8vo. xii + 230 pages. Mailing price, \$1.60.

Kaegi's Rigveda.

The Rigveda: the oldest literature of the Indians. By ADOLF KAEGI, Professor in the University of Zürich. Authorized translation [from the German], with additions to the notes, by ROBERT ARROWSMITH, Ph.D. 1886. 8vo. Cloth. viii + 198 pages. Mailing price, \$1.65.

Hopkins's Religions of India.

The Religions of India. By EDWARD WASHBURN HOPKINS, Professor of Sanskrit in Yale University. 1895. 12mo. Cloth. xvi + 612 pages. Mailing price, \$2.00.

This is the first of Professor Morris Jastrow's Series of Handbooks on the History of Religions. The book gives an account of the religions of India in the chronological order of their development. Extracts are given from Vedic, Brahmanic, Jain, Buddhistic, and later sectarian literatures.

Jackson's Avesta Grammar.

An Avesta Grammar in comparison with Sanskrit. By A. V. WILLIAMS JACKSON, Professor of Indo-Iranian Languages in Columbia University, New York City. Part I: Phonology, Inflection, Word-Formation. With an introduction on the Avesta. 1892. 8vo. Cloth. xlvi + 273 pages. Mailing price, \$2.20.

The introduction gives a lucid account of the Avesta and of Avestan studies, of the contents and character of the Avesta, of the religion of Zoroaster, etc. In the treatment of the language, constant reference is made to the Sanskrit and to Whitney's grammar.

Jackson's Avesta Reader.

Avesta Reader: First Series. Easier texts, notes, and vocabulary. By A. V. WILLIAMS JACKSON. 1893. 8vo. Cloth. viii + 112 pages. Mailing price, \$1.85.

The selections include passages from Yasna, Visparad, Yashts, and Vendidad, and the text is based on Geldner's edition. The book is intended for beginners.

Harvard Oriental Series.

EDITED, WITH THE COÖPERATION OF VARIOUS SCHOLARS, BY

CHARLES ROCKWELL LANMAN,
PROFESSOR OF SANSKRIT IN HARVARD UNIVERSITY.

Published by Harvard University, Cambridge, Massachusetts,
United States of America.

. A copy of any one of these volumes, postage paid, may be obtained directly anywhere within the limits of the Universal Postal Union by sending a Postal Order for the price as given below, to *The Publication Agent of Harvard University, Cambridge, Massachusetts, United States of America.*

VOLUME I.—The Jātaka-mālā : or Bodhisattvāvadāna-mālā, by Āryaçūra ; edited by Dr. HENDRIK KERN, Professor in the University of Leiden, Netherlands. 1891. Royal 8vo. Cloth. xiv + 254 pages.

This is the editio princeps of a collection of Buddhist stories in Sanskrit. The text is printed in Nāgari characters. An English translation of this work, by Professor Speyer, has been published in Professor Max Muller's *Sacred Books of the Buddhists*, London, Henry Frowde, 1895.

The price of Volume I is one dollar and fifty cents (\$1.50)=6 shillings and 2 pence =6 marks and 25 pfennigs=7 francs or lire and 70 centimes=5 kroner and 55 öre=3 florins and 65 cents Netherlandish.

VOLUME II.—The Sāṃkhya-pravacana-bhāṣya : or Commentary on the exposition of the Sāṃkhya philosophy, by Vijnānabhikṣu : edited by RICHARD GARBE, Professor in the University of Tübingen. 1895. Royal 8vo. Cloth. xiv + 196 pages.

This volume contains the original Sanskrit text of the Sāṃkhya Aphorisms and of Vijnāna's Commentary, all printed in Roman letters. A German translation of the whole work was published by Professor Garbe in the *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes*, vol. ix, Leipzig, Brockhaus, 1889. 'In spite of all the false assumptions and the errors of which Vijnānabhikṣu is undoubtedly guilty, his Commentary . . . is after all the one and only work which instructs us concerning many particulars of the doctrines of what is, in my estimation, the most significant system of philosophy that India has produced.'—*Editor's Preface*.

The price of Volume II is the same as that of Volume I.

VOLUME III.—Buddhism in Translations. By HENRY CLARKE WARREN. 1896. 8vo. xx + 520 pages.

This is a series of extracts from Pāli writings, done into English, and so arranged as to give a general idea of Ceylonese Buddhism. The work consists of over a hundred selections, comprised in five chapters of about one hundred pages each. Of these, chapters ii, iii, and iv are on Buddhist doctrine, and concern themselves respectively

with the philosophical conceptions that underlie the Buddhist religious system, with the doctrine of Karma and rebirth, and with the scheme of salvation from misery. Chapter i gives the account of the previous existences of Gotama Buddha and of his life in the last existence up to the attainment of Buddhahood; while the sections of chapter v are about Buddhist monastic life.

The price of Volume III is one dollar and twenty cents (\$1.20)=4 shillings and 11 pence=5 marks=6 francs or lire and 20 centimes=4 kroner and 44 öre=2 florins and 91 cents Netherlandish.

VOLUME IV.—Rāja-çekhara's Karpūra-mañjari, a drama by the Indian poet Rāja-çekhara (about 900 A.D.): critically edited in the original Prākrit, with a glossarial index and an essay on the life and writings of the poet, by Dr. STEN KONOW, of the University of Christiania, Norway; and translated into English with notes by Professor LANMAN. 1901. Royal 8vo. Cloth. xxviii + 289 pages.

Here for the first time in the history of Indian philology we have the text of a Prākrit play presented to us in strictly correct Prākrit. Dr. Konow is a pupil of Professor Pischel of Berlin, whose Prākrit grammar has made his authority upon this subject of the very highest. The proofs have had the benefit of Professor Pischel's revision. The importance of the play is primarily linguistic rather than literary.

The price of Volume IV is the same as that of Volume I.

VOLUMES V AND VI.—The Brhad-Devatā, attributed to Čāunaka, a summary of the deities and myths of the Rig-Veda: critically edited in the original Sanskrit with an introduction and seven appendices, and translated into English with critical and illustrative notes, by ARTHUR A. MACDONELL, Boden Professor of Sanskrit in the University of Oxford, and Fellow of Balliol College. 1904. Royal 8vo. Cloth.

Volume V (or Part I) contains the introduction and text and appendices. Volume VI (or Part II) contains the translation and notes.

The price of each Volume is the same as that of Volume I.

VOLUMES VII AND VIII.—Atharva-Veda Saṁhitā, translated, with a critical and exegetical commentary, by WILLIAM DWIGHT WHITNEY, late Professor of Sanskrit in Yale University. Revised and brought nearer to completion and edited by CHARLES ROCKWELL LANMAN, Professor of Sanskrit in Harvard University. 1904. Royal 8vo. Cloth. About cx + 1050 pages.

This work includes, in the first place, critical notes upon the text, giving the various readings of the manuscripts, and not alone of those collated by Whitney in Europe, but also of those of the apparatus used by S. P. Pandit in the great Bombay edition. Second, the readings of the Paippalada or Cashmere version, furnished by the late Professor Roth. Further, notice of the corresponding passages in all the other Vedic texts, with report of the various readings. Further, the data of the Hindu scholar respecting authorship, divinity, and meter of each verse. Also, references to the ancillary literature, especially to the well-edited Kaučika and Vaitana Sutras, with account of the ritualistic use therein made of the hymns or parts of hymns, so far as this appears to cast any light upon their meaning. Also, extracts from the printed commentary. And, finally, a simple literal translation, with introduction and indices.

